

Erdélyi irodalom I.

**ERDÉLYI TOLL
ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ**

ERDÉLYI TOLL KÖNYVEK

**ERDÉLYI
IRODALOM**

I.

**AZ ERDÉLYI TOLL
IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT
2009–2010-ES ÉVFOLYAMAIBAN**

A borítót
Beke Sándor Olivér
tervezte

ERDÉLYI IRODALOM

I.

AZ ERDÉLYI TOLL
IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT
2009–2010-ES ÉVFOLYAMAIBAN

Válogatta, összeállította,
az előszót írta
Dr. BRAUCH MAGDA

ERDÉLYI TOLL —
ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ
SZÉKELYUDVARHELY 2018

AZ ERDÉLYI GONDOLAT SZERKESZTŐBIZOTTSÁGA

BEKE SÁNDOR (igazgató) • BRAUCH MAGDA
CSEKE GÁBOR • CSEKE PÉTER
CSIRE GABRIELLA • GÁBOR DÉNES
JANCSIK PÁL • P. BUZOGÁNY ÁRPÁD
PÉNTEK JÁNOS

ERDÉLYI TOLL

Irodalmi és művelődési folyóirat

Főszerkesztő: Beke Sándor

Szerkeszti:

Brauch Magda

Csire Gabriella

© Erdélyi Toll, 2018

© Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, 2018

ISSN 2066 — 8929
ISBN 978–606–534–087–9

Megjelent az Erdélyi Toll
és az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó
közös könyvkiadási egyezménye alapján

MARADANDÓ ERDÉLYI IRODALOM

„Jelennek írunk... és tán a jövőnek”
(Arany János: *Vojtina ars poétikája*)

Erdélyország szellemi életében tízedik évfolyamába lépett a Székelyudvarhelyen szerkesztett *Erdélyi Toll* című irodalmi és művelődési folyóirat. Főszerkesztője, Beke Sándor *Erdélyi irodalom* címmel 2018-tól tervbe vette a kiadvány évfolyamonkénti vagy két évfolyamonkénti anyagainak antológiákban való rendszeres megjelentetését is.

Az *Erdélyi Irodalom I. az Erdélyi Toll irodalmi és művelődési folyóirat 2009–2010-es évfolyamaiban* című Antológiába a negyedévenként megjelenő folyóirat gazdag anyagából a válogatás során a legjelentősebb, legszínvonalasabb, az erdélyi olvasók számára a legtöbbet nyújtó írások kerültek be. A szóban forgó köteten kívül egy gyermekirodalmi (*Erdélyi gyermekirodalom I. az Erdélyi Toll irodalmi és művelődési folyóirat 2009–2010-es évfolyamaiban*) és egy tudományos-népszerűsítő gyűjtemény (*Anyanyelvápolás, sajtó- és irodalomtörténet, irodalom, kritika, hit és néprajz. Az Erdélyi Toll irodalmi és művelődési folyóirat 2009-es és 2010-es évfolyamának tudományos-népszerűsítő antológiája*) is napvilágot látott. Ezek a szuperlatívuszok természetesen — mint mindig — ezúttal is magukban hordják a szubjektivitás kockázatát, hiszen az *Erdélyi Toll* első és második évfolyama eddig megjelent hat számának közel ezerötszáz oldalán csakis igényes írásokat fogadtunk be, s ugyanezt fogjuk tenni következő évfolyamaink antológiáiban is. Ezúttal szem előtt kellett tartani az erdélyiséget, azaz az Erdélyre vonatkozó anyagokat, valamint azt a követelményt, hogy az Antológiának sajtó- és irodalomtörténeti jelentősége is legyen.

Nem véletlen, hogy a folyóirat legelső száma Arany János *Vojtina ars poétikájával* indul. „Azt jelzi ez az idejét nem múlt költői hitvallás, hogy folyóiratunk klasszikus értékeinket tekinti mércének, irányadónak” — olvashatjuk a *Beköszöntő sorokban*, kitűzve ezzel a sajtótermék célját, megszabva annak színvonalát is, melyet a kiadvány eddig megjelent két évfolyamának és az abból válogatott Antológiának teljesítménye is igazol.

Az Antológia gazdag anyaga 35 jó nevű, ismert (esetleg még kevésbé ismert), klasszikus és kortárs szerző — költő vagy prózaíró, esetleg mindkét műfajban járatos — írásait öleli fel. A klasszikusok közül Böződi György, Nagy Olga, Nagy Pál dokumentum értékű önéletírásaival, illetve tanulmányaival indul a gyűjtemény: előbbieik saját pályájuk útjáról, állomásairól számolnak be, Nagy Pál *Aki őrző volt a strázsán* című írásában Sütő Andrásnak állít maradandó emléket, de helyet kap magának Sütő Andrásnak egyik írása is (*Földi asztal, égi széke*), sőt Sütő drámáinak angol fordításairól és ezek előadásairól is hírt ad Bertha Zoltán, egyik írásában.

Talán nem véletlen, hogy az idősebb írónemzedék tagjai nosztalgikus hangú önéletírásokkal szerepelnek (Fodor Sándor, Balázs Sándor). Pomogáts Béla anyaországi irodalomkutató mindenre kiterjedő részletes tanulmányában vázolja az erdélyi magyar irodalom útját, szinte lexikonszerű pontossággal felsorolva mindenkit, „aki számít” (*Az önismeret műhelyei*).

Ugyanez elmondható az egész gyűjteményes kötetről. A továbbiakban elbeszélésekkel van jelen Panigay Róbert (Marci), Csire Gabriella egy önéletrajzi írással és több történeti mondával, Pongrácz P. Mária, Bölöni Domokos és Lőrincz György novellákkal, Ferenczi Enikő regényrészletével, Böszörményi Zoltán, Nagy Irén és P. Buzogány Árpád lírai és prózai művekkel egyaránt, Fábián Lajos egy lírai hangú írással.

A kortárs erdélyi lírát egyrészt már olyan jól ismert nevű költők képviselik, mint például Csávossy György, Jancsik Pál,

Beke Sándor, Kinde Annamária, Nagy Attila, Eszteró István, Mészely József, Baricz Lajos, Bencze Mihály, másrészt a fiatalabb költőnemzedék, a jövő reménységei: Főcze Kornélia, Czirják Edit, Botár Emőke, Nagyálmos Ildikó, akiknek versei kétséggkívül a tehetség jeleit tolmácsolják, érdemes felfigyelni rájuk. Talán nem véletlen, hogy e fiatal erdélyi költők éppen az *Erdélyi Toll*ban kapnak lehetőséget a közlésre.

Az *Erdélyi Toll* első és második évfolyamából összeállított, maradandó erdélyi irodalmat tálaló Antológia nem csak értékes, de érdekfeszítő olvasmány is, hiszen szerzői Arany János soha el nem évülő, mindig időszerű soraival hirdethetik: „Jelennek ír, ki a jelenben él, / — Mondom — közöttünk hisz, szeret, remél, / Küzd, vágy, remeg, örvend, szomorkodik” (*Vojtina ars poétikája*).

Dr. Brauch Magda

Bözödi György

(1913 — 1989)

ŐRÜLT ÖRDÖG

Csengetnek, egy ismertetlen személy áll az ajtóban, kedvesen mosolyog, olyan kedvesen, hogy az már gyanús nekem, bejön, mikor leteszi a kalapját, akkor látom, hogy két csinos szarvacska van a fején — na, gondolom, ennek akkor farka is van —, leül. De izeg-mozog, mint aki a farkára ült és kényelmetlenül érzi magát. — Fontos küldetésben jöttem — s bemutatkozik, hogy ő az ördög. — Mindjárt sejtettem! — Ó, mi már rég ismerjük egymást — s tegezni kezd —, csak te nem emlékszel rám. Különben is gyenge a memóriád, úgy tudom. Már sokszor találkoztunk, akkor is ott voltam (eseteket sorol életem legrosszabb pillanataiból). Nos, hát én mindent tudok rólad. Azt is tudom, hogy tegnap éjjel felsóhajtottál: de jó volna fiatalnak lenni. — Jó, én azt nem úgy értettem, hanem hogy szaporodnak a gondok, bajok, s az ember már nehezen bírja. — Hát éppen ezért jöttem hozzád küldetésbe, tudod, attól a fontos hivaltól, ahol dolgozom. — Miféle küldetésbe? — Segíteni akarunk rajtad. Te már öreg vagy, az eszednek úgyse sok hasznát veszed, s tudod, szükségünk van az ilyen kiváló észre, no meg a tehetségedre. Cserébe adom érte, nézd, erre felhatalmazásom van írásban a hivaltól, hogy megfiatalodsz. Teljesen olyan leszel, amilyen akarsz, és ott kezded, ahol akarod. — Jó, de az emlékezőképességem, illetve az emlékeim maradjanak meg. — Már sok eszetlen dolgot láttam s csináltam is, de még ilyent nem; minek neked az emlékezés, ha nincs eszed? — Ah, ész nélkül élni mily remek lesz, lelkesedtem fel, s nem fogja senki tudni, hogy nincs eszem. Csak úgy járok a többi ember között, és azt hiszik, hogy eszem van, s úgy beszélnek, bánnak velem, mint mással. Csábító a gondolat. Milyen könnyű élet

lesz, semmire nem lesz gondom, nem töprengek semmin, csak élelem világom — ráadásul ifjúságom. Viszont mindent tudok és mindenre emlékszem, amit egy életen át már éltem, tehát tulajdonképpen két életet fogok élni egyszerre; ó, ez csábító, ez páratlan, ilyen még nem volt; ez valóban, hogy is mondjam, pokoli gondolat! — Az egy kicsit nehéz, hogy eszed ne legyen, emlékezőképességed meg legyen, mert a kettő együtt szokott járni; kérdezd meg a bolondokháza orvosait; de ha már mindenképpen ez a kívánságod, megtehetem, tudod, én olyan fontos hivatalban dolgozom, ahol mindent el lehet intézni. — S olyan leszek, mint fiatal koromban voltam? — Ha akarod, olyan; ha nem, hát választhatsz tetszés szerinti pofát. — Inkább választok, az unalmas volt. Meg aztán így biztosabb, hogy nem ismernek meg, s így izgalmasabb a játék. Vagy izgalmasabb, ha megint pont olyan leszek, mint egykor? — Légy olyan pont, mint egykor, úgysem ismernek meg, ha a mai divat szerint öltözől, meg aztán már olyan kevesen élnek azokból, akikkel első ízben váltál fiatal! Meg aztán még egyet: amikor meghalsz, hozzánk jössz, nem a mennybe, ott is van örökélet, ott is lehet dolgozni. — Meghökkenem, ez igen nagy dolog. — Legalább azon sem kell töprengi életedben, ha már úgyszincs eszed, hogy holtad után hova kerülsz; biztosítva vagy, tisztában vagy, s ez is nagy dolog sok ember számára. A földi emberek s főleg a keresztények legnagyobb gyötrelme, hogy nem tudják, haláluk után melyikbe kerülnek. Látod, a felvilágosultabbak nem töprengnek ezen, és ez is az én munkám! — fintorgott jóízűen. Megegyeztünk. — S hova kell mennem, hogy a fiatalító műtétet elvégezzék? — Ó, itt helyben elintézzük; nekem erre is hatásköröm van és némi gyakorlattal is rendelkezem.

Legyintett, mintha intett volna valami láthatatlan segédnek, s azonnal ott álltam anyaszült meztelenül, fiatalon. S kívánságomra rögtön fel is öltöztetett a legújabb ifjúsági divat szerint. Egyik pillanatról a másikra hosszú szakállam és vállon alul érő, göndör, fekete hajam nőtt, két lábszáramra foltos farmernadrág

termett, még rojtos is volt az alja, de legalább eltakarta ifjúi szemérmemet, mely ugyancsak jócskán megfiatalodott. Mikor a tükörbe pillantottam, magam sem ismertem magamra. Ez tökéletes! Pedig én vagyok. Az arcom pont olyan, mint ahogy egy-két fényképem őrzi, de hát akkor a körítés egészen más volt, így hát az alapvonások sem ugyanazok.

Búcsúzáskor így szólt: — Még találkozunk az életben, mert hosszú életet szántam neked. Tudod, néhányszor meglátogatlak, hiszen régóta ismerjük egymást, csak te nem emlékszel rám.

(Ördög: hadd magyarosítsam meg a neved; így igen pőre. Légy Eördögh.)

Mihez kezdjek? Iskolába nem kell járnom, mert hiszen nincs eszem. Különben is kinőttem már azt a kort, átváltozásomkor 18 évesként születtem. Majd mégis beiratkozom egy pedagógiai főiskolára. Miért épp oda? Mert ott képezik ki a tankádereket, vagyis a jövő nemzedék oktatóit...

Bár nemcsak eszem, de tehetségem sem volt, egy napon nekifogtam írni, mert láttam, sőt I. Életemből jól emlékeztem, hogy ezért elég jól fizetnek és kortársaim közül sokan jól keresnek vele. Elvittem a szerkesztőhöz, akit jól ismertem, de ő nem ismert meg engem. A régi, szokásos mozdulatokkal, szavakkal találkoztam. Legalább most már közvetlenül tapasztalhattam, hogy bánik az ifjú, ismeretlen, most jelentkező tehetségekkel.

Elmentem egy régi szerelmemhez, aki ekkor már idősebb nő volt. Vele ott folytattam, ahol I. Életemben abbahagytam. Akkoriban sokat és sok mindenért veszekedtem vele. Most el volt ragadtatva tőlem, hogy micsoda remek gyerek vagyok — meg magától is, hogy micsoda fiatal fickót fogott! Én meg magamban ezt gondoltam: nos, ismerlek, mindig tudtam, de csak most győződtem meg, hogy milyen vagy; alkalomadtán mindenkivel összeállsz, te vén kl!

Felkerestem I. Életem szerelmeinek színhelyeit; erdőn, búzamezőn, hotelben, sőt még egyszer, amikor vonaton utaztam, a WC is emlékeket kínált.

Elmentem egy ismert tudóshoz, aki arról beszélt nekem, hogy a mai fiatalok felkészületlenek, felületesek, nincs kitartásuk a tudományos munkában stb. Értelmük ugyan van, de a divat... nevetve hagytam ott: ha tudta volna, hogy kivel beszél!

Egy költővel is találkoztam; arról beszélt, hogy ő az egyetlen tehetség a világon. A többi mind esztelen, tehetségtelen...

Szerelmi vagy más pillanatokban általában gyakran kiszaladt a számon: vigye el az ördög. S ilyenkor az ördög mindig megjelent. Általában mindig a legjobb pillanataimat rontotta el a megjelenésével. Azt mondta: akárhol legyenek, csak szóljak, mert ő mindenünnen meghallja, előtte nincs fal; hiszen ti is mindig azt mondjátok, hogy a falnak is füle van. De azért — mondta — éppen csak a másik közmondást ne használd: Ne fessd az ördögöt a falra! Mert ezt nem szeretem. Ilyenkor csak kényszerből jelenek meg. Mert a lefestett ördögök megmaradnak. Nézd meg, mennyi festmény szól rólunk. Csak az az egy vigasztal, hogy ez mind hamis. Ezeknek mind az az ismertető jelük, hogy szarvunk van, meg farkunk, és szőrösök vagyunk. De nem ez a lényeg. Te már tudod.

Halálomkor is: fiatalon elütött egy gépkocsi. Utolsó pillantásommal megláttam, hogy ő ül benne. Felkiáltottam: Ő úr, hát ez az ígélet? Hát ez a hosszú, szép élet? Rögtön visszafordult a kocsijával és betuszkolt maga mellé. S kivitt a világból.

Külföldre utaztam, tengerpartra, idegen országokba. Katona voltam a világháborúban a nyolcvanketteseknél vagy harmincketteseknél. Nem is tudom már, de a népdal tudja. Lesz-e háború még? Mert én tulajdonképpen ettől őszültem meg olyan hamar, s emiatt untam meg az I. Életemet. Ifjúkorom tájaira kirándultam, például Amerikába, s ott kikötöttem egy hippi tányán. Szinte 9 hónapot töltöttem ott, s hát hoz a hippi család egymás után 4-5 gyermeket, hogy ezeket én csináltam egy hét

alatt. Megdöbbsentem, de azzal vigasztaltam magamat, hogy csináltam én többet is azalatt, csakhogy azok nem jöttek a világra. És akkor eszembe jutott az I. Életemből az első feleségem. Annak hány gyermeke volt? Három. S hát a másodiknak? Semmi. És a harmadiknak? Kettő. Már nem emlékszem pontosan. De könnyű nekem, amikor már nincs eszem.

Iskolába akartam járni, de kiderült, hogy a bizonyítványaim nem érvényesek. Ti. nem talál a személyleírásom és a fényképem. Na, még csak ez hiányzott nekem! Azonnal csaláshoz folyamodtam és hamisítottam; ez könnyű nekem, miután nincs eszem. Azt mondták: egy részét elismerik, de a többiről újra vizsgára kell álljak. Vagy tanfolyamra járjak. Én odaálltam és csináltam. Darabig könnyen ment, mert csak a falakról leolvasott jelmondatokat mondtam fel. Sőt el is ájultak szinte, hogy ez az alak hogy fúj mindent kívülről. A társaim pukkadtak meg irigységükben. Aztán egyszer csak minden indok és magyarázat nélkül eltávolítottak.

Látván a személyi igazolványomat, a rendőrségen először nem hitték el a hekusok, hogy ez én vagyok. De megmagyaráztam nekik, hogy e nagy hajzat és szakáll mögött mégis én vagyok. Azt azonban elhallgattam, hogy eladtam az eszemet, mert a végén még adásvételi szerződés illetéke alá vetnek s azt én kell megfizessem, nem a fennvaló ördög. Csak csóválták a fejüket, s a végén mégis elhitték, mondván: elég sok bajunk van ezekkel a mai fiatalokkal. Én pedig a II. Életemben röhögtem ezen — azt hiszem, némi joggal.

Akkor is csak röhögtem, amikor mások kacagtak rajtam, s megálltam ezeknél a szavaknál: a fiatalnak minden jól áll. Ezt mondták I. Életemben Bözödön a táncban a vénasszonyok, s igazuk is van; ha az akkori szép fiatalokra gondolok, lelkemben még most is táncolok. Olyan mindegy volt, hogy mi volt rajtuk, cifra ruha vagy valami egyszerű fajta; mindenki mindenben szép volt, mert fiatal volt.

A vállalatnál, ahol voltam, én is csaltam, de nem vették észre. Igaz, hogy nem csaltam nagyot: csak megettük tavasszal korán az epret és elszámoltuk, hogy törlendő a számláról, mert elromlott. Mondom, nekem ez könnyen ment, mert nem volt eszem. De ezt rajtam kívül senki sem tudta.

Hanem egyszer megjártam, amikor nem is sejtettem előre. A vállalatnál, ahol dolgoztam, beírtunk a listára egy szamarat. Valódi szamarat. Arról volt szó, hogy az udvaron valami hurcolkodásra került sor, s ezt senki sem vállalta. Vettünk hát egy szamarat s ezt álnéven szerepeltettük a fizetési listán. Persze, el kellett tartani valamivel és erre is találtunk rovatokat. Ez így ment évekig — míg valami ellenőrök leleplezték a szamarat, és mindnyájunkat. Hiába mondtam, hogy ártatlanok vagyunk, mivelhogy így kevesebbe került a dolog; senki sem hitte el.

Persze, mert nem tudták, hogy nekem nincs eszem, illetve annyi sincs, mint egy számárnak. Hiába mondtam, hogy nincs eszem; azzal álltak elő, hogy ha ilyen okos vagy — kell legyen eszed! És vedd elő!

A világ már ilyen: ilyen követelő...

Nagy Olga
(1921 — 2006)

PÁLYÁM GÖRÖNGYÖS ÚTJA*

Különösnek tűnik a cím? Valóban — mondhatná a szíves Olvasó —, ez mindenkinek személyes ügye. Ha azonban türelmesen olvassa el következő soraimat, úgy az is kitűnhet, hogy ez a most következő visszaemlékezés az úgynevezett rendszerváltás utáni erdélyi könyvkiadás alakulásának egyfajta dokumentuma is. Ugyanakkor a jelen Antológia azoknak az írásait közli, akiknek a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Kiadónak köszönhetően jelentek meg munkái. Soraim így óhatatlanul egyfajta vallomás is arról: milyen különleges szerepet is játszott pályám alakulásában ez a kiadó, amely a Magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával 1993 és 1998 között négy könyvet, valamint az általam gondozott két parasztasszonyi vallomást rendezte sajtó alá.

De miért volt olyan jelentős e könyvek megjelenése számomra?

---

*Nagy Olga (1921 – 2006) írását az 1999-ben szerkesztett *Székely Útkereső* című folyóirat antológiájába szánta. Az antológia szerkesztői eredetileg új, közöletlen anyagot kértek a lap munkatársaitól. Mivel a kilencvenes évek végén a kötet megjelenését a könyvszakma pályázati bizottságai nem támogatták, a kész, megszerkesztett antológia nem láthatott napvilágot, csak 2008-ban, amikor a folyóirat reprint kiadásával egyidőben jelent meg *Székely Útkereső Antológia. 1990–1999* címmel. Így a szerzők eredeti, közöletlen írásai nem kerülhettek be az antológiába. Nagy Olga, s a többi akkori munkatárs írása mégsem maradt a kiadó fiókjában: az *Erdélyi Toll* új folyóiratunk első számának *Írói hagyatéka* című rovatában láttak napvilágot mindannyiunk megnyugvására és örömére. A szerkesztői terv első, „szavát álló” bizonyítéka Nagy Olga — 2006-ban elhunyt kiváló erdélyi néprajz- és népmesekutató — egyben rovatnyitó írása. (Beke Sándor)

Kissé messzibbről kell kezdenem. Itthon 1978-ban megjelent *A táltos törvénye. Népmese és esztétikum* című esszékötetem után nem kevesebb, mint 15 évi szünet következett! Ó, nem azért, mintha nem próbáltam volna meglevő kézírataimat megjelentetni hazai kiadóknál! Igaz, ugyanakkor e két időpont, 1978–1993 között éppen kilenc könyvem jelent meg Magyarországon.

Akkor hát — kérdezhetné a szíves Olvasó —, mi a probléma? Örvendjen a szerző — mármint én —, hogy ott mégiscsak megjelentek. Valóban, minden okom megvolt arra, hogy örvendjek annak, hogy olyan kiváló kiadók jelentettek meg, mint a Magvető, Szépirodalmi Kiadó, Gondolat, Európa, Akadémiai Kiadó.

Visszatérve vallomásom okára, hadd utaljak arra, hogy 15 év nem kis idő. Teljesen elfelejthetik az embert — mármint itthon! —, s én pedig itt élek, és itt szeretnék — rögeszmém szerint — valamilyen üzenetet hordozni!

De miért is tartom kedves kiadóm szerepét tudományos pályámra nézve oly meghatározónak?

Kezdem talán azzal, hogy az ő megkeresésére a több éven át megrekedt kéziratokat — nem kevesebbet, mint 6-ot — kiadásra ajánlottam. Nos, ismerjük el, nem kis bátorság kellett ahhoz, hogy ne tiltakozzék, ne mondjon olyasmit, amit más honfitársai, például a kolozsvári kuratórium tagjai, hogy: ez „túl sok egyszerre!” (Ugyanis többen is a kuratórium tagjai közül — miként ez a „szóbeszéd” által tudomásomra jutott — felháborodással vették tudomásul a több kézirat ajánlását. Hiszen köztudott volt, hogy az a bizonyos magyarországi támogatás is korlátozott, ezért a beküldött köteteket óhatatlanul meg kellett rostálni.)

Első évben a kiadó nem kapott támogatást egyetlen felajánlott kézíratra sem: nem miattam, hanem mert „kezdő” volt. Itt mindjárt ki kell emelnem kitartását, elszántságát, meg nem torpanását: nem nyugodott bele a visszautasításba; s mert adva

volt egyfajta fellebbezési lehetőség, a kéziratokat felvitte a támogató Minisztérium ügyvezető osztályára. Ennek köszönhetően — bizonyára egy másfajta elbírálás jegyében —, 7 általa felajánlott kézirat kapott támogatást, köztük 3 saját kéziratom, amelyek az elkövetkező években meg is jelentek. Íme: *Barangolásaim varázslatos tájban*. Cigány barátaim között (1993); *Népi változatok szerelemre és házasságra*. Esszé (1994); *Pályakép fénnel és árnyékkal*. Egy néprajzos emlékei (1995).

Kiadómnak köszönhetem azt is, hogy kézírataimat a mai napig újból és újból kiadásra javasolja. Azóta 1998-ban megjelent: *Egy barátság története* címmel Féja Géza hozzám írt levelei, valamint két általam gondozott parasztasszonyi vallomás: a széki Kocsis Rózsától és a kolozsi György Zsuzsától.

Előző soraim csupán bevezető kívánt lenni a legfontosabb mondanivalómhoz: kézírataim mostoha sorsa annak tulajdonítható, hogy — honi mértékkel — mindegyik rendhagyó, szokatlan, meglepő volt! Az alábbi sorok e kérdést próbálják taglalni.

Hadd mondjam el azt is, hogy a magam és a Kiadó szerencséjére később a kolozsvári Kuratórium helyett a marosvásárhelyi Káli István, a [Romániai Magyar] Könyves Céh vezetője került a kuratórium élére. Egy találkozás során Káli Király István úr tisztázta: „a kuratórium nem személyeket, hanem könyveket támogat! Vagy jó a könyv, vagy nem üti meg a mértéket!” Szerinte ez a fő szempont. Tán ennek is köszönhetem, hogy különböző erdélyi kiadóknál az utóbbi években még 4 kötetem látott napvilágot.

Könyv a cigányellenes diszkrimináció ellen

Könyvemet, a *Barangolásaim varázslatos tájban* címűt akkor kezdtem megírni, amikor Haller Istvánnak *A cigányság helyzete Romániában* című könyvéből ezt olvastam: „Helyzetük a legaggasztóbb Európában. Az utóbbi két évben a forradalom

óta több mint 30 helyiségből űztek el cigányokat, felgyújtva házukat.”

Különben ez lett kötetem mottója is, valamint Babits Mihály szava: „Vétkesek közt cinkos, aki néma”. Emiatt kezdtem megírni ezt a rendhagyó könyvet, hiszen a cigányokról nem volt ildomos ilyeneket írni.

Bevezető soraimban a következőket írtam a diszkriminációs előítélet kapcsán: „Ha az újságok valamilyen gáztettéről írnak, pl. nők megerőszakolásáról, rablásról, fosztogatásról, gyilkosságról stb. akkor, ha ezt magyarok, vagy románok követik el, kiírják nevüket, életkorukat, hovatartozásukat. Ám amikor hasonló (és jegyezzem meg, sokkal ritkábban) cigányok követnek el, akkor ezeknek nincs nevük, csak egyetlen megjelölés van: »cigányok«. Ami azt jelenti — tettem utána —, hogy magát a gáztettet valójában nem bizonyos személyek, hanem maga a cigányság követte el.”

A máig tartó cigányellenes előítélet szellemében bizonyára érthetetlennek tűnik az a kijelentésem, mely szerint: a továbbiakban kénytelenek leszünk revideálni azt a tételünket, hogy: „cigány mindenki, akinek a vérében cigányvér folyik”. Ha ugyanis nem hiszünk a vérmítoszban, akkor el kell ismernünk, hogy a magyar identitástudattal (s nem csupán magyar anyanyelvvel) rendelkező cigány közösségek jogosan nevezhetik magukat magyaroknak. Így hát megírtam azt, hogy például a koronkai Cifra János cigány származású mesemondóm ősei immár 150 éve letelepedve Koronkán — „hála” a még arisztokratikus rendszernek —, azonos diszkriminációt szenvedtek el, ezért eggyé váltak a magyar jobbággal, illetve zsellérrel. Így el kellett fogadnom Cifra János vallomását, aki arra volt büszke, hogy nagyapja még részt vett a 48-as szabadságharcban, és gondolkodásmódban sem különbözött a többi koronkai kálvinistától...

Ezért írtam könyvem előszavában: „Úgy éreztem, meg kell szólalnom, el kell mondanom saját élményemet, tudásomat,

őszinte barátságomat, mely e népcsoporthoz fűz, ha ugyanis nem akarok vétkesek közt cinkossá válni. S hogy erről a kérdésről ilyen részletesen, a »cigánykérdés« kapcsán annyi megindító élményemet le is írtam, szintén üzenetet kívántam küldeni a nem cigány olvasó számára. A cigányellenes előítélet, diszkrimináció ellenében — arról a mély benyomásomról, hogy a cigány tehetséges, fejlődésre, alakulásra is kész társadalom. Hiszen több évtizedes barangolásaim során a legkülönbözőbb cigány sorsokkal és mentalitással találkoztam. De azért is hálás lehetek máig nekik, hiszen az elmúlt évtizedekben, 1973-tól 1996-ig bezárólag nem kevesebb, mint 8 cigány mesemondóktól gyűjtött, tudományos apparátussal közölt meséskönyvet publikálhattam.”

„Szemérmetlen” vallomás az erotikáról

Az 1994-ben megjelent *Népi változatok szerelemre és házasságra* című könyvem megjelenését — újból hangsúlyozom — Kiadóm, valamint a magyarországi orgánumok liberális gondolkodásának köszönhetem. Nos, az erotikáról hazai tájon csak „szemérmesen”, mértéktartóan lehetett beszélni. E kötetben külön alfejezetben számoltam be a kutatók előítéletéről: „Kezdjük talán azzal, hogyan béklyózták a kutatót a szerelem kapcsán a különböző tabuk, tiltások. Nem könnyű kimutatni — fejtegettem a továbbiakban —, hogy abban a szemérmes hallgatásban, a téma ignorálásában — mely az elmúlt évtizedeket is jellemezte — melyben csak itt-ott ütött rést egy-egy bátrabb próbálkozás —, mennyi volt az öncenzúra, a felső utasítással való kényszerű egyetértés, és mennyi a valóban létező előítélet, mely a szemérmességet paraszti érénynek tartotta.”

Írtam ugyanott arról is, hogy a szerelemről csak ildomosan, szemérmesen illet nyilatkozni, vagy gyűjteni paraszti környezetből.

(Hadd jegyezzem meg, hogy ugyanakkor Magyarországon számos tudományos munka jelent meg, melyek ellentétben a hazai szemlélettel nagyon is elfogulatlanul, liberális szellemben tárgyalták az erotika kérdését. Csupán jelzésszerűen néhány név: Ortutay Gyula, Paládi Kovács Attila, Vajda Mária...)

A fentiek jegyében honi értelemben „szemérmetlenségnek” nyilvánulhatott, hogy kötetemben a termékenység „sacré” jellegére hivatkoztam, mely a kereszténység előtt, a legősibb időktől az antikvitáson át átítatta az egyes korok szemléletét. S mindez abból az egyszerű és Istentől belénk kódolt természetes látásmódból következett, hogy a nemi aktus, és az ezzel kapcsolatos születés a halhatatlan lét alapja. Szerencsémre hatalmas dokumentációs anyag állt rendelkezésemre. Erre szükség is volt, hogy a szemérmetlenség vádja ellen védekezhessen. Csak jelzésszerűen hadd utaljak a priaposzi versekre, amelyekben az antik névtelen költő a phallosz-kultusz nevében felsorolja az istenek „fegyvereit”: „Neptunusz szigonyát, Mars kardját és dárdáját, Phoebusz nyilát, Herkules bunkóját”. Majd Priaposz istent idézi meg: „Nekem felmeredő hímtagom adja erőm.”

A különböző dokumentáció között kötetemben szerepelt Mircea Eliade kitűnő filozófus citátuma is, ezúttal a keleti Atharva Véda szerint: „A nő eleven földdarab, vessétek belé férfiak magvait...” Vagy ugyanő utal a Koránra. Eszerint: „Aszszonyaitok szántóföldek számotokra...” És persze még sorolhatnám ezeket az egyfajta „pornóba” illő sorokat.

Végül, hadd valljam meg azt is, hogy a szerelemről írt jelzett kötetemben voltak bizonyos „eretnek” megnyilvánulások is. Hiszen meg mertem fogalmazni azt is, hogy a bibliában oly szentnek tartott kifejezés: „Bűnben fogantattunk és születünk”, mennyire infantilis. Sőt bátran mondhatjuk: isten-ellenes! Hiszen az Isten oltotta bele az egész élővilágba a nemi ösztönt, mely a gyönyörű anyai ösztönösséggel együtt a megszakíthatatlan és halhatatlan lét alapja és záloga.

Mindezek a példák — újból hangsúlyozom —, kötetemet könnyen kisiklathatták volna, ha nem találkozom azzal a bizonyos felszabadult gondolkodásmóddal, mely könyvem „felelőseit” jellemezte.

Amikor ezt a kötetemet írtam sajnos még nem találkozhattam C. G. Jung 1996-ban Budapesten megjelent csodálatos könyvével: *Gondolatok a vallásról és a kereszténységről*, valamint *Gondolatok a jóról és a rosszról*, melyekben a kitűnő tudós megkülönbözteti a dogmákat a hittől. Az istenkeresést szerinte maga Isten kódolta belénk...

Az interdiszciplináris módszer szintézise

Az említett köteteim ezt is jelentették számomra. Bár intuíció formájában már régen ráéreztem arra, hogy a régi leíró és pozitivistá módszer nem kielégítő. Már megfogalmaztam azt is, hogy az egyes tudományágak annyira szakosodtak, ezáltal beszűkültek. Azáltal, hogy bármiféle tárgy tudományos vizsgálata megköveteli a határtudományok ismeretét és tanulmányozását. Hiszen a népi jelenségek vizsgálata nem érthető meg például a szociológiai, sőt a szociálpszichológiai vizsgálatok eredményeinek ismerete nélkül. De a szokások, hiedelmek sem érthetők meg például az antropológia, kultúrantropológiai vizsgálatok eredményei, ismerete nélkül. S bár e felismerés már néhány évtizede így vagy úgy részben beépült tudományos kutatásaimba, ezek a könyveim, amelyekről jelen soraim íródnak, valójában e felismeréseknek egy már kielélt szintézisét is jelentik!

Ebben a cigányokról szóló kötetben utaltam először arra, hogy a legarchaikusabb cigánymesék, akárcsak az ősközösségi, illetve természeti népek meséi — majdnem azonos gondolkodási modellt képviselnek. S ugyanitt írtam arról is, hogy ez az archaikus réteg jól bizonyítja ugyanakkor azt is, hogy felfedezhetjük benne azt az ősi szinkretizmust, mely még nem szakadt

tudományra, vallásra, művészetre. Mindezek együtt és egységben jelentkeztek...

Több évtizedes látogatásom s egyben mesegyűjtésem, ugyanakkor a mesemondók és hallgatók mentalitásának vizsgálata segített abban is, hogy felfedezzem: nem beszélhetünk a meséről, hanem a mesének a legkülönbözőbb fejlődési szakaszáról. E szerint az archaikustól a legkülönbözőbb fázisokon át a népmese eljutott a majdnem „realista” fázisba, ahol a mese már nem ősi dolgok regisztrálása, visszajátszása, hanem a mese kapcsán saját jelenük, gondolatviláguk tükröződhet. Az ősi sémat felhasználva a mesemondó beleszólhatja saját gondolatait, felfogását, érzelmeit, s egyben kifejezheti hallgatóinak felfogását a valódi világ dolgairól...

Egyben megértettem azt is, hogy az általam gyűjtött archaikus réteg — szemben a különböző másként-másként „realista” fogantatású mesékkel — azt is jelenti, hogy ők még ma is a fantázia segítségével teszik birtokukba a körülöttük levő látható világot.

Ugyanennek az interdiszciplinaritás iránti készségemnek köszönhetem, hogy rátaláltam az olasz filozófus és esztéta Vico műveire is. Általa értettem meg s egyben boldogan idéztem a cigányokról írt kötetemben: „a költői képszerű látásmódban a metafora, a jelkép, a szimbólum elképzelhetetlen az őseMBER mindent megszemélyesítő világfelfogása nélkül”. Ezt erősíti meg Ion Liberi merésznék látszó definíciója: „A vers egy mágikus gondolat.”

Mindezek a gondolatok pályám és kutatásaim szintézisét képviselték. Íme ezért is volt olyan fontos, hogy ezek a kötetek megjelentek. Ennek köszönhetem, hogy mesekutatói státuszomat feladva kezdtem gyűjteni a lenézett, sőt észre sem vett népi elbeszéléseket vagy „igaz történeteket”, amelyeket én a népi próza hamupipőkéjének neveztem, s amelyek — miként megfogalmaztam — a népi realizmus betörését jelentették a népi epikába. S nem ennek köszönhetem-e a nem idehaza (ha-

nem Budapesten megjelent *Paraszt dekameron* (1977); *Újabb paraszt dekameron* (1983); *Asszonyok könyve* (1988); vagy a *Világgá futó szavak*. Havadi beszélgetések (1990) címen) megjelent könyveket?

Ezek a népi prózának egy eddig igazából fel nem tárt szféráját hozták felszínre, s egyben dokumentumként használható a parasztság igazi, előítélet-mentes megismerésére.

Dokumentumok az elmúlt 40 esztendőről

Pályakép fénnel és árnyakkal című kötetem az elmúlt évtizedek hű dokumentumává vált azáltal, hogy néprajzkutatásom során eközben megjelent 20 kötetem kapcsán bőven idéztem a hazai, illetve az anyaországi visszajelzésekből, kritikákból. E vélemények, kritikák ütköztetése egyben arról is tanúskodott, hogy milyen lényeges különbség van az erdélyi „hagyományos”, valamint a sokkal nyitabb, liberálisabb, toleránsabb anyaországi szemlélet között. Persze azzal is tisztában voltam, vagyok, hogy a több évtizedes kényszerű bezártság is béklyózta az erdélyi szellemiséget. Másfelől pedig a kisebbségi sors traumája arra predesztinálhat, hogy mindent „mitizáljon”, ami „ősi”, ami hagyományos, illetve a hagyományt képviseli.

Az első, immár tudományos igénnyel közölt mesekötetem, a *Lüderc sógor* (Buk., 1969) öt mesemondótól gyűjtött meséket közöl, s egyben egy-egy esszészerű portrét az egyes mesemondókról. A kötet — miként megjegyeztem — honi tájakon nagy vihart kavart. Több okból is.

Kezdjük tán azzal, hogy immár 150 éven keresztül — kezdve Grimmekkel, folytatva Benedek Elekkel — a mese egy megszépített, átdolgozott kánon jegyében egy éteri szépségű tájat képvisel. A nép pedig bizonyos álromantikus szemlélet jegyében csupa igazgyöngyöket izzad ki! Mindenesetre semmi hétköznapi, semmi kiábrándító! Ám az, amit én a kötetem által „elkövettem”, egyfajta mítoszrombolás volt, valamilyen demi-

tizálás. Pedig óvatosságból megpróbáltam rámutatni arra, hogy a „csiszolatlanság” egyben életesség; az éteri táj helyett pedig a vaskos evilági táj egyfajta dokumentum a paraszti gondolkodásmódról, valamint a paraszti hétköznapiokról.

Hasonlóképpen megidéztam a Győri Klára *Kiszáradt az én örömem zöld fája* (1975) című vallomásos kötetével kapcsolatos vitákat. Ezek szintén a kétféle mentalitást képviselték. Mert milyen szenvedélyes volt az itthoni visszautasítás! Kezdem Szőcs Istvánnak az *Utunkban* megjelent: *A dokumentumtól az irodalomig* című, egész oldalt betöltő, mélységesen elutasító kritikájával. Eszerint a kötet „obszcén”; „erkölcstelen”. Miként írta: „...Egy meglehetősen kicsinyes és rosszul értelmezett emancipacionista manipuláció sejlik itt elő a kézirat gondozója részéről”. (Tudniillik az én részemről.)

Nos, ugyanerről a legmegrendítőbb védőbeszédnek jelentek meg „odaát”. Cseres Tibor a kötetet „lélekmélyéig hatoló írásnak” minősíti, majd „naiv gyönyörűséggel megírt részletekről” beszél. Úgy érzi — írja —, „hogyan egy szép fiatal nő fülbesúgásait egyedül magamnak tarthatom meg”.

Hasonlóképpen Miklós Elemér a kötetet meglepő könyvnek, egyben pedig szociografikus önéletírásnak nevezi. Ő discséretként említi, hogy a Kali néni könyvében a múltbeli paraszti lét életeltorzító vonásai leplezetlenül kerülnek terítékre.

Vagy idézzem fel a tudós Kósa László „védelmét”, aki többek között ezt írja: „Nagy Olga kolozsvári néprajzkutatóé az érdem. Nemcsak a fölfedezés tette, hanem az írás elkészítésére való évtizedes biztatás, ösztönzés, majd a sajtó alá rendezés, és az elemző, bemutató kísérő tanulmány elkészítése...” Ugyanő írja Győri Kláráról: „Győri Klára nem volt író, de nem lehet elhallgatni remek írói készségét”...

Mindezek a nagyon is vázlatos dokumentumok, melyeket a pályaképemből ollóztam, a jövőre kor számára is elgondolkodtató kérdéseket vetnek fel, egyúttal azt is szeretném hinni, hogy a jövőben — hála a határon túli tevékenységnek, a Ma-

gyarok Világszövetségének, Duna tévének — mindezek már a múltat képviselik. Ám a jövő érdekében sohasem szabad megfélekezni a múlttól sem: ez is üzenetet jelent a jövő számára!

Ám legyünk igazságosak: az élet mindig is ellentmondásos volt s talán ez a szépsége. Így hát hivatkoznom kell azokra a szép véleményekre, kritikákra is, amelyek jól dokumentálják azt, hogy Erdélyben is adódtak nagyon felvilágosult és liberális gondolkodású személyek. Többek között Látó Anna, a *Dolgozó Nő* főszerkesztője, akinek szép méltatását idézem, amely egyben válasz is volt Szőcs István megsemmisítő bírálatára, s egyben a közvélemény rendkívül elutasító véleményére: *Egy boldogtalan boldog élet* című meleg hangú, úgyszólván vallomásos bírálatában (Korunk, 1976. 6. sz.) ezt írja Győri Klára könyvéről: „A Kiszáradt az én örömöm zöld fája című önéletrajzról szóló ismertetések, bírálatok, vitacikkek némelyike elfojtott, de érezhető viszolygással tiltakozik a szerző naivan, ösztönösen megnyilatkozó nőemancipációs törekvése ellen. (...) Az is ingerli némelyik cikk szerzőjét, hogy megérezzük, mennyire kényelmetlen úgy az a »nőfelszabadítás«. Így aztán a száj szögletébe, vagy éppen a kenetes szavakba bújt malíciával könnyebben elbagatellizálható nemcsak a széki parasztasszony örömtelen élete, de sok társának megalázottsága is...” (Jegyezzük meg, hogy Látó Anna sok ezer parasztasszonyi élettel találkozott, akik őszintén, kendőzés nélkül mondták el leveleikben panaszaikat, fájdalmaikat, melyeket a hagyományos paraszti létre jellemző nőellenes diszkrimináció miatt szenvedtek.)

De beszélhetnénk még Tamás Gáspár Miklós igen szép védelméről is, amelyben Szőcs István „érveinek ásatag” voltára is utalva ezt írja: „A jobb indulatú recenzenek is sokat elkottyantottak annak a boszorkánykonyhának a titkaiból, ahol a nőellenes, tehát emberellenes előítéletek rotyognak...”

(De hadd említsem meg azt is, hogy Kántor Lajos az *Utunk* kerekasztal-beszélgetései során a Győri Klára könyvét „az év egyik legjobb prózai művének” nevezi.)

* * *

Fenti írásom e kötetben egyfajta köszönetnyilvánítás akar lenni az Erdélyi Gondolat felé, hiszen kézirataim kiadását akkor vállalta fel, amikor itthon általános elutasításban volt részem. Harcolt értünk, nem fáradt bele az újabb és újabb visszautasításba. S ha már arról írok, mit jelentett számomra az Erdélyi Gondolat, hadd említsem meg, hogy az *Egy barátság története* címmel a Féja Géza hozzám írt leveleit, amely ez évben, 1998-ban megjelent, évről évre újra és újra támogatásra ajánlotta, míg a kötet kiadásra nem került. Mindez hozzájárult ahhoz is, hogy nem fáradtam bele az Írásba, hanem újabb és újabb esszék és tanulmányok megírására vállalkoztam. Ezek közül több is megjelent már itthon és odaát. S remélhetőleg a már kész kéziratok egy részének megjelenését még életemben megérhetem. Annak ellenére, hogy ezek az újabb írások több nővumot, rendhagyóságot, újabb és újabb „felfedezéseimet” jelzik.

Öszinte szerencsekíváratom az Erdélyi Gondolat szerkesztőségének, hiszen az Antológia egyben ünnepi szám, kiadói munkájának egyfajta szintézise. Így hát további kitartást, jó munkát kívánok.

1998

ÖNKORREKCIÓM TÖRTÉNETE

Az immár több mint négy évtizedes tudományos pálya szemrevételezése során (első kötetem 1954-ben jelent meg) a szerző — jómagam — arra kényszerül, hogy számba vegye azt a hosszú utat, amelyet élete során bejárt. S ha őszinte, ha van bátorsága szembenézni saját tudományos múltjával, megdöb-bentően vonhatja le a következtetést: milyen göröngyös, sőt kínos volt ez a pálya — még ha nem hiányoztak a „fények” sem —, hiszen azt kell megállapítania: e pályafutás során mind-untalan újabb indítékok készítették/kényszerítették arra, hogy újból és újból önmagát, előző felismeréseit „korrigálja”, s egy-ben merje megfogalmazni azokat a „felfedezéseit”, amelyek az előzőeket már sok tekintetben túlhaladják.

Ennek történetét kívánják megidézni következő soraim...

Milyen korrekcióra volt szükségem, míg abból az ún. „leíró és pozitivistá” folkloristából, aki csupán *adatokat gyűjt*, eljutottam ahhoz, hogy az adatok mögé is bepillantsak; lassan-lassan meg is értsem azt, hogy mögöttük ott sejlik, sőt lobog egy izgalmas pa-rashti/népi társadalmi valóság. S ha már a vizsgáló ezt megsejti, sőt elkezd „nyomozni”, azokat a bizonyos szövegeket elemezni, a szövegek közötti összefüggéseket megkeresni, és a meg nem értett összefüggések után kérdezni — akkor már közel jár ah-hoz, hogy a néprajzi kutatást szenvedélyesen elvállalja. Mi élő közösséggel találkozunk, a maga kultúráját őrző vagy elhagyó, de mindenképpen *élő néppel*. S nem valami mazsolákat (adatokat) gyűjtünk, kiragadva a nép életéből, hanem magát a népi kultúrát *a maga egészében, mindazzal, ami emögött van*.

Persze, mindezek a felismerések rendre-rendre s nem is könnyen születtek meg. De egy biztos: mint afféle megszállott, aki azt hiszi, hogy ez az ő „felfedezése” olyan fontos, világra szóló esemény, siettem is hírül adni s megírni. (Erről a későbbiekben még szó esik.)

Vajon milyen felismerésekről van szó, melyek olyan izzásba hozták későbbi vizsgálódásaimat, kutatásomat?

a) Az első mindenestre az volt, hogy nekünk, folkloristáknak *nem a semmitmondó adatok rögzítése a fontos, hanem megvizsgálni azt, ami ez adatok mögött van.* Igen ám, csak hogy ehhez *szociográfusnak* is kell lennünk. Igaz, hogy a néprajztudomány már eljutott ahhoz, hogy kimondja és megfogalmazza, sőt példát is mutasson az ún. „társadalom-néprajz” kutatásra, mely a néprajzkutatás egyik ága. Ám számomra többről van szó: bármit is vizsgálunk — szokásokat, hiedelmeket, népi tudást, népi értékrendet —, mindezt nem érthetjük meg, ha nem folyamodunk a szociográfia nyújtotta tapasztalatokhoz, eredményekhez.

Miről is van szó?

Hiszen csupa előítéletek béklyóztak. Így beszéltünk *a faluról*, holott — miként kénytelen voltam észrevenni, sőt meg is fogalmaztam — *falvak modelljeiről* kell beszélünk, a *legtradicionálisabb* falutípustól (melyet számomra Szék képviselt), a város közelsége meg egyéb tényezők miatt — melyeket itt nem részletezek — a *falumivoltát megtagadó* Udvarfalváig; illetve az értékes népi hagyományt, népművészetet — tánc, ének, mesterségek, szövés, hímzés stb. — megőrizve, sőt továbbfejlesztve (lásd a Maros megyei Mezőpanitot) *a falu elindulhat a modernizálódás útján.* Hiszen a férfiak már tudományosan művelik a mezőgazdaságot, tanfolyamokra járnak stb.

Másik előítélet volt az is, hogy a falu egyfajta változatlan entitás. S hogy ez milyen gyermekded előítélet, arra nézve hadd említsem meg, hogy a változás az élővilágban egyetemes törvény: még a sziklák is változnak. Hát még az emberi közösségek! Így a folklorisztikának *az élő, változó, alakuló falut kell vizsgálnia*, s egyben megérteni e változás, alakulás törvényeit is...

Így lettem kényszerűségből — mert különben a vizsgált jelenségeket nem tudtam megérteni, pláne megmagyarázni — egyben szociográfussá is. Persze anélkül, hogy lemondtam volna a néprajzkutatói státusról. Az alábbi szociográfiai felméré-

seket az idők során azért közöltem, hogy felhívjam a figyelmet arra: a falvak tanulmányozása nagyon izgalmas, időszerű feladat a néprajzkutató számára is.

S mert ezt a felismerésemet általánossá, közismertté kívántam tenni, egész sor esszét, cikket, beszámolót írtam a legkülönbözőbb folyóiratokba. Olykor még sorozatokat is. (Hadd jegyezzem meg: mindez írások publikálásában az is munkált, hogy rögeszmésen hittem abban, hogy a népet, illetve az értelmiséget nevelni kell arra: *nem a babona falu, hanem a felvilágosult falu legyen a mintaképiünk.*)

Ellentmondásos paraszti értékrend

Sietek leszögezni, s ezt megjelent műveimmel is bizonyíthatom: a paraszti értékeknek, amelyek nemzeti értékeink részeivé váltak, őszinte bámulója vagyok. Csodálatos munkaszerevetükről, fáradhatatlan munkabírásuokról — mely valóban egyedülálló — szintén vallottam már. Értékeik, melyeket a népművészet, népi tánc és zene, illetve a népköltészet és a népi próza tekintetében felmutatnak — tagadhatatlanok. És persze, közismertek, hiszen a néprajz ezeket hűségesen fel is mutatta.

Az alábbiakban a paraszti értékekben leledző ellentmondásokról is kívánok szólni, melyek meglétét a néprajzkutatás több okból is figyelmen kívül hagyta. Az egyik ok az, hogy mi, a népi hagyományok vizsgálói — a már említett csodálatos eredmények hatására — nem vettük észre az árnyalatokat, a gyakran csak megbújva felfedezhető ellentmondásokat.

Ám én rákényszerültem, hogy ezeket is felfedezzem. Hadd utaljak e felismerésem néhány példájára.

a) Nem tudnám már pontosan visszajátszani, mikor tudatosult bennem az a felismerés, hogy a „hagyományörzés” — melynek oly szenvedélyes krónikásának hittem magam — mennyire *ellentmondásos jelenség*. A „hagyományörzés” máig egyfajta mitizálást is jelent. Minden, amit örököltünk: szent és sért-

hetetlen! Talán akkor kezdtem először ebben kételkedni, amikor egy néprajzi konferencián a babonás hiedelmek kapcsán a gyűjtők és kutatók olyan „gyönyörűséggel” számoltak be a legborzasztóbb hiedelmekről: boszorkányokkal való találkozásokról, boszorkányszombatról stb. s minderről — bár a tárgyilagosság szabályai ellen nem vétettek —, dolgozataikból az is kiérződött: milyen „gyönyörűség” a kutató számára, hogy „sikerült” ilyen kincset is felgyűjteni. Hiszen ez is „hagyományörzés”! (Miként az Emese álma és a Turulmadár mítosz is, amelyről oly szenvedélyes ifjúsági vetélkedő folyt Erdély-szerre is a millennium tiszteletére.)

De folytassam „felismerésem” további útját!

S bár 16 éves koromban magam is összegyűjtöttem falum (Mezőpanit) babonás hiedelmeit — miként már említettem: csak asszonyoktól! —, már felsejlett bennem a gondolat: ugyan mivel magyarázható, hogy a férfiak nem babonások! Később — már mint széki tanítónő, illetve papné — értettem meg, hogy semmiféle babonáság nem méltó s főleg nem hasznos népünk fejlődése, boldogulása szempontjából. Ezért férjemmel együtt úgy döntöttünk: mindent el kell követnünk azért, hogy a „hagyományörzés” ne zárja ki a *falu lehetséges haladását!* Ezért népfőiskolát szerveztünk; Kolozsvárról hívtunk szociográfusokat, szociológusokat, néprajzosokat. Férjem geológiai és biológiai előadásokat is tartott. Erről a *Gyónás* című önéletrajzi regényemben (?) — Bp., 1993 — vallottam. Férjem ama állítása, hogy a földgolyóbis nem hat nap alatt, de millió év során fejlődött olyanná, amilyennek ma ismerjük, a férfihallgatók megdöbbenését váltotta ki: „Tiszteletes úr, a biblia szerint hat nap alatt teremtdött a világ!”

b) Hadd utaljak arra a kemény közösségi szigorra, amely annak minden tagját figyelemmel kíséri; a paraszti közvélemény, törvény bármely szabályának megsértését számon kéri. S ez megnyilvánul mindenben: a spanyol etikettnél is szigorúbb szabályok vannak arra például: hogyan kell viselkedni, mond-

juk, a lakodalomban a menyasszonynak, a vőlegénynek, a násznépnek; hogyan kell viselkedni a temetésen; hogyan és mikor illik, sőt kell sírni, milyen lehet ez a siratás, mikor kell abbahagyni. Aztán hogyan kell viselkedni, különösen a lányoknak a táncon. (Mezőpaniton, például, a széki táncon körben ültek az anyák, és szigorúan figyelték saját és mások leányainak illő vagy illetlen viselkedését!)

És persze, e megfigyelés nem is volt ártatlan dolog: a „megszólás”. A falusi pletyka — mint a közvélemény ítélete — szigorú, olykor kegyetlen volt!

c) A paraszti közvélemény nem tűrte meg a közösség törvényeitől eltérő egyéni megnyilvánulásokat. Ezeket szinte kiközösítette, vagy pedig egyfajta „bolondoknak” minősítette. A paraszti elbeszélésekben, csúfolódókban, melyeket a *Paraszt dekameronban*, illetve az *Újabb paraszt dekameronban* közöltem, számtalan példáját találjuk a közösség szigorától eltérő, egyben pedig ezzel ellentétes megnyilvánulásoknak.

De utalhatnék *A törvény szorításában*. Paraszti értékrend és magatartásformák című elméleti kötetemre (Bp., 1989), amelyben rámutattam, hogy a paraszti értékrend — mely szigorúsága és a közösség számára törvényerejű mivolta miatt „etikettnek” is mondható — milyen kegyetlenül szól bele mindenbe, s csap le az egyénre, ha az egyén az elfogadott erkölcsi törvényt, mely a paraszti közvéleményt szentesíti, bármilyen okból megszegné.

(Hadd említsem meg, hogy a szerkesztő, akinek köszönhetem, hogy ez a rendhagyó kötetem elfogadtatott, kissé csodálkozva kérdezte: Miért a címben a „szorítás” megjelölés? Akkor utaltam arra, hogy ezek a törvények — bár a Rendet képviselik — nehezen, keservesen, sokszor fájdalmasan élhetők meg. S persze, elsősorban az asszonyokat sújtja.

De erről később külön is szó lesz.)

A rendhagyóság kockázata

Az egyes kötetek közlése kapcsán kialakult visszajelzések során arra kényszerültem, hogy felismerjem: a valami újjal, szokatlanul való jelentkezés — például a színes ünnepnapok mellett a nagyon is szürke paraszti mindennapokról, hétköznapiokról — igen kockázatos. Ezért egyfajta önvédelemről is gondoskodva, a pályaképemről szóló elemzésben ezt írtam: „A népi kultúra nem szent és sérthetetlen, a nép pedig nem kagyló, melynek (csupán) az a dolga, hogy gyöngyöket izzadjon; valóságos verejtéket izzad, miközben kaszál, kapál, gyermeket nemz és azt eltartja, neveli; nézi vagy nem nézi a csillagos eget, meghallja vagy nem a tücsök ciripelését és így tovább. Minket az egész, a teljesség érdekel...” (83)

Rendhagyó és „merész” lépés volt részemről — például — az *Újabb paraszti dekameron*ban közölt két fejezet, melyek a népi erotika jellemző darabjai. A IX. fejezet *Telhetetlen szeretők* címmel gúnyos hangsúllyal s egyben leplezetlen szókimondással 22 elbeszélésben, tréfában gúnyolja ki a „telhetetlen szeretőt”. Hasonlóképpen kigúnyolásra érdemesek a „szerelemben járatlanok” is, miként ezt 21 tréfás elbeszélés is illusztrálja.

S hogy ez milyen szokatlan volt, arról jól tanúskodhat az a számos recenzió, melyek nem honi tájakon jelentek meg. (Hadd toldjam meg ezt egy kis rosszmájúsággal: itthoni honfitársaim nem tudtak e könyvről. Mondjam azt: szerencsémre?)

S e különböző recenziókból, melyek a *Pályakép*ben jelentek meg, egyet mégis közlök, hiszen a fentieket is jól illusztrálja. Az alábbi sorok Fekete Elvirától *Magyar boccacciók* címen az újvidéki „Magyar Szó” jún. 18-i számában láttak napvilágot:

„A kötet vége felé inkább olyan történetek állnak, amelyek *kényesebb ízlésű olvasó* számára talán nehezen elfogadhatók. Nagy Olga pontosan a helyére teszi ezt az erotikát: ha ismerni akarjuk a világot, erről is tudnunk kell. Szókimondó, mindent néven nevező, nyersen fogalmazott históriák telhetetlen szeretők-

ről, parázna vénasszonyokról, ügyetlen szerelmesekről. Hol megbocsátó gúny, hol kérlelhetetlen, aszerint, hogy a paraszti erkölcs mit tartott bűnnek, mit nem. (...) Élmény ezeken a tréfákon keresztül belátni egy olyan társadalomba, amelyről egyre inkább csak távoli híradásaink lesznek. S mivel emberek vagyunk, semmi sem lehet tőlünk idegen, ami emberi, el kell tehát fogadnunk az emberi élet egyik lehetséges módjának azt a világot is, amelyet ezek a tréfák hoznak közel hozzánk.”

Idéztem Fekete Elvira recenziójának ezt a részletét nem csak azért, mert ebből is jól kiderül: ez a kötet nemcsak rendhagyóságot, merészséget, hanem egyben a „védelmemet” is igazolja. És nem jobban hangzik-e, ha mindezeket más mondja el kísérletemről s nem magam?!

Nem folytatom... A többi recenzió is — más-más megközelítéssel — dicséri „merészségemet” és „véd meg” az esetleges támadások ellen...

De hozhatok egy példát a „merészségemre”, illetve „védelmemre” egy másik recenzióból, melyet a pályaképemről szóló esszékötetemben már megidéztem. Íme, mit ír Pál Ferenc *Szerelmi vigasságainak tükre* című ismertetésében, mely a „Könyvvilág” 1983. 5. számában jelent meg:

„Gyűjtőnek is, adatközlőnek is le kellett győznie a természetes ellenállását, hogy a szerelmi és házasságra vonatkozó népmesekincs teljes téma- és nyelvi gazdagságában kerülhessen az olvasó elé. A kételyeken és a rossz beidegzettségeken túllépő gyűjtőmunka eredményeképpen így képet alkothatunk a magyar parasztság szerelmi életének sokszínűségéről, arról a szerelmi-erotikai ciklusról, amely eddig ösztönösen/tudatosan ignoráltatott.”

* * *

Íme — mindössze jelzésszerűen: önkorrekcióm története.

Nagy Pál
(1924 — 2015)

VALÓSÁG ÉS KÖLTÉSZET HARMÓNIAJA

Immáron messzi földeken is jól ismert és elismert író volt Tamási Áron, a *Szűzmáriás királyfi*, az *Ábel*-regények, az *Énekes madár*, a *Jégtörő Mátyás*, a remek novellák szerzője, amikor annak idején — hetven esztendővel ezelőtt — Kolozsvárról ismételtén hazalátogatott szülőfalujába, családjához, s élményeiről megírta a *Szülőföldem* című könyvét. Ezt a kivételes értékű alkotást okkal nevezhetjük Tamási legszemélyesebb emberi-művészi vallomásának. A székely falu bensőséges világáról, az ott-honi mikrokozmoszról, a sok évszázados hagyományokban gyökerező kis közösség megtartó erejéről, lelkületéről ezeken a tájakon őelőtte senki sem írt le tisztábban csengő, messzebbre hangzó szavakat, mint Farkaslaka hű fia, aki innen, a gyakorta baj látott szülőföldről indult el hajdan kalandos vándorútjaira, hogy végül is ide, a két öreg cserefa árnyékába térjen vissza végső pihenésre.

Útleírás, társadalomrajz, családtörténeti vázlat, életregény, lírai töprengések csokra? Úgy hiszem: a *Szülőföldem* mindez — együttvéve. Tamási Áron talán ennek a könyvének a lapjain árult el legtöbbet egykori önmagáról, sok változatban megörökített alakjainak mintáiról, az életmű egészének forrásvidékéről, arról a faluról, melyet — miként Németh László oly találóan megjegyezte volt — „tornyostól, hegyestől réges-rég a magyar írás legszebb dombjára ültetett”. „Soha még íróember úgy hozzá nem tartozott tehetségében is családjához, falujához, mint ő” — olvashatjuk a *Magyarok Romániában* című kötet ama fejezetében, ahol a nagy pályatárs Farkaslaka látogatása során szer-

zett személyes élményeiről adott számot. Pedig akkor, 1935-ben még meg sem született a *Szülföldem*; Németh László csak az előzményt, a *Baj látott földön* címmel közreadott riport-sorozatot ismerhette esetleg a *Brassói Lapok* 1934-es évfolyamából.

Németh László azonban jóval előbb, már a húszas években szépen elismerő szavakkal méltatta a novellákkal jelentkező fiatal Tamási Áron írásművészetét. Az erdélyi magyar irodalom jeleseiéről szóló, 1926-os tanulmányában „páratlan elbeszélő talentumnak” nevezte a *Lélekindulás* szerzőjét. Másutt, más alkalommal „a magyar természet új megnyilatkozását” fedezte fel benne.

Akár volt valami közvetlen szerepe a Németh László-i ösztönzésnek abban, hogy Tamási pályája delelőjén megírta a „szűkebb haza” lelkületét utolérhetetlen tökéletességgel kifejező vallomást, a *Szülföldemet*, akár nem: irodalomtörténeti tény, hogy ez a könyv Illyés Gyula *Puszták népe* című alkotása mellett, vele egy sorban a huszadik századi magyar népi irodalom legmaradandóbb teljesítménye — s mindkettő olyan későbbi remekléshez nyújtott szellemi indítást, mint Sütő András *Anyám könnyű álmot ígér* című napló-regénye.

Az életmű értelmezői, az író monográfusai egybehangzóan hangsúlyozzák Tamási Áron otthoncentrikus szemléletének meghatározó jelenlétét a *Szülföldem* oldalain. Féja Géza írta 1967-ben: „Tamási Áronnak sikerült megörökítenie valamit: a családi élet kívülről alig látható, megtartó melegségét, a fészket, ahol felragyog az eredeti ember és a paradicsom legendás öröme.” Taxner-Tóth Ernő 1973-ban a szülőföldhöz fűződő érzelmek kivetülésének intenzitását emelte előtérbe; Czine Mihály pedig — az életmű egészére vonatkozó érvénnyel — így összegezte meglátását: „A valóság és a költészet aránya és harmóniája itt mindenben tökéletes: a stílus éppen olyan fényeket és árnyakat rezdítő, mint a megidézett táj és nép.” Izsák József kismonográfiájában többek között ezt írta: „Két szólama van a szülőföld szimfóniának: egyik lírai, családias, meghitt, a lélek

hangja; hol ellágyuló, hol meg csupa kedv és játékosság, amelyet hirtelen kizöldülő folyondárként özönöl el az emlékezet. A másik fanyarul fontolgtató és szemlélődő, számba vevő és számonkérő, az értelem és józanság hangja. (...) Voltaképp az első a fő szólam.” Mindezek az észrevételek a *Szülföldem* múlhatatlan, el nem halványuló jegyeire figyelmeztetik a mai olvasót is.

Már a hazafelé vezető út elején, a segesvári vasútállomáson, amikor felszáll a Székelyudvarhelyre menő vonat harmadik osztályú kocsijára, valósággal magával ragadja az író az otthoniasság lenyűgöző ereje. „Az egész kocsit megtölti a füst és az ember — írja Tamási — s vidáman és színesen csobog mindenütt a székely beszéd, mint egy óriási forrásban. Elevenség és jókedv honol itt, mintha nem a bajlátott Székelyföld kapujában volnánk, hanem a vadvirágos Paradicsom kezdődnék. Először csak szimatolva és távolról figyelem az embereket, mint valami idevetődött idegen; valósággal nyalintom a beszéd ízét és zamatát.”

De megtapasztalhatta — hamarosan — az „állami csendélet” elszomorító jelenlétét is, hogy aztán az otthoni, farkaslaki világ hangulatában, Gáspárék, Agnesek, Ferenc sógorék, és nem utolsó sorban édesanyja ölelő társaságában tapasztalhassa: „Mindenütt emlék-bokrokkal van teli a hely.” S ezekben az illatos emlékbokrokban az édesanyjai szó, a játékos évődés úgy juttatja eszébe a tovatűnt gyermekkort, ahogyan egy falevélről egész erdő jelenik meg az ember képzeletében. A családi együttlét meghitt légkörében szüntelenül ott lebegnek azonban a közösségi gondok sötét foszlányai is. Így vall Tamási egy helyütt: „Milyen egyszerű volna vidáman továbbmenni és nem törődni a virágos fű titkaival és a pók fonalaival, de különösen az utolsó esztendőkből, lassan és egyre jobban kényes és érzékeny lettem. Túlságosan kutatóvá tett ez a kisebbségi sors; csupa felelősséggel terhelte meg minden kimondott szavamat; nemzeti érdekek képében jelenik meg az egyéni fájdalom és öröm; s főképpen sűrű és igényes lett rajta a rosta, amelyen áthullanak a gondolatok. Szenvedélyesen kutatom az összefüg-

géseket, mindent meg akarok magyarázni magamnak, hogy tévedés nélkül egységbe fűzhessem ennek a társtalan népnek életét, s úgy keressem számára az utat, ami előrevezet.”

Nem tévedett Tamási akkor sem, amikor a *Szüllőföldem* egyik fejezetében leírta: mi, magyarok és székelyek Erdély földjén nem vagyunk holmi jövevények, akik kalmárkodni jöttünk volna ide egykoron. „A nép — mondotta félreérthetetlenül —, melyből származol, már itt volt ezer esztendővel ezelőtt. S ha igazuk van a tudósoknak, hogy az avarok maradványai a székelyek, akkor itt voltak azelőtt is. (...) S most ingerülten néznek mindenütt reád, ha nyelveden szólasz ezen a földön. (...)” Elkészerítő személyes tapasztalatok birtokában mondotta ezt Tamási Áron a múlt évszázad harmincas éveiben. (Hadd tegyem hozzá: mondhatjuk, írhatjuk olykor — nem ritkán — mi is, manapság is...)

Amikor pedig azt is megemlíti a *Szüllőföldem*ben, hogy annak idején a színmagyar Farkaslakán a község népének munkájával négy esztendeig épített állami iskolában csak románul tanulhattak a helybeli gyermekek, minek következtében a nevüket sem tudták jól leírni, reményeit sem rejti véka alá, ilyenképpen: „bennem erős a hit, hogy rövidesen a közös békével magyarra fordul itt is a szó”.

Erdélyi magyar író volt Tamási Áron: a szellem és a remény embere, aki bízott a közös békével megteremthető jövő igazságtévő erejében.

Bajlításban ma sem szűkölködő mindennapjaink csendesebb óráiban „lelkünk hajlékába” térhetünk be üdítő pihenésre, ha kezünkbe vesszük Tamási Áron könyvét, a *Szüllőföldemet*. Jó alkalom erre gondolni itt és most*, az emlékezés ünnepi pillanataiban.

2008

---

*Elhangzott Tamási Áron születésének 111. éves évfordulóján Farkaslakán.

AKI ŐRZŐ VOLT A STRÁZSÁN*

Sors szabta körülmények kegyes ajándékaként megadatott számomra, hogy a tovatűnt időkben szerkesztőségi munkatársa, sőt közeli barátja lehettem Sütő Andrásnak. Igen-igen megtisztelő hát és kitüntető feladat, hogy itt és most Róla, a nemrég elhunyt kiváló magyar íróról szóljak az egybegyűltek színe előtt.

Meg kell vallanom: részemről a Rá való emlékezés soha nem lehet mentes némi szubjektivitástól, személyes gyökerű kötődéstől, amiben nem kis szerepet játszik az a tény, hogy mindkettőnk szülőföldje az erdélyi Mezőség. Ehhez a szomorú szépségekben és súlyos történelmi tragédiákban oly igen bővelkedő szórványvilághoz kötött mindkettőnket elszakíthatatlan szálakkal a hovatarozás tudatából fakadó elkötelezettség.

Több mint hatvan esztendeje találkoztam először s fogtam kezét Sütő Andrással. Akkoriban Ő a kolozsvári Református Kollégium diákja volt, s én — a Bolyai Tudományegyetem irodalom szakos hallgatója — kéziratot kértem Tőle lelkes buzgalommal indított — valójában újraindított és gyorsan betiltott — lapunk, az *Ifjú Erdély* részére. A fiatal Sütő Andrásnak akkor már neve volt a korabeli sajtóban: a kolozsvári *Világosság* című napilap hasábjain sűrűn találkoztunk eredendő tehetségéről, meglepő íráskészségéről tanúskodó cikkeivel, főként mezősegi tárgyú jegyzeteivel. De már előzőleg is jelentek meg apró írásai Nagyenyeden, ahol a Bethlen Kollégium tanítóképzőjének tanulója volt. Magyartanára, Vita Zsigmond korán felfigyelt rá; ő közölte első karcolatát is — *Egy őzike halála* címmel.

Találkozásunk után nem sokkal kézhez is kaptam a kéziratot az ifjú szerzőtől lapunk részére. Az *Esti beszélgetés* címet viselő kis karcolat azonban nem láthatott napvilágot az *Ifjú Erdélyben*: a megszerkesztett, betördelt lapszámot durván, kérlelhetetlenül

---

*Elhangzott Kecskeméten, a Kárpát-medencei Irodalmi Társaságok Szövetségének XVIII. vándorgyűlésén.

betiltotta a cenzúra. Így maradt homályban dokumentuma — s így fejezte be akkor roppant rövid pályafutását egy kolozsvári magyar diáklap...

Sütő András az erdélyi Mezőség szórvány-világának kellős közepén, Pusztakamaráson született 1927. június 17-én. Elemi iskoláit szülőfalujában, középiskolai tanulmányait Nagyenyeden és Kolozsvárt végezte. 1945-ben került a kincses városba, ahol rövid ideig — 1948/49-ben — a Szentgyörgyi Istvánról elnevezett művészeti főiskola hallgatója volt. Balogh Edgár hívta meg a *Világosság*hoz, ahol Benedek Marcell, Jékely Zoltán, Kacsó Sándor (meg mások) kollégájaként dolgozott 1947-ig. 1948-ban kinevezték a *Falvak Népe* című lap főszerkesztőjének; 1950-tól Bukarestben vezette a *Falvak Népét* — mindaddig, míg a sajtó fokozódó ellenőrzése, az osztályharc állandó éleződése, az ún. antiklerikális kurzus követelményeinek egyre durvább érvényesítése miatt 1953 júliusában lemondott főszerkesztői tisztségéről, majd hamarosan Marosvásárhelyre költözött családjával együtt, ahol az *Igaz Szó* című szépirodalmi folyóirat főszerkesztő-helyettesévé nevezték ki. Itt, ebben a városban élt, itt dolgozott élete végéig. 1958-ban alapító főszerkesztője volt a *Művészet* című képeslapnak, ami aztán — felsőbb utasításra — *Új Élet* címmel, kényszerűségből jócskán megváltozott profillal jelent meg egészen 1989 végéig. (Ennek utóda lett aztán a rövid életű *Erdélyi Figyelő*.)

A 80-as években Sütőt a Romániában egyre inkább kiéleződő politikai konfliktusok, a kommunista-nacionalista hatalommal szembeni megnyilatkozásai folytán eddig betöltött tisztségeiről rendre leváltották, pártellenes nézetek vádjával eltávolították, könyveinek itteni kiadását, drámáinak bemutatását, nyilvános írói szereplését betiltották. 1989-ben hangzott el a Kossuth rádióban a Sinkovits Imréhez írt nyílt levele, a „*Maradok, másként nem tehetek!*” Ugyanez év végén — a Romániában végbement változások sodrában — Sütő András a Romániai Magyar Demokrata Szövetség egyik alapító tagja volt. 1990

márciusában Marosvásárhelyt az emlékezetes magyarellenes megmozdulások alkalmával súlyosan megsebesítették s elvesztette fél szeme világát; ezt követően Magyarországon és az Egyesült Államokban ápolták. Az ellene irányult gyilkossági kísérlet tettesei mindmáig büntetlenül élnek.

*

Sütő András pályakezdő szépirodalmi munkáit — novelláit, karcolatait — a múlt század negyvenes éveinek második felében Gaál Gábor jelentette meg Kolozsvárt az Utunkban. Ekkortájt ebben a folyóiratban jelentkeztek, Sütő Andrással együtt, azok a fiatal tollfogók — hogy közülük csak néhányat említsek: Bajor Andor, Kányádi Sándor, Székely János, Fodor Sándor, Szabó Gyula, Páskándi Géza —, akik aztán maradandó értékű művekkel írták be nevüket a huszadik századi magyar irodalom nagykönyvébe.

Pályakezdő novelláiban, karcolataiban Sütő közvetlen élmények birtokában mutatta be a mezősegi szórvány-világ szegény embereinek küzdelmeit, a régi és az új élet hol drámai, hol tragikomikus konfliktusait. Első könyve, a *Hajnali győzelem* 1949-ben jelent meg; ezt követte 1953-ban az *Emberök indulnak*. Közvetlen hangja, egészséges humora azonnal megnyerte az olvasó — és a kritikusok — rokonszenvét. Neve azonnal széles körben vált ismertté. Írásait kezdettől fogva rendszeresen közölték a román folyóiratok is. Visszapillantva a pályakezdésre, Görömbei András írta monográfiájában: „Íróként urak és parasztok konfliktusának móríci ösztönzésű ábrázolójaként kezdte pályáját, de az új történelmi helyzet új feladatokat, új perspektívákat mutatott neki. Első nagy témája éppen az új életbe induló emberek világa lett. Előbb szinte problémátlanul látta a szocializmus kibontakozását, korai publicisztikája, fölosztást, egyenlőséget, demokráciát követelő írásai nyugodt bizalomtól sugároznak. Íróként is az új világ művészeként jelentkezett: azonnal kivételes sikerrel.”

Sütő András első kisregénye, az 1956-ban kiadott *Félrejáró Salamon* már a határozott továbblépés, a nyíltabb társadalombírálat szembeötlő jeleivel ébresztett széles körű feltűnést. Igazi áttörést azonban pályáján az *Anyám könnyű álmot ígér* hozott 1970-ben. A kirobbanó sikerű napló-regény az akkor induló Kriterion Könyvkiadó első könyveként látott napvilágot; előzőleg az *Igaz Szó* közölt belőle részleteket. Évek múltán Bertha Zoltán írta volt Sütő remekléséről: „(...) az *Anyám könnyű álmot ígér* a két világháború közötti népi próza legmagasabb minőségeihez tud kapcsolódni, s téma és stílus felületi összetevőin kívül egy jellegzetes világlátás egész — szociográfiai, néprajzi, történelmi, ontológiai és esztétikai dimenzióiban megérett — szemléleti és formahagyományt képes újraértelmezni és tovább építeni.” Méltatások egész sora hangsúlyozta az *Anyám könnyű álmot ígér* kivételes jelentőségét. Ihlető példaként Illyés Gyula *Puszták népe* és Tamási Áron *Szülőföldem* című munkáját emlegették a kritikusok.

Nem sokkal az *Anyám könnyű álmot ígér* megjelenése után látott napvilágot „úti tűnődéseinek” kötete, a *Rigó és apostol*. Ezekkel az írásokkal merőben új, beérett alkotói korszak kezdődött Sütő András pályáján. A hetvenes években egymás után születtek a nagy ívű, sokatmondó esszék — ilyen, többek között, a *Nagyenyesi fügevirág* és a *Perzsák* —, melyekben vesélyeztetett anyanyelvünk védelmét, a megtartó népi közösséghez való kötődés jelentőségét, a sajátosság értékeinek oltalmazását fogalmazta magasrendű művészi üzenetté. 1977-ben megjelent, *Engedjétek hozzám jönni a szavakat* című esszéregényében valójában az *Anyám könnyű álmot ígér* és az előbb említett írások mondanóját építette tovább; így ez a munkája az anyanyelvvédelem felrázó megnyilatkozásaként él ma is az olvasók tudatában. Görömbei András szerint az „*Engedjétek hozzám jönni a szavakat*” összegző mű — Sütő motívumfejlesztő írói módszerére jellemző —, nemcsak összefoglalja és kiegészíti az írónak az anyanyelvvel kapcsolatos nézeteit, hanem egy szuverénül egyé-

ni műforma kereteiben mély értelmezést is ad. (...) A nyelv és az ember életegysége ad itt új távlatokat a létértelmezésnek.”

A korai, jószerivel a színpaddal való szakmai ismerkedésről tanúskodó kísérletek (*Tékozló szerelem* stb.), meg a *Pompás Gedeon* marosvásárhelyi (Harag György rendezte) előadásának gyors betiltása után évekkel, az újabb úti tűnődéseket és esszéket tartalmazó, *Istenek és falovacskák* című könyvének megjelenésével egyidőben írta Sütő első nagy drámáját, az *Egy lócsiszár virágvasárnapját*, minek ősbemutatója 1974 októberében volt a kaposvári Csíky Gyergely Színházban. (Ugyanezt a kolozsvári Állami Magyar Színház 1975-ben vitte színre — Harag György kiváló rendezésében.) Az író műhelyében rövidesen elkészült a *Csillag a máglyán* is — Kálvin és Szervét drámája —; elsőként a budapesti Madách Színház mutatta be, Ádám Ottó rendezésében. (Kolozsvárt ugyancsak Harag György rendezte a *Csillag a máglyán* előadását.) A két dráma *Itt állok, másként nem tehetek* címmel először 1975-ben jelent meg kötetben a Kritikon Kiadónál.

Tanulmányok, elemzések, színikritikák egész sora méltatta drámaírói teljesítményét, hangsúlyozva az előadás művészi eredményeit. Kántor Lajos írta a *Korunkban* az *Egy lócsiszár virágvasárnapjának* kolozsvári színrevitele után: „(...) Kolhaas Mihály egyéni tragédiája egyértelműen a közösségi felismerést szolgálja: a térden állva könyörgés csak veszteségeit szaporíthatja”; Tarján Tamás pedig megállapította: „(...) az *Egy lócsiszár virágvasárnapja* és a *Csillag a máglyán* Sütő András drámaalkotásában s talán az egyetemes magyar drámaköltészetben is külön helyet foglal el”.

1975-ben a nagyváradi színház Szabó József rendezésében bemutatta az *Anyám könnyű álmot ígér* színpadi adaptációját. 1977-ben a marosvásárhelyi együttes színre vitte — első ízben — a *Vidám sirató egy bolyongó porszemért* című Sütő-vígjátékot, s ugyanez év novemberében az *Igaz Szó* közölte a *Káin és Ábel*t. A „látszólagosan biblikus történet” — ahogy a szerző fogalmazott egy helyütt — mondandójának mélyebb rétegeiben szerve-

sen illeszkedik az előző két drámához, az *Egy lócsiszár virágvasárnapjához* és a *Csillag a máglyánhoz*. Gáll Ernő így értelmezte a darab lényegét: „Alázatosság és méltóság között azonban nem lehetséges békés együttélés. Ábel és Káin két utat, két magatartást képvisel, amely között választani kell. Sütő opciójában a mai világ, a modern ember egyik alapvető dilemmája nyert választ.” 1979 februárjában ezt a három drámát a kolozsvári színház sorozatban adta elő. Ugyanez év májusában Sütő András Bécsben, a Herder-díj átvétele alkalmával, a Bornemisza Társaság irodalmi estjének vendége volt. Ekkor jelent meg nyomtatásban németül a *Csillag a máglyán*.

1981. március 3-án a kolozsvári Állami Magyar Színház bemutatta — ugyancsak Harag György rendezésében — *A szuszai mennyegzőt*; így vált teljessé a tetralógia. Mély gondolati összefüggés van az előző drámák és *A szuszai mennyegző* között. Lázok János marosvásárhelyi színháztörténész ezt így értelmezte annak idején: „*A szuszai mennyegző* a trilógia központi gondolatát, a másként gondolkodók egymás iránti toleranciáját, az egymást feltételező-kiegészítő ellentétek problémakörét új tartalmi vonatkozással, a másként beszélők viszonyának árnyalt rajzával egészítette ki. E kiegészítés azonban szükségszerűen szétfeszítette a trilógia drámáiban megszokott szereplőstruktúrát: Sütőnek ezúttal a másként gondolkodásból eredő ellentétek mellett a természetes etnikai különbözőségeket és ezen belül megnyilvánuló azonosságmozzanatokat is ábrázolnia kellett mondanivalója árnyalt kifejtése érdekében.”

Sütőnek *Az Idő markában* című, újabb esszéket és interjúkat tartalmazó könyvét 1984-ben a Szépirodalmi Kiadó jelentette meg, Budapesten. Emiatt a szerzőt Romániában keményen felőlősségre vonták, sőt kezdetben még a korabeli magyar hivatalosság is vonakodott engedélyezni a kiadást. Sütő András ekkoriban fejezte be *Advent a Hargitán* című darabját, s hamarosan elkészült *Az ugató madár* első változata is.

Budapesten, a Nemzeti Színházban 1986. január 2-án volt az *Advent a Hargitán* ősbemutatója — a szerző távollétében. (Sík Ferenc rendezte a nagysikerű előadást.) Sütő Magyarországra való utazását a romániai belügyi szervek akkor nem engedélyezték; csak 1987 novemberében láthatta először színpadon ezt az alkotását. Ugyanekkor tekinthette meg, ugyancsak Budapesten, ugyancsak Sík Ferenc rendezésében az *Alom-kommandót* is. A *Kalandozások Ihajcsuhajdában* című mesejátékát 1988-ban a kecskeméti Katona József Színház mutatta be — Seprődi Kiss Attila rendezésében.

1989-ben a Szépirodalmi Kiadó útjára indította a Sütő-életműsorozatot, minek első köteteként — *Színművek* címmel — a *Pompás Gedeon*, az *Egy lócsiszár virágvasárnapja* és a *Csillag a máglyán* látott napvilágot. Ekkoriban otthon, Romániában nem engedélyezték könyveinek kiadását, színdarabjainak bemutatását.

Közvetlenül az 1989 decemberében végbement romániai változások után Sütő András azonnal, ismét tevékenyen bekapcsolódott a közélet alakításába: egyike volt a Romániai Magyar Demokrata Szövetség, az RMDSz alapítóinak. Majd a 90 márciusában történt marosvásárhelyi pogrom idején ellene elkövetett gyilkossági kísérlet súlyos következményei miatt, külföldi kórházi kezelése után egy ideig inkább csak publicisztikai megnyilatkozásaival, interjúkkal volt jelen a szellemi életben. A budapesti Nemzeti Színházzal — Ablonczy Lászlóval, Sík Ferencel, Sinkovits Imréekkel — való alkotói kapcsolata azonban változatlanul eleven és termékeny maradt. 1991. december 23-án volt a Nemzetiben az *Advent a Hargitán* 200. előadása, mikoris Jókai Anna, a Magyar Írószövetség akkori elnöke köszöntötte a szerzőt, méltatta a darabot.

Újabb színpadi munkáját, a *Balkáni gerlét* 1993 novemberében küldte el Budapestre egy meghirdetett drámapályázatra, melyen Hubay Miklóssal és Páskándi Gézával együtt nyerte el az első díjat. Később átdolgozta ennek a darabnak a kéziratát; az ősbemutatóra 1998. október 2-án került sor. (A Nemzeti

Színház 1999 májusában Marosvásárhelyen vendégszerepelt a *Balkáni gerlével* — visszhangos sikert aratva.) „A dráma, Sütő András eddig utolsó darabja — írta volt Cs. Nagy Ibolya — hangsúlyos jelentőségével a romániai nyolcvanas évek rettenetes magyarírtó idejének drámája: olyan s annyi, abszurdnak feltűnő, mégis valóságos, reális helyzettel s cselekménysorozattal, melyek a maguk póré, nyomasztó, nemegyszer tragikus képtelenségeikkel újfajta drámaírói szándékot és poétikai eszköztárat jeleznek”.

A kilencvenes évek első felében Sütő Andrásnak két olyan könyve látott napvilágot, melyekben közelmúltbeli változatos emlékeit, emberi-írói küzdelmeinek dokumentumait tárta nyilvánosság elé. Az 1993-ban, Debrecenben kiadott, *Szemet szőért* című naplójegyzet-kötetének előszavában kérdezte: „Van-e értelme mostani, új helyzetünkben régi kisebbségi nyomorúságokkal foglalkozni? A kérdésre az a társadalmi valóság válaszol, melyben, íme, véres magyarellenos pogromok is lehetségesek. A Ceaușescu-féle diktatúra megdöntése után kialakult új helyzetben nemzetiségi-jogi kérdéseink a régiek maradtak, sőt véres támadások veszedelmeivel is gyarapodtak. Ezért állapítom meg szomorúsággal, hogy könyvem mondandója, sajnos, semmit sem veszített időszerűségéből”. Számtalan példával lehetne érzékeltetni, igazolni Sütő András meglátásának fájdalmas igazát...

Ugyancsak közéleti-politikai-irodalmi vonatkozású leveleket, naplójegyzeteket tartalmaz a következő esztendőben megjelent, *Heródes napjai* című kötete is. (Eligazító alcíme: Naplójegyzetek az erdélyi magyarok exodusáról. 1984–1987.) „Hiányoznak könyvemből a békességes derű dallamai” — vallotta a szerző a Heródes napjainak élén. Pomogáts Béla egyik tanulmányában így nyilatkozott ezekről az újabb művekről: „A zajló időben néhány szépirodalmi alkotás, például az 1995-ben elkészült *Balkáni gerle* című színdarab, még inkább több kötetre való naplójegyzet ad képet mindarról, amit az erdélyi magyarságnak és

személy szerint Sütő Andrásnak a nyolcvanas években, a kilencvenes évek elején át kellett élnie. A *Szemet szőért* és a *Heródes napjai* című kötetek megrendítő egyéni és közösségi megpróbáltatásokról hoznak hírt, egyszersmind a szülőföld iránt érzett hűséget és a megmaradás reményét is megszólaltatják”.

Esztendők múltán, 2002 júniusában, amikor Sopronban irodalmi estet rendeztek Sütő András 75. születésnapja alkalmával, beszédében az ünnepelt, kitüntetett író többek között így szólt: „Azzal vigasztalom magam, hogy az erdélyi magyarság eszméletében őrző lehettem a strázsán. Hiszem, hogy közösségi fennmaradásunk reménye az anyaország ragaszkodó szeretetében fölerősödik, az önrendelkezésig. Ez a hit mondatja velem itt is a 11. parancsolatot: Erdélyben maradni kell akkor is, hogyha nem lehet”. Igen: ez a hit vezette tollát a sokágu életmű remek változatainak megteremtése során — egészen élete utolsó pillanatáig.

A kilencvenes évek és az ezredforduló utáni esztendők eszéiből, tárcáiból, cikkeiből, valamint a vele készített interjúkból összeállított bő válogatás *Erdélyi változatlanságok* címmel jelent meg Debrecenben, 2001-ben. (A második, bővített kiadás *Erdélyország mit vétettem?* címmel 2003-ban látott napvilágot Csíkszeredában.) „Ez a könyv nem Budán született, hanem a végeken — szól az olvasóhoz bevezetőjében a szerző. — Ahol magyar várak már nincsenek, de magyarok vannak szép számmal. Végváraik ostromlottak. Önvédelmi harcban foglalkoztak. Új hódítók évszázados támadásait verik vissza forgandó szerencséivel. Ahogy lehet.” Görömbei András ezt írja Sütő-monográfiájának 2007-ben kiadott, bővített változatában: „Az *Erdélyi változatlanságok* nagy koncepciójú könyv. Íróját nem kisebb szándék és cél vezérli, mint az, hogy segítse az erdélyi magyarságot fölegyenesedni, önrendelkezéssel, autonómiával rendelkező közösséggé válni. (...) Sütő András meggyőződése, hogy az erdélyi magyarságnak nem elmenekülnie és szétszóródnia kell, hanem a történelem új körülményei között ki kell

küzdenie, meg kell teremtenie Székelyföld autonómiáját, önrendelkezését, hogy az az egész erdélyi magyarság nemzeti föl-emelkedésének alapja legyen.”

Utolsó könyvét Sütő András már nem vehette kezébe, nem láthatta készen: a *Létféle hajrában* című összeállítás, aminek az anyagát 2006. augusztus 14–18. között még a kötet szerkesztőjével, Ablonczy Lászlóval válogatta egybe, napokkal halála után került ki a nyomdából.

2006. szeptember 30-án végleg kihullott kezéből a toll. Sírjáról a marosvásárhelyi reformátusok temetőjében — a Bolyai-sírok közelében — soha nem hiányoznak a virágok, a nemzeti színekkel díszített koszorúk. Nem lehet innen, az emléket idéző kopjafa mellől tisztelgő főhajtás nélkül továbblépni. És úgy érezzük: Sütő András holtában is halhatatlan. Mint a legnagyobb értékteremtők: hiányával is szüntelenül jelen van közöttünk. Nemzetének, népének tudatában. Az olvasók ezreinek szívében.

*

Már életében monográfiák jelentek meg róla; indulásától kezdve értékelő tanulmányok, méltatások, kritikák sokasága íródott könyveiről, színpadi munkáiról. Görömbei András Sütő-monográfiájának első kiadása 1986-ban jelent meg a budapesti Akadémiai Kiadónál, a Kortársak sorozatban, s ennek második, bővített változata látott napvilágot 2007-ben Debrecenben a Kossuth Egyetemi Kiadó gondozásában. Bertha Zoltán monográfiáját a pozsonyi Kalligram adta ki 1995-ben. Lázok János *Sütő András drámatrilógiája* címmel jelentetett meg kötetet Marosvásárhelyt a Custos-Mentornál. Ablonczy László *Nehéz álom* című, Sütő Andrásról szóló könyve 1997-ben jelent meg, s ennek javított, bővített kiadását az író 75. születésnapja alkalmával vehették kezükbe az olvasók.

A tovatűnt idők során olyan jeles pályatársak — írók, irodalomtörténészek, kritikusok — mondtak véleményt Sütő András műveiről — az imént említettekkel együtt —, mint például Hege-dűs Géza, Réz Pál, Ilia Mihály, Pomogáts Béla, Alexa Károly, Annus József, Márkus Béla, Csoóri Sándor, Féja Géza, Czine Mihály, Dobos László, Pálffy G. István, Olasz Sándor, Pintér Lajos, Grezsa Ferenc, Vekerdi László, Szakolczay Lajos, Nagy Gáspár, Cs. Nagy Ibolya, Koltai Tamás, Pécsi Györgyi. *Tanulmányok Sütő Andrásról* címmel Debrecenben, a Kossuth Egyetemi Kiadónál, Görömbei András szerkesztésében látott napvilágot 2002-ben egy terjedelmes kötet. Ugyanekkor a marosvásárhelyi Mentor Kiadó a 75 éves *Sütő András köszöntése* címmel jelentetett meg könyvet. Nem kevésbé terjedelmes lenne a Sütő András műveit tárgyaló-elemző, méltató romániai, erdélyi magyar írók, kritikusok, irodalomtörténészek listája. Íme néhány név: Földes László, Gálfalvi Zsolt, Marosi Péter, Kántor Lajos, Fodor Sándor, Veress Dániel, Szócs István, Lászlóffy Aladár, Rácz Győző, Bretter György, Gáll Ernő, Egyed Péter, Balogh Edgár, Farkas Árpád, Páll Árpád, Vita Zsigmond, Bajor Andor, Izsák József.

A *Tiszatáj* 1977. évi 3. számában, az akkor még fiatal erdélyi magyar író 50. születésnapja alkalmával jelent meg Illyés Gyula emlékezetes írása — *Sütő András nagy úton* címmel. Az *Anyám könnyű álmodt ígér, az Engedjétek hozzá, jönni a szavakat* szerzőjéről írta Illyés: „A jelenkori magyar irodalom legnagyobb vigasza Sütő András”. S hozzátette: „Őszinte szorongással küldöm ölelésemet az ötvenéves Sütő Andrásnak”.

Még csak a „nagy út” elején járt Sütő, amikor Illyés ezeket a felemelő szép szavakat leírta. Az *Egy mondat a zsarnokságról* költője 1977-ben nem véletlenül szólt baráti „szorongással” a Marosvásárhelyen élő fiatal pályatársáról. Történelmi szorongatottságok között éltünk ezeken a tájakon, itt is, ott is; bőven lehetett hát oka mindenfajta aggodalomnak a jövőt illetően.

Az *Erdélyi változatlanságok* írójának élete utolsó szakaszában, a „létvégi hajrában” is meg kellett szenvednie szavai igazáért,

amikor a némely kis kaliberű, megélhetési gyűlölködők szenny-nyes hadjáratot szerveztek ellene egy romániai magyar hely-
tilapban. Áldott szerencse, hogy az ilyenfajta, főként indulati
viszketegségből fakadó megnyilvánulások semmiképpen sem
kérdőjelezhetik meg a valódi értékeket, a maradandó szellemi
teljesítményeket. Így Sütő András időtálló életművének, rang-
jának irodalomtörténeti jelentőségét sem...

Ahol az egyetemes magyar irodalomnak, kultúrának őszinte
hívei vannak, szerte a nagyvilágban, ott változatlanul illő ke-
gyelettel, megbecsüléssel őrzik és ápolják sokan Sütő András
emlékét. Ennek a tisztelő ráfigyelésnek a jegyében alapítottuk
meg mi is 2008 nyarán Marosvásárhelyt a róla elnevezett Baráti
Egyesületet. Úgy tervezzük, hogy minden esztendőben — a
születésnapja körüli időben — megszervezzük itt a Rá emlé-
kező és emlékeztető találkozót, s ezen az összejövetelen szót
váltunk irodalmunk időszerű kérdéseiről is, ellátogatunk Pusztakamarásra, az elárvult szülői házához: az életmű bölcsővilá-
gának színhelyére. És ami a legfontosabb: minden lehetősé-
günkkel szorgalmazzuk Sütő András írásainak folyamatos újra-
kiadását, könyveinek az olvasókhoz való eljuttatását.

Így éltetjük szívünkben-tudatunkban azt a nagy magyar író-
t, aki őrző volt a strázsán.

BÖZÖDIRE EMLÉKEZVE

Immár két évtizede, hogy Böződi Györgyöt is a halottaink között tarthatjuk számos — soha meg nem feledkezve Róla: 1989. november 25-én távozott az élők sorából. Művei mellett sírja a böződi temetőben, szülőháza falán tábla emlékeztet hajdani ittlétére. Az egykoron fogalmazott önjellemzés sokatmondóan pontos, hiteles: „Örök harcban állott (...) a világgal, mely ellenséges volt iránta, és a sorssal, mely mostoha volt hozzá és népéhez”.

Sokoldalú, igényes mestere volt a tollnak; pályája kezdetén a *Székely bánja* című szociográfiai munkájával keltett nem akármilyen feltűnést és tette ismertté nevét az erdélyi magyar irodalomban, az olvasók köreiben. De rendszeresen írt verseket és prózát is, otthonos volt a folklór területén, behatóan foglalkozott nyelvünk eredetének izgalmas kérdéseivel, s nem utolsó sorban: tanulmányaival bizonyította — történészként — szakmai elhivatottságát. Mindemellett a múlt század felejthetetlen negyvenes éveiben jeles pályatársaival — Szabédi Lászlóval, Jékely Zoltánnak, Kiss Jenővel — szerkesztője volt a *Termés* című, Kolozsvárt megjelenő negyedévi folyóiratnak.

Halála után hagyatékának papírrengetegében számtalan félbemaradt kéziratot, jegyzetet, töredéket találtunk. Mindez szerteágazó vállalkozásairól, szép és okos terveiről tanúskodik, arról, hogy műhelyében soha nem pihent a toll — a legnehezebb napokban sem. Sajnos, befejezetlen maradt — egyebek között — a Gábor Áronról tervezett regénye is, több olyan tanulmány mellett, melyekben az erdélyi, székely 1848–49-cel kapcsolatos kutatásainak eredményeit szeretne volna összegezni. Így maradtak fenn azok a rövidebb prózai szövegek is, melyeket már nem tudott véglegesíteni, megjelentetni.

A terjedelmes Böződi-hagyaték egyik darabja az *Őrült ördög* című írás, amit ezúttal itt nyújtunk át az olvasóknak.

Csávossy György
(1925 — 2015)

AVE TOKAJ!

Araboknak szent hely
Mohamed Mekkája,
dicséri müezzín
áhítatos szája.

A választott népnek
szent helye a Tábor,
mégsem épült rajta
egyetlenegy sátor.
Nekünk magyaroknak
ősz Tokaj-Hegyalja
az, mit a borivó
szent helyének vallja.

Hol az arany nedű
gyönyörű szép tája?
Milyen földön terem
királyoknak bora,
boroknak királya?

Sorolni sem merem
a sok neves helyet,
említek mind helyett
csak kapásból hármat,
úgy tartja a fáma
három az igazság
közmondásos száma.
Tokaj, Tarcál, Tállya,

ha az ősi monda
a helyét megállja,
mindhármát bölcsőnek
büszkén tartja számon
a legfelségesebb
boroknak királya.

Töltse meg poharunk
italnak csodája,
szemünk, orrunk, szájunk
szépségét csodálja.
Színe óaranytól
rótt barnáig csillan,
vagy a borostyánkő
sugarával villan.

Gazdag a gyűrűje,
ágas koronája,
mint a nemes ékszert,
foglatatba zárja.
Illata akácméz,
darazsak tanyája,
szőlővirág, gyümölcs
vad szimfóniája.
Olajos a cseppje,
sercegve nem jaihat,
mint a szentelt kenet
érinti az ajkat.
Íze és zamata
szinte már észbontó,
teljes gazdagsága
itt el sem mondható.
Van benne kenyérhéj,
sült alma, zöld dió,

mandula, ananász,
datolya, kakaó,
füge és naspolya,
szentjánoskenyérrel,
birsalma, birskörte
citrom keverékkel,
őszibarack, kajszi,
sőt fanyar ízvéggel
a dohány is sejlik,
mit pipa pöfékel.
Ave Tokaj !
Alázattal járul
elébed hűséggel
híveid tábora,
amely ekképp kérlel:

Felséges bor, jó királyom,
áldásod örökre szálljon
könyörgő népedre.
Hogy megjöjjön kedve,
buzdítsd a csüggedőt,
mi már megbűnhődtünk
múltat és jövőndőt.

BÖJTMÁS HAVI REMÉNY

Lelkes Lajosnak

Szívárog az ég könnye,
végiggördül kocsim ablaküvegén,
megül habozva ágon, oszlopon,
a halálra ítélt kordonkar ráncos kérgén,
húsvéti keresztfák redves repedésein,

anyókák karikás szemüregében
ázott sírhantok felett.
Szivárog az ég könnye március idusán.
Nem tavasz ez, hanem áradások,
szélsodorta fák, leomló vályogfalak,
hajléktalanok nagybőjtje.
Nem tavasz ez... Lázadó természet,
egymással pörölő emberek,
csalóka álmok, légből szőtt ígéretések,
és „keresztre vele” szidalmak évadja.
Van-e menekvés?
Hol nem ér utol az elektronikus károgas
idegtépő hírekkel, véres sikolyok visszhangjával?

Nyikorog a vén pince ajtaja.
Fellobban a sárga gyertyaláng.
Csend és béke.
A bicskaél lehántja a palack szuroksüvegét.

Poros flakon alig olvasható írás:
Plébános, 1963.
Az utolsó fél évszázad legjobb szűrése
és már régen pápa a borok között.
A dugó barna, mint a tölgy,
rugalmasan siklik ki az üveg szájából,
mint egy vetkőző cigánylány.

Tömjénfüst a templomban:
árad az illat. Szent kábulat, leírhatatlan.
Olvadt óarany belső izzása
fényt hint az arcokra.
Ízek zenéje, zamatok dallama,
hol lágy futam, hol fellobbanó
fut végig az ereken

és benned él, már benned zenél
minden szívdobbanásban.

Íme
nincs több kishitűség,
van reményre okod.
Lesütöd a szemed és halkán mormolod:
— Bizony mondom neked, árva testvéremnek,
van feltámadás!

OLVADÁS

Magányomat feltörted egyből,
mint tó jegét a rianás,
tavaszt leheltél, fényt nyilasztál,
barkát kibontó olvadás.

Most káprázatban révedezve,
mély narkózisból ébredett,
kapaszkodom mentő kezedbe,
csókold belém az életet.

FELEMÁS TAVASZ

Most valami tavaszféle van.
Hóvirágnyi pelyhek hullanak
a tétovázó, csonka ujjú napsugárban,
mely, mint mozgássérült vigyorog
az útszéli pocsolyában.
És mégis valami tavaszféle van,
a költő elfelejti korát,
a csontjaiba nyilalló időváltozást,

verset ír egy nem létező,
csupán megálmodott szépségnek,
mert szívében is kelekótya tavasz van.
A szerelmet, a várva várt vendéget,
ha már nem kopogtat be hozzá,
a képzelet festővásznán
emlékezetből fél kézzel is felvázolja
e kétszínű tavasz üres óráiban.

CSAK KÉPZELET

Csak képzelet, merő képzelet
szüli e megkésett verseket.

Rigó a fán
gyümölcsfák tavaszán
érzi, hogy énekelni kell
és lehunyt szemmel énekel.
A zárt szemhéj selyme mögött
ismét a szépség röpködött
pár trillán át, mint egykoron,
mikor még párban énekelt
barkákkal teli bokrokon.

Ma már dala meddő kívánság,
nem valóság a költött kedves,
a vén rigó a hajnalfényben
a szerelembe lett szerelmes.

VALLOMÁS

Magdinak

Mint börtönben, beszélőben,
épp összeérhet a kezünk,
jövőnkről nincs mit mondanunk,
a múltunkról emlékezünk.

A jövő vak és ködbe vész,
Isten tudója, hogy az út
hány kanyart rejt, hány eltérőt,
s ki lesz, aki nyughelyre jut.

Nyughelyre? Egyes-egyedül?
Az tákolmány, mely összedűl,
inkább rabként fogom kezéd,
míg sorsom cellámba vezet.

Mert ott is rólad álmodom,
felhők közt villansz csillagom,
s az éjben tünde képzelet
örökre egyesít veled.

LEHET

Lehet, hogy ez már szerelem?
Nem fordult elő még velem,
hogy korán, hűvös hajnalon
szemem előtt szemének fénye,
az égi kékség mély örvénye,
s kezének puha, meleg selyme

kísért, anyás öle, amelybe
lehajtanám a fejemet.

Nem tudom, hogy ez meddig tart,
mikor omlik majd rám a part
kegyetlenül és eltemet
engem s minden emlékemet.

FEKETE TÓ

Völgyek szemgödrében
fekete tó.
Ilyennek lágyszükre
csak néhol látható.
Szemed mélyvize is
fekete tó,
nem tudom, gyógyvíz vagy
méregítató.
Bányalég, hegyomlás
alkotta? Talány.
Biztosan vész szülte
rengő éjszakán.
Hogy vonz a mélysége!
Ölébe szédülök,
zsongó örvényébe
porondként merülök.
Forgok a sodrásban,
hegedű derekad
helyett csak nevedet
bírhatom hallgatag,
szomorú hűséggel,
bölcsen, mint az ősz
tarka lemondása,

míg az ár tetőz.
Felszakad a felhő
és egy holdcserép,
csilló tükröd társa
a kihunyó kép.
Sötéten kígyóznak,
forognak vízkörök,
bennem a szemednek
emléke mindörök.

MEGBÁNTOTT KEDVES

Magdinak

Megbántott kedvesed
letarolt termő szál,
olyan, mit zivatar,
jégverés lekaszál.
Lelke a szétzilált
gabona levele,
pacsirta sirató
bánata jár vele.
Hány könnynek harmata
éleszti újra fel?
Félted őt? Melengesd
pólyáló kezeddél,
táplálja szívednek
lüktető vérere,
ő lesz majd számodra
életed kenyere.

BOSZORKÁNY VAGY

Boszorkány vagy. Az ítélet:
szívem máglya, megégetlek.
Hamvadat magamra szórom,
s feltámadsz új lángot szórón.
Nincs menekvés, a varázson
nem fog égető parázsom
sohasem.

AZ ÍTÉLET

Minden vágy az idő börtönfalába ütközik,
mit senki sem tör át.
Külön cellába rendelt a sors,
s az ítélet életfogytiglani fogság.
Kimondták.
A fogda keskeny ablakán
olykor betör egy-egy sugár,
mosolyok emléke, vagy szemvillanás:
kék ég fekete pillarácsok között,
pillanatnyi kábulat,
majd jön a szürkület,
csupasz falon dereng a penész,
a hold fényujja matat rajta bután —
szabad az ég,
míg földön örök törvény
a kiszabott magány.

Fodor Sándor

(1927 — 2012)

ÁLOM

Azt álmodtam, hogy felnőtt lettem. Elvégeztem a gimnáziumot, közben háborúba keveredtem, fogságba is estem, de onnan hamar szabadultam. Érettségiztem, beiratkoztam az egyetemre. Jól emlékszem, Bolyainak hívták az egyetemet és a román egyetemet is jártam, mert román nyelvtanárnak (is) készültem, ezt akkor Ferdinándnak, később Babeşnek hívták. Már jócskán egyetemista voltam, amikor elvitték szülőfalumból, Mária lába mellől a barátokat, köztük gyóntatómat, Leánder atyát is. Ez akkortájt volt, amikor már nem mentem gyónni, mert azt hittem, marxista vagyok, de nem voltam benne biztos. Nem is dicsekedtem vele, később kiderült, hogy jól tettem.

Azt az egyetemet is elvégeztem, állásba kerültem, szerkesztőségekben dolgoztam, kettőben is szép sorban. Megnősültem, és kislányom született, egy aranyhajú baba, majd úgy öt év múlva egy másik, huncutabb, mert az első egy valóságos kicsi angyal volt — el is szállt tőlünk 18 éves korában: amikor ezt láttam, azt hiszem, nyöszörögtem álmomban, de az is lehet, hogy sírtam. Miket össze nem álmodik egy gyerek!

Azt is álmodtam, hogy felnőtt koromban könyveim jelentek meg, de végig éreztem, ez valahol nem (egészen) igaz, és azt is álmodtam, hogy feleségemmel nagy szeretetben öregedtem meg, pedig... nem is tudom, mi mindent álmodtam még össze. Azt hiszem, mert az este sokat ettem: Édesanyámék vendégségbe mentek valahová, nekem azt mondták, ugye nem félek, hiszen már nagy fiú vagyok, és én nem is féltam — csak a vacsorára hagyott tejfölös tehéntúró helyett töltött káposztát bányásztam ki egy fazékból, arra támadt kedvem, megkívántam, na. Azért álmodtam aztán én ilyeneket. Azt is, hogy öreg let-

tem, már 70 éves is elmúltam, felköszöntöttek, konyakot, bort is ittam, mint a felnőttek, és gyönyörű kitüntetést kaptam magyar címerrel a közepén.

Közben azt is álmodtam, hogy meghaltak a szüleim — érdekes, álomban sokan haltak meg, amin csodálkozom, mert halálról, temetésről egyébként nem szoktam álmodni. Mondom, csakis a töltött káposzta miatt zagyválhattam össze annyit álomban. Az egyetemet is sok-sok vizsga után elvégeztem, mindegyik sikerült és miközben ennek örvendeztem volna, eszembe jutott, hogy holnapra nem készültem hármasszabályból: Borcsa tanár úr, Gergely bácsi, majd megbökdösi bogos ujjaival az üstökömet és megszid. „Ebadta sündisznója!” Mondjam el neki talán, hogy miket álmodtam? Hogy tizenegy éves — első gimnazista — létemre — hetvenéves is voltam? Hogy két unokát is álmodtam magamnak? Egy kislányt és egy kisfiút — mint a mesékben? Álomban úgy szerettem őket, mint engem Vilma néni nagymamám, akinek férje már régóta megette a borospoharat nagy jókedvében, és akkoriban Besztercén még nem műtötték a vakbelet.

Nem élt már Ludwig Grossvater se: Vele szilvát ráztam a kertjünkben, Besztercén a budaki hídon túl, a Grossmuttert pedig még régebben eltemették, énnekem már csak ez az egy szem Vilma néni nagyanyám van életben.

Úgy egyébként (máskor) álmodtam én ijesztőseket is, például le kellett ugranom a toronyból. Most nem kellett leugranom sehonnan. Elmondhatom, jobb sorsot álmodtam magamnak, mint amilyenvel édesanyám szokott fenyegetni, hogy mi vár rám, ha nagy leszek és akasztófavirág lesz belőlem. Persze, csak olyankor jósolt nekem ilyeneket, amikor rossz fát tettem — vagy tesztek — a tűzre, egyébként nem foglalkozik jövőmondással.

Igaz, álmodtam magamnak bánatot is, például, amikor ott álltam a nyitott sírnál és előre hajoltam. Akkor kétfelől megfogtak. Hogy juthat ilyesmi az ember eszébe? Kár, hogy a há-

borúban nem álmodtam magam tisztnek, vagy valami hősnek legalább. (És az is kár, hogy amikor egyetemistának láttam magam, nem mulattam nagyokat, mert azt álmodtam, hogy igen csak szegény diák, korgó gyomrú legény vagyok. Bezzeg rokonunk, Bojtás Pista ő nagyokat mulatott, nem álomban, hanem a valóságban, de róla nem álmodtam semmit.)

El ne felejtsem, hiszen fontos: szerelmes is voltam álomban, nem is egyszer. Valódi házasságot is álmodtam magamnak, templomi esküvővel Kolozsvárott a Szent Mihályban.

Azt álmodtam, hogy feleségem művész, szép képeket fest — én pedig író vagyok, ami aztán tényleg emeletes butaság még álomnak is, hiszen egy írónak sokat kell írnia, én pedig, ha nem lehetek tanár a szeredai gimnáziumban vagy aranygombos honvédtiszt — akkor inkább költő leszek. A versíráshoz nem kell akkora szorgalom és türelem, mint egy történethez, vagy éppenséggel regényhez. Nemrégiben fogalmazást adott fel magyarból Pulchárd tanár úr, mégpedig a tavaszról. Kérdeztem, versben szabad-e fogalmazni? Azt felelte, hogy aki verset ír a tavaszról — tízest kap. Így tettem, és megkaptam a tízest. Érdekes, hogy a nemrég írt versemnek csak az utolsó sorára emlékszem, így hangzik: „A gombok is kinőttek már, Fodor Sándor utánuk jár.”

Egyébként álomban is nagyon szerettem gombászni, akkor is, amikor felnőttnek, sőt öregnek láttam magamat. Felnőttnek lenni álomban éppen olyan, mint gyermeknek, van benne öröm és bánat, szórakozás és játék, néha unalom is, csak az ember kevesebbet sír és kevesebbet fél, de ha mégis, akkor nagyon. Aztán el ne felejtsem — előkerült Leánder atya, én pedig elkezdtem ismét templomba járni, talán azért is, mert valami nagy bánattól égett a halántékom.

Egy időben kutyám is volt. Bogyónak hívták. És sokat utaztam, jobban megtanultam németül, mint amennyire (édesanyámtól) tudok, sőt álomban angolul is megtanultam — nyilván a nehéz vacsora következtében sajátítottam el egy olyan

nyelvet, amit nem is tudom, hogy lehet megtanulni, mert az ember — ezt édesanyám mondogatta, ha az angol nyelv szóba került — angolul strimflit ír, zoknit olvas. Ki érti az ilyet?

És jártam a világban mindenfelé, még Amerikában is megfordultam, de ott is kétágú a gatyá. Olyan igaz és érdekes ez az álom, mintha tényleg megtörtént volna, bár néha olyan unalmas is, hogy álmomban belealszom az unalomba. Ilyenkor, azt hiszem, könnyen fel is ébred az ember. Kiváltképpen, amikor hosszú utazást álmodunk magunknak és kérik a jegyeket... Édesapám annyit mind emlegeti nekem, hogy öreg korában nyugdíjas lesz, számolja is: még huszonnégy éve van addig! Ezért aztán (mert csak ez lehet az oka) én is nyugdíjba mentem álombéli öreg koromban. Nem jó az, de rossz se. Csak egyvalamit sajnálok: semmit sem álmodtam arról, hogy felnőtt koromban a csíkszeredai rom. kat. főgimnáziumban tanítok (pedig ha Isten éltet, ide visszajövök majd tanárnak!), de titkos tervem valóra válásáról se, hogy ha érettségi után eljutok Pestre, elvégzem a Ludovikát és fényes magyar honvédtiszt lesz belőlem. Ehelyett érthetetlen módon bakának álmodtam magam, igaz, hegyivadásznak, gyopárral a sapkámon. Nem emlékszem, hogy a háborúban ért volna valami. Pici sebet sem kaptam, igaz, úgy adódott, hogy én se öltem-bántottam senkit. Nem szeretek verekedni, elemista és óvodás koromban sem szerettem. (Még egy érdekes dolog: álmomban, már öregedően kaptam egy gyönyörű, éles, csont nyelű bicskát, de csak halat takarítottam vele és gombásztam, botot vágtam magamnak és ettem vele. Mutogatni is szerettem, tetszett, amint mondogatják: látszik, csíki ember vagyok.)

Nem is tudom, mennyi mindent álmodtam még össze és álmodom tovább is, mert tessék elképzelni: még nem ébredtem fel! Álmodom tovább, de jól tudom: az ilyen hosszú álmokat az ember reggelre elfelejti: ezért írom le hamarjába még most, mielőtt felébrednék. Kiváltképpen, mert amikor felnőttnek és öregembernek álmodtam magam, nem is Csíkban laktam, nem

tanítottam gimnáziumban és honvédtiszti egyenruhát se viseltem. Egy napig se. Kíváncsi vagyok, mi lesz majd belőlem, ha felnövök? Talán az se biztos igazából, hogy felnőtt is lesz belőlem, hiszen végigálmodtam már magamnak egy hosszú életet. Ez annyi, mintha leéltem volna.

Nagyanyám azt mondja, hogy kisgyerek koromban mielőtt kimondtam volna az első szót, de már értelmesen pislogtam, ha szóltak hozzám, mint minden apróság, beszéltem a fákkal, virágokkal, állatokkal. Értettem ezeket és a magam — felnőttek számára érthetetlen — gőgicsélésével válaszoltam nekik. Jó lenne visszaálmodnom magam egészen kicsinek. De sohase sikerül. Most úgy hiszem, nemsokára felébredek. Egy kicsit sajnálom, hogy így van, félek is tőle. Az ébredéstől. Amikor majd barátaim — mindazok, akik álmomban elhagytak —, játszópajtásaim várnak. De az is lehet, hogy Édesanyámék jönnek értem Nagymamával: ő majd kézen fog, mint egészen kicsi koromban, és elvisz a somlyói Máriához.

Kolozsvár, 2006

Sütő András

(1927 — 2006)

FÖLDI ASZTAL, ÉGI SZÉK*

Adventi szelek fújnak maholnap a Hargitán, menni, menni kéne Sikaszóba!

Nyár eleje rég volt, hogy arra járhattam, káplánszoknyás fenyőfáim alatt megülhettem. Fülemben elcsendesedtek a hangjai: a körfűrészt sivalkodása és az alkonyati medverioztatás. Sőt, már nem csak hallgat: szendereg is tán a Hargita térdén, legenda fiaira emlékezve, kik mesét mondtak neki a Gondolat madaráról és az Érzés tüzeréről, de szájukat a föld azóta betömte.

Így szeretném őt meglepni most, a Libán oldaláról csendesen aláereszkedve, és töröm a fejem: mit vihetnék neki, hogy magamat is meglepjem vele? Tamási Áron zsenge madarászainak emlékezetes kudarcai után, mikor is a Gondolat madara galickába került, az örökön égő fácska pedig szerzetescellába — jómagam az Időnek melyik tanulságából csalogassak elé valamit is szóló vásárfia-madarat? Hogy ne menjek éppen üres kézzel, mint akinek semmi köze nincs az inkább elmenő, mint hazajövő fiai, lányai után merengő tájhoz.

S ha már Libánt szóba hoztam: tudom is, mi a teendőm.

A Maros völgyén indulok felfelé.

Ilyenformán nem köszöntöm Zetelakát, de kalapot emelhetek Gyergyószentmiklósnak. Előtte pedig Marosvécsen megülök egy cseppet Kós Károly kőasztalánál. Hajdani keresztelése szerint Kuncz-emlékasztalnak hívják, de megtervezője, létrehozója:

---

*Sütő András eme írása a *Sikaszói fenyőforgácsok*. Cikkek, naplójegyzetek (Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, 2007) című könyv első erdélyi kiadásában látott napvilágot, mely a nagy erdélyi író 80. születésnapjára készült.

Kós Károly volt, és őneki most nagyobb szüksége van arra, hogy semmit el ne vegyünk tőle.

Menjünk hát. Ki az utat nem ismerné, azt a szembe szaladó Maros vezeti, a bölcsőhelye felé csalogatva, és közben folyvást fiatalodva, mind suhancosabban a szűkülő tündérvölgy istentelen sziklái között, ahol már a zsögödi Nagy Imre pisztrángos akvarellszíneit villogtatja jókedvűen.

Az ember nem teheti, hogy ne igazodjék hozzá, amint visszafelé vezet az Időben saját forrásához és — mert hullámaival együtt szökken a gondolat — megannyi Kezdethez. Éppen oda tehát, ahová magam is igyekszem. Egy árva kőasztal emlékéhez.

Szászrégent elhagyva tornyos bástyák jelzik: a Maros vize fölött borong a vécsi vár. Jobbágyivadék mivoltomban hajdan félve nézhettem volna föl rá; most úgy jövök ide, már-már zarándokolva. Mert amit borongásában sugall, az irodalmi emlék mindenekelőtt. Grafikailag sűrített formája emblémaként látható másfél száz könyvnek a homlokán. Az Erdélyi Helikon jelképe. Az első világháború utáni nagy összeszaladásunkban írók s költők menedéke lett ez a vár; újfajta haditanácskozások színhelye a megtartó szellem fegyvereinek számbavételével. Báthori Gábor, Rákóczi György és megannyi főúr várának utolsó gazdája, Kemény János új értelmet adott a griffmadaras, dámvadas címernek: a kisebbségi humánus jegyében fogant erdélyi magyar művelődés felkarolásának mecénásáét. Tőle tudom, hogy e ritka metamorfózisban váratlanul öröklött vagyonának tetemes része úszott el, s magam láthattam, hogy e hasznos fogatkozást a mecénás saját meg nem érdemlett szenvedéseivel is megtetézte. A temetésén is szóltam erről. Hogy ha már nem támaszthatjuk föl, legalább ne nyilvánítsuk boldognak, amiként az a lélek tantalozó kínjai között távozó Kacsó Sándorral is megesett.

Képzeletem őt látja most az oroszlános kapuban, amelyen tilos a belépés. A vár évtizedek óta debilis gyermekek otthona.

Az a rettentő zsvaj, mely kicsap az ódon falak közül, az elborult elme mániája, bacchanáliája.

Ahogy eléjön János a gyengélkedő lábát bottal támogatva, s lényének falatkenyér-jósága egy szikra hiány nélkül a szemébe sűrül; amiként a rajongó hiszékenység tökéletes védtelenségében nyugalmaiból kilép az ordas világba: csak férfias bajusza menti meg attól, hogy Áron módjára Jánoskának ne szólítsam őt. Kivált, hogy egy bölcsőhelyi séta írásos szavaival azt mondja nekem, mint valamely sokaságnak: örülök, barátaim, hogy együtt jösztek újból Marosvécsre a szellem közös gondjával. Boldog vagyok, hogy a helikoni írók közössége úgy fonódott egybe, ahogyan családdá terebélyesedik a szerelem: egymás válára emeltük közös gondjainkat.

Mondom, hogy ez igen szép és békességes szólas, de már annak idején is vágya volt inkább az általános egyetértésnek, mit nemegyszer a testvérháború vert széjjel. És azóta? Hányan vannak ma is, kik a sorstársat kereső gyertyavilág helyett ama bizonyos kanál vízzel tüsténkednek a másiknak megfojtása végett! Te magad végső beteg napjaidban nem kaptál-e arcul köpdőső levelet egy ifjú és neves költőtől? Könyvedet olvasván azt sercintette az arcodba, hogy nem írod, csak visszaírod a havasaidat — te pedig válaszként a megbocsátás kalács-szavaival nyugtattad meg őt, hogy a verseit ennek ellenére is szereted. Könnyet először és utoljára akkor láttam a szemedben. De máskért jöttem én most hozzád, János.

— Csak rossz hírt ne hoztál volna.

Mondom, hogy ellenkezőleg: egy kis évfordulót ünnepel-nénk meg itt ketten, és meghívottunk lenne a kolozsvári Há-zsongárdból Kós Károly bátyánk.

— És az évforduló kinek szólna? — kérdi János. — Melyi-kötőknek?

Mondom, hogy hármunk közül egy asztalnak. Amelyik ott áll az ő sírja mellett. Az most éppen ötvenéves.

— Kuncz Aladár emlékasztala — bólint rá János.

Ezt eddig mind a ketten tudtuk. De hogy az ötvenedik évfordulóhoz én egy századikat is felhoznék a tavalyi esztendő csendjéből: csak ezután magyarázom el Jánosnak. Kós Károly, aki az emlékőrző asztalt készítette, pontosabban szólva: megalakotta, alig-alig, hogy kilépett a centenáriumból. Kicsin múltott, hogy élteben meg nem érte, és most nem a Házsongárdba kelene üzenni neki e mostani keresztelő dolgában, amikor Kemény Jánossal egyetértésben az asztal nevét Kuncz—Kósra módosítjuk. A magányosat párosra, e két páratlan férfiú együttes megtisztelése végett.

Jánosnak megrebbe a szeme. Halovány ijedelme mutatja, hogy dörgedelmet hall máris valahonnan Sztána felől:

— Az öreg le fog bennünket teremtetézni — mondja figyelmeztetőleg, de belenyugvással is.

— Azt már megszoktuk — mondom. — S a továbbiakban nem fogunk kérdezősködni. Ami neki jár: a mi dolgunk. S ez most a legcsekélyebb.

Az oroszlános kapuból kilépve hátra igyekszünk tehát a százados tölgyfák közé az idő színébe öltözött asztalhoz. Régen jártam erre, most veszem csak észre, hogy kártevés ellen védelmező vasrácsok mögé került. Hajdan sima lapján ugyanis elszaporodtak a bicskával, baltafokkal rádorbézolt nevek, olyan embereké bizonyára, akik ittjártuk szánalmas emlékét csak a halhatatlanság emléken tudják elképzelni. E felfogás ellen tiltakozna most a vasketrec, ha be nem léphetnének mégis lakat nélküli ajtaján az újrakeresztelés szándékával.

— Hát akkor szólna-e Károly bácsinak? — fordulok a házigazdához, aki nálamnál mégiscsak közelebbi kapcsolatban áll a nagy vízen túl megnyugodott viharmadárral.

Jánosnak annyi ideje sincs, hogy bátorságot vegyen, Kós Károly máris kutyaebattáz bennünket. Dühös természetű volt világeletében, s a véleményét sem igen rejtette soha véka alá. Most azt mondja például, hogy van őneki könyve, épülete elegendő, mely nevét hirdesse; a Kuncz Aladár-emlékasztal meg-

felezését nem engedélyezi. Híresen barázdált arcán az indulat valósággal egyiptomi csapásokat jelez: marhavészt, fekélyt és jégesőt, ha meg nem gondoljuk magunkat. De kettőnk részéről az egyezés tántoríthatatlan. Még azt sem vesszük figyelembe, hogy bajusza dúsabb és kajlább a Kemény Jánosénál.

Hanem keresztelünk.

Helikoni kerek asztalunk! Az emlékezésnek hét szűk eszten-dejében is őrizd és hirdesd a reád bízottak nevét és mindenkori építő, népeket békítő szándékát az eljövendőknék. Ültesd magad köré Budai Nagy Antalt, a Varju-nemzetség fiait, a havasi gyógyító füvekkel csodákat mívelő Iliét és a somteleki Kardos Jákobot: magyart és románt, ahogyan őket Kós Károly gyalogosan és lóháton vérzivataros idők mélyéről minékünk okulásul felvonultatta, s életükből, halálukból a közös mozdulatot egybefonta. Nem mindennapi cselekedet volt ez: annak meglátása, hogy e földnek vegyes ajkú védelmezői miként ásták ki hantok mellől a hosszú, széles sírköveket, és fordították a kapukra török s tatár ellen az egyetlen otthon megtartása végett.

Ettől, hogy nem akárminek az emlékét bízuk a kőasztalra, mintha Károly bácsi is megenyhülne valamennyire. Az eget kémelve szűkülő szemmel fürkészi: szavaink vajon találnak-e az időjárással?

Az ősz pedig az ő jóváhagyó bólintására kezdi máris az asztalterítést.

Aranyszalvétáit hullatja rendre az öreg tölgyekről az elképzelt koccintó poharaink mellé.

Most már igazán leülhetnénk hárman.

Nem király előtt állunk.

Hanem a legjobb szándékaink színe előtt.

Szék után nézelődöm tehát, mintha ebben a hatalmas kertben annak is teremnie kellett volna.

De sehol a környéken semmilyen ülőalkalmatosság.

Kemény János elnéz Gyergyó felé, somolyog is a bajusza alatt; tudja már, mi a teendő.

— Ott az Istenszéke — mutat jobbjával a ködben borongó, óriás csutakforma, lapos tetejű havasra. — Igaz, hogy nem karos, de legalább kihúzzuk magunk, ha rája telepedünk.

Kötényével jóanyám máris törölgeti azt a széket, szégyenlősen sopánkodva közben, hogy mégis mit tudjunk csinálni, mert csak ez az egy van kéznél. Az Isten is szegény. S egy idő óta, ha hellyel kínál is: csak a fenekünkre ültet. Hanyattvágódással.

Annál gazdagabb az egymás iránti tiszteletünk, mikor is a frissen keresztelt emlékasztal mellett állva maradva a szándékainkat és a mindenkori emlékezés jogát ültetjük Isten székébe...

Balázs Sándor

(1928 —)

XIV. LAJOS, A NYÚL

Részlet a szerző *Dugó a vízzen* című, megjelenés előtt álló álregényéből

Közben véget ért az iskolaév. Gorgan bácsi — bár anyanyelvét ott zavartalanabban használhatta volna — nem költözött délebbre, ahol továbbra is más szelek fújtak. Más színű zászlókat, mint itt, úgymond, Északon. Egyre többször jártunk együtt futballmeccsre, s biztatott, beajánl a piros-fehérek ifi csapatába. Hadd legyen belőlem labdarúgó, olyan, mint Barátki vagy Bodola. Amikor az edző meglátott, az első kérdése futballkarrierem lényegére tapintott.

— Fogsz-e még nőni és hízni?

Egy dugóról soha nem lehet tudni, hiszen megváltoztathatja alakját. Az első edzésen kiértékelte.

— Labdakezelésed nulla, erőnléted pocsék, fejelni csak akkor tudsz, ha a labda eltalálja a szűkre méretezett agyvelőd csontvédőjét, de van egy nagy erényed: igen gyors vagy. Mondd, hogyan tudod ezt a gömböc testedet ilyen ütemben görgetni magad előtt?

Azért bevett a csapatba — de csak tartaléknak. Tizennégyes számmal a hátamon mindig ott kuporogtam a kispadon a többiek között, mint a verebek a villanydróton, leltári számmal. Nevet is kaptam, én voltam XIV. Lajos. Semmi reményem nem lehetett arra nézve, hogy egyszer majd felkel a Nap, s druszámhoz hasonlóan engem a Futballisták Fénylő Csillagának fognak nevezni. Legfeljebb abban bízhattam, hogy legalább három csapattársamat elviszi a razzia, s akkor szóhoz juthatok. Csakhogy ők törvénytisztelők voltak, nem keveredtek kétes

ügyekbe, így maradt a kispad melegítése ülepemmel. De mit ad Isten, egy influenzajárvány jobban megtizedelte a csapatot, mint a razzia, s lám kezdő-játékosként én is ott idétlenkedek a pályán. Gondoltam, kihasználom amúgy is kisszámú erényeim, ez esetben a megdicsért gyorsaságomat, s szélteben-hosszában szaladgáltam a pályán, amíg ki nem fulladtam. Csak egy baj volt: ritkán találkoztam a labdával. Hol én futottam el mellette, hol ő került ki engem, mintha félt volna, hogy a bal lábamat igencsak szorító futballcipővel kárt okozok neki. Volt, amikor mégis eltaláltam, de akkor a lelátóról bekiáltották: „Te pékmester!” Nem értettem, de a bal összekötő ott helyben a zöld gyepen, a fülembe suttogva megmagyarázta: „Azért, mert óriási kiflit rúgtál.” „Hatalmas kifli” — ez emlékeket kavart bennem. Felidéztem azt a sötétbarnára sült félhold alakú péksüteményt, amelyet az abesszin háború idején Négus-kiflinek neveztek, s oly nagy élvezettel majsoltam. Már amikor Prezenszky bácsi, a pékáruk eladója néha megajándékozott az akkori nemzetközi konfliktustól nevet kapó egy-egy ilyen süteménnyel. Elméláztam a gyarmati harcok, a sütödék meg a labdarúgás ilyen bizarr összefüggése felett. Csakhogy erre nem a futballpálya a legalkalmasabb környezet. S főleg nem egy tartalékjátékosnak a 14-es számmal a hátán. Akinek nem meditálni, hanem bizonyítania kell, ha már ezt a pályát s nem a filozófusi pályát választotta. Rám is kiáltott a partvonalról az edzőm: „Csukd be a szád te álmodozó, még lenyeled a lasztit.” Ezzel az elmélkedésem minden konklúzió nélkül lezárult. A Négus-kifli meg a kiflirúgás konnexiójának talányát azóta minden bizonnyal senki nem oldotta meg.

Én ezek után ott, akárcsak egy közbűnöző rab a fogház udvarán a délelőtti sétán — különben csíkos volt a mezem —, a bal lábamat egyre jobban szorító stoplisban körbe-körbe jártam, igyekeztem a kereknek mondott, holott a valóságban gömbölyű játékszerre összpontosítani. Ennek következtében — legalábbis a lelátón engem szidalmazó szurkolók véleménye-

nyezése szerint — szakmát változtattam. Mintha visszaadhatam volna a pékipari engedélyemet, s a gyertyagyártásra adnám a fejemet. Ugyanis ezt kiáltotta be valaki mesterségem azonosításakor: „Te gyertyagyáros!” S magyarázatként még hozzá üvöltötte. „Hogy otthon is lássák!” Hát így értékelték az én újabb teljesítményemet, mármint azt, hogy sem előre, sem hátra, sem balra, sem jobbra, hanem egyenesen a magasba küldtem derékszögben ezt az átkozott gömböt, amely nélkül sajnos ezt a sportot nem lehet űzni.

Most, hogy utólag lejegyzem magamnak focus élményeimet, örömmel tölt el, hogy ez a szurkolói bekiáltás nem fedte a valóságot. Mi is lett volna belőlem, ha valóban gyertyagyáros vagyok? Később holmi tapasztalatokat szereztem arra nézve, mit jelent a nacionalizálás. Minden bizonnyal engem is államosítottak volna, s akkor vége szakad nem csak a futballista karriernek. Legfeljebb a Duna-deltában folytathattam volna, de csak rabőrzőim felügyeletével. S nem az élmunkás-halász kiűntetés megszerzésével. Rossz még rágondolni is erre. Na de hagyjuk. Most még nem tartunk a köztulajdonba vételnél. Ott idéetlenkedek a gypeknek alig nevezhető, kopott fűmaradványok között. S akkor az életpályámra nézve történelmi esemény következett. Mármint a tizenhatos sarkán. Azóta is úgy emlékezek rá, mint Trianonra. Hogy, hogy nem, véletlenül ismét szembe kerültem azzal gömb-alkalmatossággal. Gondoltam egy fenségest és nagyot: egy klasszis hazaadással mindent rendbe hozok. Rüsszettel találtam el az objektumot, s az — a gravitáció törvényeire fittyet hányva — fura ívet írt le, mit neki Négus-kifli meg az a kanóccal égő szálegyenes világító rudacska nyomvonal, védhetetlenül bevágódott saját kapunk felső sarkába. „Végre egy dugó!” — kiáltott fel valaki, de láttam, hogy az ellenfél szukolótáborából jött az elismerés, s azonnal rájöttem, hogy nem nekem s a teljesítményemnek szól. A dugó ugyanis futballszaknyelven egyszerűen gólt jelent. S akkor valaki gúnyosan még egy bekiáltott tanáccsal megtoldotta ezt a lelátó

ugyanazon oldaláról: „Még vihetted volna”. Valóban. Hiszen a tízenhatoson belül könnyebben eltalálhattam volna saját kapunk vinklijét.

Ezzel véget ért az ezen a pályán feltételezett történelmi hivatásom. Világos lett, hogy nem lesz belőlem Futball-Nap-Király. A tizennégyes mez örökre lekerült rólam. Ettől kezdve XIV. Lajost már csak a történészek emlegették. Eddigi rövid életpályám idején a tapasztalataimból igyekeztem életelveket kikovácsolni, s akkor mégsem ezt tettem. Ezzel ugyanis bizonyítottam volna, mennyire primitív gondolkodású vagyok. Mondjam, hogy a tanulság az, miszerint az életben nem jó öngólt rúgni? Közhely. Ki ne tudná ezt? Ezért ki sem mondtam. Inkább csak ehhez igazodtam.

Csakhogy én nem voltam olyan bükkfából — vagy akár parafából — faragva, hogy egykönnyen lemondjak a történelmi dicsőségről, amit akkor, sajnos, csak a tizennégyes szám biztosíthatott volna nekem. Kezdtém bújni a történelem könyveket, és sok mindent megértettem. Nagy névrokonom rengeteg csatát megnyert, bevonult Strasbourgba, de élete végén mégis egy háborúktól kimerült Franciaországot hagyott maga után. Mondhatta magáról „l’etat c’est moi”, én viszont nem mondhatom „le footbal s’est moi”. A futballpálya talaja nem alkalmas arra, hogy babért teremjen nekem. Más csatateret kell választanom, ahol királyi elődöm nemes példáját követhetem. Ne legyen belőlem csodacsatár, akit a lelátón a nagyérdemű „bravó”-val köszönt, s akinek mindenki előre köszön. No meg autogramokat is kérnek tőle, feltéve, ha van nála íróeszköz. A történtek után különben sem érdekelt, milyen történelmi események fognak lezajlani a labdarúgópálya zöld gyepén vagy környékén. Stílszerűen „utánam az özönvíz”, dőljön össze Franciaország. Hiszen én az özönvízben is jól úszkálhatok. Úszni ugyanis már rég megtanultam.

S akkor váratlan fordulat következett. Az ifik edzőjét megszólította Marius, az atlétikai ifjúsági csapat trénera.

— Egykomám — mondta —, itt van ez a XIV. Lajosnak tisztelt kétfalás gombóc, akiből soha nem lesz Barátki. Nekem szükségem volna egy ilyen balekre. Gyors lábú, kitűnő nyúl lehetne belőle.

Hallottam a párbeszédet, s már el is képzeltem magamat nyúl paprikásként. A futók nagymestere folytatta.

— Ez a srác, minden természeti adottság hiányában, igen jól szalad, mintha űznék a mongolok, vagy talán a tatárok. Nem sokáig, hiszen egy ilyen széle-hossza-egyenlő testet nehéz az egyirányú mozgást meghatározó Newton-i alapelvek és a bioenergia állandó csökkenésének törvénye szerint hosszabb ideig mechanikai mozgásra készíteni — érvelt az atlétaedző, hadd érezze mindenki, hogy ő nem akármilyen szinten sajátította el mesterségének tudományát. — De ötszáz métert minden bizonnyal szapora léptekkel le tud futni, s ez nekem elég.

Az edzőm, akárcsak én, még mindig nem értettük, mi köze ennek a nyúltenyésztéshez. A labdarúgótrénerem mindenesetre fellélegzett.

— Szívesen megszabadulok ettől a rendkívül veszélyes futballt játszó alaktól. Mármost nem az ellenfél, hanem a mi kapunkra nézve veszélyes — tette hozzá a magyarázó mondatot.

Ezek után Marius kezére kerültem. Először is kioktatott, a futócsapatban van egy kiváló tehetség, akiből 800 méteren még olimpiai bajnok is lehet. Csak egy kis segítségre van szüksége. Az én feladatomból egyszerű. Vele együtt elindulok a versenyen, azonnal az élre török, húzom magam után a leendő győztest, minden erőmet megfeszítve lefutom az ötszáz métert, annál többet ilyen iramban amúgy sem lennék képes megtenni, s akkor kiállok, hagyom a bajnokot jó idővel célba jutni. Hát ez lenne a nyúl szerepe.

Minden rendben. Sokáig edzettem ötszáz méteren, mindent kiadtam magamból. Az első verseny a forgatókönyv szerint zajlott le. Én felvettem a nyúl cipőt, szaladtam, mintha a vadászok puskája elől menekülnék. A hátam mögött hallottam, amint a

nagyreményű bajnok biztatott: „Jól van Nyuszi, jó az ütem”, majd ötszáz méternél kidőlt. Ott lihegtem a fűben, s jött, hogy dúdoljam az óvodában tanult dalocskát: „Nyuszi ül a fűben...” Közben a Bajnokok Bajnoka rekordot döntött.

Összebarátkoztam az egyszerűen Rekordernek nevezett társammal, aki egy alkalommal azt mondta: ha már a futópályán összemérjük erőnket (mi az, hogy összemérjük — gondoltam —, az én erőmet eleve ötszáz méterre méretezik, az ötszáz és a nyolcszáz nem mérhető össze), akkor miért ne küzdenénk meg a sakktáblán is. Rendben van, a nyitások elméletével nem álltam hadilábon, ha a salakon nem is verhetem meg, legalább a 64 kockás pályán végre legyőzhetem. Elkezdődött a parti. Ugyanolyan felsőbbrendűséggel kezelt le most is, mint a salakon verseny közben. Csakhogy ezúttal nem voltam beprogramozva ötszáz méterre. Amikor a gyalogomat előre toltam a d:2-re, hetykén odavetette: „Na né, mi nőtt ide”. „E fiúból pap lesz” — jegyeztem meg fenyegetően, ezzel tudomására hozva, hogy az irodalmi ismereteimben egy Arany János idézet az én ötszáz méteremen belül van. „Jó, akkor rosirozok a Bethlenbástyával” — replikázott. Rosszul tette, mert a fiúból tényleg pap lett, mármint királynő, vagy ahogyan később a nyelvújítók mondták: vezér, s ő elvesztette a játszmat. Ezek után igen feszült lett a viszony kettőnk között.

Egy újabb versenyen a megegyezés szerint megint a boly élén nyargaltam, hajtottam, hajtottam, elkeseredetten. A nyúl-üldöző hiába szólt rám: „Túl gyors a tempó”, én csak szedtem a lábam, mint a nyulacska a forró platnin. Már közeledtünk a kritikus ponthoz, amikor nekem be kellett volna dobnom a törülközőt. S akkor megvillant az elmém, hogy az edzőnk tévedett Newton meg a bioenergia csökkenése tekintetében. Én ugyanis nem éreztem semmi fáradtságot, ami akadályozott volna — tudálékos szavaival élve — a mechanikai mozgásomban. Ördögi ötletem támadt. Mi lenne, ha nem állnék ki, s végigfutnám a távot? Így történt. De amikor elsőnek szakítottam

át a célszalagot, észrevettem, milyen gyilkos tekintetek merednek rám. Az edző meg a kiszemelt olimpikon mintha fel akart volna nyársalni. Más mindenki tapsolt. Babérkoszorút tettek a nyakamban — ilyen nyakékkal díszített nyulat aligha látott valaki —, ugyanis megdöntöttem a csúcst.

Ezután jött a haddelhadd. Ünneplés helyett fegyelmezetlenség miatt kizártak a futócsapatból. Figyelmeztettek, többet ne merjem tenni a lábam a stadionba. Különben is a lábamra való futócipő hiánycikk — mondták.

Így ért véget dicstelen sportolói pályafutásom. De egy maradandó tapasztalattal ismét gazdagodtam. XIV. Lajos soha nem lett volna abszolutista uralkodó, ha engedte volna, hogy előtte egy nálanál jobban (be)futó személy szaladjon. Elsőnek lenni csak akkor lehet, ha azt, aki előttem első lehetne, nem engedem magam elé. S mivel tisztában voltam képességeimmel (no meg később a kialakult új — és a lelkét mindig tisztelt — rend nyújtotta lehetőségeimmel), belenyugodtam valamibe: egyeduralkodói elsőségre aligha számíthatok. Nemcsak az öngőlrá hajlamos ügyetlenségem miatt, hanem azért is, mert megéreztem, mindig lesznek mások — Rekorder et comp — kiváltságos helyzetben. Marad nekem a nyúl-élet, némi korrekcióval: sohasem fogok feljebbvalóm elé tolakodni, még ha erre képes lennék is. Meg azt sem mondom el senkinek, íme, valaki az én segítségemmel ért célba — lett légyen mondjuk később párttitkár. Nehogy bárki feltételezze, miszerint nélkülem a nagy ünnepelt nem lett volna első. Elég, ha ő maga — a megvas-tapsolt — tudja ezt, s meghálálja, amiért ötszáz méternél léptem előle. Ez lehet a magasra törésem fékje. Ugyanis magasra akarok jutni, akár azok támogatásával is, akiket én kaptaltam oda fel. De azért nem úgy, hogy a mennyezetbe beleüssöm a fejemet.

Pomogáts Béla

(1934 —)

AZ ÖNISMERET MŰHELYEI

I.

Erdélyi magyar szociográfia

Az erdélyi magyar művelődésben általában az irodalomnak kellett vállalnia a veszélyeztetett nemzeti tudat és identitás fenntartását. Tudományos intézmények híján az íróknak kellett elvégezniök a nemzetiségi művelődés stratégiai feladatait; a történelmi múlt feltárásával, a társadalmi valóság kutatásával és leírásával éppúgy foglalkozniök kellett, mint a nyelvműveléssel, a népművészet vagy a helyi hagyományok ápolásával. Az irodalmi kultúrának felsőoktatási intézményeket, kutatóközpontokat, tudományos szervezeteket kellett pótolnia, nem egyszer a nemzeti közösség politikai képviselőjét is el kellett látnia. Innen eredt a kisebbségi-nemzetiségi irodalmak szociografikus hajlama: a kisebbségi írónak képzett és szenvedélyes szociográfusnak kellett lennie annak érdekében, hogy feltárhassa az erdélyi magyarság társadalmi és kulturális helyzetét, felvelthesse a többségi és kisebbségi nép együttélésének kérdéseit, és javaslatokat tehessen a nemzetiségi értelmiség, illetve szellemi élet tennivalóira. Az erdélyi magyar irodalmat az imént vázolt történelmi szükségszerűség vonzotta a társadalomkutatás feladataihoz. Ez a kutatómunka különben a két világháború között, majd a hatvanas évek közepétől a magyarországi szellemi életben is fontos helyet töltött be, ennek bizonyossága volt a nagy sikereket elért *Magyarország felfedezése* című könyvsorozat. Ennek a sorozatnak a kötetei megújították az ország helyzetének ismeretét, nem egyszer gyakorlati tennivalókat jelölve meg a kormányzat számára.

A szociográfiai kutatásnak nem lévén önálló műhelye, irodalmi folyóiratoknak, íróknak és regényeknek kellett vállalniuk a szociográfus munkáját, és a szépirodalom keretei között, e kereteket állandóan tágítva kellett időről időre felmérniük az erdélyi magyarság életkörülményeit, társadalmi, gazdasági és művelődési viszonyait. A szociografikus érdeklődésnek nemes erdélyi hagyományai voltak, így Kőváry László és Benkő József, a 19. század erdélyi historikusai maguk is érdeklődtek az erdélyi társadalom tudományos vizsgálata iránt. Orbán Balázs, aki *A Székelyföld leírása* című nagyszabású munkájával a magyar szociográfiai munka egyik kezdeményezője volt, „Erdély felfedezésére” szólította fel a tudományos közvéleményt, mégis több évtizednek kellett eltelnie, amíg végre megindultak a módszeres szociográfiai kutatások. Az erdélyi társadalom viszonyainak tudományos igényű feltárására először a Huszadik Század köre vállalkozott. Braun Róbert, a kör neves szociográfusa Lippa (1908), majd Marosvásárhely (1909) társadalmának felmérését végezte el. (Ez utóbbi műve: *Adatok a vidéki munkásság életéhez. Marosvásárhely szervezett munkássága* a magyar munkásszociográfiák között is kezdeményező szerepet kapott.) Végül 1913-ban Maroscsicsér község életének szociografikus feldolgozása révén hozta létre híres könyvét, *A falu lélektanát*. Aradi (Erdélyi) Viktor pedig az erdélyi Mócvidékről írt a nemzetiségi viszonyokat is megvilágító szociográfiai tanulmányokat.

Az 1918 után kibontakozó erdélyi magyar irodalomban kezdetben a baloldali körök és folyóiratok (Dienes László Korunkja és Aradi Viktor szemléi, a Jövő Társadalma, illetve a Huszonegyedik Század) foglalkoztak határozottabban társadalomkutatással. Gaál Gábor, miután átvette a Korunk irányítását, mindenekelőtt az irodalom valóságábrázoló és valóságalkító feladatait hangsúlyozta; már csak ezért is érthető, hogy igen nagy szerepet adott a szociográfiai írásoknak. Ennek következménye volt, hogy a kolozsvári folyóirat rendszeres figyelemmel kísérte a magyarországi szociográfiai irodalom eredményeit, és számos

közleménye segítette elő a romániai magyar társadalom kutatását. Az Erdélyi Helikon viszonylag később kezdett érdeklődni a társadalomkutatás iránt, a transzilvánista irányzat képviselőit inkább az erdélyi múlt hősei, eseményei és történelmi tanulságai érdekelték. A múlt felé forduló figyelem a nemzetiségi öntudat és az erdélyi otthonosság kialakítását volt hivatva elősegíteni. Kétségtelen, hogy a Helikon ezzel részben lemondott a kortársi valóság mélyebb vizsgálatáról, átfogóbb ábrázolásáról, ennek ellenére, főként a harmincas években több, szociográfiai érdeklődésről tanúskodó írás jelent meg a folyóiratban, például Szemlér Ferenc és Tamási Áron írásai.

Az erdélyi szociográfiai munka teljesebb kibontakozása tulajdonképpen a „második” erdélyi nemzedéknek volt köszönhető, azoknak a húszas évek derekán és még inkább a harmincas években fellépő íróknak, akik a „népi értelmiség” képviselőiként vállaltak feladatokat a kisebbségi magyarság társadalmi és kulturális viszonyainak vizsgálatában vagy éppen a magyar—román együttélés tapasztalatainak és problémáinak rögzítésében. Az Erdélyi Fiatalok és a Hitel című folyóiratok körül gyülekező fiatalabb írónemzedék módszeresen látott hozzá a társadalomkutatáshoz, okulva annak a tudományos módszernek az eredményein is, amelyet a neves bukaresti szociológustól: Dimitrie Gustitól tanult. Ennek a tényfeltáró és elemző munkának számos (mára klasszikusnak számító) eredménye volt, így korábban Balázs Ferenc, Böződi György és Tamási Áron, később Jancsó Béla, Mikó Imre, Demeter Béla és Venczel József munkásságában — tevékenységük a magyarországi népi mozgalom szociográfiai érdeklődésére is hatott, és midőn a hetvenes években az erdélyi magyar szociológiai érdeklődés és irodalom ismét virágzásnak indult, fel lehetett eleveníteni, igénybe lehetett venni az elődök tanításait. (A két világháború közötti erdélyi magyar szociográfiai kutatások eredményeit a jelen munka első kötetének *Szociográfia és valóságirodalom* című fejezetében foglaltam össze.)

A második világháború után kibontakozó erdélyi szociográfiai irodalom gazdag örökségre építhetett. A magyar szellemi élet újjászervezésének időszakában — a negyvenes évek második felében — a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Gazdasági és Társadalompolitikai Intézete vállalta a szociológiai és szociográfiai munkálatok szervezését és irányítását. Egy szakemberekből és főiskolai hallgatókból álló munkaközösség — Kohn Hillel professzor vezetésével — Csík megye elmaradott falvainak kutatásával foglalkozott, majd a román Babeş Tudományegyetem megfelelő munkacsoportjával karöltve a Mócvidék (azaz az Erdélyi-középhegység) településeinek hasonló vizsgálatára vállalkozott. Magyar és román szakemberek közös munkája révén 1958–1959-ben készült el az akkori Kolozs tartomány gazdasági életének monografikus feldolgozása. A szociográfiai munka, a falukutatás ebben az időben mégis nagyrészt a szépirodalom tennivalói közé tartozott, s maga az újjászülető erdélyi irodalom is abban találta meg egyik legfontosabb feladatát, hogy képet adjon a kisebbségi magyarság új helyzetéről, a bekövetkezett nagy társadalmi változásokról: a „valóságábrázolás” és ezzel együtt a „valóságirodalom” természetes módon lett ennek az irodalmi kultúrának a jelszava. Az irodalmi élet a Korunk társadalomkutató és -ábrázoló törekvéseit követte, az erdélyi magyarság életének múltját és jelenét akarta tudományos módszerekkel felderíteni. Elsősorban a történelmi változások, a földreform, az államosítás következményeit, illetve a magyar—román együttélésben bekövetkezett fordulatot, pontosabban a fordulathoz fűződő várakozásokat. Az erdélyi magyarság kisebbségi megpróbáltatásairól ugyanakkor jórészt hallgattak a tudósítások, ezek már sértették volna a hatalom érdekeit.

A napi sajtó, illetve az Utunk című irodalmi hetilap riportok sorában számolt be a gyors társadalmi változásokról, a nemzetiségi közélet mozgalmairól. A háborús évek dél-erdélyi magyarságának súlyos megpróbáltatásaira Méliusz József *Sors és*

jelkép című beszámolója tekintett vissza, Kovács György *Békülő Erdély* című munkája a lassanként magára találó magyarság új életéről adott képet, *A szabadság útján* című riportkönyve pedig a moldvai csángók azóta megszűnt nemzetiségi intézményeinek kialakulását mutatta be. E valóságkutató igény nyomán születtek a háborút követő évek népszerű regényei, Nagy István, Asztalos István, Kovács György, valamint Kurkó Gyárfás művei: valamennyien az erdélyi magyarság átalakuló életéről hoztak beszámolót, ezeknek hitelességét kezdetben még kevésbé korlátozta az irodalompolitika. Utánuk az erdélyi irodalomban hanyatlás következett, a sematizmus rendre lerontotta a művek valósághitelét és művészi minőségét. Az ötvenes években, nem kis mértékben az akkori irodalompolitika várakozásával szemben, csak néhány értékeesebb, szociográfiailag is hiteles írói alkotás született. Így Sütő András elbeszélései és kisregénye, a *Félrejáró Salamon*, valamint Szabó Gyula nagy faluregénye, a *Gondos atyafiság*, amelyet éppen valóságábrázolásának következetessége miatt bírált meg igen erősen a szektáriánus irodalompolitika. Valójában a hatvanas évek közepéig kellett várakozni a romániai magyar „valóságirodalom” újabb eredményeire.

Ezeket az eredményeket kétségtelenül az irodalmi riport műfajának növekvő szerepe készítette elő. A „valóságábrázolás” jelszava a riporteri érdeklődés élénkülésével járt együtt, és a politikai vezetés is várta, hogy az írók időről időre beszámolót adjanak a termelő munka eredményeiről. Akárcsak Magyarországon, Romániában is mindennaposak voltak az írók üzemekben, gazdaságokban, építkezéseknél tett látogatásai. Ezekről a látogatásokról rendre készültek beszámolók, sokszor a legkiválóbb írástudók, Szemlér Ferenc, Nagy István, Asztalos István, Horváth István, Szabédi László, Sütő András és Papp Ferenc tolla nyomán. Kialakult az író-riporter szerepe és tevékenységi köre, azé a riportéré, aki szépirodalmi eszközökkel, személyes fogalmazásban beszélt a termelés körül szerzett tapasztalatairól. Beke György, Fodor Sándor, Dános Miklós, Ma-

rosi Barna és Simon Magda a falusi változásokról, Domokos Géza, Mikó Ervin és Orosz Irén az üzemi életéről és a nagy építkezésekről (pl. a békási vízi erőmű vagy a Zsil völgyi iparvidék felépítéséről) készített riportokat, majd felléptek a fiatalabb írónemzedék képviselői is, közöttük Gálfalvi György, Cseke Péter és Cseke Gábor. A megjelent riportok nagy része egyszerűen termelési beszámolónak bizonyult, természetesen nem beszélhetett azokról az emberi, erkölcsi és kulturális konfliktusokról, amelyeket a diktatórikus társadalom-irányítás okozott, még kevésbé tehetett szóvá az erdélyi magyarság nemzeti sérelmeit. Hiányzott a riportokból a dolgozó ember valóságos helyzetének ábrázolása, hiányoztak a megjelenő új társadalmi és nemzeti konfliktusok. Az ötvenes évek irodalmi riportjai közül kevés maradt eleven, például Asztalos István *Házunk tája*, Simon Magda *Tanyai lelkek* és Szabó Gyula *A szülőföld szímfőniája* című kötetei.

Az irodalmi riport műfaját a hatvanas évek végén beköszönött kulturális fordulat juttatta igazán érvényre. A riport ekkor vált végre ünnepi beszámolóból a valóság bemutatásának eszközévé, amelynek szociográfiai hitele, sőt módszere van. Mindez nem történhetett volna meg a szociográfiai hagyományok felfedezése és a szociológia tudományos művelése nélkül, mindehhez a két világháború közötti szociográfiai irodalom: részben a Korunk, részben az Erdélyi Fiatalok szellemi örökségének feltárása adhatott biztatást. A romániai tudományos életben, akárcsak Magyarországon a hatvanas évek közepén, elkövetkezett a „szociológia pillanata”, midőn a társadalom igényelte az ország valóságos helyzetének feltérképezését. Tudományos műhelyek és folyóiratok alakultak, újra népszerűvé vált az imént említett Dimitrie Gusti munkássága, és megszerveződött a Társadalmi és Politikai Tudományok Akadémiája, a társadalomtudományi kutatások vezető testülete, amelyet természetesen a bukaresti kormánypolitika kiszolgálójának szántak, mindazonáltal voltak tudományos tekintetben hiteles kezdeményezései is, és esetenként támogatta a kolozsvári vagy marosvásárhelyi kutatásokat.

A román társadalomtudomány fejlődésével párhuzamosan kapott szárnyra a romániai magyar szociológia, elsősorban a Korunk műhelyében, amely ekkoriban rendszeresen foglalkozott a szociológiai munka elméleti és módszertani kérdéseivel. A folyóirat — Gáll Ernő, Balogh Edgár, Imreh István, Mikó Imre, Sztranyiczki Gábor és mások tollából — számos szociológiai, elsősorban nemzetiségszociológiai tanulmányt közölt. Gáll Ernő megírta a romániai polgári szociológia történetét (*A romániai polgári szociológia*, 1958) és alapos tanulmányok sorában adott számot a második világháborút megelőző romániai magyar szociográfia különféle áramlatairól. A tudományos alapon építkező társadalomkutatás egyik legfontosabb eredményét az Imreh István szerkesztésében 1979-ben megjelent *Változó valóság* című tanulmánygyűjtemény jelentette. Ennek a kötetnek az írásai — a többi között Keszy-Harmath Sándor, Vasas Samu, Vetési László, Kósa-Szánthó Vilma, Major Miklós munkái — gazdasági, népesedési és családszociológiai vizsgálatok tükrében mutatták be az átalakuló erdélyi magyar falu életét. A kötet szerkesztője *Előljáróban* címmel vázlatos képet adott az erdélyi szociográfiai munka múltjáról, majd a következőket állapította meg a tanulmánygyűjtemény szerzőiről: „Módszereikben sem egységesek. Tudják ugyan, hogy »a jelenségek értelmezését megelőzi a jelenségek felfedezése«, ez a feltáró munka azonban többféle. Akad közöttük jelenségeket kvantifikáló, statisztikát készítő, egy kis egység minden adatát egybegyűjtő, s olyan, aki mintavétellel készít reprezentatív statisztikát. Az ankét, a kérdőív is használatos, a tényanyag azonban sokaknak életük része, tudatukba ivódott valóság, s azt sorakoztatják fel a »méréssel« megismert társadalmi valóság mellé. Szerzőink egy része a módszerrel való találkozás friss élményét az olvasóval is meg kívánja osztani, míg mások feltételeznek valamelyes szakmai jártasságot; s van olyan is, aki módszerre nem is gondol, közli azt, amit elmondandónak érez.”¹

A tanulmány sorozat második darabja Egyed Péter szerkesztésében 1984-ben *Városkutatás* alcímmel került az olvasó elé, ebben Tófalvi Zoltán, Keszy-Harmath Sándor, Létay László, Vécsei Károly, Várhegyi Júlia, Vofkori László, Bodó Barna és Molnár H. Lajos írásai kaptak helyet, jelentékeny kutatási eredményekkel lépett fel Pillich László, Vetési László és Vincze Zoltán tanulmánya, amely az 1899 és 1980 közötti időszakban mutatta be a kolozsvári-hóstatí közösség „népesedési és szerkezeti átalakulását”. A kötet előszavában Egyed Péter a következőket állapította meg: „A szakmai és társadalmi beilleszkedés a nemzetiségi városlakó esetében sajátos problémákat is felvet, tekintve, hogy a nyelvi-kulturális beilleszkedés feltételei között zajlik. A családon kívül nem rendelkezik már azokkal a primér kapcsolati rendszerekkel, amelyek nemzetiségi identitását a hagyományok automatizmusának segítségével tartják fenn. Ennél fogva igen fontos szerep hárul a nemzetiségi kulturális intézményekre, iskolákra és a tömegkommunikációs intézményekre, rendezvényekre, amelyek a kulturális identitás fenntartását szolgálják, másrészt a városi beilleszkedés és élet minőségi követelményeinek és elvárásainak megfelelő korszerű ismeretekkel anyanyelven látják el a nemzetiségi városlakót.” Majd bevezetőjének végén stratégiai jelentőségű megállapításra jutott: „A városkutatás — önismereti diszciplína”.² A kötetet a romániai magyar folyóiratok (az Ifjúmunkás, az Utunk, a Korunk, A Hét és a Falvak Dolgozó Népe) korábbi szociográfiai írásainak (Barthy Zoltán, illetve Cseke Péter által összeállított) repertóriumá zárta le.

A gyakorlati szociográfia, pontosabban a szociográfiával is jelentkező irodalmi riport az elmélet gazdagodását követte nyomon, először az irodalmi és politikai lapok sorozatszerű kezdeményezéseiben. Az Utunk 1964-ben riportsorozatban mérte fel Románia tartományainak és ezen belül a magyarlakta területeknek az életét, 1965-ben *Hivatal-hívatus falun* címmel a vidéki élet vizsgálatát végezte el, 1967-ben *Szülőföld* címmel

hirdetett irodalmi riportpályázatot, amely Szabó Gyula, Farkas Árpád, Palocsay Zsigmond, Huszár Sándor, Pusztai János, Cseke Gábor és Kocsis István írásaival az erdélyi magyarság tájainak és városainak életét mutatta be. Ezt a vállalkozást ismételte meg igényesebben és érdekesebben az *Utunk Évkönyv* 1974-es kötete, midőn Kós Károly, Molter Károly, Bartalis István, Kacsó Sándor, Nagy István, Szemlér Ferenc, Horváth Imre, Balogh Edgár, Mikó Imre, Létay Lajos, Sütő András és társaik szülőföldre emlékező, szülőföldről vallomást tevő írásait gyűjtötte össze. Az *Utunk* mellett a *Korunk*, az *Igaz Szó*, a *Brassói Lapok*, a *Megyei Tükör*, a *Hargita* és az *Előre* irodalmi melléklete is rendszeresen közölt szociográfiai dolgozatokat és riportokat. A *Korunk* régi hagyományait követve adott teret a faluszociográfiai munkának: 1967-ben pedig a Szilágy megyei Bogdándra küldött ki kutatócsoportot azzal a céllal, hogy Kovács Katona Jenő egy még 1937-ben írott szociográfiai riportjának adatait hasonlítsa össze az időközben bekövetkezett változásokkal.

Külön kell megemlíteni az *Ifjúmunkás* című hetilapot, amely Gálfalvi György, Matekovis János, Bodó Barna, Tar Károly és mások riportjaiban ismertette rendszeresen az erdélyi magyarság helyzetét. Az *Ifjúmunkás* szerkesztősége hozta létre a *Tó és nád* című tusnádi szociográfiát, később *A Demeter gyerekek pályaválasztása és más igaz történetek* címmel jelent meg a lap riportereinek írásaiból készült válogatás. A lap sajtótörténeti jelentőségére és a szociográfiai tanulságokkal szolgáló riportok gondozásában betöltött szerepére Cseke Péter hívta fel a figyelmet az erdélyi szociográfiai irodalom eredményeit bemutató összefoglalásában: „Az *Ifjúmunkás* a romániai magyar lapokat jóval megelőzve vált az 1968-as »liberalizálódás« érzékelőjévé, az újságírói műfajok újjáteremtésének szellemi műhelyévé. A lap szerkesztői a román fővárosban közvetlenebbül tapasztalhatták, hogy Nicolae Ceaușescu hatalmi térnyerésének első szakaszában lazult a cenzúra szorítása, az 1968-as politikai olvadással

pedig — átmenetileg — megnőtt a szókimondás lehetősége. Nem akármilyen helyzeti előnyt jelentett az sem, hogy az egyetemről frissen kikerült, szellemi-erkölcsi tisztaságért hadakozó, közéleti elkötelezettségű fiatal tehetségek egész sora talált egymásra a Dali Sándor, majd Cseke Gábor vezette szerkesztőségben. Aradi József, Domokos Eszter, Elekes Ferenc, Fejér László, Gálfalvi György, Hervay Gizella, Kocsis István, Kovács Nemere, Matekovis János, Müller Ferenc és mások. Többségük egyéniségének és íráskészségének kiforrásában meghatározó szerepet játszott a nemzedékszervező kolozsvári Gaál Gábor Kör. A szerkesztői munkával és az újságírói műfajokkal nem »gyorstalpaló« tanfolyamokon ismerkedtek; a magát mindétig közírónak tekintő Balogh Edgár sajtótudományi kollégiuma már az egyetemen alkalmat kínált szakmai felkészülésükre.”³ Hasonlóképpen vállaltak szerepet a riportműfaj és a szociográfiai munka támogatásában az Igaz Szó és a Megyei Tükör című lapok.

A honismeret és a népismeret ügyét szolgálták azok a csoportos vállalkozások, amelyek az erdélyi magyarság egy-egy vidékének és népcsoportjának helyzetét, hagyományait tárják az olvasó elé (Beke György—Fodor Sándor—Mikó Imre: *Orbán Balázs nyomdokain*, 1969; Beke György—Farkas Árpád—Fodor Sándor—Kovács György: *Bővizű patakok mentén*, 1972; Beke György—Kenéz Ferenc—Marosi Barna: *Csőposta*, 1974, Beke György—Cseke Péter—Marosi Barna: *Emberarcok*, 1976). A Kritérium kiadó módszeresen törekedett az ilyen riporteri munkák támogatására, ennyiben a szociográfiai irodalom egyik kezdeményező műhelye volt. Említésre érdemes az 1969-ben a Szilágy megyei Csákigorbón megindult tudományos falufelmérés, amely a nagyobb tudományos készültséggel és apparátussal végzendő szociológiai munkálatok megindításának fontosságára figyelmeztetett. Hasonló módon vállaltak szervező szerepet a Korunk, az Utunk és az Igaz Szó című folyóiratok. Az utóbbinál Gálfalvi Györgynek volt kezdeményező szerepe, aki

1969-ben helyezkedett el a marosvásárhelyi folyóirat szerkesztőségében, munkájában Herédi Gusztáv (aki már korábban is utat nyitott a társadalmi változások riportszerű bemutatása előtt), majd több szociográfiai jellegű írás szerzőjeként Beke György, Farkas Árpád és mások támogatták. Cseke Péter ímént idézett könyvében könyvészeti áttekintést adott a folyóirat szociográfiai jellegű irodalmi riportjairól az 1969–1979-es évfolyamokban: eszerint ebben az évtizedben ötvennégy olyan írás látott napvilágot, amely mintegy láttelepet adott az erdélyi magyar társadalom, mindenekelőtt a magyar falvak és ipari munkatelepek viszonyairól. Ugyancsak Cseke Péter állapította meg, hogy az Igaz Szó inkább a szociográfiai riportoknak, a Korunk „a szociológiai felméréseknek nyújtott nagyobb teret”, az Utunknak pedig „megmaradt a sallangjaitól megtisztított (?) irodalmi riport.”⁴ A három folyóirat között bizonyos munkamegosztás alakult ki, ugyanakkor mindhárom arra törekedett, hogy hiteles írásokkal szolgálja az erdélyi magyarság önismeretét — ami nem volt éppen könnyű feladat, minthogy a politikai vezetés inkább a kedvezőtlen valóság meghamisítására, mintsem kendőzetlen feltárására ösztönözte a társadalomkutatást.

A riporteri munkát elsőnek mindig az anyagismeret minősíti: a felfedezett és bemutatott életdarab, az összegyűjtött tények és adalékok mennyisége, fontossága. Ebben a tekintetben Beke György riporteri tevékenysége volt példamutató: ismerte a tájat, a nemzetiségi intézményeket, könnyen alakított ki bensőséges emberi kapcsolatokat, szóra tudta bírni azokat, akikkel találkozott, a jelen mögöttes terébe mindig odarajzolta a múltat is (erdélyi író talán nem is szólhatna úgy a kortársi valóságról, hogy ne érintené a történelmet). Mellette számos író-riporter és szociográfus fáradozott a nemzetiségi önismeret kialakításán. Balogh Edgár *Vargyasi változások* című könyve egy Kovászna megyei kis székely falu életének korszakos átalakulásáról adott képet. Benkő Samu *Murokország*a az Alsó-Nyárád mentéről kí-

nált érdekes művelődéstörténeti riportot. Kovács András *Valomások a székely szombatosok perében* című munkája az unitárius egyházból kivált „zsidózó” székelyek múltját dolgozta fel. Meg kell említenünk Marosi Barna (*Megbolgyatott világ*), Mikó Ervin (*Térben és időben*), Látó Anna (*Honvágyam hiteles története*) és Kaszay Miklós (*Idegenbe reggel érkez*), továbbá a fiatalabb nemzedékekhez tartozó Tar Károly (*Hazai utakon*), Gálfalvi György (*Szülőföldön, világszélen*), Cseke Péter (*Víznyugattól vízkeletig; Látóhegyi töprengések, Hazatérő szavak*), Tófalvi Zoltán (*Pogány fobások faluja*), Lőrincz György (*Amíg csak él az ember*) és Molnár H. Lajos (*És akkor átmentem a tűzön*) irodalmi riportjait, vagy éppen Csép Sándor televíziós riportját, amely a kalotaszegi népesség folyamatos csökkenésének szociológiai és lélektani hátterét mutatta be (*Egyetlenem*). A fiatalabb írónemzedék (a Forrás-nemzedékek) szociográfiai érdeklődése és irodalmi riportjai (amelyekről az előbb szó esett) helyreállították a korábbi szociográfiai érdeklődés és irodalom folytonosságát, az erdélyi magyar társadalom élete — a hatvanas és hetvenes években — ezekből a szociográfiai írásokból igen hitelesen ismerhető meg.

A „valóságirodalom” új felvirágzását az irodalmi riport gazdagodása és népszerűsége készítette elő. A hatvanas évek végének erdélyi magyar prózája ugyanis éppen a nemzetiségi élet valóságának az ábrázolásában érte el legszebb eredményeit. Klasszikus könyvek is születtek a „valóságirodalom” nyomán. Így Horváth István (ahogy Cseke Péter nevezte) „rendhagyó írói falurajza”: a *Magyarórádi toronyalja*, amely az erdélyi folklórkutatások mellett a szociográfiai irodalom számára is új ismereteket kínált, vagy Sütő András (több alkalommal is említett) *Anyám könnyű álmot ígér* című klasszikus alkotása, amely a szórványban élő magyarok életének ábrázolása mellett számos szociográfiai tanulsággal is szolgált. A szociografikus-riportszerű irodalmat és azzal a nemzetiségi tudat fejlődését gazdagították Sütő rövidebb írásai is, a *Rigó és apostol*, valamint az *Istenek és falovacskák* című kötetben. A „valóságirodalom” sikerét és fon-

tosságát bizonyították Méliusz József (*Város a ködben*), Szemlér Ferenc (*Udvarhelyi Odüsszeia*), Szabó Gyula (*Szerelmünk havában*), Deák Tamás (*Egy agglegény emlékezései*), Papp Ferenc (*A részeg vadőr*), Beke György (*Bűnben társtalanul*), Fodor Sándor (*Bűdösgödör*), Székely János (*Soó Péter bánata*) és Huszár Sándor (*Esős délutánok a Tarka Ökörben*) művei.

A szociográfiai munka és az irodalmi riportázs új fogalmat állított az erdélyi magyar művelődés fókuszába: a nemzetiségi önismeret, Beke György találó kifejezésével élve, a „magunk keresése” fogalmát. A nemzetiségi művelődésnek ki kellett fejeznie és ki kellett alakítania a kisebbségi közösség sajátos tudatát, amely az anyanyelvből és a népi-nemzetiségi hagyományokból táplálkozik, ugyanakkor messzemenően figyelembe veszi a magyar—román együttélés tapasztalatait. *Társadalomtudomány és önismeret* című — a Korunk 1969-es évfolyamában megjelent — tanulmányában Gáll Ernő a következőkben határozza meg a nemzetiségi önismeret szerepét: „valamely etnikai közösség (például nemzetiség) ismérvei között elsőrendű szerepet játszik a szubjektív mozzanat: az együvértartozás tudata, a nemzetiségi lét megőrzésének és fejlesztésének, a nemzetiségi tudat kialakításának akarata. E szubjektív tényező elidegeníthetetlen eleme a testvéri román néppel való évszázados együttélés tényének és mai következményeinek tudatosítása. Ehhez pedig tudományos önismeretre, a múlt s jelen elfogulatlan vizsgálatára van szükség. Csak tárgyilagos önarckép birtokában, e portrét szüntelenül árnyalva és mélyítve láthatunk neki az időszerű nemzetiségi-politikai feladatok kijelöléséhez a társadalmi, kulturális élet különböző területein.”⁵ A szociográfia és az irodalmi riport ennek az önismeretnek: a nemzetiségi tudatnak a kialakításán és a nemzetiségpolitikai feladatok kijelölésén fáradozott.

Az erdélyi magyar szociográfia törekvései azt ígérték, hogy a nemzetiségi közösség életének felmérése, az irodalom és a szociográfia kapcsolata folyamatos marad. Ezt a folyamatosságot

törte meg a nyolcvanas évek elejétől a bukaresti zsarnoki uralom, amely mind erőszakosabb eszközökkel kívánta felmorzsolni az erdélyi magyarság identitástudatát és felszámolni kultúráját. A diktatórikus erőszak érvényesülését nemcsak a magyar iskolarendszer leépítése és számos kulturális intézmény (folyóiratok, színházak, egyesületek) megszüntetése jelezte, hanem az irodalmi alkotó tevékenység ellehetetlenülése is, továbbá azoknak a törekvéseknek az elfojtása, amelyek hiteles képet adtak az erdélyi magyar társadalom belső viszonyairól és a román—magyar együttélés konfliktusairól. A „valóságirodalom” és az írói szociográfia lehetőségei nagyrészt megszűntek, azok a művek, például Beke György munkái, amelyek a valóságnak megfelelő képet kívántak festeni az erdélyi magyarság életéről, ezek után (egészen az 1989 végi változásokig) elsősorban budapesti könyvkiadóknál jelenhettek meg.

Az irodalmi riport műfajának néhány tevékeny és eredményes képviselőjére külön is fel kell hívnom a figyelmet: az ő munkásságuk igen hitelesen tájékoztatta az erdélyi magyar társadalom és művelődés jelenségeiről az olvasót. Mindenekelőtt Beke Györgyre gondolok, róla azonban a következő fejezetben esik szó, mellette Marosi Barna, Gazda József, Mikó Ervin, Tófalvi Zoltán és Bodó Barna munkásságát kell megemlítenem, mindannyian írói erények birtokában beszéltek az erdélyi magyarság köznapi tapasztalatairól, riportjaik, riportkönyveik hozzásegítenek a mögöttünk álló évtizedek kisebbségi életének és gondjainak jobb megértéséhez — ők is a „magunk keresése” oly fontos közösségi tennivalóinak szentelték munkájukat.

Marosi Barna (Marosvásárhely, 1931. szeptember 29.) újságíró, szociográfus, Molter Károly fia, Marosi Ildikó férje. A vásárhelyi református kollégiumban és a kolozsvári egyetemen tanult, 1954-ben szerzett kémia szakos tanári oklevelet. Az Előre szerkesztőségében dolgozott, de miután rokonszenvvvel figyelte az ötvenhatos magyar forradalom eseményeit, eltávolították a sajtóból, egy bukaresti vegyi üzemben mint fizikai

munkás dolgozott, később a marosvásárhelyi cukorgyár vegyész, 1968 után az Előre riportere, 1989-ben a Romániai Magyar Szó szerkesztője és publicistája, a kilencvenes években a budapesti Duna Televízió egyik vezetője lett. Újságíróként a szerveződő ipartelepek életéről adott beszámolókat, 1957-ben (Dános Miklóssal együtt) *Két hét a Dunán* címen adott közre riportkönyvet, szerepelt a *Csőposta* (1974) és az *Emberarcok* (1976) című riportgyűjtemények szerzői között, *Megbolgatott világ* (1974), majd *Síjtólégben — rezesbandával, Zsilvölgyi napló* (1979) címmel jelentek meg riportkötetei. Számos írásában szülővárosának hagyományait keltette életre, azokat az évtizedeket, midőn Marosvásárhely modern várossá vált, a *Bernády György városa* (1993) című emlékkönyvben ezt a nemes örökséget idézte fel. Még a *Megbolgatott világ* írásai között adott eleven képet a legendás hírhű polgármesterről, akinek tevékenységét nem kevesen bírálták annak idején (a könyv írója ezzel is számot vetett), az utókor azonban elismerte, hogy óriási érdemeket szerzett a város megújulása körül. Marosi Barna a következőkben méltatja ezeket az érdemeket: „Emlékezetesek politikai csatái, amikor fiatal képviselő korában, tiltakozásul a mágnes érdekelt szolgáló vasúttelepítés miatt, az ellenzékhez csatlakozik, vagy később, mint a Székelyföld iparügyi kormánybiztosa, megpróbálja korrigálni — persze már hiába — száz esztendő mulasztását. Csalódásai és egy képmutató kor valósággal visszakényszerítik ebbe a vidéki fészekbe, és hogy megmutassa, mire képes, beleveti magát a veszett iramú városépítésbe. Másutt, általános gyakorlat szerint, minden közművesítést kapitalista vállalkozónak, érdekcsoportnak adnak el, kiszolgáltatva azok kényének-kedvének egy-egy várost, súlyos terheket róva a magas illetékkal a lakosság legszélesebb rétegeire. Bernády semmit nem adott oda senkinek: kommunális, köztulajdonban maradt minden befektetés, megsarcolta az adófizető polgárt, egy kézben tartotta a kezdeményezést, a legracionálisabb irányítást érvényesítve. Olyan gazdája volt ő a városnak, hogy a felelősség vállalásából, lelki-

ismeretességből, következetességből máig tanulhat tőle akárki! Életműve lett az a tegnapi város.”²⁶ Írásai jelentek meg a *Hazánk új arca* (1986), a *Tenni és teremteni* (1987) és a *Jövőépítők* (1987) című riportkötetekben. Részt vett az Előre Kiskönyvtár szerkesztésében, *Kapu utca 10* címmel 1965-ben regénye is az olvasók elé került.

Mikó Ervin (Szamosborhíd, 1919. augusztus 28.—1997. augusztus 20.) riporter, szerkesztő Szatmárnémetiben, majd a kolozsvári egyetem jogi karán tanult, az Igazság szerkesztőségében, az Állami Könyvkiadónál, majd 1953-tól kezdve az Utunk szerkesztőségében dolgozott. Szorgalmas tudósítóként járta be az ország nagy építkezéseit, az értelmiségi munkahelyeket, színes tudósításokban számolt be tapasztalatairól. Kötetei *Zsil-völgyi jelentés* (1955), *A névtelen utas* (1958), *Nádország ostroma* (1960), *Havasi neonfény* (1961), *Ma kezdődik a holnap* (1964), *Térben és időben* (1973), *Faggató* (1976), *Koccintások* (1979) címmel kerültek az olvasó elé, interjúkötetét *Mikó Ervin kérdez* (1983) címmel adta ki. A kilencvenes években a Helikon, a kolozsvári Szabadság és a Kelet-Nyugat közölte írásait.

Gazda József (Kézdivásárhely, 1936. április 8.) tanár, szociográfus, művészettörténész 1958-ban végezte tanulmányait a kolozsvári egyetem magyar szakán, a székelykocsárdi általános iskolában, a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban, majd a kovásznai líceumban volt tanár. Sokoldalú munkát végzett, szociográfiai művei mellett művészeti könyveket és útirajzokat is megjelentetett. Szociográfiáit *Így tudom, így mondom* (1980), *Megváltó Karácsony* (1990), *Hát én hogyan siratnám — csángók sodró időken* (1993), *Kövek egy siratófalhoz* (Tófalvi Zoltánnal, Stockholm, 1994), *Mindennek mestere — a falusi tudás könyve* (1994), *Jaj, mik történtek, jaj, mik is történtek — a szétszabdalt magyarság XX. századi sorstörténete* (I-II. kötet, 1997), *Az Istennel még magyarul beszélgetünk* (Magyar szórványok a Kárpát-medencében, 2002) címmel adta közre. *Kelet kapui* (1985), *Az idő útjai. Egyiptomi tűnődések* (2002), *Emlékek Ázsiája — őseink földjén* (2003), *Magyarok*

Amerikája (2004) címmel úti beszámolóit jelentek meg (Indiától Amerikáig bejárta a világot), *A tűz októbere, 1956 magyar sorsokéban* (2006) című munkájában a magyar forradalom erdélyi hatását és következményeit mutatta be. Több művészeti kismonográfiát is írt (Gyárfai Jenőről, Nagy Imréről, Nagy Albertről), művészeti útirajzait *Tegnap kövek — mai utak* (1977) címmel jelentette meg. Felesége, Gazdáné Orosz Ella kiváló képzőművész és ugyancsak művészeti író volt, az ő munkásságát örököltette meg Orosz József *Gazdáné Orosz Ella* (1994) című műve.

Tófalvi Zoltán (Korond, 1944. március 24.) író, szociográfus, történész a marosvásárhelyi tanárképző főiskolán végezte tanulmányait, Korondon volt középiskolai tanár, Marosvásárhelyen rádióműsor-szerkesztő, Nyárádton a művelődési ház igazgatója, majd A Hét és az Erdélyi Napló belső munkatársa, később televíziós szerkesztő. Riportokban és művelődéstörténeti tanulmányokban adott képet mindenekelőtt a Székelyföld társadalmi, gazdasági és kulturális helyzetéről: *Pogány fohászköfaluja* (1979), *Kövek egy siratófalhoz* (Stockholm, 1994) és *Gondviselő szem* (1997) címen jelentek meg kötetei, *Ha egyszer egy ember támad* címmel az erdélyi magyar és román tudományos és műszaki élet jeles képviselőivel (például Kisgyörgy Zoltán geológussal, Vofkori László földrajztudóssal) készített interjúit adta közre, *Északi változások* (2000) című kötete skandináviai utazását örököltette meg. Kétkötetes *Magyar '56* (1996) című munkájában a budapesti forradalom hatását mutatta be, *1956 erdélyi mártírjai* (2007–2009) című többkötetes munkájában igen alapos kutatásokkal tárta fel az ötvenhatot követő romániai megtorlások dokumentumait. A magyar forradalom leverése után következett romániai megtorlások ugyanolyan kíméletlenek voltak, mint a magyarországiak, erre utal a dokumentum-gyűjtemény előszava: „Az 1956-os magyar forradalomhoz kapcsolódó öt erdélyi, partiumi hazaárulási per azért is különleges helyet foglal az állampolitika »rangjára« emelt retorzió történetében, mert a kötetben tárgyalt, 1956–1959 közötti időszakban a

rendkívül hiányos kimutatások szerint is országosan negyvenöt halálos ítéletet hirdettek ki, közülük tizennégyet az említett hazáurulási perekben mondtak ki. A tizennégyből tizenhármat — a kötetben publikált, az olvasóközönség és a történész szakma számára eddig ismeretlen jegyzőkönyvek tanúsága szerint — végre is hajtottak.”⁷⁷ Tófalvi Zoltán nagy szolgálatokat tett a magyar történetírásnak azzal, hogy feltárta ezeknek a megtorlásoknak a dokumentumait.

Bodó Barna (Sepsiszentgyörgy, 1948. július 29.) politológus, szociológus a kolozsvári egyetemen szerzett diplomát, 1972 és 1993 között újságíró volt, 1990–1995-ben az RMDSz politikai alelnöke, majd (több intézményben is) egyetemi oktató, 1996-tól a Kisebbségi Szórványkutató Központ igazgatója, számos Temesváron rendezett tudományos és közéleti konferencia szervezője. Pályáját irodalmi riportokkal kezdte, 1981-ben adta közre *Feleúton-útfélen*, 1989-ben *Holnap is köszönnek* című riportkönyveit, 1990-ben *Szenvedő Temesvár* című könyvében adott számot a romániai forradalom előzményeiről és eseményeiről. Politikai tanulmányait *Talpalatnyi régiók* (2003) címmel, tudományos munkáit *Regionális politika és területfejlesztés* (2003), *Az identitás egyetemessége* (2005), *Szórvány és nyelvhátár* (2009) címmel jelentette meg. A kisebbségi közösségek szociológiája, a szórványkutatás és a nemzeti identitás elmélete tartozik érdeklődési körébe. A temesvári Szórvány Alap, a Romániai Magyar Politikatudományi Egyesület, a Magyar Regionális Tudományok Társasága és a Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége elnöke, a budapesti Anyanyelvi Konferencia elnökségének tagja.

Beke György

Az erdélyi magyar irodalomnak mindig voltak olyan „példaemberei”, akik széles körben és igen eredményesen vállalták a nemzeti közösség önismeretének és öntudatának szolgálatát — a mögöttünk maradt évtizedekben (mások mellett) ilyen volt a

nagy hatású író, riporter, szociográfus és publicista Beke György. A Háromszék megyei Uzonban született 1927. augusztus 3-án és Budapesten halt meg 2007. január 20-án. Tanulmányait a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban és a kolozsvári egyetem magyar tanári szakán végezte. Írói pályája igen korán indult, tizenhatéves korában jelent meg első írása *Finnék a Székelyföldön* címen az Ifjú Erdély című lapban, ennek állandó munkatársa volt. 1947-ben *Meghalt a mese* címmel jelent meg első elbeszélése. 1945-ben a Népi Egység című lapnál, 1946-ban a Falvak Népe-nél, 1947-től a Romániai Magyar Szónál, illetve az Előré-nél dolgozott, a Művelődés szerkesztőbizottságának tagja volt. Évekig élt Bukarestben, 1973-ban költözött Kolozsvárra A Hét főmunkatársaként.

Igen szorgalmas és találékony riporterként járta be Erdélyt, a moldvai csángó falvakat, emellett a bukaresti magyarság élet-története is az érdeklődési körébe tartozott. A román főváros magyarságát személyes tapasztalatok nyomán ismerte, ezeket a tapasztalatokat egészítette ki szorgalmas kutatómunkával, így tárta fel a város magyar szórványának, elsősorban a szabadságharc után román földre került emigrációnak a történetét. Ezt örökölte meg Koós Ferenc bukaresti református lelkész *Életem és emlékeim* (1971) című önéletrírásának közreadásával, a *Veress Sándor tolla és körzője* (1976) és a *Kossuth-emigráció Bukarestben* (1998) című műveivel. A Regátban letelepedett magyarok másik, sok évszázados múltra visszatekintő népcsoportja a csángó, az ő életüket és történetüket az írónak egész sor munkája örökölte meg, így a *Magunk keresése* (1972) és *Feketeügy* (1974) című köteteiben, majd mintegy összefoglaló igénnyel a *Csángó passio* (1988) című beszámolóban. Ez a könyv a korábbi csángó-riportok mellett *Mai kódex a moldvai csángó-magyarokról* című zárófejezetében mintegy összefoglalta a moldvai magyarokkal foglalkozó irodalom eredményeit, hivatkozva Petrás Ince János, Godó Elek, Domokos Pál Péter, Lükő Gábor, Faragó József és mások tevékenységére — utalva arra, hogy a

kérdésnek szinte könyvtárnyi irodalma van. A csángó népcsoporttal foglalkozó kötet, a maga riporteri eszközeivel egyrészt „enciklopédikus”, másrészt szépirodalmi munka. Ebben a tekintetben igazat adhatunk Beke György életrajzírójának, Somos Bélának, aki a *Csángó passióról* a következőket állapította meg: „Remény és kétség, aggodalom és bizakodás vibrál, váltakozik ebben a kötetben is, mint oly sok — csángókról szóló — Beke-riportban és könyvben. A cím pesszimizmust sugall? Lehetséges, s lenne rá ok is. Hogy minél kevesebb legyen az ok, erre szolgál a magunk keresése, a Beke-írások sokasága. S hogy számszerűségében is mekkora a csángó jelentésekkel induló Beke-művek mennyisége, ezt jelezze egy könyvészeti adat: a kilencvenes évek elején készült — a moldvai magyarokról készült írásokat regisztráló — bibliográfiában Beke György hatvankilenc címszóval szerepel.”⁸

Beke György riporter munkájában a „gyalogolni jó” munkamódszerét meghirdető Móricz Zsigmond példáját követte, alig volt olyan erdélyi, magyarok által is lakott település, ahol ne végzett volna „terepmunkálatokat”. Ritkán tett előre tervezett utakat, az országhíró kalandozásokat egy-egy alkalmi meghívás, újsághír indította el, a riporter mindig jó ösztönrel fedezte fel a közérdeklődésre számot tartó emberi sorsokat és társadalmi konfliktusokat. Beke György riportjai átfogó és mély valóságismeretre épültek, személyes állásfoglalással jártak együtt, és a beszélgetőtársak egyéniségének, valamint tapasztalatainak életre keltésében nemcsak riporter, hanem elbeszélői eljárásokkal érték el azt, hogy tudósításai szépirodalmi karaktert kapjanak. Ezek az írói és újságírói erények jelentkeztek imént említett három (a csángó nép helyzetét bemutató) riportkönyve mellett *Tizenkét esztendő. Martonfalvi tudósítás* (1959), *Diótörés* (1964), *Az utolsó Bethlen* (1968), *Vizek törvénye* (1977) és *Meghívó nélkül* (1979) című riportkönyveiben, majd az életművét mintegy „megkoronázó” *Barangolások Erdélyben* című könyvsorozatában (erről a későbbiekben adunk képet). Hasonló írói szándékok

érvényesültek másokkal közösen összeállított riportköteteiben (Orbán Balázs *nyomdokain*, 1969; *Csőposta*, 1974; *Emberarcok*, 1977) és azokban a tudósításaiban, amelyekkel szinte hetenként jelentkezett az erdélyi magyar sajtóban.

Megjegyzendő, hogy ezek — az erdélyi, a székelyföldi magyarok és a moldvai csángók életét bemutató — riportok időnként értetlenséggel találkoztak a bukaresti művelődéspolitikai részéről: a riporternak több alkalommal is meg kellett küzdenie azzal, hogy román kritikusai valamiféle „magyar nacionalizmust” próbáltak kiolvasni írásaiból. Velük szemben időnként védekezésre kényszerült, *Magunk keresése* című könyvének végén mintegy az önvédelem jegyében írta a következőket: „a nemzeti, illetve nemzetiségi felelősség nem mond-e ellent a munkásosztály proletár internacionalizmusának? Tehát annak az alapvonásnak, amely minden eddigi osztálytól megkülönbözteti, s amely a munkások harcának világjelentőséget ad. Az élet már választ adott erre. Mostanában idéztük fel újra azokat a romániai munkásokat, internacionalistákat, akik a Párizsi Kommüntől kezdve a spanyol polgárháborúig minden világjelentőségű forradalmi harcban részt vettek, ragyogó bizonyosságát adva internacionalizmusuknak. De soha nem tagadták meg vagy felejtették el nemzetiségüket, hiszen így lehettek csak nemzetköziek.”⁹ Természetes volt, hogy együttérzéssel figyelte a román emberek életét (nekik is küszködniök kellett a bukaresti diktatúra idején), és igyekezett elősegíteni a magyar—román kulturális kapcsolatokat: a nemzeti megbékélést, a nagyromán nacionalizmust ugyanakkor határozottan elutasította és mindig kiállott az erdélyi magyarság közösségi jogai mellett. Bizonyára nem véletlen, hogy a „magunk keresése”, mint jelszó az erdélyi magyar önismeret és a riporteri-szociográfiai munka erkölcsi és művészi „hívó-szava” lett: ennek az erdélyi magyarság önismeretét és önbizalmát szolgáló feladatnak volt igen tevékeny és eredményes képviselője Beke György.

Valójában a „gyalogolni jó” riporter hitvallása és a „magunk keresése” írói feladatvállalása nyomán születtek Beke György regényei — ezek a regények a „valóságirodalom” Erdélyben igen népszerű írói stratégiáját követték, az erdélyi társadalom, a magyar nemzetiség életéről beszéltek, a közösség megbízásából a közösség számára sűrítették epikus formába az író sokirányú tapasztalatát, országjáró útjainak tanulságait, közérdekű felismeréseit. Beke nemcsak az utakon, nemcsak a távoli falvakban, fakitermelő telepeken és pásztorszállásokon érezte otthon magát, hanem az emberi lelkekben is, ismerte a gondokat, a vágyakat és az indulatokat. Minden erejével azon dolgozott, hogy regényeivel a megoldás felé terelje népének gondjait, felhívja a figyelmet a gyógyításra váró sérelmekre, például az „ingázó” munkások nehéz helyzetére, munkakörülményeikre, hogy oldozgassa a lelkek feszültségét, azokat a görcsöket, amelyekkel a kíméletlen történelem kínozza, gyötörte a népet, amelyhez ő is tartozott. Valódi társadalmi és emberi konfliktusokat mutatott be *Hullámgyűrű* (1965), *Vándorvillám* (1968) és *Bűnben társtalanul* (1969) című korai regényeiben. Az első a gyermekkor költői legendáit és a felnőtté válás vívódásait mutatta be, a történetnek itt nem volt tragikus kifejelete, annál inkább a másik két regényben. Ezeknek a hősei hajótörést szenvedett emberek, a második regény a székely virtuskodás, a harmadik az emberi jellem gyengeségének tragikus következményeivel vetett számot. A kórossá vált emberi személyiség találó ábrázolását a falusi társadalom kritikai ábrázolása egészíti ki, amely maga is önzéstől és erőszaktól szenved — Beke György székely faluja messze esik Tamási Áron vagy Nyíró József költői színekben gazdag, szinte idillikus faluképétől.

A korai regények a gyorsan változó — nem egyszer szociális és erkölcsi válsággal küszködő — székely társadalom lelki zavarait mutatták be, hasonló tapasztalatokkal, a kulturális elmaradottság tapasztalataival vívódtak a későbbi regények. Az *Éjszakai biciklisták* (1968, átdolgozott formában 1975) című regény a

kicsiny háromszéki falvakból a távoli nagyvárosba járó munkások küzdelmes életét ábrázolta: az „ingázókét”, akik hajnalonta vagy éjszaka kerékpáron, vasúton teszik meg a munkába vezető hosszú utat. Az író hősei kitartóan dolgoznak, vinni szeretnék valamire, ugyanaz a szívós és konok küzdőszellem vezérli őket, mint Tamási Áron Ábelét. Ugyancsak az erdélyi magyarság, nem egyszer a csángó-magyarok súlyos közösségi gondjainak írói felvállalása és a köznapi valóság hiteles bemutatásának igénye hatotta át az *Istók Péter három napja* (1977), a *Fölöttük a havasok* (1980), *A Haynal ház kapuja* (1981) és az *Arccal az életnek* (1987) című regényeket. Ezekben a regényekben is a riporterként szerzett tapasztalatok hasznosultak, széles székelýföldi társadalomképpel találkozott az olvasó, és az író amennyire csak lehetett, a nehéz történelmi tapasztalatokról is beszélt.

Beke György legnagyobb írói vállalkozása (egyszersmind az új erdélyi magyar irodalom egyik legfontosabb eredménye) az a könyvsorozat volt, amelyben az erdélyi magyarság lakóterületeiről kívánt részletes képet adni az irodalmi riport eszközeivel. Ennek első kötete: a *Szilágysági hepehupa* 1975-ben került az olvasó elé — a cím Ady Endre versére (*Hepehupás vén Szilágýban*) utalt: „Hepehupás vén Szilágýban, / Hét szilvafa árnyékában / Szunnyadt lelkem ezer évet”. A kötet címe a hagyományokra mutatott, az írók mindazonáltal az érdekelte, hogy a történelmi régió miként boldogul az új korszakban. „Mi is az a Szilágýság? — tette fel a kérdést önmagának. — Földrajzi táj, történelmi fogalom, közigazgatási keret? A mai Szilágý megye 1968 óta építi a maga egységét, iparát, mezőgazdaságát, kultúráját s talán még előbb a közigazgatását, de a képet nem vetíthetjük, mondjuk, Ady Szilágýság-fogalmára. [...] Nem nagy megye a mai Szilágý, de sokszínű egység. Érzem, hogy az egészét hiába is próbálnám befogni, túl sok lenne egy krónikáskönyvbe, jobban kirínának a hézagok. Maradok a jellegzetesebb városoknál, faluknál, jelenségeknél, amelyek az összkép benyomását nyújthatják.”¹⁰ Erről a sokszínű egységről kívánt képet adni, csupán

néhány metszetet, felkeresvén Kraszna, Zilah, Zsibó, Szilágy-somlyó, Szilágycsehi, Kárásztelek és Sarvaság népét, iskoláit, üzemeit.

A múltnak történelmi patinája van. A zilahi Kollégium, a Wesselényi-szobor, a régi kereskedő- és iparosházak, az a krasznai épület, amelyben valószínűleg Cserey Farkas hajdan volt bibliotékája volt, a zsibói Wesselényi kúria, a szilágy-somlyói mondák Toldi Miklósról: a táj történelmi örökségének, egyszersmind az erdélyi magyarság hagyományvilágának részei. „Messze ellátni ebből a tornácos toronyból a tovatűnt időkbe is — tűnődik Beke György a krasznai református templom fatornácos tornyából szemlélve a vidéket —, mintha a századok köde itt nem volna olyan sűrű.”¹¹ A riporter szűkre vont szeme ezen a ködön kívánt áthatolni, hogy pontosabban vethessen számot az elsüllyedt történelem örökségével, ápolni való hagyományával. A történelmi múltat, ez az író régi meggyőződése, ismerni és ápolni kell. De nem kevésbé kell ismerni a jelent és gondozni a jövőt — a történelmi táj jövőjét vizsgálják a riportok is. Beke György értett ahhoz, hogy szóra bírja az embereket, kifaggassa őket alkotó munkájuk, akár emésztő gondolataik és készülő terveik felől. Számtalan beszélgetést kezdeményezett és jegyzett fel, belőlük bontakoztatva ki a szilágysági ember köznapi életét. Krasznán egy fiatal gyermekorvossal beszélget a legifjabb generáció egészségéről, majd egy agrármérnökkel (unokaöccsével különben) a mezőgazdaság tennivalóiról, végül a párttitkárral a várossá növekvő község (valamikor város) életéről, gondjairól. Ugyanígy értett szót a zilahi líceum magyar és román tanáraival, a szilágycsehi könyvesbolt eladóival, a sarvasági lignitbánya munkásaival, vagy éppen Márton Gyulával, a kolozsvári egyetem nyelvészprofesszorával, aki a Szilágyság magyar nyelvjárásával foglalkozott, Gratian C. Marcus nyugalmazott közigazdással, aki Szilágyság megye története után nyomoz. Ezekből a beszélgetésekből világlik ki a táj és népe jövője: a krasznai kiskertek zöldségtermesztése, a me-

zógazdasági szövetkezet állattenyésztési tervei, a zilahi üzemek fejlődése vagy a sarmasági lignitbánya növekvő termelése, ezek formálják majd a táj változó arculatát, ezek alakítják népének életkörülményeit.

Természetesen a riporter a magyarság helyezte, gondjai, a román—magyar együttélés köznapi alakulása iránt is érdeklődött. Erre is Ady példája biztatta, éppen a Szilágyságban, e egyes nemzetiségű vidéken, amely a partiumi magyarságnak mindig is történelmi otthona volt. „A Szilágyságot — olvassuk — nagy küzdelmek és nagy találkozások földjévé tette a történelem. Ady Endre erről a tájról vitte magával később beérő jakobinus hitét, hogy a magyar, román, szláv bánat – mindegyre egy bánat, közös sors.”¹² Ezért bővítette ki Beke György kutató-nyomozó munkájának körét a magyar és a román nép történelmi és kulturális találkozásainak bemutatására. Eminescu és Alecsandri verseinek első magyar fordításával foglalkozik, Laurențiu Branról és Ion Bădescuról ír, akik úttörői voltak a két nép kulturális közeledésének még a századfordulón. Simion Bărnuțiu idézi, aki a népek egyenlőségét hirdette az 1848-as forradalom idején: „A jog törvénye nyilvánvalóvá teszi, hogy minden embernek vagy népnek, mint az élőlényeknek mind, joguk van élni ezen a földön... és ez a jog nem illeti meg jobban az egyiket, mint a másikat, egyik népet inkább, mint a másik népet, hanem e tekintetben minden ember és minden nép egyenlő...”¹³ Ezt a történelmi üzenetet, a jogegyenlőség örökérvényű vallomását is a Szilágyság múltja sugallta, mindez azt a célt is szolgálta, hogy a kisebbségi magyarok bátran támaszkodjanak a jogegyenlőségnek ezekre a hagyományaira. Országjáró útjai során e szép hagyományokat idézte és ébresztette Beke György, számára a tudósítás, a riport nemcsak kedvvel végzett munkát, hanem etikus felelősségvállalást is jelentett.

A szilágysági irodalmi riportsorozat egy nagyszabású írói vállalkozás igénybejelentése volt, Beke György szociográfiai-irodalmi riportjaiból lassanként az erdélyi magyar tájak teljes történelmi, társa-

dalmi és kulturális képe bontakozott ki, olyan írói munka, amellyel csak Orbán Balázs klasszikus székelyföldi „leírása” vethető össze. A riportsorozat második kötete: a *Nyomjelző rokonság* (1978) a Fehér megyei, a *Búvópatakok* (1980) a beszterce-naszódi, a *Boltívek teherbírása* (1983) a máramarosi és szatmári, az *Itt egymásra találunk az emberek* (1984) a bihari vidék és az ott élő magyarság életét örökítette meg. Nem csak a magyar többségű vidékeket, a szórványokat is bemutatta, hiszen Erdélyben a múltó évtizedek (vagy évszázadok) során olyan tájakon, például a Maros mentén is szórványhelyzetbe került a magyarság, ahol korábban többséget alkotott. Vonatkozik mindez a Beke György által bemutatott Alsó-Fehér megyei magyarságra is: ez a közösség szinte évszázadok óta kisebbségi sorban él, és ezt a közösséget maga a történelem tanította meg arra, hogy miként óvja saját létét, miként ragaszkodjék történelmi és művelődési hagyományaihoz. Ennek a közösségi fennmaradásnak és nemzetiségi önvédelemnek a szolgálatában állott az a történelmi realizmus, amelyet Beke György is hirdetett. Jól tudta, hogy hiteles történelmi tudatot kell kialakítani, még hozzá abban a meggyőződésben, miszerint a nemzeti és történelmi identitás az emberi szabadság — a személyes szabadság — nélkülözhetetlen feltétele. „Önfeladással — olvassuk — még egyetlen ember, egyetlen közösség sem valósíthatta meg önmagát. A szabadság önmagunk egyéniségének kiteljesedése, miként teljesíthetnők ki azt, amiről önként lemondunk?”¹⁴ Ennek a kiteljesedésnek, egyéni és közösségi önmegvalósításnak legfontosabb műhelye az iskola. Ebből a felismerésből, mondhatnám, bizonyosságból ered Beke György elsőrendű érdeklődése a nemzetiségi iskoláztatás helyzete iránt. Nemcsak Enyeden, hanem Gyulafehérvárott, Csombordon, Torockón, Péterfalván is az iskola dolgai kötötték le érdeklődését. A jövő nemzedék nevelői, a Bethlen Kollégium tudós tanárai vagy a kis falusi iskolák tanítói között érezte otthon magát. A történelmi lét alakulásában is az iskolák sorsát kísérte nyomon: az iskolákat tekintette a megmaradás legfontosabb zálogának és intézményének.

A magyar iskolák sorsa mindig foglalkoztatta, nem egyszer kétségbe ejtette Beke Györgyöt, különösen a nyolcvanas évek második felében, midőn „átszervezésnek” feltüntetett hatalmi erőszakkal nem egy magyar iskolát szüntettek meg a hatóságok. *Régi erdélyi skólák: barangolás térben és időben* című könyvében (amely 1989-ben már csak Budapesten jelenhetett meg) ezeknek az iskoláknak a gazdag múltját és a veszélyeztetett jelenét mutatta be. A „térben és időben tett barangolás” nem csak személyes emlékeket idézett fel, áttekintést adott az erdélyi magyar oktatás- és iskolaügy történetéről is. Az író igen sok adalékkal bizonyította, hogy a 16. században Erdélyben széles körű magyar iskolahálózat működött, ezekből az iskolákból jöttek létre egy évszázad leforgása alatt a történelmi hírű magyar kollégiumok, mint amilyen a kolozsvári jezsuiták, majd piaristák gimnáziuma, a református és unitárius kollégium, a nagyenyedi Bethlen Kollégium, a marosvásárhelyi, a szászvárosi, a sepsiszentgyörgyi református vagy a csíkszeredai és székelyudvarhelyi katolikus középiskola. Beke elégikus szomorúsággal búcsúztatta el a megszűnt magyar középiskolákat, így a gyulafehérvári Majláth Főgimnáziumot vagy a szászvárosi Kun Kollégiumot: ezeknek az iskoláknak a végzete is mutatta az erdélyi magyarság hatalmas történelmi veszteségeit. De nemcsak a nagy múltú skólákról adott képet, hanem például a kolozsvári Bolyai egyetem alapításáról, eredményes munkájáról és felhárító megszűntetéséről is.

Az iskolatörténeti (a veszteségeket is bemutató) összefoglalásnak is tekinthető beszámolót fájdalmas vallomás zárta le: „Árnyakkal barangoltam együtt, főként jó rektor urammal, Csere Jánossal Apácáról. Őt hívtam magammal, mint annyiszor tesszük, a házsongárdi temető jeltelen sírjából — valamelyik rég felhányt tömegsírból? —, mert szerettem volna összegezésre kérni. Búcsúbeszédre? Elsíratására annak, hogy milyen álmokat dédelgetett valaha, az egész népre kiterjedő anyanyelvű oktatást, mik keltek életre eszményeiből, és mik vesztek el be-

lőlük idők rendjén? Hogy mit is veszítettünk az iskoláinkkal. Jövőnket is? Hitünket? Önbecsülésünket? Nemzeti valónkat? Ahogy élém áll ködből szőtt alakja, nem a megadás búcsúját mondja. Nem illenék a természetéhez. Apáczai Csere Jánoshoz csak az illendő, hogy keressen egy újabb előadótermet a földbe omlott helyébe, ha abból is kiűzik, kopogtasson egy másik ajtón, életében is így tette, és ismételve mindegyre, örök és erős meggyőződéssel, három évszázad keserű történelmi tapasztalataival is: az iskolák fölöttébb szükséges voltát az egyéni boldogulásban és nemzeti megmaradásban és a mai erdélyi magyaroknál való barbár állapotok okait...”¹⁵

Beke György erdélyi írópályája jó négy évtizeden át köznapi küzdelmek között haladt, munkabírása és kitartása imponáló volt: regények és szociográfiai munkák egymás után kerültek ki a keze alól. Mellettük számos román művet ültetett át magyarra, közöttük a romániai írószövetség elnökének, Zaharia Stancu-nak *Sírató* (1970) című regényét, Emil Gârleanu meséit, Ion Brad, Dinu Săraru elbeszélő műveit, valamint Dinicu Gotescu *Utazásaim leírása 1824–1826* (1978) című klasszikus útleírását, mindemellett két román aforizmagyűjteményt (*A kő bölcsessége a keménység*, 1967; *Kagylók tengerzúgással*, 1971) is közreadott. *Tolmács nélkül* (1972), illetve ennek román változataként megjelent *Fără interpret* (1972) című interjúköteteivel a két kultúra ismerkedésében vállalt szolgálatot — mindezek ellenére, főként riporter munkája miatt, amely az erdélyi magyarság önismeretét és önvédelmét kívánta erősíteni, a bukaresti hatóságok mindinkább ellenségesen figyelték tevékenységét. Életrajzírója, Somos Béla idézte fel Gheorghe Botărescu nyugalmazott alezredes feljelentő irományát, amely a belügyi hatóságok figyelmét kívánta felhívni az író megjelenés előtt álló és a feljelentés következtében még a nyomdában megsemmisített *Könyv és társadalom* című művére: „a felvetett kérdések elég alapot nyújtanak ahhoz, hogy számot vethessünk, kivel és mivel is van dolgunk. Kérem tehát az illetékes szerveket, hogy vizsgálják ki

és foganatosítsanak intézkedéseket nemcsak Beke ellen, hanem mindazok ellen is, akik negatív, retrográd, antimaterialista elméletekkel hozzájárultak, ilyen vagy olyan módon a kötet összeállításához.”¹⁶

A román titkosszolgálat fokozódó figyelme, elkészült műveinek betiltása miatt fogyott el a levegő az író körül: 1984-ben közlési tilalommal sújtották, 1987-ben kényszernyugdíjba küldték. Művei ekkortájt már csak Magyarországon kerülhettek az olvasó elé — így jutott Beke György arra az elhatározásra, hogy családjával együtt Magyarországra költözik: 1989 karácsonya után, a romániai forradalom napjaiban érkezett Budapestre, az irodalmi élet régi barátként fogadta, természetesen megnyíltak előtte azok a lehetőségek, amelyeket a magyarországi rendszerváltozás idején létrejött új könyvkiadók kínáltak fel. Otthonra talált a magyarországi közéletben, tagja lett a Magyar Írószövetségnek, egy időben elnöke az akkor megalakult Erdélyi Szövetségnek, az ő szerkesztésében jelent meg a szövetség füzetsorozatának néhány kötete. Munkáját széles körű megbecsülés övezte, hetvenötödik születésnapja alkalmából barátai adták közre *A hűség vallomásai* (2002) című ünnepi kötetet. Irodalmi és újságírói díjakat (József Attila-díjat, Táncsics-díjat, Bocskai-díjat) kapott.

Szépirodalmi és publicisztikai tevékenysége is megújult, a Budapesten töltött közel két évtized leforgása során több mint harminc munkája látott napvilágot, közöttük elbeszélő művek (*Világos árnyékában*, 1991, *Egy elcsitíthatatlan magyar republikánus*. Nagy György életregénye, 1998, *Csángók gyóntatója*, 1999, *Csángó történet*, az *Istók Péter három napja* című regény új változata, 2002, *Advent a kaszárnnyában*, 2003), személyes, egyszersmind publicisztikai hangvételű naplójegyzetek (*A lándzsá hegye*, 1993), publicisztikai válogatások (*Magyar gondok Erdélyben*, 1990, *A nyitrai gróf feláldozása*, 1995, *Védekező anyanyelv*, 1997, *Gyulafehérvár árnyékában*, 2002, *Megrokkant élet*, 2002), riportkönyvek (*Hadi utak Erdélyben*, 1994, *Peremvidékek magyarsága*, 1995, *Négy nap dörgött*

az ágyú, 1999), történelmi tanulmányok (*Atlantisz harangoz: A magyarság sorsa Erdélyben 1918–1992*, 1993, *Népek nagy romlása román uralom alatt*, 1994, *Magyar áfium*, 1995, *Iskolák szabadságharca*, 1996, *Kossuth-emigráció Bukarestben*, 1998), irodalomtörténeti és kritikai írások (*Makacs realizmus*, 2003), interjúkötetek (*Egyetlen út: az önrendelkezés*, 1993, *Védekező anyanyelv*, 1997), filmforgatókönyvek (*Erdély egymásra szakadt századai*, 1990, *Erdélyi harangok*, 1992), és még egy sor kötet — valamennyi az erdélyi magyarság történelmi sorsával és jelen idejű tapasztalataival foglalkozott.

A magyarországi környezetben töltött közel két évtized megújuló munkakedvet és általános megbecsülést hozott Beke György számára, közben több alkalommal szülőföldjére is visszatért, érezhette az erdélyi magyarság szeretetét. Legnagyobb írói vállalkozását is Budapesten hozta tető alá: a *Barangolások Erdélyben* című riportsorozat nyolc kötetét (ennek befejezését 1984 után a bukaresti cenzúra megakadályozta), az új könyvsorozat némileg átdolgozva magába foglalta a korábban közre adott köteteket is. A sorozat részei a következők: *Szigetlakók* (1996), *Boltívek teherbírása* (1998), *Az Értől a Kölesérig* (2000), *Bartók szülőföldjén* (2002), *Déva vára alatt* (2003), *Székegyföld I–III.* (2004) és további két kötet várja kéziratban a kiadók érdeklődését. Ez a nyolc-kötetes könyvsorozat a jelen mögöttes terébe mindig odarajzolta a múltat is: erdélyi író talán nem is szólhatna úgy a kortársi valóságról, hogy ne érintené a történelmet. A múlt örökségének az erdélyi magyarság számára mindig időszerű tanulsága van, jelen feladatait a történelmi „iskolázottság” és az így szerzett politikai józanság segít megoldani. Beke szüntelenül az erdélyi történelem nyomaira bukkant, nagy történelmi egyéniségek — Bethlen Gábor, Apáczai, Kőrösi Csoma, Tótfalusi Kis Miklós — éltető példáját idézte fel, a viharos erdélyi történelem tanulságát fejtette ki. Ennek a jelenbe és múltba hatoló vizsgálatnak a fényében mutatta be az „erdélyi együttélés” haladó tradícióját is, s figyelmeztetett arra, hogy Erdély három népének — magyaroknak, román-

noknak és németeknek — közös erővel kell megoldaniuk a közös gondokat. Mindez bizonyos optimizmust sugallt, legalábbis addig, amíg az írónak nem kellett közvetlenül szembesülnie a bukaresti stratégia igazi szándékaival. A riporter bizakodást az is megalapozta, hogy Beke Györgynek mindig sikerült „igaz emberekre” találnia, legyenek ezek magyarok vagy románok. Vekérdi László annak idején helyesen állapította meg a következőket: Beke György „barangolásaiban voltaképpen mindenütt a »minőséget« keresi; azt a minőségi többletet, ami szebbé, jobbá, értelmesebbé vagy legalább elviselhetővé teszi az életet. Az egyén életét a közösségében, a kicsiben s a nagyban, mert ember csak ezekben a kapcsolatokban létezhet. S bizakodás és lemondás belőlük támadó dinamikájába csak a minőség lehelhet jövőt élesztő reményt.”¹⁷

Jegyzetek

1. Változó valóság. Bukarest, 1979. 14-15.
2. Változó valóság — 1984. Városkutatás. Bukarest, 1984. 8-9.
3. A magyar szociográfia erdélyi műhelyei. Budapest, 2008. 141-142.
4. U. o. 152-154.
5. Korunk 1969. II. köt. 1006-1009. V. ö. Balázs Sándor—Bodor András: A társadalomtudományi gondolkodás a népi hatalom évtizedeiben. In: A romániai magyar nemzetiség. Bukarest, 1981. 256-285.
6. Megbolygatott világ. Bukarest, 1974. 44.
7. 1956 erdélyi mártírjai. I. köt. Marosvásárhely, 2007. 7.
8. Magunk keresése. Beke György pályaképe 2000-ig. Miskolc—Szolnok, 2002. 119. Az említett bibliográfia: Halász Péter: A moldvai magyarság bibliográfiája. Budapest, 1995.
9. Magunk keresése. Bukarest, 1972. 117.
10. Szilágysági hepehupa. Bukarest, 1975. 141.
11. U. o. 18.
12. U. o. 101.
13. U. o. 104.
14. Nyomjelző rokonság. Bukarest, 1978. 151.
15. Régi erdélyi iskolák: barangolás térben és időben. Budapest, 1989. 395.
16. Idézi Somos Béla i. m. 210.
17. Nyelv és lélek ereje. Jelenkor 1979. 3. sz. 269-272.

Jancsik Pál

(1936 —)

NAGY TÉL MÚLTÁVAL

Nagy tél multával az erdőt járva,
vaddisznótúrást bőven találva,
őszintén szánom a sovány mókust,
s a farkast (hol kap falnivaló húst?),
leginkább mégis a kidőlt fákat,
melyeket hó, szél földre cibáltak,
gyökerestől, derékba törve,
s bizony fiatal fenyő legtöbbje —
szomorú sorsuk szívből sajnálom,
nagy tél múltán az erdőt ha járom.

Hosszú tél múltán meleg tavasz jön,
zöld fakadások fákon és földön,
sarjadás, nyílás, féktelen bomlás,
illatok, fények játéka pompás,
vaddisznó, farkas, mókusok, medvék
járják, makogják jobb idő kedvét,
duzzadó erek, színek, virágok —
s míg szépnek látod újra világod:
jutnak eszedbe, szánod-e őket,
őket, a nemrég büszke fenyőket?

1990

TAVASZAIM KÖZT BOTLADOZVA

Tavaszaim közt botladozva
tekintek szét,
nézem a fákat, nézem a csodát:
a bársony rügyet, selymes szirmokat,
serény füvet,
az ég csillagait, az út porát.

Nincs bennem bosszú, gyűlölet, harag.
Nem érdem ez,
s rám mondhatja akárki, hogy balek.
De hát mi is lehetne más, aki
hímes szavak,
ritmusok, rímek, képek rabja lett.

A tavasz, ez a fiatal, ravasz
Odüsszeusz,
indul felfedező útjaira.
Bevallom, titkon neki drukkolok,
mert hiszen ő
lényem jobbik felének a fia.

Mint barlanglakó őszám egykoron
varázsolta
jó irányba a vadászok nyílát:
rajzolok én is a fehér papírra,
lelkem falára,
s kifeslik ujjaim közt egy virág.

FELTÁMADÁS

(Olvasmányélmény- emlék)

Tavasza volt. Fönről fény hullt és
szírom szállt.

A fákon üdezöld levélpalást.

A fű illatos szőnyegén feküdtem.

Tolsztojt olvastam, a Feltámadást.

Nyehljudov és Katyusa nagy szerelmét,
a herceg bűnét, a nő puha mellét,
minden mozdulatukat mint saját
élményemet, oly mélyen éltem át. —

Könyvek varázsa, szomjas fiatalság...

A mű eléggé áttetsző mese.

Én mégis valami nagy, szent dolognak
voltam közvetlen, boldog részese.

Feltámadok... Megyek Szibériába...

Forró fejemre hószírom havaz...

Körülöttem s bennem kaján örömmel
tombolt a feltámadt pogány tavasz.

HOVÁ LETTÉL, SZÉPSÉG?

Hová lettél, Szépség, tündéri őz?

Csak éppen hogy megpillantottalak,
máris elnyelt a színes lombú ősz,
tünékeny-törékeny, karcsú alak.

Pedig csak csodálni akartalak,
s megkérni, hogy versemben elidőzz,

hogy meglesselek, és te önmagad
feledve, szelídülten kergetőzz.

De jobb is eltűnnöd nyomtalanul.
Mit keresnél e megbolydult világban,
mely egyre durvul és mit sem tanul?
Még széjjelszedne bőszén és ziláltan.

Száguldj, szökellj, szép őzem, szabadon.
Rejtsen és őrizzen meg a vadon.

HŰSÉG

(avagy a szovátai gólyák)

Azok a kedves szovátai gólyák...
Az emlékezetembe visszajárnak,
valahogy úgy, ahogyan minden évben
szokott helyükre ismét eltalálnak.

Amikor a városka központjában
néztem őket a tündöklő magasban,
a fészkükön karcsún és méltósággal
tollázkodtak a tűző sugarakban.
A békesség, meleg családi otthon
jelképe ők: jószág, derű, helytállás.
Kitartanak fényben, szélben, esőben.
Miért oly kedves nekik ez a szállás?

Ők bizonyára nem kérdik maguktól.
Nem számolják, hogy hányszor van derűs ég.
Jönnek, költenek, ősszel útra kelnek.
És éppen ebben van a nagyszerűség:

a hűségben, hogy újra visszazállnak.
Mert hiába a felhőkkel fedett ég,
mindannyiszor mégiscsak megtalálnak,
derű, békesség, tisztesség, melegség.

FIKUSZ

Künn a korán jött tél dühöng,
fagyos szélben a fa dülöng,
se lomb, se bár tenyérnyi zöld,
jeges az ág, fehér a föld.

Csak itt benn zöldell e sarok,
mely óvó meleget adott
e fikusznak, a levele
bő klorofillal van tele.

Ki tudja, oka mi lehet,
mért most hajtott új levelet,
rideg november derekán?
Valami ős ösztön talán,

az dolgozik sejtjeiben.
Távol hazája így izen,
jóreményt küldve, zöld-üdét,
a fagynak mutatván fűgét.

NOVEMBER

Benned születtem, dísztelen november.
Borongós kedvű novemberi ember
vagyok most én is, hasonulva hozzád
járom a nyirkos utak széle-hosszát.

Tavaszmom elszállt, elmúlt a nyaram.
Az őszből is kevés, mi hátravan.
Kék havak börtönébe fog a tél.
Mit remélhet az, aki ideér?

De míg itt van velem e kis család,
s hallok unokáim rigószavát,
lepattan csuklómról a jégbilincs.

Megfogom fáradt, jóságos kezéd.
Világolj nekünk, élő szeretet,
benn lüktető nap, ritka földi kincs.

KLASSZIKUSOK

Egy könyvsorozat margójára

Olvastam őket, szerkesztettem.
Hogy ennek mi hasznát se vettem?
Mit tanultam? — Tartást, fegyelmet,
életundort, életszerelmet,
színeket és arányokat,
leltem bennük barátokat,
példát, élni, hitet, remélni,
a magányt munkára cserélni,
anyám nyelvén szépen beszélni.

Ha görcs gúzsolna, mint a némát,
szólnak helyettem is a példák:
tanulj szeretni, látni, élni,
s mielőtt elnémulsz, beszélni.

RÉSZEG TENGER

Nyugtalan volt, forrott a tenger.
A hibátlan égbolt alatt
a tépett lombú nyár szaladt,
ősz volt már, hűs, szeles szeptember.

Ültem kövén a nyugalomnak.
A hullámok csak egyre jöttek,
az égi fények tündököltek,
példáiként a buzgalomnak.
A lelkem is oly nyugtalan volt.
Még egy csillag is leszaladt,
s egy fényfolt táncolt ezalatt
a víz felett, egy furcsa fényfolt.

Részeg — gondoltam — ez a tenger.
„Volnál bár, mint a kő, kemény,
te tűnsz el innen és nem én” —
szólalt meg, mint egy gőgös ember.

Válaszul sértetten dadogtam:
’De jön majd fiam, unokám,
és emlékezni fog reám,
míg megmerül zúgó habodban.

Övék lesznek a nyár, a fények,
a kedv, a játék és öröm,
és bízón ülnek e kövön,
mint én most, hogyha már nem élek...’

Ő rám harsant még a homokban:
„Hiába vigaszok, szeszek,
nem te leszel!” — ’Nem én leszek...’ —
mondtam s szobámba tántorogtam.

FEKETE-FEHÉR VŐLEGÉNY

Hadd idézzem ide
azt a különös fát,
amely a belső metamorfózisnak
olyan teljesen átadta magát.
Dús koronájú, koromszín ágú,
már nem épp fiatal,
s ezen a tavaszon
tetőtől talpig belepte a dal,
az illat, a virág, a hófehér szírom.
Fekete-fehér vőlegény.

Kérge ráncában, évgyűrűiben
egy egész élet, egy regény.
Fekete-fehér:
élet, halál, öröm és bánat
belefér.

S hol a menyasszony,
akivel a nász fölfakadjon?

A menyasszony sehol.
Csúcsától hajszálgöckeréig
csupán villódzó vágya bujdokol.

Lába földbe gyökerezett,
mikor megtudta, hogy akire vár,
el sohase jó,
mert ő
a mindig tovaillanó idő.

INDA

Egy inda emléke
indázik egyre bennem,
nemrégén láttam
a botanikus kertben,
a pálmaházban.
Mintha
egy egzisztencialista
regényt olvastam volna,
olyan volt az az inda,
a látvány,
amint a tekintetem araszolva
kúszott egyre följebb a szárán.
Mind följebb,
és még mindig csak inda,
legföljebb
egyet csavarintva
magán,
se ágazat, se zöld gally, se virág,
csak nyújtózott tovább
az üvegház falán.

Amikor már
a tekintet
a sivár
szár
látványától mintegy
reménytelen legyintett,
akkor bomlott ki a magasban
sugár alakban,
és tele voltak mind a
sugarak, nyurga inda-
ágak virággal, levelekkel.

Szinte csoda
volt, hogy jut föl oda
szikkadt száron a nedv,
s kilombozni a kedv.

Inda, fura inda,
mint
az inga,
miért jársz egyre vissza
a gondolataimba?
Az életemre gondolok,
és mintha...

Int a
bölcsség halk szava:
lehet több, lehet ennyi se,
de ebbe is törődj bele,
és főleg ne törődj vele.

1969

JÉGTÁNC

Siklik a jégen
rugalmas, karcsú emberi láng.
Hajlik, suhan, ugrik, pörög,
ritmusra ráng.
Óriás, fehér hanglemezt
a fényes, merev jégtükör,

melyből a korcsolya nyomán
a zene fölszárnyal, kitör.

Minden mozdulat itt a fegyelem,
gyakorlat, érzék, tehetség tökélye.

Művészet: jég-láng-szerelem —
írhatni sok jó alkotás fölébe.

GÓTIKUS RAJZ

Az életünkkel párhuzamosan
halad halálunk, amióta
megszülettünk, egymástól
kellő távolságra,
fej fej mellett haladnak,
maguk mögött hagyva
az élet és a halál vonalát,
amelyek egymással
tökéletesen párhuzamosak.
Aztán egy adott pillanatban
a két vonal ívbe hajlik,
közelednek arányosan,
s a találkozás helyén
orgonamuzsika
suhan a véges végtelenbe.

HÁRSFAVIRÁG, FARKAS UTCA

Hársfavirág, édes illat,
illatok közt fényes csillag...
Június van, tavasz megint,
a kóbor szél arcon legyint.

Tele vagyok fájdalommal,
mint az utca hársfalombbal,
érthetetlen gyötrellemmel,
hársfavirág-szerellemmel.

Vajon a kint mi okozza,
a hársról a szellő hozza?
Vagy tán inkább megfordítva:
ami fáj, azt meggyógyítja?

Hársfavirág, Farkas utca,
révedek illatba, vissza,
állok, mint az öreg hársfa,
mint kinek földben a lába.

HEJ, KOLOZSVÁR...

„Hej, Kolozsvár, cifra kőhalom!”*
Elhagyott itt rég a nyugalom,
mint vihar hajót a tengeren,
meggyötört benned a szerelem.

Lakozásom távol kezdetén
oly szerelmes voltam egyszer én,
elmondani azt itt nem lehet,
nagybőgőnek néztem az eget.

Voltam azért olykor boldog is,
amikor szenvedtem, akkor is,
hiszen fiatal voltam, diák,
s várt az élet — távol Indiák.

Évek szálltak, másfél évtized.
Dolgoztam (mint adós, ki fizet).
Újabb tizenöt év szállt tova.
Férj lettem, lehiggadt, „bölcs” apa.

---

*Krizsa János: *Vadrózsa*k. Az 558. dal első sora az első kiadás első kötetének 297. lapján.

Ez a szerelem már szelídebb,
éltető fényekkel telített,
család melegével, derűvel,
mindennapi drága terűvel.

S lettem, aki lettem, az vagyok,
amivé ötven év faragott,
költő, ki nagyokat hallgatott,
és vagy ötszáz könyvet kiadott.

Jobb lesz hagynom ezt a „memoárt”.
Emlékirás... minek az? — csak árt.
S nem vagyok oly ifjú-nyugtalan,
hogy magamról szóljak untalan.

Ám e várost azért szeretem.
Tulajdonképp ez is szerelem:
ami rossz van benne, feledem,
csak a szépet és jót keresem.

Nem tudhatom, mi van hátra még.
De azt tudom, itt vár rám a vég:
házsongárdi végső nyugalom.
Hej, Kolozsvár, cifra kőhalom!

II. RÁKÓCZI FERENC PANASZA

A nyelvem inkább francia,
latin talán vagy német.
Hát mért szeretem én, Uram,
ezt az elárvult népet?

Hazám? A hazám, ó, hazám!
Hazám a kötelesség.

Hazám a szabadság, Uram,
a legszentebb nemesség.

Leghívebb társam a magány.
Lengyelhon vagy Rodostó?
Francia s német nagyurak,
szívetek zárt koporsó.

Egyszer volt igaz vigalom.
Ezer puskás-, kaszásból
lett hetvenötezer kuruc,
az ínségből, a sárból.

Állván élükre s elibük,
én sok rossz földi bűnöm
lefoszlott testemről, Uram,
elolvadt mintha tűzön.

Zajlott a harc, a háború.
Változott a szerencse.
Tűzhelyek mellől szállt a dal,
hogy néked megjelentse.

Győznünk miért nem lehetett,
és annyi tiszta szándék,
áldozat a színed előtt
mért lett hiú ajándék,

és mért fogadtad el, Uram,
a mások áldozatját,
az árulókét, gazokét,
kik népük megtagadják? —

közeledvén már hozzád az úton,
„te tudod, Uram, hogy én nem tudom”.*

---

*Mondattöredék a *Vallomásokból*.

Panigay Róbert

(1937 —)

MARCI

Bizalmatlanul hevert a ketrec sarkába, gyanakodva pislogott az emberekre. Sokszor hallotta azt a szót, hogy Marci, és tudta, hogy ilyenkor ételt szokott kapni, de most senki sem nyúlt a tányérjáért. Marci pár hónapos medvebocs volt. Nemrég került ide, apró ikertestvéreivel együtt. Endre régi vadász volt, imádta az állatokat. Udvara, kertje tele volt kifutókkal, ketrecekkel. Ide hoztak a környékről minden elárvult, vagy sérült kölyköt, bocsot. Endre kezelte, etette, gondoskodott róluk. Sok szarvasborjú, róka, borz, sőt farkas is felnőtt a keze alatt. Egy részük visszakerült a természetbe, mások valamelyik állatkert állományát gyarapították. Az is előfordult, hogy elpusztultak a védencei, nem bírták a fogságot, vagy a mesterséges táplálék nem volt megfelelő?

A bocs a Marci nevet kapta. Egyelőre nem igen hallgatott rá. Homályos hiányérzet hatotta át az anya emlője, teje, testmelege, becézése után. Az anyamedvének ez volt a negyedik rend kölyke. Kétéves korukig nevelte a bocsokat, amíg önálló új életet kezdtek. A bocsokat mindig a téli hibernálás idején hozta a világra. Az elsőket egy sűrű erdő mélyén rejtőző barlangban. A következő vemhességével is ezt a barlangot kereste fel, de az elmúlt három év alatt eltűnt az erdő, kitermelték. Út haladt el a barlangtól nem messze, pöfögő, zörgő kocsik, motorok közlekedtek rajta. Új hibernáló szülőhelyet kellett keresnie. Nem volt könnyű dolga, mindenütt emberek járkáltak az erdőben, vijjogó motorfűrészek marták át a fenyők törzsét, míg végül döngve, ropogva a földre nem dőltek. Hosszas barangolás után egy kidőlt fákkal borított hegyoldalhoz ért. Szélvihar tombolt pár éve, egymás hegyén-hátán feküdtek a lombostól, gyöke-

restől kidöntött hatalmas fenyőtörzsek. A gyökerek több méter széles földkoloncot is rántottak maguk után, gödör maradt a kitépett gyökerek helyén, a fatörzsek, lombok, gyökerek tömkelegét behálózta a felnövő aljnövényzet, áthatolhatatlan sűrűséget teremtve. A vadak találtak rajta réseket, alacsony, kanyargós csapásokat tapostak a széltörésben. Az anyamedve kiszemelt egy kidőlt gyökérkoszorú alatti gödröt, megtaposta, kifeküdt, hullatott leveleket hordott bele, összehúzta fölötte a szederágakat, futónövény indákat. Eső, hó nem eshetett a gödörbe, ezt használta hibernáló, fiadzó helynek. A tél közepén két bocsnak adott életet, egy hímnek, és egy nősténynek. Aprók voltak, mint az újszülött bocsok általában, de az édes anyatejtől gyorsan fejlődtek. Az alig ötven, hatvan dekás csöppsegekből egy év alatt negyven, ötven kilogrammos maci lesz. Gyorsan múltak a napok, március végére már itt a hegyek között is beköszöntött a tavasz. A földszagú légáramlat, a napfény, a tavaszt köszöntő madárfütty az eddig hibernáló anyamedve anyagcseréjét is felélénkítette. Korogva követelődtek az eddig kényszerpihenőre ítélt belek. Lerázta az emlőjére csimpaszkodó bocsokat, kilépett a gödörből. Szédülten pislogott a rázúduló napfényben. Arrébb ment, hangos cuppanással engedett a végbelét elzáró székletdugó, zajosan ürült a gázzal, bélváladékkal kevert széklet. Visszament a nyivogó bocsokhoz, de ezután minden nap kijárt, rövid sétát tett a széltörésben. Lassan az éhség is felébredt benne, száraz málnabokrot, szederindát rágcsált. Felkeresett egy télen üres juhszállást, ott a kövér földben giliszta, bogárlárva után ásott, amikor az első fű kisarjadzott, azt legelte mohón.

*

Középkorú, hórihorgas ember volt Rauber úr, arcát rút kórszakáll keretezte. Ő volt a faimportáló vállalat megbízottja. Letenye, a terület erdésze volt a kísérelője, egész nap az erdőt

járták. Rauber lemért, megkopogtatott minden közepes fenyőt, jegyzeteket készített, aztán megjelölte a kitermelésre szántakat. Sokat válogatott, száz fenyő közül alig egyet, kettőt talált alkalmasnak. Óvatosan kivágták, legallyazták, aztán kellő körültekintéssel kocsira rakták. Egy hét is beletelt, míg egy rakományra való fatörzset útnak indítottak külföldre. Rauber szerint hangszergyárba kell a válogatott faanyag. Letenyét nem érdekelte, ő inkább a vadnyomokat, túrást, hulladékot figyelte, mert szenvedélyes vadász volt. Árnyékos helyeken még maradt néhány kásás hófolt, ez megőrizte a nyomokat. A juhszállás mellett ott virított az anyamedve talpának hatalmas lenyomata, mellette nagy kupac vastag széklet tanúskodott a medve hatalmas termetéről. Rauber is vadász volt otthon egy apró vadas területen, csak nyulakkal, fácánokkal dicsekedhetett.

— Egy ekkora állat nálunk is ritka. Aki ezt elejti, trófeának, bőrnek, koponyának birtokosa lesz, az bátran mondhatja magát medvevadásznak.

— Lőjük meg. Én szívesen elejteném — lelkesedett Rauber.

— Ehhez engedély kell, amit nehezen adnak ki, meg sok pénz. Minél nagyobb a trófea, annál többbe kerül.

— Nem kötjük senkinek az orrára — mondta Rauber, aki nagyon belejött a medvevadászatba —, csak mi ketten tudunk róla. Nem kell az engedély, puskával lövik a medvét, nem engedéllyel. Félreesik ez a terület, vadőr nem jár erre. A pénzt meg magának adom!

— Jó, jó, de maga a bőrt meg a koponyát haza akarja vinni. Ha a vámnál elkapják, baj lesz.

— Egy hattonnás rönkszállító kocsin jól el lehet dugni egy medvebőrt, koponyát. Különben is a vámosokat jól ismerem, egy kis csúszópénzért nem kutatnak sokat.

Letenye nem akart kötélnak állni, féltette az állását. Rauber tovább győzködött, végül akkora összeget ígért, amennyi az erdész egy évi fizetése, erre Letenye is beadta a derekát.

Reggel a terepijáróba elrejtve felhozta a golyós puskát. Alkonyatkor már kint ültek a juhszállásnál. Gyanútlanul jött a medve, aztán mintha valami gyanúsat érzett volna, két lábra állt, úgy szaglászott, figyelt. A szügye közepébe hatolt a golyó, felordított, tett egy pár tétova lépést, összeesett. Rauber táncolt a boldogságtól.

— Anyamedve volt — mondta Letenye, rámutatva a medve kiszívott mellére. — A bocskok éhen pusztulnak valahol.

— Az most már mindegy — mondta Rauber.

Letenye egész éjjel segített nyúzni, kocsiba tették a bőrt, koponyát.

— Meg kell keresse a bocskokat — mondta reggel, és elindult az anya nyomán.

Nehezen haladt a széltörésben. Amikor meghallotta a bocskok nyivogását, már tudta, merre menjen. Az apró medvebocskok félték, fáztak, éhesek voltak. Jó, hogy egy farkas vagy hiúz nem járt arra, mert az hamar végzett volna velük. Letenye egy zsákba rakta a kapálózó, síró bocskokat.

— Valami hazugságot kitalálok — gondolta —, beviszem Endréhez, ő majd gondjukat viseli.

*

A kis nőtény hamar elpusztult, nem bírta a mesterséges táplálékot. A mogorva hím a Marci nevet kapta. Nyakörvet is csatolt rá Endre, mindent megevett, hamar nőtt.

— Ki kell cserélnük a nyakörvet egy nagyobbra. A régít kinőtte, már alig tud nyelni tőle — mondta Endre.

— Valahogy úgy kellene kicserélnük, hogy ne erőszakoskodjunk vele, így is fúj, morog, a fogát mutogatja, ha meg akarjuk fogni, ne vadítsuk el még jobban.

— Altassuk el — javasoltam —, míg ő csendben szundikál, levesszük a régít, feltesszük az újat, észre sem veszi.

— Rendben van, az altatásról te gondoskodsz.

Megbeszéltem egy állatorvos barátommal.

— Tizenöt kilós a bocs, ettől az adagtól el kell aludjon. Medvét még nem altattam, de egy nagy kutyának ez bőven elég. Adok még két adag clorál-hidrátot, ennyitől egy ló is elalszik.

Kora délután ott voltam Endrénél, a bocs aznap nem kapott enni. Szilvalekvárba kevertük az első adag altatót. Mohón felfalta, majd nyalogatta a szája szélét, mintha jelezné, hogy még éhes. Pár percig figyeltük, de az álmoságnak semmi jele sem mutatkozott rajta.

— Úgy látszik, később hat — mondta Endre.

Finom eperpálinkája volt, méregerős, elővett egy üveggel, abból kortyolgattunk, beszélgettünk. Figyeltük a bocsot, nem akart elaludni, járt-kelt a ketrecben, szeme élénken csillogott. Azt hiszem, hogy bennünk jobban dolgozott a pálinka, mint benne az altató. Endre előkészített még egy adag lekvárt, belekeverte a második adag clorál-hidrátot, aztán rövid gondolkodás után a harmadikat is.

— Ki tudja, milyen gyomra van ennek, legfeljebb tovább alszik.

Mi folytattuk a pálinkázást.

— Ennek az itálnak íze van — mondta komolyan Endre.

— Milyen íze?

— Olyan „még íze” — mondta nevetve. — Na szervusz — nyújtotta koccintásra a poharát.

Eleinte aggodva figyeltem a bocsot, de hamarosan az agyamat ellepő szeszfelhő elmosta az aggodalmamat. Endre nagy mesélő volt, különösen így pálinka mellett lódított is hozzá az elfogyasztott decik arányában.

— Nekem a legjobb hajtóm egy medve volt. Éjszaka kimentünk a kertek alatt, megmondtam, merre kerüljön, hogy hajtsa felém a vadakat. Legtöbbször puskára sem volt szükségem. Disznót, szarvast, őzet, mindent elkapott, megölt, hazahozni is ő segített, nyergeket tettem a hátára, arra pakoltam a va-

dat, úgy cipelte. Idegen ember nem mert bejönni az udvarra, míg a medvét el nem zártam. Különösen az egyenruhásokra haragudott, ő tudja, miért.

Négy óra eltelt azóta, hogy Marci az első adag altatót lenyelte, de élénk volt, vidám, mint azelőtt.

— Fe-fene a pofádat — szidta Endre akadozó nyelvel —, ha a gyógyszer nem hat rád, akkor i-igyál, én ettől mindig elal-szom.

Fél liter pálinkát kevert össze szilvalekvárral. A maci mohón azt is felhabzsolta.

— Pi-piros rózsák beszélgetnek — fújta a nótát dadogva és fülfájdítóan hamisan. Szeretett énekelni, de nem volt zenei hal-lása.

— Gyere Bodri kutyám — folytatta a nótázást, miután le-öblítette a torkát még egy pohár pálinkával. A láncra kötött Bodri kutya a hátsó udvarban nem bírta ezt a hamis kornyiká-lást, együtt üvöltött Endrével.

— Mi lett a hajtó medvéddel? — kérdeztem, hátha sikerül elhallgattatnom ezt a keserves kornyikálást.

— A szerelem, a szerelem sötét verem — szavalta Endre — Egy szép májusi éjszakán kimentünk, és a medvém eltűnt. Két hét múlva bukkantam rá a sarjadzó legelőn, egy fiatal nőstény volt vele. Többé nem akart visszajönni hozzám.

Nehezen sikerült az asztaltól feltápáskodnunk. A bocs ket-recében csak egy lassan mozgó fehér foltot láttunk a sötétben. A Marci bundáját az oldalán egy tenyérnyi fehér folt tarkította, így született. Lassan imbolyogva sétált a villanylámpa fényében. Pislogó szeme, pofája mintha huncutul nézne ránk. Ha lett volna egy pörge kalapja, biztos félrecsapja, talán egy nótára is rágyújt. Egy kicsit ő is részeg volt, de nem annyira, mint mi.

— Úgyis ráteszem a nya-nyakörvet — erősködött Endre.

— Jo-jobb lenne holnap — próbáltam lebeszélni, de tudtam, hogy hiába, Endre makacs ember volt, különösen részegen.

— Te csak világíts, én majd lefogom.

Odabotorkált a ketrechez, kezében a nyakörvvel. Én világitottam, de most már két medve imbolygott a ketrecben.

— Kö-közelebb a fényt a nyakára.

Kinyújtottam a kezem, villámgyorsan csapott le a Marci mancsa, kirepült, darabokra tört a lámpa, kezemre véres csíkot húztak a medve karmai. Mára abbahagytuk a medvézést.

Kínzó másnaposságra ébredtünk, de azért hosszú nyelű fogókkal lefoglaltuk, kicseréltük a nyakörvet. Marci morgott, vinyogott, csapkodott, aznap egy kicsit étvágytalan volt, de másnap már nem volt semmi baja.

Telt-múlt az idő, Marci minden nap szelídebb lett. Okos, tanulékony állat a medve, két lábra állt, úgy szolgált, pitizett az ételért, megmutatta, hol a feje, orra. Fialat bocs volt, nagyon szeretett játszani. Endre két használt autóabroncsot tett a ketrecbe, egész nap azt gyűrögette, harapdálta, emelgette. Később birkózni, henteregni akart. Endre is, én is beálltunk játszótársnak, jól élt, gyorsan fejlődött, erős volt, mint a medve. Ha nagyon belejött, kiengedte a karmait, megkarcolta a bőrünket. Ilyenkor Endre leszidta, és egy pálcával ráhúzott a fenekére.

— Ne karmolj! Szégyelld magad! Szégyelld magad!

Marci behúzódott a ketrec sarkába, első mancsát a pofája elé emelte, a mögül pislogott ki megszeppenve. Később már a „szégyelld magad” szidás is elég volt ahhoz, hogy abbahagyja a karmolást, és védekezve a pofája elé tartsa a mancsát.

— Tanítsam meg valami vidámabbra is — mondta Endre.

Addig tanítgatta a bocsot, míg arra a kérdésre

— Hol a feneked Marci? — két lábra állt és az első mancsával megveregette a hátsó felét.

Egyszer aztán megjött az utasítás: Marcit elviszik a „visszavádító” központba. Komoran jártunk-keltünk, búcsúztunk Marcitól. Jól tudtuk, hogy a medvének vadon, az erdőben a helye, nem szelídítve ketrecbe zárva. Sajnáltuk Marcit, nagyon a szívünkhöz nőtt. A „visszavádító” központ ott volt alig száz kilométerre, nem tudtuk, hogy ott nem szabad látogatni a bocsokat, örökre elbúcsúztunk Marcitól.

Négy év telt el azóta. Rohamosan fejlődött a faipar, irtották az erdőt. A völgyek mélyén rohanó hegyipatakok csodálkozva bámulták a csupasz hegyoldalakat. Utak hálózata furakodott át az erdőn fel a hegygerincig, és ameddig az utak elértek, lassan eltűntek a fák. Fűrésztelepek százai aprították deszkává az egykor büszke fatörzseket. Gombamód nőttek ki a földből a motelek, panziók, hétvégi házak. Kevés zavartalan zug maradt a vadaknak. A makkot termő tölgyfákból, bükkfákból deszka lett. A nyári záporok elmosták, lehordták a termőtalajt, csupasz sziklák meredeztek az egykori erdők, legelők hegyén. Ahol még volt fű, ott most nyájak tanyáztak, harapós juhászkutyák kíséretében. Éhesek voltak a vadak, éjszakánként lejártak a szántóföldekre. Megdézsmálták a zab-, búza-, kukoricaföldeket, a medvék ősszel a gyümölcsösökre is rákaptak. Ügyes famászók, de nem lesztek, hanem le is tördelték a fák ágait. Néha egy-egy juhot, bornyút is elkaptak.

Különösen egy nagy medvére volt sok panasz. Nem félt az emberektől. Rátámadt a kirándulókra, szétépte a sátrakat, felfalt minden ehető. Egy kocsiban valami finomat érezhetett, mert betörte a szélvédőt, úgy kutatta át az utasteret, míg rá nem talált a mézes kekszre.

Szerette a malachúst, egy juhszálláson a pásztor egy hevenyészett ólban tartotta a disznóit. A medve betörte a fakéregből készült fedelet, hóna alatt egy malaccal igyekezett kereket oldani. A pásztor védelmére kelt a sivalkodó malacnak. A medve úgy pofon vágta, hogy a sebészek csak hosszas munkával tudtak emberi formát adni a szétroncsolt arcnak, azóta is dadog. Egy alkalommal pórul járt, a roston sülő húst próbálta elcsenni a szétfutó kirándulóktól, kiborult a parázs, megsütötte a talpát, ordítva elmenekült. A vadásztársaság igyekezett mindig elsimítani a medve csínytevéseit, de a legutóbbit mégsem sikerült. Egy amerikai diplomata jött látogatóba az újjgazdag barátjához, akinek az emeletes hétvégi háza most épült fel a völgy-

ben. Vele volt a felesége, és három elemista gyermeke is. A ház udvarán egy elhagyott gerendakunyhó állt, valamikor a kaszások nyári szállása volt, most lebontásra várt. A felnőttek a házban poharazgattak, a gyerekek felfedezték a kunyhót, jó hely volt játszani, bújócskázni. Amikor mind bent voltak a kunyhóban, megjelent a medve, benézett a nyitott ajtón, a gyerekek ijedtükben kővé dermedtek. Meglátta a csokoládét szopogató kislányt, beljebb lépett. A gyermekek visítottak, sírtak félelmükben. A diplomata házaspár rémülten sietett gyermekeik segítségére. Elöl az asszony, sikítva rohant, közben a medve is meggondolta, már ment volna, de a kunyhó ajtajában szembetalálkozott az asszonnyal, aki elzárta az útját. Egy mancschapással úgy leütötte az asszonyt, mint egy kugli bábót. Estében a gerendafalhoz csapódott, ájultan terült a földre, közben odaért a férj is, de egy mancschapás őt is a földre küldte, aztán a medve eltűnt az erdőben. A sérülteket kórházba szállították, a férfi megúsza bordarepedéssel, de az asszonynak eltört a gerince, valószínű, hogy élete végéig bénult marad.

Annak a medvének el kell pusztulni, sürgősen ki kell lőni! — jött a miniszteri rendelet. Tudtuk, hogy megy ez odafent, mindennek nagy feneket kerítenek, nem vigyáztunk a kirándulók testi épségére, diplomáciai bonyodalom is lehet belőle. Ha nem teljesítjük, elveszik a területet, másnak adják bérbe.

Golyós puskával felszerelt erdészek, vadászok várják most a medvét. Mindegyikük a medve által máskor is használt csapáson, ösvényen állt lesben. Én az üdülőtelep felé vezető úton kaptam helyet. Nem szerettem az ilyen hóhérmunkát, lepufantani egy félig szelíd macit. Valószínű, hogy nem bántana senkit, ha békén hagynák, nem sajnálnák tőle azt a kis ennivalót. Vajon a malac is csak egy kis csemege volna? Lehet, hogy medveszempontból neki van igaza.

Augusztus közepe volt, a hulló csillagok ideje. Még korán volt, de az eget egérszínű pocakos felhők borították, ebből nem lesz csillagnézés. Azt mondják, még sötétedés előtt kijön a

medve, bár csak jönne, hogy essünk túl rajta. Remélem, nem jön hozzám. Persze ilyen az én szerencsém! Ott jön a medve az úton. Hatalmas állat, nyugodtan cammog. Vállhoz emelem a puskát, a céltávcsövön át nézem. Kopott sötétbarna nyári bundát visel, és az oldalán... igen, az oldalán ott a tenyérnyi fehér folt! Marci volna? Hogy került ide? Ilyen jól visszavádították! Itt van alig húsz méterre.

— Marci! — kiáltok rá.

Megáll mereven, néz felém. Lehet, hogy nem Marci, egy másik fehér foltos medve. Felismerte a nevét vagy csak a kiáltásra állt meg?

— Hol a feneked Marci?

Lassan két lábra állt, és első mancsával megveregette a hátsó felét.

Ő az, Marci! Dehogy lövök rá a barátomra. Csak tudnám valahogy eltüntetni.

— Menj el, szaladj innen jó messzire — felé indulok, így két lábon jóval magasabb, mint én. Hadonászva, kiabálva biztatom. Négy lábra ereszkedik, dörög valami, aztán becammog az erdőbe. Bár csak sikerülne valahogy eltűnnie a környékről!

Pár perc múlva fűrészfogó villám ostromozta a felhőket, tom-pán hömpölygött a dörgés, és mintegy visszhangként éleset csattant egy golyós puska fent a gerincen. Nem sikerült!

— Ég veled Marci — mondtam levett kalappal. — Remélem, hogy odafönt az örök vadászmezőkön még találkozunk.

A felhő kövér esőcseppeket hullatva siratta.

Ráduly János
(1937 —)

ÉRKEZEM

Hozzád sietek.
Nem a múltból — a jövő
Felől érkezem.

FÉNYBOKRÉTA

Napok lángolnak
A szemedben. Vagyok a
Fénybokkrétájuk.

VAD

Erdészleányok
Laknak bennem. Elölük
Futok én, a vad.

ÁLMOSS VEZÉR

Föláldoztatok.
Magatokért tettetek
Halhatatlanná.

ARANYFURULYA

Pásztornak a szép
Idő, fűnövesztő fény —
Aranyfurulya.

MENEKÜL

Az idő már nem
Hisz időtlen voltában:
Folyton menekül.

RÜGYET

A kíváncsi
Megtartó erejében
Rügyet bont a hit.

ILLENE

Illene hozzánk
Legalább egy fészeknyi
Édes ősz-éden.

HAJÓ

A fedélzeten
Senki. Üres. És halott.
Akár a Föld, Föld!

BOLYAI JÁNOS

Én kitöprengtem:
Mégis, mit hozzak néktek? —
„Új, más világot.”

A KÖLTŐHÖZ

Építsed újra,
Szavakból, a menny sátrát.
Kastélyosítsad.

KOPPAN

Koldusbot koppan:
Meleg otthont keres a
Hiányérzetem.

MEGTŰRT

Nagygyűlést tartnak
Szavaim. Én hallgatok. —
Megtűrt idegen.

PÁRNÁM

Balzsamos fényben
Fürdő álom. Tenyere
A fekvő párnám.

HA ÖLÉBE

Gyolcstisztaságú
Remény. Ha ölébe kap,
Jövendő lesznek.

ELVESZTETTE

Arcom redői
Közt elvesztette magát
A csodaszarvas.

MARADJ

Maradj, ki voltál:
Önmagadnyi méltóság —
Fénytörésben is.

UTAM

Leggyötrelmesebb
Utam: születéstől a
Nyomdafestékig.

ÜLJ

Száguldó kor ülj
Haikum árnyékába —
Szomjad oltani.

Csire Gabriella

(1938 —)

A SZÁRNYAS KAPU

Oltásra kell vinni a gyermeket. Ez a harmadik hármasoltás.

Rácsos ágyában áll Kismaci. Formás lába alatt enyhén süppedt a virágos matrac. Gömbölyű kezével jó erősen megragadja s rázza a kiságy fémkorlátját. Közben gügyög. Érti a beszédet. Nyelve alatt lapulnak már a hangok, de még nem tudnak egymásba kulcsolódni, hogy szavakká formálódjanak.

Mit mond, mit beszél? — hajolok hozzá.

Nem lehet tegezni, olyan csöpp. Érdes a „te” ennek a kis szíromnak.

Csak ketten vagyunk most. Tatinak dolga van — magyarázom neki. — És elmegyünk a doktor nénihez.

Rám kacag.

Gyorsan, gyorsan, ki a szabadba! — értelmezem az örven-dező gurgulázást.

Kiemelem az ágyából. Térdeemen rugózik. S olyan butaságok jutnak eszembe, hogy: „Áll a baba, áll, mint a gyertyaszál”, s tolul elő sok ringató, becéző csacskaág.

Az öltöztetés nem könnyű. Össze is kapunk. Kismaci türelmetlen, s nyűgösen nyekereg. Minek ez a sok kacat? Nincs találékonyság a felnőttekben. Ingibingi, kezeslábas, kesztyű, sapka. Olyan lesz, mint egy parányi úrhajós. Magamra kapom én is a kabátomat. Végre-valahára elkészülünk. Az előszobában hiába várakozik a babakocsi. Napok óta nem működik a felvonó. Sebj, közel van hozzánk a rendelő! Ölbe kapom hát Kismacit. Érzem ragaszkodó simulását, puha, jóleső ernyedtségét és szappanillatát.

Milyen biztonságos a szülők ölében! Én is azt hittem, apám s anyám mindentől meg tud védeni. Amikor először hallottam

gyermekfővel a halálról, bizakodva lestem édesanyám arcát. Ugye, ez is csak olyan, mint a sárkány vagy a mesebeli csúf boszorkány? De homlokát felleg árnyékolta be kis ideig. És válasz helyett másfelé terelte figyelmemet.

Meg-megcsúszom a jeges havon. Átmegyünk a túlsó oldalra. Gépkocsik húznak el mellettünk. A kanyarodó taxi szinte súrolja vállamon átvetett hosszú sálamat. De idejében érkezünk. Előre vesznek. A nagyobb gyerekek konzultációra várnak.

Kismaci a mérleg hálójában kapálózik. Pillanatig se veszi le rólam nyugtalan tekintetét. És én mosolygok. Biztatóan. Ő hisz nekem. Megnyugszik, s felkacag. A nővér elégedetten bólint. Nem szereti a sírós bábiket — magyarázza Kismacinak —, csak a bátrakat, mint amilyen ő, míg megméri a gyerek súlyát és testmagasságát. Ismét gyarapodott és nőtt is két centit! Büszkén ragyognak a fehér lepedők s az üvegszekrénybe zárt műszerek.

Az orvosnő is megcsodálja a csecsemőt. A nyelvét vizsgálja meg a torkát. Kétségbeesett, segélykérő pillantások. Csacsogok valamit, s „érveim” meggyőzik Kismacit. Kedvemért az újabb játékot is elfogadja.

Az orvosnő háttal áll nekünk. Csak én tudom, mit készít elő: a fiolát meg a fecskendőt. Soha nem voltam ilyen vidám! Csurog rólam a veríték. Annyit azért elárulok Kismacinak, hogy a tű csíp egy kicsit, de csak annyira, mint egy icuri-picuri bolhacska. Összenevetünk.

Az injekciós tű elmerül a combjában.

Torkomban dobog a szívem. A csalódás szörnyű üvöltését várom. Semmi. Kicsit sápadt az arca. Az orvosnő meglepetten nézi a gyermeket, és csücsörítő szájjal pusztit küld feléje.

Ruhák, öltöztetés. A nap leszállt már a háztetők mögé. Lilás fény. Havas fák, szánkózásra hívó téli hangulat. Mégis bágyadt vagyok. Az izgalom elgyötört.

Valószerűtlenül megnyúlt hazafelé az út. Csak két kis utca — próbálom összeszedni magamat. Pár óriáslépés az egész, s

otthon vagyunk. Gondold, hogy nem is vettetek gyerekocsit, s ölben cipeled nap mint nap — erőltetem képzeletemet —, vagy üldöz egy veszett kutya, nyomodban a tűzvész, s mentened kell a lángok elől a gyermekedet!

Már nem érzem a jobb karomat. A bal karomat még annyira se. Meg se pihen az egyikben, máris átültetem a másikba. Alig tudok ránézni. Zavar az ernyedt, rám hagyatkozó odaadás. Honnan is ez a mérhetetlen bizalom? Hiszen olyan gyenge vagyok, nézd, kicsi csillag, már az akarat se használ, a mindent legyőző akarat... Karomból kifut az erő. Jaj, a sok téli holmi! Kilenc kilo és tíz deka súly a negyvenhét kilón. Miért is választottál engem, szegénykém? Annyi szív kínálkozott neked! Gyerekkoromban úgy képzeltem, hogy a születendő kisdod ki választja magának a legszebb szívet, s az lesz az édesanyja.

Csak ötven méter és elérjük a szárnyas kaput. Ötven méter! Leszek-e még, amikor ötven méter, öt hónap vagy öt esztendő választ el majd a céltól? Attól, hogy fiamból önálló ember, felnőtt legyen?

Rémültem érzem, mint csúszik, siklik a karomból lefelé. Mit tegyek? Még mindig ugyanaz a bizakodó tekintet és elégedett rózsaszín arcocska.

Valaki meggyorsítja a lépteit a hátam mögött. Magas, testes asszony. Feje, nyaka vastag gyapjúsálba bugyolálva. Biztosan náthás. Akármilyen is történjék — gondolom —, nem hagyom, hogy segítsen. Már a térdemig csúszott Kismaci... talán leülök ide, a kőkerítés szélére...

Fogja a táskámat! — parancsol rám az idős asszony.

Tiltakozni sincs erőm, amikor átveszi tőlem a gyermeket. Kismaci csodálkozva visszanéz az ismeretlen nő válla mögül, és nagyot ásít.

Hány hónapos?

Nyolc.

Fejlett, nagy gyerek. Fiú?

Igen. Itt lakunk, a sarokházban — mondom —, mert már fölerősödött az asszony lélegzetvétele is.

Biztosan asztmás — döntöm el —, az asztma nem ragályos.

Nekem is van kis unokám — adja vissza a gyermeket. — Itt laknak? — mosolyodik el a szárnyas kapu láttán, amelyen át hínók dübörögtek ki-be itt valamikor.

A hála egészen előnt. De mielőtt szólhatnék, jó angyalom kedélyesen búcsút int, s apró, óvatos léptekkel siet tovább a jeges havon.

Kaput nyitok. Kismaci az álom súlyával nehezedik rám. Nyugodtan, mélyen alszik. Könnyű lesz feljutni az első emeletre, hiszen már itthon vagyunk. Furcsa, eltűnik előlem a szélesen kanyargó lépcsősor. Felrémlik a szomszéd néni, kislánykoromból, szörnyű nagy golyvájával. Most is hallom szaggatott lélegzetvételét, s rémület fog el düledt szeme láttán... két ikertestvér egyszerre fejezte be az egyetemet, ugyanabban az évben... anyjuk ünnepi vacsorát akart rendezni, hiszen teljesült az álma: diplomás emberek lettek a fiaiból! Egész nap lótot-futott, beszerzett, cipekedett... Késő délután volt már, amikor fuldokolva igyekezett a hegyre kapaszkodó úton fölfelé... csak két rövid utcácskán kellett még végigmennie. Amint a kapu kilincsére nehezedett, görcsbe rándult a keze... benn a lakásban ünnepi fény... udvarukban találtak rá a fiai... ötven éves, ha volt.

Felérek az emeletre. Az előszobában bánatosan gubbaszt a szép gyerekkoszár. Fölkattintom a villanyt, és Kismacit az ágyra fektetem óvatosan. Rögtön felriad, s rám függeszti ragyogó szemét.

Mosolygok. Biztatóan. Nincs mitől félned — simogatom göndör haját —, nincs! Az anyák nem hálnak meg a kapu előtt.

A MAROS MENTI CSATA

Kenyérmező, 1479

Hírül hozták Mátyás királynak, hogy Ali bég hatalmas sereget gyűjt a Duna mellékén. A török császár híres vezére katonák sokaságával készült Erdélyország elfoglalására. Ám a király sem ült ölbe tett kezekkel. Követeket küldött két jó vezérének. Az egyik követség Báthori Istvánt, a másik meg Kinizsi Pált értesítette a közelgő veszélyről.

— Jól vigyázzatok — adták át Mátyás üzenetét a követek —, mert rövid idő múltán hatalmas sereggel lépi át a határt a török. Menesszetek kémeket az ellenség táborába! Meg kell tudni idejében, mit forral Ali bég. Közben gyűjtsetek nagy hadinépet, hogy ne érjen váratlanul a támadás!

A Királyúr szavára nagy sietséggel látott hozzá Báthori István éppúgy, mint Kinizsi Pál a zsoldosok toborzásához. Kémeik titkos utakon jöttek-mentek, s hozták késedelem nélkül a jelentéseket, majd a rettenetes hírt, hogy Ali bég átkelt a Dunán, és Erdély földjére lépett hatvanezer emberből álló seregével.

Ekkor Báthori István üzenetet küldött jó bajtársának, Kinizsi Pálnak:

— Földünket dúlja már a török. Bár mi jóval kevesebben vagyunk, mint hatalmas ellenségünk, mégis győzni fogunk, ha bekerítjük Ali bég seregét. Ezért arra kérlek, drága barátom, jöjj sietve hadinépoddal. Én szemből vívok majd velük, míg te hátba támadod a kontyosokat.

Kinizsi Pál ekkor Temesváron gyülekező szép nagy seregével azonnal elindult. Messziről követte a török sereget, nehogy megsejtse Ali bég a titkos haditervet.

A törökök nagy hirtelenséggel rohanták le a gazdag városokat, égették fel a gyönyörű falvakat. Raboltak, öltek, várakat, templomokat és palotákat fosztogattak, máglyára vetették a könyveket. Azt hitték, ellenállás nélkül térhetnek most már ha-

za a lopott kincsekkel, elhajtott állatcsordákkal és a rabul ejtett férfiak, nők, gyermekek sokaságával.

Egy szép, tágas síkságon ütöttek tábort éjszakára. Jobbról a Maros vize, balról magas hegy határolta Kenyérmezőt. Ali bég arra számított, hogy a közeli városok felől nem érheti meglepetés. Gyulafehérvárt feldúlta már, Szászsebes pedig bizonynyal rettegve retteg. De mekkorát nézett, amikor kémeitől megtudta, hogy fegyveres had rejtőzködik a csendes városcáiban.

Ali bég rögtön összehívta vezéreit, s rövid tanácskozás után úgy döntött, hogy reggel nem indul tovább a drága prédával. Előbb megütközik az erdélyiekkel.

Hajnalban mindkét csapat felállt a sík mezőn. Báthori István, népével együtt térden állva könyörgött Istenhez, majd buzdító beszédet mondott.

— Vitézeim, készüljetek föl a harcra! Bátran szálljunk szembe az ellenséggel! Ők prédálni, ölni, rabolni jöttek szülőföldünkre. De mi édes gyermekünkért, feleségünkért, atyánkfiaiért és hazánkért fogtunk fegyvert. Elragadták jószágainkat és foglyul ejtettek, akit csak tudtak: anyát, gyermeket, férfit s hajadont, hogy halálba hajszolják, rabként dolgoztassák őket, amíg csak élnek. Ne tűrjük ezt, szeretett vitézeim! Törjünk bátran Ali bég seregére! Tudjátok meg: én mindig veletek együtt csatázom, s ha nem veszek győzelmet, még ma Krisztus urunk vendége leszek. Vitézeim, Isten nevében, föl a harcra!

A harcosok hűséget esküdtek vezérüknek, s gyorsan elfoglalták kijelölt helyüket. A Maros partján sorakozott fel a százból és románokból álló jobb szárny. A sereg bal szárnyát a székelyekre bízta. Középen és hátul a Báthori vértesei tömörültek. A törökök ellepték az egész láthatárt, de a gazdag prédát meg a foglyokat is sok fegyveressel őrizték.

Dobok s trombiták, rikoltozások, harci mének nyerítése és csatakiáltások süvítő zajában rohant egybe a két sereg.

Nagy erővel csaptak össze a harcosok. Ali bég egyik serege ricsajos rikoltozással a jobb szárny felé kanyarodott, s a Maros

partján vívott keményen. A másik török sereg a bal szárnyat vette célba. Ott is ember ember ellen harcolt életre-halálra. De hiába irtották a szászok és románok támadóikat, mert Ali bég újabb s újabb hadat szabadított rájuk. Gyorsan fogyatkozott a Báthori serege. Sok harcos elesett vagy a folyó vizébe fúlt. Akik életben maradtak, merészen vágtak át a török sereg sűrűjén, majd középre húzódtak, a magyar sereg zömével egyesülve. De nem csak a jobb szárny morzsolódott fel hamar. A székelyek is bátran forgolódtak, porba sújtva támadóikat. Ali bég azonban újabb s újabb ezreket küldött rájuk. A mérhetetlen túlerővel szemben csak egyet tehettek a székelyek. Odahagyva a bal szárnyat, bevegyltek a középén harcoló vértések közé.

Ekkor a fővezér megsarkantyúzta jó lovát, hogy egyesült serege élén rohamot indítson a törökök ellen. A következő pillanatban lova megbotlott, Báthori pedig, paripájával együtt, a földre zuhant.

Megijedtek a harcosok, mert rossz jelnek vélték a harci mén felbukását. S arra kérték vezérüket: térjenek vissza szálláshelyükre vagy fussanak föl a hegyre, mert nem lesz jó vége a csatának.

Báthori István fölkelt a földről, paripája is vígan talpra állt.

— Ne gondoljatok semmi rosszra, vitézeim! — ült ismét nyeregbe. — A ló a vérző sebektől iszonyodik, nem jósol balszerencsét. Isten velünk van! Kövessetek hát. Utánam! — kiáltotta, és fegyveresei élén bátran nyargalt előre, hogy megütöközzön az ellenséggel.

A váratlan rohamtól hátrálni kezdett a sok török. Ekkor Ali bég négy új hadat támasztott, hogy eltiporja Báthori kicsiny seregét. Összevegyült a harctér közepén a fegyveres tömeg. Éles kiáltások hasítottak a csendbe, s a fölkavart por sötét fellepként vont be a harcmezőt. Fegyverek csörgése, patás lovak dobogása és haldoklók hörgése erősödött iszonyú lármává. Ali bég bekerítette lassacskán az erdélyi hadinépet. Báthori is több sebből vérzett már, lovát sem kímélték a vagdalkozó kardok meg a dárdák. Holtak százai, ezrei borították a Maros-parti sík-

ságot, mégis egyre szűkebb és szűkebb kört vontak a magyarok köré az elhullt társaik helyébe lépő új török hadak.

Biztosnak látszott már a hatalmas ellenség győzelme, amikor a véráztatta harcmezőn megjelent Kinizsi Pál, és elszánt serege élén hátba támadta Ali bégét.

— Jézus! Jézusom, segíts! — kiáltották teli torokból a nagy erejű vitéz katonái, s szabdalni kezdték, ahol csak érték, a törököket.

Megrettent Ali bég a verhetetlen vezér láttán. Serege megbomlott, s amint meghallották Kinizsi oroszlánbődülését, hátálni, menekülni kezdtek, halálra taposva egymást.

— Hol, merre vagy, Báthori István? — harsogta túl a harci zajt Kinizsi Pál. — Mondd, hol keresselek, drága barátom! Szólj, felelj, élsz-e még?

A nagy vérveszteségtől bágyadtan, a török harcosok gyűrűjéből, Báthori így kiáltott:

— Itt vagyok, bajtársam, jó Kinizsi Pál! De már nem sokáig: sebek borítják testemet. Forgasd a kardodat, barátom. Legyen tied a győzelem!

— Indulok, mindjárt nálad termek, drága jó bajtársam! — dörögte Kinizsi Pál, s két kardjával lekasabolta a magyarok köré tömörülő törököket, s megmentette a halálveszedelembé jutott Báthorit.

A kétfelől szorongatott török sereg a hegy felé iramodott. De oda is követték ellenségeiket a magyarok. Hegyen, völgyön, síkságon, patakon, erdőn át kergették a szétszéledt törököket Kinizsi és Báthori vitézei három napon és három éjen át. Csak néhány főtisztet hagytak életben, akikért váltságdíjat vagy fogolycserét remélhettek, a többit mind levágták.

Ali bég a közeli hegyen keresett menedéket. Álruhát öltött, és szállást kért egy hegyi pásztortól. Az egyszerű kalibában vészelte át az éjszakát. Amint megvirradt, fölkapott lovára.

— Én most elmegyek, de tudd meg, hogy vitéz Ali bég volt ma éjjel a vendéged! Indulj most, és jelentsd Báthori Istvánnak meg Kinizsi Pálnak, hogy jó gazdája, derék szállásadója voltál a török fővezérnek!

Szólni se tudott szegény pásztor a döbbenettől. Elbámulva nézett a száguldó lovas után. Ali bég megszabadult a biztos háláltól, egy szál ruhában futott vissza Törökországba. Amije csak volt, Erdélyországban hagyta: seregét, harácsolt vagyonát és a szultánnak adott szavát.

Miután megnyerték a csatát, a magyar vitézek kiszabadították a foglyokat és a birtokukba vett török táborból viasszezték az elrabolt kincseket. Nagy volt az öröm, s bár késő este volt már, lakomát rendeztek, s igaz hálaadással láttak neki az evésnek-ivásnak. Vidáman borozgattak s a lantosok énekében gyönyörködtek. Minél jobban fogyott a bor, annál szilajabban kezdték járni fegyveres táncukat a hősök. Végül Kinizsi is csatlakozott a táncoló vitézekhez. A nagy erejű dalia fogával felharapott a földről egy török hullát, s úgy járta táncát könnyedén.

Reggelig tartott a lakoma. Mákszemnyit se aludtak a hősök a Kenyérmezőn kivívt győzelem utáni éjszakán. Csak másnap gondoltak halottjaikra. Nyolcezer emberüknek adták meg a végtisztességet. A harcmezőn harmincezer török tetem maradt.

A két vezér, diadalmas serege élén, elhagyta Kenyérmezőt, és Gyulaféhérvárra vonult. Onnan indultak Mátyás királyhoz a gyorsfutárok, hogy megvigyék a hírt: Ali bég hatalmas seregét a Maros menti csatában 1479. október 13-án legyőzték a kis Erdélyország fiai.

Jegyzet

Ali bég — török hadvezér Mátyás király korában. 60000 fős seregével Erdélybe nyomult, de a kenyérmezei csatában (1479. október 13.) csúfos vereséget szenvedett.

Báthori (Báthory) István (1435–1493) — erdélyi vajda és a székelyek ispánja. Több fontos diplomáciai feladatot látott el Mátyás király szolgálatában. Részt vett Szabács ostromában (1476) és Kinizsi Pállal együtt fényes győzelmet aratott az Erdélybe nyomuló törökök felett az 1479-es kenyérmezei csatában.

Kenyérmező (Câmpul Pâinii, Románia) — nagy kiterjedésű sík mező Szászsebes (Sebeș) és Szászváros (Orăştie) között. A dél-erdélyi síkon zajlott le Alkenyér (Șibot) falu közelében a kenyérmezei csata 1479. október 13-án az országba nyomuló törökök és az erdélyi hadak között. Ali Kodzsa bég csúfos vereséget szenvedett Báthori István erdélyi vajda és Kinizsi Pál („a kenyérmezei hős”) soknemzetiségű seregétől.

Kinizsi Pál (?–1494) — híres hadvezér a Hunyadiak korában, temesi ispán. Fiatal korában Magyar Balázs parancsnoksága alatt harcolt (és feleségül vette leányát, Magyar Benignát). Később Mátyás király nyugati hadjárataiban és a török hódítók elleni harcokban tüntette ki magát. Jelentős szerepet játszott a kenyérmezei ütközetben (1479): felmentő seregével döntötte el a törökök vereségével végződő csata kimenetelét. A Bihar megyei molnárlegényből lett robusztus alkatú, nagy erejű vitéz hőstetteit mondák övezik.

Mátyás király, Hunyadi (Corvin) Mátyás, I. (1443–1490) — Magyarország és Csehország királya, Ausztria hercege. Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet kisebbik fia. Tizenöt éves volt, amikor a Hunyadi-párt királlyá választotta és gyámját, Szilágyi Mihályt kormányzóként melléje rendelte. A központi hatalom megszilárdításával egyidejűleg állandó zsoldos haderőt hozott létre. Ebből nőtt ki híres „fekete serege”. A török hódítók megfékezésére komoly lépéseket tett. A Száva folyó mellett elhelyezkedő kulcsfontosságú várak bevétele (Jajca, 1463 és Szabács, 1476) jó időre gátat vetett a török birodalom európai terjeszkedésének. Az Erdélyt veszélyeztető török had ellen két jó vezére, Báthori István és Kinizsi Pál nyert döntő ütközetet Kenyérmezőn (1479). Élete utolsó éveiben Bécs ellen vonult. Birodalmi terveinek megvalósítása váratlan halála (Bécs, 1490. április 6.) miatt félbeszakadt. Második feleségével, Beatrixszal együtt tartott udvara a humanista műveltség pártfogója lett. Kiemelkedő létesítménye értékes könyvtára, a Corvina. Uralkodása alatt lépett működésbe az első magyar nyomda (1472) stb. Alakját krónikák, mondák, népmesék, anekdoták, irodalmi és képzőművészeti alkotások örökölték meg. A városban, ahol meglátta a napvilágot, szülőháza és főtéren álló lovas szobra — Fadrusz János alkotása — műemlék, de ide gyökerezik az álruhás királyról szóló legnépszerűbb népmese is, *A lozsvári bíró*.

A VÁRVÉDŐ VÁRADIAK

Várad, 1660

A szászfenesi csata javában tartott, amikor hű bajtársai szerbe fektették a több sebből vérző fejedelmet és elsiettek vele a harcmezőről.

II. Rákóczi Györgyöt Váradon érte utol a halál. Tetemét hitvese és a főkapitány csempészte ki éjnek évadján a városból, hogy eltemesse. A várórség is velük tartott.

Megrettent a város, hiszen se fejedelme, se hadereje nem volt már Erdélynek. A váradi férfiak tatár fogságban sínylődtek vagy Szászfenesnél lelték halálukat a vesztes csatában. A boszszuálló szultán hatalmas sereget küldött a „Rákóczi-fészek” ellen. Ali Csengizáde basa, a fővezér és Szejdi Ahmed basa egyesített serege a védelem nélkül maradt Várad felé vette útját.

A város lakói behurcolkodtak a várba, majd felgyújtották Váradot, nehogy befészkelje magát házaikba az ellenség. A Csonka bástyáról és a kőfalakról nézték a rettentő sebességgel terjedő tüzet. Könnyáztatta szemmel figyelték, mint falják föl a lángok otthonaikat. Egymásba olvadt, mint valami rémkép, a tömördek fal, zsindely, palánk, oszlop, torony és tető. Hamuvá lett a gyönyörű templom. Fekete füst csapott fel a Péntekhely negyedből. A magas palotákra és a főiskola épületeire is lángpalást terült. Az elharapozó lángok bevilágították az éjszakát és felforrósították a vár előtti nagy piacteret. A hóhullám már a széles vizesárkon is átcsapott.

Másnap, az augusztusi napsütésben a bástyákról látni lehetett a várhoz közeledő hatalmas török hadat. Gyalogosok és lovasok százezrei, megrakott szekerek, faltörő ágyúkat vontató megpuskaporos hordókat cipelő elefántok és láncra vert rabok sokasága táborozott le a vár közelében. A várbeliek, akik nyolcszázan voltak, azzal biztatták magukat, hogy az ötszögű védfallal kerített ötbástyás erődítmény a legádázabb támadásnak is ellenáll. Hi-

szen 1598-ban öt hétig ostromolták, mégse tudták bevenni Váradot a törökök. Azóta már, az elmúlt hatvan év alatt külső várat is emeltek és újjáépítették a belső várat.

Amikor Ali basa parancsára fölharsantak a trombiták és megszólaltak a dobok, több száz ágyú vette célba a védfalakat meg a bástyákat. Szünet nélkül dörögtek, roncsoltak, kezdték ki a hatalmas erődítményt.

Balogh Máté kapitány, a várvédők kis csapatával meg a város ide szorult népével úgy küzdött, hogy az ellenség ne is sejtse, milyen kevesen vannak. A lelkipásztorok bátorító, buzdító szavakkal tartották a lelket az emberekben. A főiskola professzorai és tógás diákjai fegyvert fogtak. Egy emberként harcolt mindenki: egyetlen bástya se maradt védtelen.

Se fáradtság, se éhség nem lankasztotta a várvédőket, bár negyven nap alatt nemcsak a bástyák, hanem a belső kőfalak is megínylették a rettenetes ágyúzást. De szilárdan állt még a váradi vár, és Ali Csengizáde ostromra kész serege egyetlen rést se talált, amelyen át bevehette volna a hatalmas erődítményt.

De váratlanul egy asszony járult a török vezér elé, és így szólt:

— Nagyúr! Ha kiszabadítod rabul ejtett fiamat, én megmutatom neked a várárok vizének az útját. Csak az árok vizét kell leengedned, és szárazföldön átkelő seregeddel irgalom nélkül beveszed a várat. Máskülönben hiába minden: Várad nem fél az ágyúzástól.

Ali basa azonnal megkerestette az asszony fiát, és előhozatta. Az anya felfohászkodott örömében, és áldó szavakkal hálkodott a török fővezérnek.

— Most rajtam a sor — mondta az asszony, s mindjárt megmutatta, hol kell kibontani a vár széles árkat.

A törökök tüstént munkához láttak, és lefolyatták az árokba vezetett vizet. Az ostrom negyvenedik napján arra ébredtek kora hajnalban a várvédők, hogy a török tábor megélénkül. Több létrát cipelő csapat közeledett a nyugati falakhoz. Míg a várvédők a Csonka bástya védelmére siettek, a vár ellenkező oldalát

égrengető robaj rázta meg. A felrobbantott keleti bástyákon repedések és rések támadtak, utat engedve a betóduló janicsárok előtt. A merész rohamtól meglepett várvédők már-már meginogtak, amikor asszonyaik köveket kezdtek hajigálni az ostromlókra, és olvasztott fagyút meg forró vizet zúdítottak a janicsárok nyakába. A többi nő a gyerekekkel együtt köveket hordott és betömte a falakon ejtett repedéseket.

A besüvítő golyók és nyílveesszők egymás után szedték áldozataikat. Már a diákdandár hadnagya, Almási Dávid is elesett.

A nagyvenkettedik napon Szalárdi János, odahagyva a Veres-bástyát, melyet vitézül védelmezett, így szólt társaihoz:

— Azt hiszem, én vagyok közületek a legidősebb s talán a legtapasztaltabb. Barátaim! Mindent megtettünk, amit megtehettünk. Kitartottunk becsülettel, amíg csak lehetett. Most már mindennél fontosabb, hogy mentsük meg az ősi levéltárat, a főiskola javait és a félig kész Bibliát, a nyomdával együtt. Ha mindezt biztosítja és szabad elvonulást engedélyez Ali basa, feladjuk a várat.

Az idős levéltáros szavára, aki fiatal korában az öreg Rákóczi titkára volt, mindenki hallgatott. És a várnagy, közmegegyezés alapján, augusztus 27-én kitűzte a fehér zászlót, majd követeket menesztett az ostromló hadak vezéréhez.

Ali Csengizáde átfutotta a pontokba szedett írást, a vár feladásának a feltételeit, majd tollba mondta oltalomlevelét, amelyben ez állt:

„Várad várában való kapitányok, nemesség és egyéb tisztek és egyéb nemzetek és vitézlő rendek, kicsinytől fogva nagyig! Amely levelet előmbe küldtetek, melyben valamit kívántatok, aszerint minden részeit megengedték. Minthogy hatalmas császárunk fényes köntöséhez tartoztatok és most is az ő hatalmasságához ragaszkodtatok: kívánságaitok szerint mindenek megengedtetnek. A várból ki kell mennetek. Akármerre akartok menni, basákat, bégeket adok mellétek, bátorságos utatok lészen. Akik közületek itt akarnak maradni, azoknak házukat,

kertjüket, szőlőjüket, szántóföldjeiket azonnal visszaadom. A távollevők is, ha visszajönnek, ugyanazon szabadsággal élhetnek. Az iskola minden hozzátartozókkal kár nélkül maradjon nálatok. A levéltár úgyszintén. A tipographia minden szerszámaival együtt a titek legyen. Hogy a hatalmas császár előtt ezután is érettetek esedezni fogok s amit kértek, meg is nyeritek, arra magamat ígérem. Hogy pedig mindezeket be fogjuk tartani, esküszöm a mindenható Allahra, a fényességes császár fejére és saját szakállamra. Melynek emlékezetére adjuk ezen pecsétünket s kezünk írásával megerősített levelünket. Kelt 1660. Kisasszony havának 27-ik napján a Várad melletti táborban.”

A várbeliek nagy hirtelen összeszedték ingóságaikat, a törökök pedig hidat tákoltak össze a széles árok fölött. Alig készült el a hevenyészett híd, máris érkezett a parancs: két óra alatt mindenki köteles kivonulni a várból! Hiszen ennyi idő alatt sem a levéltárat, sem a nyomdát nem lehetett kiüríteni! Az előállított szekerekre csak a várnép fért fel és a kollégiumi könyvtár, ide menekített javaival.

Ali basa nem hagyott időt egyébre. De megengedte, hogy lepecsételjék a két helyiséget, amelyben a Szent László korától őrzött levéltár és a nyomda volt, a félig kinyomtatott Bibliával. Ígérte, hogy bármikor visszajöhetnek, és oda vihetik féltett kincseiket, ahova akarják.

Augusztus 28-án a több mint negyven napig tartó ostromnak ellenálló várnép átkelt a hevenyészett hídon. A török basák és bégek nem akartak hinni a szemüknek: alig voltak nyolc-száznál többen, a nőket és a gyermekeket is beleszámítva. Míg megindultak velük a szekerek, az áttört réseken beszűrődött jancsárok ellepték az egész várat: mindent felkutattak, törtek-zúztak és raboltak. A lepecsételt nyomda előtt maga a fővezér állt őrt. Kivont szablyával védte prédára éhes katonái elől a keresztények Bibliáját.

Várad török kézre jutott, míg a várbeliek szekértáborra, Szejdi basa vezetésével kijutott az ellenség gyűrűjéből, és más-

nap Debrecenbe érkezett. Itt lelt új otthonra a váradi főiskola, életben maradt tógás diákjaival és vezetőjükkel, Martonfalvi György professzorral együtt. A nyomdát Kolozsvárra szállították, ahol a várostrom idején is munkálkodó könyvnyomtató, Szenczi Kertész Ábrahám 1661-ben megjelentette a szép nagy betűkkel szedett gyönyörű Bibliát. A „Váradi Biblia” arról volt nevezetes, hogy Köleséri Sámuel professzor jobbította, korszerűsítette s látta el jegyzetekkel Károlyi Gáspár fordítását. Kolozsváron lelt otthonra Szalárdi János is, aki Siralmas magyar krónikájában örökítette meg az öreg és a fiatal Rákóczi korát, az Erdélyre zúdult török veszedelem szomorú históriáját.

Csak a levéltár tűnt el örökre. De megmaradt a főiskola, a Váradi Biblia és Erdély leghíresebb nyomdája, amely Szenczi Kertész Ábrahám halála után a Tótfalusi Kis Miklós birtokába jutott.

A várvédő váradiak szétszóródtak. Ki itt, ki ott lelt megélhetésre. Hiszen új korszak nyílt. A három fejedelmet váltó, évekig tartó háborús időszak véget ért. A török császár Apafi Mihályt tette meg Erdély urává. S az új fejedelem idején ismét sarjadni kezdett a fű s a jóremény.

Jegyzet

Ahmed Szejdi (?–1661) — boszniai, majd budai (utoljára kanizsai) basa. Köprülü Mehmed nagyvezír parancsára sereget gyűjtött, hogy megsemmisítse a fejedelmi székéből letett II. Rákóczi Györgyöt. Temesvárról kiinduló seregével nagy öldöklést vitt végbe és rengeteget zsákmányolt. A bevehetetlennek bizonyult Kolozsvárra sarcot vetett ki. 1660. május 22-én a szászfenesi csatában megverte Rákóczit. Augusztusban Ali Csengizáde fővezér hadaival egyesült serege élén részt vett a váradi vár ostromában és elfoglalásában. A Porta még ugyanabban az évben halálos ítéletet hozott ellene és kivégeztette.

Ali Csengizáde (1578–1664) — jenői, majd temesvári basa, az 1660–1662 között Erdélybe rendelt török hadak fővezére, Köprülü Ahmed nagyvezír helyettese. 1660-ban Szejdi Ahmed budai basával együtt bevette Váradot, fejedelemmé választatta Barcsai Ákost. Barcsai megöletése után a Habsburg-szövetséges Kemény János ellenfejedelmet és a hozzá hű székelyeket

fegyveres erővel tiporta el. Végül kieroszakolta Apafi Mihály fejedelemmé választását. Temesváron halt meg 86 éves korában.

Apafi Mihály (1632–1690) — erdélyi fejedelem. Előkelő családból származott. Részt vett II. Rákóczi György lengyelországi hadjáratában, és a krími tatárok fogságába esett. Négy év után szabadult, magas váltságdíj fejében. Török nyomásra választották fejedelemmé a Marosvásárhely melletti Libáncs-mezőn (1661. szeptember 12.), de csak az ellenfejedelem, Kemény János leverése után foglalhatta el ténylegesen a trónt. Három évtizedes uralma alatt a török Porta és a bécsi udvar között egyensúlyozott, míg sikerült helyreállítania a rendet és felendítenie az ipart. A királyi Magyarországon üldözőbe vett protestánsok „gyászévtizede” idején befogadta a bujdosókat. Nagylelkűen támogatta az iskolákat: Nagyenyedre vitette át az elpusztított Gyulafehérvárról a Bethlen-kollégiumot, és alapítványt létesített a Váradról Debrecenbe menekített — egyesített — kollégium megsegítésére. Udvarát szülőhelyén, Ebesfalván és Fogarason tartotta. Miután 1687-ben I. Lipót elfoglalta Erdélyt, búskomorságba merülve töltötte utolsó éveit. Hamvait 1942-ben helyezték végső nyugalomra a kolozsvári Farkas utcai templomban.

Martonfalvi György (1635–1681) — jelentős tanár és iskolaszervező. A teológia doktoraként tért haza külföldön végzett tanulmányai után. A várad református kollégiumban tanított. Tanítványai rajongtak érte: a várostrom és a Debrecenbe való menekülés idején is kitartottak mellette. A debreceni kollégiumot — húsz éves professzorsága és örökösnek nyilvánított rektorsága alatt — a váradhoz hasonló főiskolai rangra emelte, Apafi Mihály fejedelem hathatós támogatása mellett.

Rákóczi György, II. (1621–1660) — erdélyi fejedelem, I. Rákóczi György és Lorántffy Zsuzsanna nagyobbik fia. A lengyel trón megszerzésére indított hadjárata (1657) teljes kudarccal végződött: svéd szövetségese és a kozák segédcsapatok cserbenhagyták, seregét a Porta parancsára kivezényelt tatárok foglyul ejtették, és a Krímbe hurcolták. Miután kíséretével együtt hazatért, a fejedelmi székből a török letette. De újabb sereget gyűjtött az Erdélyt előzőlő török-tatár hadak ellen. Utolsó ütközete végzetesnek bizonyult: 1660. május 22-én a Kolozsvár melletti Szászfenesnél Ahmed Szejdi basa legyőzte. Titokban lopták ki a harcmezőről, de Váradon belehalt sebeibe.

Szalárdi János (1601–1666) — történetíró. Külföldi egyetemeken tanult, hazatérve I. Rákóczi György udvarában levéltáros, majd fejedelmi titkár. II. Rákóczi György, az „öreg” fejedelem bizalmasaival együtt el távolította Gyulafehérvárról. A várad káptalan levéltárosa lesz, majd Bihar megyei táblabíró. Várad ostroma idején a Veres-bástya védelmét lát-

ta el, ő foglalta pontokba a vár feladásának a feltételeit, s vette át Ali Csengizáde basától a szabad elvonulást biztosító oltalomlevelet. Több évi hányattatás után Apafi Mihály megbízásából hozzálátott a kolozsmonostori konvent iratanyagának a rendezéséhez. Siralmas magyar krónikája (1662) a 17. század legjelentősebb eredeti magyar történeti munkája. A mű felfedezése és kiadása (1853) Kemény Zsigmond érdeme.

Szenczi Kertész Ábrahám (?–1667) — erdélyi nyomdászmester. Külföldön sajátította el a mesterséget, magától a holland Elzevirtől. Hazatérve korszerű műhelyt rendezett be Váradon, fejedelmi és főúri támogatással. 1640-től, két évtized alatt, több mint 100 kiadványa látott napvilágot. Legjelentősebb munkája Szenczi Molnár Albert énekeskönyvének három kiadása és a Károlyi Gáspár-féle bibliafordítás id. Köleséri Sámuel nevéhez fűződő javított kiadása, a Váradi Biblia (1657–1661). A biblia nyomása Várad ostroma alatt sem szünetelt. A nyomda és a nyomtatás alatt álló mű átmentése a vár feladásának egyik feltétele volt. A munkálatok Kolozsváron fejeződtek be. Bod Péter szerint 10000 példányban jelent meg a nagy formátumú, szép kivitelezésű Váradi Biblia. A nyomdászmester Nagyszebenben töltötte utolsó éveit, nagy szegénységben. Nyomdáját — amely halála után a fejedelmi kincstár tulajdonába ment át — Tótfalusi Kis Miklós kapta meg.

Várad vára — Nagyvárad (Oradea, Románia) Bihar megye székhelye, a Sebes-Körös két partján. Középkori vára fontos erődítmény volt. A hatalmas ötszögű várat magas, széles, ötbástyás téglafal kerítette és olyan széles és mély várárok, amelynek soha be nem fagyó vizén kisebb hajóval is lehetett közlekedni. A törökök 1598-ban — Nyáry Pál várkapitány idejében — eredménytelenül ostromolták a várat. 1660-ban viszont — II. Rákóczi György fejedelem szászfenesi csatavesztése és Váradon esett halála után — a főkapitány és a helyőrség nagy része a fejedelem holttestének Ecsedre való elszállítása miatt odahagyta a várat. Ekkor Ali Csengizáde temesvári basa, a hadak fővezére és Ahmed Szejdi budai basa egyesült serege beindította az ostromot. A védelmet Balogh Máté alkaptány látta el. A kis létszámú helyőrséget a várba menekült városlakók támogatták. A várvédők (alig voltak nyolcszázötvenen) hőies ellenállás után szabad elvonulás és a város értékeinek a megtartása ellenében feladták Várad várát, amely harminckét évig, 1692-ig maradt török uralom alatt.

Eszteró István

(1941 —)

VERSMONDÓ

Mátray Lászlónak

A tér megborzong, ha ajkadról
áramlani kezdnek a hangok,
megfeledkezve már mindenről
csak ringatsz, rengetsz száz harangot,

minden szónál, mondatnál másképp
feszül meg és ernyed el az ideg,
tavaszba nyílik egy, de árnya
hókrisztályokká lehelve zizeg,

mintha néhány hangszínbe sirül
minden volt érzelem és gondolat,
világ végén milliárd sornyt
ki egy fennmaradt versbe oltogat

Homérosztól máig világló
emlékezettel, hogy achájok
szeméről szavanként ritkuló
ködökben röppen fel a hályog,

akárha víg Anakreóntól
Vitézig egy kortynyi bordal elég
öblíteni gyöngyöző örömet
vagy bánatot, mikor házunk leég,

és elmúlást, Omar Khajjánnal
pohárt koccintva lázzal össze,

feledni mámorok hevében
elég a szilaj vágyak öble,

úgy zeng szavad, vagy mennydörögve
kong ércesen, mint félrevert harang,
akárha legutolsó versben
hajózik együtt nagy és kis kaland.

TABULA RASA

Süthet nap is akárhány ágra,
hogya belülről más az ábra,
villámlik, reccsen rendületlen
lépésenként az ízületben,
bár ismernek engem, ismertek
kanyarok, parkok, a kiskertek
ajánlottak virágot egykor,
most társam dehogyis csak egy kór,
csalárd praktikáikkal körbe-
hálóztak az utolsó flörtre,
gráciaért adózom lázzal
színes bogyók kalárisával
mindhiába, hisz egy se tágít
diabétesztől fülzúgásig,
mint kagylóhoz marad hű monoton
tengermoraj hullámozó romokon.

Terápiára haladtomban
forgalmat áldok alattomban
hetedik napja, még van három,
a jobbulást csak szimulálom
nyugtázva, hogy lám, minden OK,
érdem, hála a doktoroké,
a tudomány más nemzedékhez

lesz gáláns, többre ma nem képes,
hát gombolom nadrágom, ingem
bőrömrre menő marketingen.

Hogyha (mint szárnyas mélyhűtőben)
pár századot csücsülnék jégben
lesve, hogy a történelem
kiolvadjon, s csapzott fejem
zöltségek között lábra állva
forgatnám körül a világra,
mely összejtig, ősrobbanásig
korigálva pörögne máris,
amerre a perc, óra, dátum
szívet derítő raffinátum,
s a kötözködő genetikai
abnormitások kiszúrt titkai
mint űrszemét lemaradoznak,
tabula rasa minden kórlap.

IHLETTŐL IHLETIG

Röpke sugallat szétporló planétái között érsz
botladozó, csonkult ceruzáddal a kétes egészhez,
tán a nagy Isten is így ül csillagokat huzigálva
gyűrt felhőgomolyok közt íróasztala lapján,
míg nemesebb nem akad kéznél pazarul beragyogni
bár egy elektron méretű bolygó pillanatát is,
merre halandók bólogató, kábult tömegével
rándul a reggeli járat villamosokkal a térre,
és csenevész kertekben műgonddal gügye kertész
ágyást ró sebesen hűlt bolygónak talajába
szórva esetleg alkony után is homloka gyöngyét,
hátha seszínű törpe virága kigyúlna pirosra,

...ily csoda, persze, valószínűbb teleholdnál,
mely kifehéřült lelkét hajtja kacéran az ágra:
fodrain átüt harmatozó csöpp csokra pirulva,
nem láthatja meg ő sem az arcot túl a Tejúton
pezsgő tűzitalát kavarintó égi kupától,
ámbár sejti, a porka göröngyét mennyei ihlet
készti ragyogni derűvel, s épp nem semmi a káoszt
Isten partnereként így átrendezni világgá.

MEZ

Szűz erdőben nesztelenül
széllel járok fesztelenül,
fű, fa, virág száz kitárul,
szólítsam bár pápuául,

másutt akárki goromba
vesémbe bámul tolongva,
vetkőztetnek tovább váltig,
hogy a csontom is átlátszik,

aztán bennem jönnek-mennek
felöltözve meztelennek,
irul-pirul pápuául
a festék is álruhául.

HAJNALI ÉBERSÉG

Hajnali négykor rajtaütésszerűen
párducok hada fogta körül szívem
nem volt más egérút pasztillanyelésnél
vészjósló vicsorgatással vonultak vissza

bozótjaikba míg elnyúltam újra
a sötétség nyirkos pázsitján
nyilvánvaló övök a tér nyavalyás pára
én gyógyfüvet életre való jogot sem
érdemlek az állati nagy tülekedésben
amennyi elmúlót ezerszer virulens
sirattam mégis a további hajsza
tágítja hajnali neszre pupillám
tűröm a mellre-derékra fonódó
újabb nap nehezékét bár ernyed
már az inak szíjazatja csuszamlós parton
amerre száguld csapzottan egymást
tépve-szakítva szándék kétely
hangulatcsorda biztosabb menedék
forrását zsenge remények bokrai közt
kikutatni derűs legelővel akár ki
becsére talán méltóvá válhatott végre
annyi torlaszon béklyón kandi szemem túl
hallani torkokban dobogó vész
helyett a nyugodalmas fű és
sarjadozó vers hajladozását
hajnalok ájulatában a semmi szegélyén.

Epigrammák

PRIAMOSZ UTÁN

Bár az erődöt rég elfújta ravaszdi akhájság,
Nincs, aki talpad alól tépne ki barna követ,
Sem tenyeredből hűs televényt sorsod vonalával,
Ott kanyarog a jövő atlaszain valahol.

ARCHAIZMUS

Hont, elavult témát feszegetni hiábavalóság,
Mára lerágott csont, kóbor eb is kerüli,
Újsütetű tollnok le nem írja, morog csak a csontra,
Melyben a drága velő megremegő deli táj.

ISTVÁN KIRÁLY BŐVÍTETT INTELME

Óvjad, támogató szándékkal légy idegenhez,
Ám a gyanúsra ügyelj, hátba ne döfjön a gaz,
Hirtelen elfogy az ország egyharmadra nyiszálva,
S parlagfű a nevén átkaival szalutál.

CIVITAS FIDELISSIMA

Urnánál két népszavazás kérdezte decembert:
Sopron igenje hitet villanyozó akarás,
Hűnek lenni nem érdem, cáfolt rá az utókor,
Csonka szívű hova hív meg kiutált atyafit?

ARADI 13

Merni, tizenhárom mártírja szökött ideálnak,
Hagyni örökbe, amíg bujdokoló hevület
Kész felemelni hazát a hazákra szakadt lobogóval,
Állhatatos szívetek összefogó delejét!

GÁBOR ÁRON ÁGYÚI

Száz Áronnal az ágyúk száma talán elegendő
Lett is volna magyar ellene ellen akár,
Százszor több falu lelke harangját senki se győzte
Volna le, szent vigalom zengne gyásza helyett.

KORONAŐRZŐK A STRÁZSÁN

Kocsis Istvánnak

Szent Koronát őrzők életre-halálra, szilárd pont
Egy van a nemzet egén századok óta dicső,
Csillaga szent igazunknak ezen függ, súlya alatt, ha
Ferdül a drága kereszt, bírja ki, míg magyar él!

TEMESVÁR, '89.

Ő csak az utcát járta repesve szabad levegőért,
Merre nyüsítve golyó szívdobogásra vadász',
Porba hanyatlott, ám fejedelmi hemoglobinára
Ádáz öldökölő réme futásnak eredt.

VÉGVÁRI ÁLLOMÁS

Ablaka nincs, a vonat beidegződésre megáll még,
Itt nyugszik Végvár: lenne az új felirat,
Bár a kisiklott táj is feltámadhat a romból
Párhuzamos sineken érni utol tavaszát.

FÜSTBE MENT TERV

Széchenyi fákkal akarta elűzni a fojtogató port,
Zöld szigetekkel egész Pestre való levegőt
Szűrni, ma szmogra köhécsel az értekezésre sereglő
Balga kor embere pár törpefa díszlete közt.

A KÓR FALÁRA

Kór fala égbe hatol, hogy felhőt karcol az éle,
Fémes esőre a nyár rozsdavirágba borul,
Kór falain csipegethet még a panaszra gyülemlő
Tollatlan madarak jóhíszemű serege.

VÉGKIFEJLET FELÉ

Száz év felfedezéseivel kivirult az egész Föld,
Bár ami tündökölő, füst nyeli büszke falát,
Olvad a jéghegy, tengerek árja dörömböl a portán,
Rémület arca tetőn, ágakon égbe kiált.

CSENDÉLET

Kint nyugalom hegyi útja kering, de füledben
Gépkocsik árja zajong síp, duda hangjaival,
Üllőn száz kalapács veri zagyva ütemre a csendet,
Csak a borókabokor hallja a pillanatot.

ELLENZÉK

Megválasztottak, te vezényelsz fű, fa hadának,
Rátaposol, terebélyt metszeni kész a fokos,
Ám koronád tövis, ágak hurka a nyakravalód is,
Mozdulatodra mihelyt sérül a tősgyökeres.

MÍMESEK A GÁTON

Hinni szeretnéd, tette szavára aranyfedezet lesz,
Átveretésre viszont elkomorul a világ
Restellvén a bizalmat visszamenőleg, a gáton
Hogyha legényt imitál gyáva lapátkerülő.

HIVATÁS

Lopni, hazudni erényes nagyra törő pirinyóknak,
Törpe kis Atlasz-ezer tudja le így az eget
Száz önös érdek alatt rogyadozva, talán igaz Úr is
Tárva felejtí zsebét, míg a mohó kotorász’.

ÖRDÖGI KÖR

Kell-e pohár rázós ügyeken túljutni, barátom?
Árama bár szünetel mennyre cserélve pokolt,
Másnaposan magasabb a feszültség, pattog a szikra,
Ördögi körre megint körbeszalad a pohár.

SÖRIVÓKNAK VALÓ

Első kortynyi söröd, lurkó, még nyögve nyelő volt,
Gyógyító szirup is jobban itatta magát,
Mára tudom, keserűt keserűje hogy orvosol, ámde
Annyi fanyarra elég föld kerekén se terem.

A BÉKE BARÁTJA

Hogyha Bagarja*, a béke barátja zsűrízne ma svédnek,
Békedíjat, paradox füstbe meresztve szemét
Kocsmái harcok után, maga erszényébe becsülne,
Míg Nobel úrra emel bort, hiteles homokit.

*P. S.: A helység kalapácsa

SZEPTEMBER

Csöpp nebuló most kandi szemekkel kémlel előre,
Felfedezésre, ahogy indul az űrutazó
Hátra akasztva palackot sűrített leleménnyel,
Lába nyomába iszik őz, lila végtelen is.

VITORLÁZÓ

A 16 éves ausztrál Jessicának

Hullámvölgyből csúcsra dobálja hajódat a szélvész,
Árbochoz kötözött álmokat úz a vihar,
Kergeti, nyúzza, utolsót tépi cafatra talán, míg
Lázás távcsöveden felmerül egy kikötő.

TIBETI ECHÓ

Jó Csoma Sándor távlatait nyitogatta serényen,
Annyi protektora, míg bökdösi szárnya alá
Nagy Himalája vidékét századok óta harácsért,
Merre tudós szavakat morzsol a sziklaorom.

RÁADÁS

Nyolc percet tesz a földig nap sugarán a varázslat,
Élet igézete hajt bársonyos ujja nyomán,
Nyolc perccel több hunyta után a világa, halálon
Túl ragyogó szerelem küldi nemes vigaszát.

MÉREGMÉRLEG

Négy vagy negyven év, ami kísért síri hazával,
Áldozatot ki latol, szíve beléje szakad,
Sztálini kór vagy hitleri agyrém arca ijesztőbb?
Tőke belőle ha nő, mérget iszik az idő.

TUDSZ-E FOLYÓUL?

Megvénültél, tárgyakhoz szólsz, mint elevenhez.
Az tehet így, aki szót érteni vágy igazán.
Mondod, a dolgok lelke beléd szállt, tudsz-e folyóul?
Véle csobogva fut el versem a daktiluson.

A NAGY TŰZ

Pár milliárd év, és bolygónk beleolvad a Napba:
Fű, fa, virága, madár ég veled, emberi szó,
Tornyok omolnak alá, vak egekre nyomult birodalmak,
Hűség, hit, becsület állja talán a tüzet.

TÁVOLODÓBAN

Tágul, Atyám, szaporán tenyeredből nyílt univerzum,
Szirmai közt bogarad harmat után araszol,
Bárhova nyargalsz szárnyas idővel a csillagok élén,
Szívdobogást huzigál űrlapodon a remény.

ŐSKOROK ÓTA

Tér ura férfi, ki száguld őskorok óta veszélyben
Élelemért, az egész lényegül át szemeden,
Asszony az otthon lelke, derűnek az összetevője:
Osztogatod napodat, ó, ragyogó szerelem!

MÁTYÁS ÉS MEDICI

Annyi finom kódexe: Budán s túl érdeemesíti
Felragyogó lapokon újkori szellem egét,
Hogy meghalt a király, Európa jövője szegényült:
Olcsóbb máris a könyv, szólt Medici, a cseles.

PANASZÁR

Búval bélelt, réten, a dombon, bármi hegy ormán,
Indokolatlan e nyűg, mely badar éjbe merít,
Szívj anyatejjel erőt a derűre, a holnapi próbán
Álmaidon Everest sem vesz erőt, h' akarod.

HÚSVÉTI FOHÁSZ

Támadj fel, kételyre feszített üdve reménynek,
Jöjj ki a sírod elé, lásson a vaksi világ
Fénykoszorút a sötétség végtelenébe ragyogni,
Hátha keresztre megint rosszakaró se feszít!

ESTI KORNÉL ARS POÉTIKÁJA

I

Bűn megbántani bárkit az Isten s ember előtt, nincs,
Nincs szíve sértegető szóra, mi porba aláz
Támogatásra szorult elesettet: a jóra valónak,
Börtönök ablakain törne szilánkra egünk.

II

Díszlet, a kellék változik épp csak, az emberi lényeg
Kezdetek óta adott, dráma, komédia feszít
Űzi bolondját, sírva-nevetve virágzik a vétek,
Szóra katarzis, igaz, kezdetek óta hiány.

Pongrácz P. Mária

(1941 —)

KOCSMAÚR

Kilépett az elegáns villa kapuján, s a külváros felé vette útját. Ott volt az a füstös kiskocsmá, mely mindennap várta. Külön asztala volt, kedvére poharazgatott, nem zavarta senki. Egyetlen ismerős sem volt a közelben. Ebbe a lebujsba csak napszámosok, munkanélküliek, életüket napról napra tengető szegény lelkek jártak. Mégis, mikor belépett a kocsmába, lesütötte a szemét, mintha szégyellte volna, hogy ide jutott.

Hóféhér, kikeményített gallérú inge virított a hunyorgó fényben. Amikor leült a számára fenntartott asztalhoz, halk suttogás hallatszott. „Megjött a kocsmáúr!”

A pincérlány tánclépésben közeledett hozzá: — A szokásosat parancsolja, uram?

Bólintott. Szomjasan tátogtatta a száját. Ez kell neki. Nem a szalonok kristálypohárban gyöngyöző itala. És a jó módor se kell. Minek udvariaskodjon? Semmi értelme ennek. Itt a földre köphet, megmarkolhatja a pincérlány fenekét, káromkodhat, mint a többiek. Beszélgetni sem akart senkivel. Minek szaporítani a szót, és mit mondhatna ezeknek, a jöttmenteknek? Elmultak azok az idők, amikor kérdésekkel halmozták el. Hízlegtek neki, aztán mindig kértek tőle valamit, amit megtehetett volna. Néha meg is tette. Nem mindig egyenes úton járt, de ügyesen kerülgette a törvényeket. Egyensúlyozott a szabályok és rendeletek drótkötélén. Állásokat, tisztségeket osztogatott, kivándorolt németek villáit ajánlotta fel a kiváltságosoknak. Nem minden ellenszolgáltatás nélkül. Mindent titokban tett. Ha elintézett valamit, mégsem volt elégedett. Számtalan apróság nyugtalanította. Lehet, hogy nem volt eléggé óvatos, lehet, hogy magára haragított valakit, aki egy szép napon beleszólhat

a sorsába. Ezek a kérdések aztán megszaporodtak, mint a polip nyúlványai, átfonták az agyát. Néha fenyegették, máskor fojtogatták. Döntéseihez mégis ragaszkodott. Csak akkor engedett, amikor úgy érezte, hogy nem kap levegőt. És egyre gyakrabban érezte. Mind többször engedett...

Egy szőrös, torzonborz alak közeledett az asztalához. Csak néhány lépésnyire volt tőle, amikor váratlanul megbotlott. Kiejtette kezéből a poharat, aztán visszatért ivótársaihoz. A pincérlány hozzá sietett, rongyos, mocskos törőronggyal sikálta a padlót: — A törött pohár szerencsét hoz, uram! Bocsásson meg nekik, ők már ilyenek, de kocsmavendégek, ki kell szolgálnunk őket!

Nem szólt semmit, úgy gondolta, legjobb, ha hallgat. Mohón kortyolta a pálinkát, aztán az üres poharat az asztal szélére tolta, ezzel jelezte, hogy jöhet a ráadás.

A szőrös is a sokadik pohárnál tartott. Sűrűn koccintgatott társaival, akik közben egyre hangosabbak lettek.

— A francos fenét, azt kívánom a sok úgjazdagnak! — kiáltotta, hogy mindenki meghallja. — Lopnak! Mi csak csenegetünk, itt is, ott is egy keveset, de ők megszokták, hogy marokkal vegyenek mindenből. Habzsolnak. A telhetetlen anyjukat! Akasztófán lenne a helyük. Szívesen mennék hóhérnak, ha hívnának, Isten bizony!

Már a harmadik pohárnál tartott, amikor valaki megszólította: — Rendeljen nekünk is egy sort!

Nem kérte, nem könyörgött, mint a koldusok, hanem egyszerűen felszólította. Ez a kocsmá törvénye, akinek pénze van, az köteles fizetni a többieknek, ha nem, akkor...

A kocsmáúr kényszeredetten intett a pincérlánynak: — Egy kört azoknak! Én fizetem! — hebegte. — Rendben, uram — mondta kurtán-furcsán a lány, de arcán cinkos mosoly jelent meg.

Arra gondolt, hogy ezek itt, a kocsmában összejátszanak el-lene. Tetszik nekik, hogy idejár, de ugyanakkor utálják is. Kiné-

zik, kiröhögik, palira veszik. Meg kell fizetnie, hogy befogadják a lump társaságba, megengedik neki, hogy külön asztala legyen, hogy az arcukba bámuljon, hogy hallgassa káromkodásaikat. Egy szép napon talán meg is verik... Érezte, hogy szíve egyre hevesebben dobog. Szeme előtt kékes fényű karikák táncoltak. Elképzelte, hogy öklök közelednek felé. A szőrös megragadja a tarkóját, aztán rázni kezdi. Ki akarja verni belőle a rosszat. Azt a sok-sok vétet, amit rejteget annyi éve.

Idegesen felröhögött, hogy leplezze félelmét. Csak erre vártak a kocsmavendégek. Egyenként emelkedtek fel az asztaluktól, s teli poharakkal közeledtek. — Igyunk brúdert, pajtikám! — kiáltotta a szőrös. — Háromszor, mert három az Isten igaza! Ha már ugyan van Istened. Ki tudja? Nem baj, kölcsön adjuk neked egy félórára. Nekünk nem sok hasznunk van belőle. Üres a zsebünk, érted? A gyárat, ahol dolgoztunk, eladták. Az utcára kerültünk, szép sorjában. Hát van igaság ezen a földön?!

A kocsmáúr megszeppent. Ő nem hibás semmiért. Nem ő találta ki a kapitalizmust, egész életében azt hirdette, hogy a vágyon a népé, persze amikor még hirdethette, járhatott előadásokat tartani meggyeztette a virágzó, sokoldalúan fejlődő szocialista társadalomról. Most hallgatnia kell. Felkötnék ezek a háborgó-forrongó munkanélküliek. És védekezni se tudna. A tömeg megbolondul, ha „voltakat” lát. Gyáva vagyok — gondolta. Bezzeg mások nem törődnek velük. A forradalom után vállalkozásokba kezdtek, villákat építenek, külföldön nyaralnak, és a hajuk szála sem görbül. Sokan politizálnak is. Pártokat vezetnek, keringenek arcátlanul a forró leves körül. Honnan merítenek bátorságot? Miért nem félnek ők is attól, hogy egy szép napon előkerülnek azok az iratok, amelyeket el akarnak felejtetni? Ki adott nekik bátorságot, kik állnak a hátuk mögött, kik biztatják őket?

Rendelt még egy sort az ivócimboráknak. Zajosan koccintgattak a kicsorbult olcsó üveg poharakkal, amelyek nem csilingeltek, csak kopogtak tompán, szégyenletesen.

Soha nem ivott többet három kupicánál. Most már az ötödiknél tart. Érzí, hogy zsibbad az agya, lazul a teste, dagad a nyelve. Mégis rendel egy újabb kört. Legalább így magába tudja fojtani a szavakat, mert ő nem beszélhet, nem mondhatja el, hogy ki volt, mit tett, nem emlékezhet a múltjára. A kikeményített gallér szorítja a nyakát. Páncélövnék érzi. Ki kellene gombolnia az ingét, meglazítania valahogyan. Nem megy, se-hogy se megy, a keze nem engedelmeskedik már neki. Ügyetlenül fészkelődik, csavargatja a nyakát jobbra-balra.

— Ne rezelj be, pajtókám! — harsogja a szőrös. — Mi nem harapunk. Csak a mocskosokat nem tűrjük! Te rendes alaknak látszol, csak amolyan nyámnyila vagy. Egészségedre! La mul'ti ani! Zum voll sein! Zsiveli!

Igen, ezek az együtt élő nemzetiségek. Akiket nem szabad sértegetni. Joguk van a nyelvükhöz, szokásaikhoz. Ezt hirdette akkor is, amikor két magyar és egy román közül az utóbbit léptette elő. Szemrebbenés nélkül. Amikor eltúrte, hogy kálváriát járjanak a menekülni készülő németek, amíg valaki „meg-sajnálja” őket. Ők a hibások, tudták, mi vár rájuk, milyen árat kell fizetniük a szabadságukért... Ma is megfizetnek mindent. A hatalom kér, a polgár tejel.

Megemelte a poharát, de nem jött ki hang a torkán.

Hirtelen kitárult a kocsmajtó. Fény hasított a félhomályba. Piros ruhás, piros kalapos nőalak ringott a fényben. Lágy vonalak kígyóztak az asztalok felé. Illatos tekervények köröztek az italbűzös levegőben. A szőrös magához rántotta a nőt. Ott piroslott, lihegett a mellén, mint egy kibomló virág. Virító mákvirágszirmok repültek szerteszét. Ő is érezte, hogy a szirmok az arcára szálnak. Elpirult...

— Van egy kéglim — suttogetta a szőrös. — Ha egyszer szükséged lesz rá... átengedem neked... Természetesen csak akkor, ha jól megfizeted!

Ravaszkásan kacsintott a kocsmáúrnak, aztán sietve távozott, magával gombolyítva a piros virágot. A többiek is lassan

szedelőzködtek. — Majd holnap, kocsmáur! Akkor megisszuk a ráadást is! — mondta valaki közülük.

Kocsmáur ott maradt az asztalánál. Egyedül. A pirosló mákvirág szirma simogatta a mellét. Lassan melegítette. Nem hűlt még ki a lelke, csak megfásult egy kicsit. Fel kellene melegíteni. Egy nővel. Vágyott, egyre jobban vágyott egy ölelésre. Nem akármilyenre, nem szerető hitvesi karokra, hanem vad, fékezetlen ölelésre. A szőrös, lám, milyen boldog! Ott van már a kégliben a piros ruhás, piros kalapos nővel és ölelik, csókolják egymást... A tiltott szerelem a legforróbb. Erre csak szabad emlékeznie.

Egyszer eljött hozzá is a bódult nő, akit Hamvasnak nevezett. Miniszoknyát viselt, mélyen kívágott, testre simuló pulóvert. Félig kilátszott duzzadt melle... Éppen kihallgatási nap volt. Ott fogadta a hivatalos irodában. „Azért jöttem” — sutogta Hamvas —, „hogy engedélyezzen egy gyászjelentést. Szegény kollégám autóbaleset áldozata lett, elhoztam az általunk megszerkesztett szöveget... Ön ismerte, tudja jól, milyen nagy művész volt!”

A miniszoknya zsugorodott, a keblek kimásztak a pulóverből. Hamvas szendén mosolygott és közeledett hozzá. Túlontúl közeledett. Egymáshoz ért a testük. A gyászjelentés az irodai asztalra repült. Csókolóztak. Hamvas nem ellenkezett. Odaadóan kínálta fel duzzadt ajkait, kis, hegyes nyelve táncolt a szájában. Holtak a holtakkal, élők az élőkkel! Villámgyorsan alákanyarította a nevét, hogy engedélyezi, hogy a pártlapban megjelenjen a gyászjelentés. El sem olvasta a szöveget, erre már nem volt ideje, mert a hullámszó, duzzadt mellek kifordultak a dekoltált pulóverből, és az alig-szoknya alatt felpiroslott a tenyérszerű bugyi. A combok megfeszültek, amikor rátapadt forró tenyere. Már csak egy lépés volt a beteljesülésig... De Hamvas akkor sikoltozni kezdett: „Segítség, meg akarnak erőszakolni!”... A vadmacska azt akarja, hogy előbb megszélídték — gondolta akkor, és tovább próbálkozott. Hamvas meg

nem hagyta abba a sikoltozást. Tudta, hogy az előszobában sokan várakoznak kihallgatásra. Tudott mindent! Azt is, hogy kelepcebe csalta a főnököt, aki meg fog fizetni a csókokért, a simogatásokért. A felgerjedt férfi akkor nem gondolt erre. Az íróasztalára fektette Hamvast, eszeveszetten turkált a szoknyája alatt... Csak néhány percig folytathatta, mert rövidesen nyílt az iroda ajtaja és megjelent az erkölcscsősz: „Mindennek vége, elvtárs!”...

És valóban vége lett. Ha nem nevezik ki egy vállalat igazgatójának, akár a rendszer áldozata is lehetett volna. A Forradalom előtt bocsátották el, tehát pályázhatott volna akár a forradalmár címre is, amint azt mások, az okosabbak meg is tették. Csakhogy ő akkor is gyáva volt. Megelégedett azzal, hogy mégis főnök marad, és nem hurcolják törvényszékre erőszak vádjával...

Hamvas a botrány után szép karriert futott be. Államfők díszvacsoráján énekelt, mulatott. Ráadásul előléptették az intézmény párttitkárává. Szoknyája megnyúlt, pulóvere elfedte kebleit, fürtös haját kontyba csavarta. Mindenki tisztelte, mert ellenállt, sikoltzott, leleplezte a „Don Juan”-t, megvédte a proletár erkölcsöt.

Kocsmaúr nagyokat sóhajtozott, miközben fizetett. A pincérlány szabadkozott, hogy neki semmi köze az egészhez, „az úr akarta, hogy fizessen”. Persze nem tudhatta, hogy nem a számlával van a baj, elegendő nyugdíja van ahhoz, hogy akár tízszer ennyi vendégnek is fizessen egy ilyen olcsó lebujban. A mákvirág tüzes szirmait nem láthatta senki...

Az italtól bódultan szédelgett ki a kocsmából. Tántorogva haladt a külvárosi utcán. Az út vitte magával, kanyargott, körbejárt, nem vezetett sehova... A mellette elhaladó emberek közömbös, egyforma, szürke árnyaknak tűntek. A szegénység menetelt mellette. Vagy az elégedetlenség, a beletörődöttség, ki tudja...

Úgy rémlett, hogy egy árok széléhez ér. A mélyen kiásott sánc ott tátongett előtte. Minden erejét összeszedte, hogy bele ne szédüljön a mélységbe. Megbotlott. Valaki megfogta a karját, hogy el ne essen. Erőtlen, gyöngé érintés volt csupán, nem segítőkész mozdulat. Ő tovább ingott, lengett, a mélység örvénylett alatta. A kéz már nem támogatta. Egy pillanatra kijózanodott. Úgy rémlett, hogy Hamvas nagy kerek szeme bámul rá. A nő sápadt arcán két piros folt pettyezett, gyér hajszájai úgy tapadtak a fejére, mint a megtépett libák maradék tollai.

— Rosszul van, elvtárs?

Kétségtelenül, Hamvas hangja volt, de nem tudott válaszolni neki, csak nyüsztett, mint a megkerült kutya. Minden erejét összeszedte, hogy Hamvas remegő kezét megragadja... Meggondolatlan mozdulat volt, egyensúlyát veszítette. Ismét elszédült, aztán a semmit markolva zuhant a gödörbe.

Hamvas kesernyés vénasszonyarcát már nem láthatta, a sár bemázolta az arcát...

Bölöni Domokos

(1946 —)

BOGRÁCSVERSENY

Nekünk még sosem volt falunapunk, pedig már mióta megvetettük a lábunkat itt, a hegy oldalában — foglalta össze az össznépi óhajt az egyik tanácsos, és a másik kettő rábólintott. A falufelölős féldeci vegyessel ráütötte a pecsétet. Ittak az örömrre, hogy a két és fél házból álló ősrégi település, Tücskös egyesül az öt és háromnegyed házból álló, még régebbi Sáskással. Legyen közös a sáskajárás, hangoztatták — de nem kell több privát tücsökzene!

Meghirdették az első falunapot. Sajnos, senki sem nyújtott semmiféle segítséget. Amikor előadták, hogy ők tücskösiek ugyan, de voltaképpen sáskásiak is, mivel minden sáskási lakos ma már egy kicsit tücskösi is, a tücskösi viszont sosem tagadhatja le sáskási voltát, a megyénél elröhögtek magukat, és barátságosan kitessékelték a fura delegációt. Sehonnan sem tudtak kicsikarni egyetlen vasat sem, úgyhogy el is akad az ügy, ha éppen ott nem sátortáboroz egy derék külhoni család. Annak feje együtt poharazgatott a három tanácsossal és a falufelölőssel az egyesült Sáskás és Tücskös, vagyis Tücskás legfőbb közintézményében, a faluházi kocszában, és amint meghallotta, mi a hézag, felajánlotta önzetlen segítségét. — Rendezhetnének mindjárt egy nagyszabású bográcsversenyt — ajánlotta. — A sógorom hozza az anyagot.

Így mégiscsak lesz Tücskási Falunap. A program csúcsa a *bográcsverseny*. Újság, rádió, tévé kürtöli világgá az eseményt, úgyhogy a nevezetes napon annyi gépkocsi rontja a környék levegőjét, hogy az egyesült Tücskás teljes lakossága, mind a kilenc polgár váltig fulladozik.

Bográcsversenyre jó jární. Ízes, zamatos, pikáns gulyások, kóstolgatás, zabálás, teljesen ingyen! Nagyszerű a hangulat, jó a zene, ojjé: a patakperti pázsiton máris ott fénylik a teljes kínálat. Falufelelős kásás hangon köszönti a nagy számú vendéget, közöttük a megyei előjárókat és a pártok kisebb-nagyobb vezetőit, és máris átengedi a mikrofont a verseny lebonyolítójának, egy ügyes beszédű fiatalembernek. — Hölgyeim és uraim, szeretettel köszöntöm önöket az egyesült Tücskás falunapján! Itt látható a nagyszerű zománcozott bogrács, a pompás vörösréz bogrács, a legedzettebb vas bogrács, a tábori öntöttvas bogrács, a valódi acél bogrács, a speciális rozsdamentes acél bogrács, az asztali tálaló bogrács. Mert hölgyeim és uraim, különböző úrtartalmú és alakú bográcsok vannak. A gulyásfőző felfelé szélesedő, a halfőző pedig fent szűkebb, mint a fenéke. Nagy drótfülével függeszthető a tűz fölé. Ma itt versenyeznek egymással a rozsdamentes bográcsok, a réz bográcsok, a zománcozott bográcsok. Hadd mutassam be versenyzőinket! Nézzék ezt az elragadó zománcozott üstöt, ezt a natúrvas bográcsot, hát még ezt az öntöttvas bográcsot. Az üstházat, a partyfőzőt. Az asztali tálaló állványt. A kovácsoltvas állványt. Rozsdamentes bográcsfedőinket. Zománcozott üstfedőinket. Fakanalainkat. Merőkanalainkat bográcsainkhoz. Rozsdamentes alátétjeinket. Gázégőinket. Tűztereinket. Hölgyeim és uraim, a bogrács ma már sokkal többet jelent, mint pusztán egy szabadban használatos edénytípus. Akik egyszer megtapasztalták a szabadban való bográcskozás által nyújtott szabadságot és jó hangulatot, azok sosem fogják elfelejteni, és vágní fognak arra, hogy megint részesüljenek ebben a különleges élményben. Kiállításunkon megtekinthetők és megvásárolhatóak kiváló minőségű bográcsok több típusban, méretben és anyagban egyaránt, illetve az ezekhez szükséges kellékek (pl.: bográcsállvány). Kívánjuk, hogy termékeink használata során életre szóló kellemes élményekben részesüljenek. Az általunk kiállított bográcsok időtállóak, egy életen át szolgálják tulajdonosukat. De nézzük csak szép sorjában, kategóriák szerint: *Rozsdamentes halfőző bogrács*, 6, 8,

10, 13, 16, 20, 25, 30, 40 literes méretekben, 1,25 mm-es saválló acéllemezről, füle 8 mm-es saválló köracél. *Rozsdamentes gulyásbogrács*, 6, 10, 15, 20, 25, 30, 40 literes változatokban, 1,25 mm-es saválló acéllemezről, füle 8-10 mm-es saválló köracél. *Rozsdamentes tálaló bogrács*, 0,8 literes, 1 mm-es saválló acéllemezről, füle 3 mm-es saválló köracél. *Réz bogrács*, 10 és 15 literes, anyaga: 1 mm-es rézlemez, réz füllel. *Zománczott halfőző bogrács*, 6, 8, 10, 13, 16, 20, 25, 30, 40 literes méretekben, zománczott acéllemezről, galvanizált laposvas füllel. *Zománczott gulyásbogrács*, 4, 6, 8, 10, 13, 16, 20, 25, 30, 40, 50 literes változatban, zománczott acéllemezről, galvanizált köracél füllel. *Zománczott tálaló bogrács*, 0,8 és 1 literes, zománczott acéllemezről, galvanizált köracél füllel. *Magyar típusú kúpos üst*, 50, 60, 70, 80, 100 literes méretekben, zománczott acéllemezről, 10 mm-es köracél füllel. *Natúr vas bogrács* galvanizált acél füllel, 10, 13 és 16 literes, de rendelhető belőle 6, 8, 20, 25, 30, 40, 50 literes is, köracél füllel. *Öntöttvas bogrács*, 8 literes, köracél füllel. *Üstház*, 50 és 100 literes üstökhöz. *Partyfőző zománczott bogrács*hoz, 3 méretben: 6-8 litereshez és 10-13 litereshez, valamint 16-20 literes bográcshoz. *Partyfőző inox bogrács*hoz, szintén 3 méretben: 1-6 literes, 10-15 literes és 16-20-25 l-es bográcsokhoz. *Asztali tálaló állvány*, 0,8-1 literes tálalókhoz. *Kovácsoltvas állvány* 1-es rúdátmérővel, 125 cm magas. *Rozsdamentes bográcsfedő* 10, 13, 16, 20, 25 literes bográcsokhoz. *Zománczott üstfedő* 50, 60, 70, 80, 100 literes üstökhöz. *Fakanál* 80, 100 cm-es üstökhöz, bográcsokhoz. *Merőkanál* bográcsokhoz. *Rozsdamentes alátét*. *Gázégő* tömlővel.

A vendégsereg szent áhítattal hallgatja a szónokot, de mind gyakrabban és egyre többen szimatolnak a levegőbe, a kitűnő illatokat keresve. Csakhogy a „pompás kínálaton” kívül nem találnak semmit, még bár egy árva ábelnyi füst, annyi sem szálldogál az egyesült Tücskös és Sáskás légtérében. Csak ezek a bográcsok és üstök és mindenfélék, amikkel — hozzávaló nélkül! — az égvilágán semmit sem lehet kezdeni.

Amint a sokaság megértette végre, hogy abszolúte semmi kilátás a potyázásra, hiszen itt kizárólag az edények vetélkednek, és a sört is pénzért mérik, pánikszerűen eloldalgott, dehogyis vásárolta föl a készletet. Úgy otthagyták az egyesült Tücskást, mint Szent Pál az egyik balkáni népet, élükön a tűz és víz nélkül is leforrázott megyei intézmény- és párt- meg egyéb vezetőkkel. No, nem is jelent meg egyetlen sor sem a tücskösi vagy sáskási falunapról, és a rádiók, tévék sem tudósítottak róla. Ezért aztán nem is tudható a bográcsverseny eredménye, mert jöllehet egyesek *bográcsfőző* versenynek mondják, azért mégsem rotyogtathatják egymásban azokat: üstben a bográcsot, bográcsban az üstöt —, sem zománcosat, sem rozsdamenteset, sem natúrt... Saválló köracélból készült vagy galvanizált füllel, kovácsoltvas állvánnyal, zománcozott fedővel, szentkirályi csipkés alátéttel...

Isten tudja, lesz-e még valaha falunap az egyesült Tücskösön és Sáskáson, vagyis Tücskáson.

MÉZVIRÁGILLAT

Fekete Zsolt marosvásárhelyi festőművésznek

A filozófia akkor igazán az, amikor még nem gondunk sem az élet, sem a halál. Azt hiszem, Pascal gondolata. Az eszmélés akkor gyönyörű, ha csak halálod óráján döbbsz rá: voltál. Ki ne mondd, egy kicsit Ő is voltál. Miközben egy életen át kerestél a nyugalmat, csend-szeleteket illesztgettél össze abba a puzzle-be, amely végül magad lettél, mikor már nem vagy.

Járáltam s körülöttem is történültek apróbb s nagyobb tragédiák, úgy járt hozzánk a bánat, mint portára a csorda, ha leszentül a nap. Megrázott, mint kíváncsi gyereket a kerékpár dinamója. Átgúrt a jaj, maga képére, hasonlatosságára. Zord hegyek alatt, a Teremtőre sandító, villámra hegyzett tornyok

tövében, muzsikáló dombhajlatokban megbúvó temetők hallgatásában nőttem fel, ahol olyan mély a táj, hogy valahányszor átléptem, napokig kerestek.

Nem kerültem elő, mert magához ölelt és játszott velem. Megtámadtak földikutyák, ijedtemben felkapaszkodtam egy fénynyalábra, ami a Rez fölött lógott éppen, s a vicsorgó csahosak csalódottan vonultak el. Akkor tanultam meg, a tájban úgy kell lélegezni, hogy a fűszál se hajoljon el. A csipkebokor ne gyulladjon ki. Hogy tovább cirpeljenek a tücskök, surrogjanak a bogarak, hahotázzanak a manók. Mikor a manók nevetnek, piros púpja sül a lágy kenyérnek.

A cinteremben volt egy angyal. Sokáig nem volt színe. Valahogy nem akart rápillantani az Isten. Lehet, hogy a bűntudat formálta olyan pompásra. Ott játszottunk a közelében, mind beleszerettünk, titokban azt kívántuk: bár csak megelevenedne, és leszállna közénk, választana magának királyfit, akivel majd felszáll az égbe.

Lehet, hogy a vétek sugárhatása dolgozott benne. Azt mesélték, aki állíttatta, dúsgazdag amerikai, megölte a vetélytársát, s magával hurcolta annak szerelmét, egy szegény földműves lányát, az Újvilágba. De ott sem volt nyugalma, mert a halott visszajárt, legboldogabb óráikat zúzta porrá, éjjel közékük furakodott az ágyba, és nyögött keservesen, mint mikor a lelkét ki-lehelte. Az asszony nem fogant gyereket, elsorvadt, elvitte a kor betegsége: a rák. A gyilkosban pedig, mint kalapácsmalom, zakatolt a rossz lelkiismeret. Elment a legjobb szobrászhoz, és megrendelte ezt az Angyalt, hogy a halott is, ő is megleglje végre lelki nyugalma.

Olyan szépre kellett faragni, mint az a lány volt. Karcsú, mint a tengerszem partján cseperedő nádszál, és lebegő, mint a Nyárád fölött csapongó szitakötő.

Azt mondják, eredetileg fehér volt, de amikor felszentelte a pap, megsötétedett a szobor.

Mindig a temetőkertben játszottunk, ide nem hatolt fel a világ vadsága, ökörnýáltól csillogott alattunk a völgy, pirulva kandikált be útszélről a rózsabogyó. A jövevény balról, az erdő felől érkezett, rongyos katonaruhában, kormos arcából kivilágítottak dühös szemei. Szétriadtunk, a kapu melletti terebélyes bokorból lestük, mit akar.

Megállt az Angyal előtt, felnézett, rálött a szemével, de az meg se rebbent. Mániákusan mondott valami átokigéket, nem ért el hozzánk motyogása... Hirtelen leemelte válláról a puskát, csőre töltött, célzott, és bumm. Aztán csak megperdült, majd eldőlt, mint akit eltalált az ellenség.

Oda temették, nem messzire az Angyaltól. Az áldozat öccse volt, bosszúból vette célba a síremléket, de az, lám, visszaütött. A gellert kapott golyó a támadót ölte meg.

Vége volt a nagy háborúnak. Az Angyal is koromfekete.

Templomok harangjait hallom, bátorsággal lüktet ereimben a nyugalom. Megtanultam örülni annak, hogy vagyok. A lét egyetemessége adta ezt a teljességérzést: ihletmorzsáiból összerakni a tehetséget, és hosszú, kitartó munkával fejleszteni veretes mesterséggé. Tízennégy éves koromtól már készítettem olyan munkákat, amikért pénzt adtak. A művet nem lehet megfizetni, a tehetséget azonban honorálni kell.

A tájban járva-elve mindig belekomponálok valamit, ami eredetileg nincsen ott, és az Isten egyszer sem ütött a kezemre miatta. Inkább segített megtalálnom a magam pászmáját, óvott a korai pusztulástól. Harmadéves teológus voltam, átvirrasztott éjszaka és sok tépelődés után felmentem a rektor úrhoz, és bejelentettem, hogy nem maradok tovább, mert nem érzek elég hivatástudatot a papsághoz. Nincs elég hitem. Ezt ő megértette, s mondta, hogy jó. Isten adott neked tehetséget a vizuális látásban, s ebből meg fogsz élni.

Két hét múlva letartóztatták diáktársaimat. Az „ötvenhatosokat”. Következtek a kirakatperek, a szamosújvári, nagyenyedi börtönök, a delta-i raboskodás.

Ha bent találnak, talán én is oda kerülök.

Szalay Lajos mondta: az ember úgy született, hogy filozófiai megfogalmazások nélkül örüljön a tiszta létezésnek. Ebben az örülni tudás a fontos. Azt tanulni, gyakorolni kell. Közben surrog az agy. Mezőkön, réteken, erdőkön, templomok és katedrálisok között csatangolok, s meditálok. Magamba szívom a környezet lüktető nyugalmit. Akkor jók a képeim, ha betölt a pompásan pulzáló csend, ha előnti szívemet az erdélyi domborzat kedves méltósága. A folyamatosan megújuló, pusztuló és újjáéledő világ eltökéltsége: kristályos tisztaság.

A patakból kiugró pisztráng, amint elszáll a Bekecs felett.

Eltörpül minden tanultság, szakmai tudás; magától értetődően egyesül tudatosság és elhivatottság, ihlet és műfogás.

Quid superbit, pulvis et cinis? Mondom lóto-futó, talmi dolgokért buzgólkodó véreimnek suttogva. „Mit kevélyködöl, por és hamu?”

Most, hogy a hetvenet is elértem, vonalak és színek rajznak a levegőben. Éveim elege: jóleső mohósággal táplálkozom — mint ahogy delelő kaszás a mogyoróbokor árnyékába heverve falja kenyérét-szalonnáját-vereshagymáját. S issza rá a csorgó kristályhideg vizét.

Kékekből, sárgákból, zöldekből, őszvörösekből fellobbanó márványfelhőtömböket álmodok, rézsútos rétegzettségükben ott szikrázik a világegyetem végtelensége és az emberiség időpillanatparányiséga. Isten vésőjének és ecsetjének nyomait fedezem fel újra és újra az élet befoghatatlan freskóiban, óvatos duhaj, az álompanoráma világra tárt angyalszárnyainak védelmében.

Folytatásos álmokat látok, tudom, ez az alkotás kegyelme. Napról napra viszen közelebb az örökkévalóság tükörkapujához. Amit átlépve végleg ott maradunk a képben.

Akkor visszanyeri fehérségét a márvány. És az Angyal saját fehér kezével írja a kép bal alsó sarkára, amit egyelőre még magam, vékony, karcsú betűkkel: *Fekete Zsolt*.

»A világ Isten kegyelme. Érzem mézvirágillatát.«

DZSUDZSI

Kovács néninél papfiúkkal laktam együtt, kovártélyban. A szűk udvarban még két család fészkelte, egy gyermektelen házaspár, a férfi ügyvéd, a nő háztartásbeli, örökké veszekedtek, tépték egymást, tőlük tanultuk a román nyelv iskolában kevésbé vagy egyáltalán nem taglalt változatát. A másik család a lejtő aljában élt egy sufniszerű toldalékban, a konyhából mindig mosogatólé szaga áradt, mert a küszöb elé öntötték, kis sánc vitte tova, a Kovács néni veteményesébe, ami az öregasszonynak sem tetszett, de jobbat nem tudott helyette. Itt sem volt gyermek, a férfi vékonydongájú, cingár léhűtő, a „gázásoknál” dolgozott, hétfőn feltarisznyálta tésztaarcú, pattanásos kis felesége, és úgy elment, hogy csak szombaton délután állított haza, kataton részegen. A nőci rettentően unatkozott, ezért mindig ott lógott a Kovács néni tornácán, amelyről csak a szomszéd ház tűzfalára nyílt kilátás, és bennünket cukkolt, láthatóan Pityura vágyva, aki valamivel izmosabb és derekabb legény volt, mint Béla vagy magam. Ez a Dzsudzsi, mert így nevezte magát, nem is lett volna rossz próbapadnak, de annyira búzlott a teste, hogy befogott orral sem lehetett vele közösködni.

Pityut, azt hiszem, mégis beavatta a szerelmeskedés mester-ségébe, de a fiú hallgatott róla. Dzsudzsi időnként, mikor mi nem tartózkodtunk odahaza, belibbent, friss kiflivel lepte meg a serkenő borostájú legényt. Olyankor Kovács néni tüntetően elvonult gyomlálni a veteményesbe, de Dzsudzsi élt a gyanú-perrel, hogy visszaoson, és leselkedik. Kukkol a vén satrafa.

Dzsudzsi tanított meg bennünket dinnyét vásárolni. Bélával kísértük el a közeli napipiacra, megforgatta, megropogtatta a legnagyobb „görögöt”, érdeklődve, mennyi kilaja. Három, mondta az árus. Ejnye, ejnye. Hát ott, a asztalsor végén, az a „kollégája” kettőért is ideadja. És jobb a portékája, mint a magáé. No, ennyi kellett a regátinak. Otthagya bennünket,

lihegve rohant a sorvégi kollegához, számon kérni az olcsó-jánoskodást. Mire tisztázták magukat, mi Dzsudzszival már kikerültünk a látószögükből, bevéve a kanyart a Székely vendéglő irányába, ahol az asszony őrséget állt, nehogy tanár tűnjön fel a horizonton, míg Bélával behúzzuk csábosan habzó söröcskéinket.

Aztán mi sörre ettük a dinnyét, nem dinnyére ittuk a sört. Az eredmény körülbelül ugyanaz volt. Nem sikerült kakaszkodnunk a kis menyecskén.

Akkoriban szegények voltak a papok, családomat pedig megkulákkolták, meglehetősen vékony pénzen éldegéltünk. Volt viszont Kovács néninek megszámlálhatatlan receptes fürete, szakácskönyve, a régi szép időkbeli. Éhkoppos állapotunkban dallá nemesítettük, litániásan vagy az éppen divatos, menő slágerek nótájára zenésítettük meg szerre a pompás kajákat. A művelet neve: főzés kottából, hozzávalók nélkül. Például így: Ha lenne egy kis sonkánk, csinálhatnánk sonkás tojást, ha volna néhány tojásunk. Ha lenne néhány almánk, készíthetnénk almával töltött csirkemellet tejszínes burgonyaágyon, ha volna csirkemellünk és néhány burgonyánk. Ha lenne káposztánk, ehetnénk töltött káposztát római tálban, ha volna hozzá néhány deka disznóhúsunk és római tálunk. Ha lenne fuszulykánk, fölséges lakoma elé néznénk, ha volna hozzá egy kis kolbászunk és némi cikakáposztánk.

Hasonló a helyzet a bablevessel (füstölt csülökkel), a vadas bélszínnel (zsemlegombóccal), a harcsapaprikással (szaftos galuskával), a fokhagymás csirkemellel (sült krumplival, brokkolival), a párolt pisztránggal (rozmaringos krumplival, petrezselymes mártással), a hurkás kelkáposztával (kolbásszal), a fokhagymás pulykaraguval (nokkedlivel), a gombapaprikással (gombával és paprikával), a székelygulyással (gulyással és székellyel), a kolozsvári káposztával (káposztával és Kolozsvárral).

Egyszer aztán Kovács néni elutazott öt napra: rokonlátogatóba, Kézdivásárhelyre. Reméltük, hogy ránk bízza a szobája

s kamrája kulcsát, de inkább Dzsudzsi ruházta a felelősséget. No, az aztán ott serteptértelt közöttünk szexisnek vélt lenge-magyarkájában, sürgött-forgott, tüsténkedett, rendelkezett, ebédet főzött — nekünk, ágrólszakadt papi és kulák csemetéknek. István matek különórára járt, nem volt otthon, engem mint legkisebbet, Dzsudzsi elszalajtott piáért a főtéri nagyboltba (ott olcsóbb a közönséges asztali bor), és amikor jó félóra múltán visszatértem, hát ez a Béla olyan piros, mint a főtt rák.

Később István is hazakerült, akkor meg Bélának keletkezett konzultációja. Dzsudzsi csakhamar kiderítette, hogy nekem is találkám lenne Korodi Erzsikével. Hát ha muszáj, örömet! Eltakarodtam a háztól.

Úgy éltünk, mint Marci Hevesen. Kolbászos rántottát reggeliztünk ténylegesen cikakáposztával. Lucskos káposztát ebédre, áfonyás palacsintával. Flekkes vacsora hasáburgonyával, cukros salátával. Aztán csirkepaprikás kovászos uborkával. Májashurka disznókölséggel, puliszkával. Töltött paprika!

Na és a bor. Akkoriban az olcsó asztali is finomabb volt, mint a mai ömlesztett csinálmányok.

Annyira belejöttünk a családodiba, hogy Dzsudzsi benn hált a Kovács néni szobájában, hol Istvánnal, hol meg Bélával. Bántott, hogy engem nem méltat figyelmére, de nyolcadikos tejfölös százú diák voltam, ők pedig maturandusok.

A botrány úgy érkezett, mint a besurranó tolvaj. Egy nappal korábban, pontosabban a negyedik nap estéjén, úgy éjfél körül valaki nyitogatja az utcai kaput. Tápáskodnék megnézni, ki az, de addigra márt benn termett a különben csiga járású öreg-asszony. Felkattintotta a villanyt, látja, hogy csak Béla és én vagyunk az ágyunkban, máris indul a maga, utca felőli szobájába. S hát ott mit lát? Dzsuzsikát és Istvankát az ő csipkés paplana alatt...

Azonnal írt a nagytiszteletű uraknak, a következő héten már kiadó volt a szoba. A fiúk mindössze két házzal költöztek arább, nekem megvolt a kerékpárom, azt a pár napot a vakációig

ingázva húztam ki. Húsz kilométer oda-vissza, nem olyan nagy dolog, rossz úton sem.

Dzsudzsit pár hónapig nem is láttam. De a következő évi május elsejei felvonuláskor babakocsit tolva integetett egy piros papírzászlóval. Meglógtam a tömegből, a járda szélén ácsorogtam. Észrevett, felém lengette a zászlócskát, és szélesre húzta a száját. S minduntalan a babára mutogatott.

Bárgyún visszamosolyintottam. Naiv hülye, nem értettem semmit.

TEHÉNBÚCSÚ

Dél tájban érkezik a bocsárdi a magasított korlátú teherkocsival. Az istálló ajtajához farolva kötélén vezetik rá a fekete-tarkát. Borja hűséggel követi.

Hát ez könnyen ment, sóhajtja Török Lázár, mintha arra számított volna, hogy ellenáll a tehén, huzakodik, sőt fel is ökleli a bocsárdit, elvégre szép esztendőket töltött itt, miért kívánna más vidékre vándorolni. A bocsárdi csendes ember, hanem a sofőrje állandóan zuvatol. Mennyi tejet is ad a tehén? Biztos, hogy megvan a húsz liter? Mivel abrakolja? Garantálja, hogy holnap is leadja? Amikor odáig jut, hogy miért bika a borjú, Török Lázár lilába vált. Hozd ki az előleget, kiáltja asszonyának. Visszaadom, s menjenek Isten hírével!

A bocsárdi türelmesen csitítja. Nézze, ember, a fiúnak néha megszalad a fékje. De rendes csávó. Na, itt a többi is. És átadja a bog pénzt. Így teljes az ára: régiben harmincöt millió, újbán háromezeröttszáz. Török Lázár nagyot szusszan, belecsap a bocsárdi tenyerébe, s valamelyest megnyugszik. Legalábbis úgy tesz, mintha. Nyomogatja zsebtelefonját. Odalent a deckabodegában megszólal a Für Elise, és szállingóznak a vendégek. Házsártoló asszonya valahogy előáll a kínálótálcával, rajta pálinka, friss lepény. A temetődombi muzsikások is ott topo-

rognak. Bumbi, a primás rángógörcsöl, verbunkos tempókat picikátoroz. Mi van hé, rádjött a vizezhetnék? Nem, csak mikor pálinkát látok, táncolhatnékom támad. A harmonikás komplett futamokkal bővíli a csendet. Két akkord között egy hitvány kakas minduntalan belekukorékol.

A bocsárdi nem győzi álmélkodással. Maguknitt ez a szokás járja? Nálunk igen. S ha meg nem sérteném, tempóz Török Lázár, megkérném, vegyenek részt a ceremónián.

Az pedig úgy zajlk, mint egy lakodalmi menet. Igaz, hogy a köszöntés nem az ifjú párnak szól, hanem a tehén új gazdájának. A bocsárdinak bepókhálósodik a szeme. A násznép hasonlít a tehénhez: meglehetősen tarka. Nincs kiből válogatni. Hányan isznak mostanság a deckában: ott né, vajegyen. 1. Furunkulus most liberált a dutyiból, tyúklopás forgott fenn. Mitől esik mindig vissza? Nincs mit enni. De ez a Lázár hétfőn megint befekszik. A szívkorházba. Asszonya? Süki. A kutya? Kap álmos pulickát. Szabad az ól s a ketrec. 2. Bankár Bandi bá fél lábbal a sírban, a másikat levágta a druzsba, kerekesszékből fitymálja a világot. 3. Komonista Zsuzsó azóta iszik, mióta kitört a forradalom, és kiverték a kezéből a nép zászlaját. Kár, hogy a szemét nem. Ne látna mindent, s ne jelentené fel hetente a fél hetes buszt, a papot s a háziorvost. 4. Navétás Józsi mindenkinek visszaadja a birtokát, ha fizet egy deci román vodkát. Dovádát is ad róla, „tisztá papírt”; megtörülhető vele.

Indul a díszkíséret. Leérnek az utcára, nem egy sztráda, bár mind ritkább rajta a marhagané. Elöl a zenekar: Bumbi, a primás, Maradona, a harmonikás, kisebbik fia, Cinoné, a törpe alkalmi dobos. Horpadt kannát kalapál nagy méltósággal. Nyomukban a násznép: tolószékében Bankár Bandi bá, kezében félliteres köménypálinka. Tolja Furunkulus, addig se lop. Nála is köményes. Nemét meg nem hazudtolva jócskán ingatagon, de piszkosul figyel Komonista Zsuzsó. És diplomata táskájával Navétás Józsi, hol csuklik, hol hányik. Vagy éppen pecsétel.

Éneklik, hogy Kicsi tulok, nagy a járom, de szép kislány ez a három. Elszeretném az egyiket, három közül a szebbiket.

Közben vedelnek, ahol nem rázós az út.

A kocsin a borjú rakoncátlankodik, de a tehén bírja a gyűrődést. Lázár a reggel még megfejte rendesen, egy-két könnycsepp is pottyant a zománcos sajtárba. Az állat megérzi, ha szeretik. Leadta az utolsó csöppig. Azért helytelenkedik a borjú.

A kocsin a sofőr mellett a bocsárdi, aki boldog. Igaz, hogy a tehénnek nincs ára, igaz, hogy a tej nem kell senkinek —, de aki hosszú távon fut, annak most kell lépnie. A bocsárdi egy maratoni vérprofi.

Török Lázár egymagában. Fehér ingben, fekete zakóban, napszemüvege borongásában lépdél, mintegy gyászmenetté setétítve a násznak indult felvonulást.

Bungyurka Béni, az irodalomból kitoloncolt Megnemértett — de csakazértis! — originál Tehetség: nem vesz részt az alantas procedúrán, a deckabodega teraszáról figyeli az eseményt. Bal tenyerével takarja titoknoteszét, jobbában a piksz, máris születik a vers: „*Megy a kocsi, rajta / szép feketetarka. / Holstein-fríz fajta. // Éhes bikaborja / Nagyokat döf rajta.*”

A falutáblánál érzékeny búcsúzkodás. Bumbiék elhúzzák a bocsárdi nótáját. „*Vecină, dragă vecină, ține-ți bărbătețul bine, că vine seara la mine.*” Bungyurka Béni osonva rögzít, visszatérve műfordítja: „*Szomszédasszony, drága, / ügyelj uracskádra, / mert este hozzám oson, / hogy meg...*” Simogasson, na!

Ilyen randa miliőben nem csoda, ha befuccsol az ihlet.

Amint porfelhőbe burkolózva továtűnik a bocsárdi kocsija, fedélzetén a Holstein-fríz feketetarkával, a gyászmenet hátra-arcot csinál, s tüzes rohamosztaggá válva, a Rákóczi-induló ritmusára masírozza magát direkt a deckabodegába.

Mindenkinek fizetek, kiáltja Török Lázár, és most már nem fogja vissza a bánatát. Ez volt az utolsó tehene, s a faluban is a legutolsó nagyállat.

Ráborul a koszos pultra, és rázza, rázza, rázza a zokogás.

Lőrincz György

(1946 —)

ÁLOMHATÁR

Most, amikor az öregség kopogtat az ablakon, már rég nem úgy nézek a tárgyakra, dolgokra, mint fiatalon. A gondolatokban, ahogy a nézésben is, benne van egy kicsit a búcsúzás is. Úgy élsz, teszel, úgy végzed a dolgodat, mintha mindig elszámoltatás előtt állnál, mintha a holnapi nap bizonytalanságában élnél, mintha bármelyik pillanatban búcsúznál is ettől a világtól, miközben számolod a pillanat éveket, pillanat heteket, pillanat napokat, s csodálkozol, hol, mikor és hová tűntek el ezek az évek, hónapok, napok? Ámulsz és csodálkozol, mert nem maradt más hátra.

— Farolsz ki az életből — mondaná anyám. Ha tudná.

És persze rettesz.

Mert ő, már élteben „elment”, kilépett a való világból. Nap-hosszat ott ült az álmai világában, ahol még adódtak csodák, álmok, történetek, s a mesék, a múlt alakjai, valóság voltak.

Keserves volt ez a mi öregségbe torkolló életünk.

Azzal kezdődött, hogy egy szombaton, már nem emlékszem, tavasz volt-e vagy nyár, amikor hazamentünk a feleségem szüleihez, az anyósom, miután megebédeltünk, úgy tíz-tizenöt percre rá, váratlanul azt kérdezte:

— Nem vagytok éhesek? Nem esztek valamit?

— Most ettünk anyukám — mondta a feleségem tágra, kekrekre vált szemekkel. — Épp csak leszedtem az asztalt.

Igen, asztalt mondott, mint mindig, bár tudta, hogy a terítéket szedte le, az abroszt, mást, egyebet, de az is igaz, hogy az asztalon nem maradt semmi, de ezen már nem is gondolkoztunk. Nem. Csak csodálkoztunk! Pontosabban először csak álmélkodva csodálkoztunk, aztán megdöbbentünk, ledermedtünk, mert bár még

nem fogtuk fel a szavak jelentését, nem fogtuk fel a kérdés mögött sülyyedő vagy épülő új világot, de hirtelen fölsejlett, belénk nyilallt a kérdés által kiváltott lehetőség döbbenete.

— Igen? — kérdezte anyósom is csodálkozva, nagy szürkés-kék szemeit ránk emelve, és megismételte: — *Igen? Én nem is tudtam.*

— De hát velünk evett anyukám is — mondta a feleségem, most már megkövülve, mert nem tudta, bár már sejtette, hová kell tenni az anyja szavait, igen.

Csak egy másodperc tört részéig tartott mindez, a következő pillanatban szétfoszlott az előbbi perc döbbenete, a feleségem miután letörülte az asztalt, és nem történt semmi, kávét készített oda, s talán már *reménykedve* meg is feledkezett az anyja szavairól, amikor az anyja másodszor is azt kérdezte:

— Nem vagytok éhesek? Terítsek nektek?

A keze hátát a homlokához vitte, a csuklójával végigsimított a homlokán, mintha csak a gondokat törölné le, törlés közben ott is felejtette egy pillanatra, mintha fölsejlett volna valami a homlok ráncai mögött — állt a szoba közepén, állt.

Mi ketten összenéztünk a feleségemmel, egymásra pillantva összevillant a tekintetünk, ránéztem anyósomra: nagy, csodálkozó, inkább szürkés, mint kék szemei voltak, s talán ekkor, emlékezete utolsó morzsaival rádöbrent ő is a kérdés lehetlenségére, fölfogta, hogy valami olyasmit mondott, amit nem kellett volna, hisz a csodálkozásunk valószínű, megkövülve ott volt az arcunkon, a pillanat fényképpé merevedett, mert azt mondta: — Jól van, no, butaságot beszélek...

És most újra nyitottá tette az előbbi szavaival kiváltott helyzetet, fölillantotta úgymond a „remény kék madarát”. De választ nem várt, kiment a lakásból.

És elindult.

Elindult, el, le a ház előtti ösvényen, be egészen a kert végéig, majd megfordult, s az enyhe emelkedőn kissé meggörnyedve, mintha ellenszélben jönne, jött felénk. Igen. Egykor

magas szép alakja kérdőjel. Arca üres csönd. És ő jött, jött felénk, fehér haján csillogott a napfény, majd mikor kiért a házig, megfordult újra. Elindult visszafele, lassú, megfontolt léptekkel, lassú, megfontolt, már-már kecses, vagy inkább méltóságos lépésekkel, és minden lépésében benne volt a pillanat végtelensége. Mint az óra mánusa, ment, ment megállíthatatlanul. És ekkor rezignáltan megszólalt apósom is.

— Ezt csinálja, egész nap — mondta.

És a hirtelen beállt csönd döbbenetében ekkor újra átvillant rajtunk a borzalom: — Mit, apukám? — kapott a szón a feleségem, de úgy, hogy kiérződött a hangjából a kétségbeesés, a remény reménytelensége, mert talán rádöbrent, hogy mindaz, amit tapasztal, lezárt egy életet, annak az életét, aki számára történetesen a legszeretettebb lény, az anya volt. Megsejtette, hogy az anyjával bezárult minden értelmes kommunikáció lehetősége? A múlt, múltjuk teljesen ki- és eltörlődik, ahogy a jövő is! Hogy az anyja számára a lezárt értelmes élet lehetősége, számára hosszú haldoklás megélésének kezdetét jelenti? Az öntudatlan, de lassú halál elszenvetését?

— Fölkel, megmosakszik, felöltözik és megy, megy, egész nap — mondta lakonikusan apósom.

— Mióta? — kérdezte magába roskadva, a szavak súlyától meggörnyedve a feleségem.

— Már egy hete...

— Egy hete?

— Igen...

— ...

— De hát miért megy? — szólalt meg hosszú hallgatás után bambán, s mint aki még mindig nem érti, mint aki még mindig reménykedik, a feleségem.

— Ezt szeretném tudni én is — mondta apósom.

Anyámmal persze másképp kezdődtek a gondok. Miután eltemettük anyósomat, a következő nyáron, amikor egy hét vé-

gén hazamentem, ott találtam, mint mindig, mint máskor is, ha *egyedül* volt, a konyhában, a kályha melletti kicsi széken. Szeretett elüldöggélni ezen. Jobban szerette bárminél. Talán ezt, a kályha melletti üldöggélést még akkor szokta meg, amikor özvegyen maradt, s a hosszú téli esték magányában odaült a kályha mellé, rakta a tüzet, s nézte a lángot. Most nyár volt.

Úgy tűnt, imádkozik.

— Csókolom, édesanyám — szóltam rá még a nyitott ajtóból.

Rám nézett. Az arca csodálkozónak vált, a tekintete kutatón tétovává:

— Mi van? — mentem közel hozzá, s megsimogattam a hátát —, nem örvend? Úgy nézett rám — folytattam — mintha idegen érkezett volna. Haragszik rám?

Mert néha, ha szerintem sokáig nem mentem haza, úgy tudott mozdulni, félre nézni, hogy abból szavak nélkül is érthettem.

— Ah, dehogy — szedte össze magát már-már morcosan: — Hogy mondhatasz ilyent.

De nem állt fel, és nem ölelt meg.

— No, jó — mondtam morcosan én is, s elmentem az asztalhoz, leültem.

— S aztán mit csinált? — oldottam a csendet. — Imádkozik?

— Én? — kérdezte élesen. És fölvetette a fejét: — Nem! Te mit gondolsz! — szólt rám megrovóan: — Hisz nappal van!

— Akkor?

Elmerengett.

— Hát... Itt, né! — Elbeszélgettünk egy kicsit édesapámmal, édesanyámmal.

És elhallgatott, belenézett a semmibe:

— Ugye édesapám?

Úgy mondta persze, ahogy nálunkfele más is: édesapámmal, édesanyámmal.

Mindketten évtizedek óta halottak voltak.

Böszörményi Zoltán

(1951 —)

MAJORANA BÉKÉJE

Az összemérhetetlen
itt lakik
a kapuk alatt,
a bokrok tövében.
Lesi az alkalmat,
hogy próbára tegye
szellemem.

Gyanút és kételyt lázít,
vagy lazít.
Érvek arénájában
csörteti fegyverét,
a megismerhetetlenről beszél.

Ezek szerint
az igazságtalanság tragédia,
a felfedett arc
magának akar,
nem igényel
erőt, rangot,
békét takar,
valamilyen nyugalmat keres
a nagy nyugtalanságban,
hatalmat
az ellankadásig.

MAJORANA MADARAI

Bambán néznek ránk a levelek, s a kinőtt fű alatt
félelemegér futkos, keresi a nem létező falat,
titkos kincsek között matat — a múlt nyárból maradt,
átrebbenek életünkön égből kószáló madarak.

Bontja múló bokrárt, titokzatos jelét a tél, s remeg,
tűnő fényét kergetik mámortól szédült szelek.
Hozzád bújnak indulattól ittas tűnődések, és veled
vészelem át a szörnyűséget, mi életünkön átdereng.

MAJORANA FENOMENOLÓGIÁJA

Látom a látszatot,
egymásba fonódni
a tájakon
a kedvet és az érzést,
kebel a kebelre,
egymásra borulni.
Látom, a jelenségben
a látszat miért vérzik,
míg a valóságot kibontó élmény
tavaszra várva
virágot virágra
virágzik.
Látom, amint a felszín
ködruhában táncol,
elfátyoloz mindent,
bolygót, csillagot,
kívánságot.

Látom a jelenségben
a tűnődő tudatot,
jönni az úton
az akaratból,
a dolgok természetéből
váratlanul felbukkanó
valóságot.

MAJORANA KÉPZELEG

Kialudt tüzem. A parázs
feldereng, a vackom még meleg.
Szívemre ül egy nagy darázs.
Hát kiengedem.

Repülje be a képzelet
tájakat, és onnan merítsen
erőt, folytatáshoz jó szelet.
Versem derítse.

Itt ülök, a vackom még meleg.
Darazsam is már rég messze jár.
Fáradt reménye, illó éneke
vajon visszaszáll?

MAJORANA TÖPRENG

Behálóz a kötelesség,
az időbe égetett szokás.
A tevékeny ember nem boldogul.
Rálép a valóság,
elájul,
felmossák,

betöri a töprengés-kaput.
A rejtelmesség árnyaival küszködik,
esélyt ad az átmenetnek,
a kétség jussait
hangtalanul átveszi.

MAJORANA VALLOMÁSA

Bősz szelek gyújtogatják ránk az eget,
a lángoló romokból kimentelek.
Mint alélt idő, karjaimban remegsz.
Parttalan teret láncolnak a hegyek.

Hűs, csókízű lesz alattunk a pázsit,
kék virágok szemében fény parázslík.
Fordul a világ másik oldalára,
testemen pajzán had: ujjaid lángja.

A fontos, ez a minden szertefoszlik.
Remegésünkből hajtja új ágait
a szó, ha a partra ülünk odakint.

Láthatatlan lendület, erő hevít,
a perc lassan lúgozza emlékeink.
Ennyit akartam veled megosztani.

MAJORANA LÉPEGET

Hajítsd el illúzióktól
terhes magányod!
Rád nevet a gyerekek az almafa alól,
s te megáldod.

Fáradtan szédül
az éj karjaiba
a test.

Forgasd csak,
nézegesd,
mindhiába bújt bőrbe
a lélek,
kilúgozzák onnan
az évek.
A szenvedéstől mentes lét
másról mesél,
mint az emlékezés,
nem lát,
nem hall,
csak feszeng,
tágítja a diadal-mérgezett
tér-eget.
A gondolat tárgyai
megannyi csillogás,
felnevelni kéne már bennünk,
mi égi más.

A NYOMOZÁS

— És mikor tűnt el Ákos? — kérdezte a nyomozó, s újra megnyomta digitális magnójának rögzítő gombját.

— Ma milyen nap van? — nyújtotta el a fejkendő, virágos ruhát viselő asszony az utolsó szót, mintha kételkedne abban, hogy a van egyáltalán létezik.

— Kedd, február 26.

— Igen, igen... kedd. Kedden, múlt kedden mán nem jött haza. Mondtam a kisebbik fiamnak, menj Gyurikám, nézd

mán meg, hol van Ákos öcséd. El es ment vót a gyerek, órákig kódorgott, osztán üres kézzel jött vissza. Sehol sem találta — csapta össze csodálkozva földszínű tenyerét. — Sehol. Pedig tűvé tett érte mindent, nem vót lyuk a földön, hova bé ne nézett vóna. Ugye, fiam — bökte ujjával oldalba a mellette mocorgó, nyolc év körüli gyereket.

— Bémentem én minden barakkba, osztán ott sok minden vót összehányva, vót ott ágymatrac, még kibelezett televízió es, játék es, de Ákoskám sehol se lelém, pedig há kiábáltam jó hangosan, hogy a föld alatt es meghallja. Nem válaszolt, na — vonta meg a vállát a gyerek, s az ölébe tette kezét, piszkos körmeit piszkálgatta.

— Kedden hány órakor vették észre, hogy Ákoska hiányzik? — kérdezte a nyomozó, s az asszonyra nézett, tőle várta a választ.

— Szóval, a bányát van annak már két éve es, hogy bézárták. Osztán mindenkit elküttek. Az uramat es. Pedig hát jó vájár vót. Sok rézércet bányászott ki. Na, megfizették. Éltünk es abból. Tuggya, húsz évet töltöttünk a hegyen. Jó vót. Bémentünk néha a városba, osztán ott minden vót, csak pénz kellett hezza. Falusi lány vótam, ide jöttem férhez. Az emberem es falubeli vót valamikor, csak idősebb. Jóval idősebb. De erőss, jó ember. Nem vót annak semmi baja húszegynehány évig. Aztán egyszercsak meghótt. Itthagytott a kölykekkel. Pedig, amikor elvett, megígérte, nem hagy egyedül. Ígért az fűt-fát, csak hozzámennyek. Julis, itt jó életed lesz, azt mondá. Minek neked a falu. Ahajt a hegyen jó helyt leszünk, csak a jó Isten tartson meg egészségben. Keresek én annyit, hogy tíz gyermeket es eltartsak. Lássa, nem lett belőle semmi. Csak két gyermek, azok es későn jöttek, mán azt hittem, nem is lesz gyermekáldás. A kissebik amikor jött, el se hittem, hogy úgy vagyok. Mán az orvos es tördelte a nagy darabos kezét, hogy mán mi lészen, de nem lett semmi, met a gyerek minden baj nélkül jött világra. Na, e'vvót, nyomozó uram. Most mán tuggya az én életemet.

— Kedden délelőtt, vagy délután tűnt el Ákoska? Mikor kezdték el keresni? Erre a kérdésre válaszoljon, kérem.

— Gyurika bészaladt délután, hogy a nagy kutyák, met azok ott vannak a szín végibe, valami koncot kaptak, s erőssen viny-nyogtak. Mondom a gyermeknek, eridj nézd má meg, ejsze nyulat fogtak, vagy valami máson kaptak essze. De a gyermek semmit se látott, mán késő es vót, szürkült az ég. Nagyon megijettem, hogy a kicsi fiam sehol sincsen.

— Veszett kutyák azok, már annyi embert megmocsokoltak — szólt közbe a gyerek, de elhallgatott, mert azt hitte, most mégsem rajta a sor, hogy beszámoljon a történetekről.

— És ha a kutyák támadták meg Ákoskát... akkor...

— Akkor én láttam vóna, met szemmel tartom azokat az átkozott fajzatokat.

— Hogyan?

— Hát veszem a fáklyát, möggyújtom, s úgy osztán szűkölnék, morognak, én meg látom, mi van ahajt.

— És mit szedtek szét azon a délutánon. Azt láttad-e? — akadékoskodott a nyomozó.

— Kockás ruhadarabot huzigáltak, a fene a belekbe.

— Jaj, Istenem, te gyermek — szisszent fel az asszony. — Ákoskán is kockás ing vót, amikor eltűnt.

— Milyen színe volt a kockáknak?

— Kékes, olyan, mint az Ákoskáé — vágta rá a gyerek.

— Nem hiszem..., tán a medvék... A medvék, az átkozottak.

— Dehát a kutyák marakodtak a kékkockás ingen. Hogy jönnek ide a medvék? — kérdezte döbbsenten a férfi.

— Lehet, a kutyák a medvéktől vették az inget.

— A medvéktől?

— Igen, met a medvék, ha valakit megesznek, akkor a ruha, az nem kell nekik. S lehet, a kutyák a medvéktől vették az inget...

— Most hallom először, hogy medvék is tanyáznak a közelben.

— Azok igen, met bójárnak az élelemre, vesznek mindent ki a zsákokból, hiába minden igyekezet — vágta rá a gyerek, s incselkedő pillantást vetett a nyomozóra.

Nagy Irén
(1953 —)

ARANYESŐ

Sivár, elázó, hideg esten
nézem a ringó aranyesőt,
szellő-dalon víg táncra kelőt,
fényfűzés ezer napot lenn.

Bár körötte kopár a föld még,
s az új tavasz is csak csírában,
apró kelyhek diadalában
ébredezik a sárga fény rég.

Lám, hiába zord még az est kint,
pár merész gally meg-meglibben,
s arany szirmok mind fényesebben
a tavaszt, a győztest hirdetik.

EGY LÉPÉSEL KÖZELEBB

Ha újra csillag hull a messzi égről,
mint néhány ritka, cél nélküli könnycsepp,
egy régi vágy, álomszerű, de féltett
(minek párja se magasról, se mélyről

nem érhet el), utolszor még feléled.
Tavaszi szélként könnyen vállára vesz,
s mint hűs levél, egy lépéssel közelebb
kerülsz az éghez, a Napot eléred.

Egy perc csupán. De valamikor régen,
virágzó bodza szálló illatában
szívedre fény ömlött alá, hogy éljen,

s hogy fájjon újra, feledve egyebet.
Most, tévelyegve a nagy pusztaságban,
késő-e, Uram, érte a köszönet?

FELAJÁNLÓ DAL

(magunkért)

Pusztákról jöttem. Nem kiáltani,
csak várni riadtan, s hallgatni tudtam ott.
Zúgó szelek, száguldó viharok
rémítettek, villám csattogott.
Ezer nyöszörgő, csapzott bokor
hajolt a földre, mélyre, mélyre,
gally hullott a
rozzant sövényre,
s bújt a vackára minden élő.
Ott voltam én is: egy rettegő
parányi lény.
Ült benn riadtan egy kopár
üregben szívem, égő szívem:
aprócska szentjánosbogár.

Pusztákról jöttem. Egy darabban
hoztam szívem ki,
aprócska bár: ilyen-amolyan.
Nem csillag. A csillag fenn és messze van.
Elhoztam mégis. S odaadnám
a fényért, hogy van,

a mosolyért, hogy legyen.
Égő pici láng fű között:
olyan, amilyen.
Nem szárnyaló sólyom,
vagy zúgó harang,
vagy síró sirály. Nem.
Csupán egy bogár, amilyen, olyan.
S nem csillag.
A csillag fenn és messze van.

Pusztákról jöttem. Nem kiáltani,
csak várni még, még hinni akarok.
Néhány dalt, néhány furcsa mesét
adni szeretnék,
adni tudok.

Aprócska szívem ráteszem, ha kell:
többet nyomjanak a könnyű dalok.
Égjen, mint csöpp szentjánosbogár,
alig villanón,
lenn a fű között.
Legyen gyertyaláng, vándor-öröm.
S ha sötétedne az ég kék tava:
hűs rengetegben kunyhó ablaka!

VÍZIÓ

...fák között surranó ezer
árnyék vesz itt
álmatlan álmodozó
léte nem szenzáció
csak létezik

lassan elizzó romok között
fekete utasok
fekete út
szürke mező
s fekete csillagok

forró halált páráll a föld
jeges halált hullat az ég
magába visszahullt világ
kialszik itt lehet ma még
aludni föld alatt

síró üreg bűvó csend vágya
van és nincs között mindahány
eljövő napjuk csak talány
letört ég eloszló büntudat
hangtalan holt kihűlt szavak

lassan elizzó romok között
fekete utasok
fekete út
szürke mező
s fekete csillagok

puskaporral vegyült rögök
szélhordta párája szállhat
körös-körül még súlytalan
hullnak hullnak az árnyak
lehet-e még jöhet-e még
halott század után ismeretlen század

FALAK KÖZÖTT

Befalazódtunk. Szorít a fal
körös-körül,
szorít a fal
kegyetlenül,
kíméletlenül.
Magas. Magasabb. Még magasabb.
Egy téglá, még egy, még ezer:
gyűlölet-téglá,
veszett düh, önzés, méreg,
sunyi kajánság, ravasz
törtetés-téglá:
ezer, még ezer, még ezer.
Beföd a fal.
Magas. Magasabb. Még magasabb.
Nem ér a fény. (Milyen
lehet rügyfakadás erdőn,
a bükkös avarillata
milyen?)
Alattomos rettegés
kúszik fel bennünk,
nő velük:
semmink nincs,
semmink
ellenük.

Csak szavak.
Szavaink vannak.
Van-e szó, fal-ontó,
résnyitó varázsszó?
Megtalálható-e
az igazi szó,
a falak ellen való,

félelem ellen, gyűlölet,
önzés, törtetés, ravaszság,
gúny ellen való?
Lehet-e kijutni fényre még
falak közül,
falak mögül,
valamiképp
valamikor —

Alattomos
rettegés
kúszik fel újra
bennünk:
mintha nem körül,
csak körös-körül
lenne már fal,
mintha belül,
ott legbelül:
téglapáncél
a szív körül!
Jutunk-e vissza fényre még
falak mögül,
e falak közül?

A VÖRÖS-TENGEREN

A tengeren, a gondok Vörös-tengerén
fel, a felhőkig nőnek a habok.
Odaát várna csend, várna nyugalom,
s én az innenső parton maradok.
Jaj, az innenső parton maradok.

Ébresztnek éjente álmok, nagyok,
nyomasztanak fájó ébredések.

El nem felejtett tévedések-
re felmentést nem kaphatok.

Tarajos hullámok táncolnak körül,
toporgok, állok bőrig ázva:
hogyan juthatna ki egy ilyen árva
szűkölő vízfalak közül?

Én Uram-Teremtőm, csak egy tenyérnyi rést,
melyen bár oldalazva átaljuthatok!
(Méltatlan vagyok? Méltatlan vagyok!
Amiatt nem nyitnak utat a habok,
s örökkön örökké erről maradok!)

Kétség dül éjjel, kétség dül nappal:
Hogy merek pont én ideállni?
Nyugalmat lehet-e itt találni,
vagy várni ősszel, s várni tavasszal?

Én Uram-Teremtőm, Te megtehetnéd:
kettészelni a hullámfalat...
Akarnád csak, egy pillanat,
s én száraz lábbal átmehetnék.

Tengerfenéken egy szál egyedül
nem riadnék ezer veszélytől,
néznék csak fel az égre a mélyből,
táncoló vízfalak mögül.

Én Uram-Teremtőm, csak egy tenyérnyi rést,
melyen bár oldalozva átaljuthatok!
(Méltatlan vagyok? Méltatlan vagyok!
Amiatt nem nyitnak utat a habok,
s örökkön örökké erről maradok!)

A tengeren, a gondok Vörös-tengerén
fel, a felhőkig nőnek a habok.
Odaát várna csend, várna nyugalom,
s én az innenső parton maradok.
Jaj, az innenső parton maradok!

Én Uram-Teremtőm, csak egy tenyérnyi rést...

HALOTTAK NAPJÁN

Roskadozó, bús keresztfák között
kezemben riadt kis fénnel állok én.
Tinéktek hoztam gyertyát, szál virágot
halottak napján, élők éjjelén:

ti letagadott, százszor is halott
szegény halottak.

Nyugtotok árgus szemmel lesik,
kaparnák körömmel csontjaitok.
Harsognák: nem, ti nem vagytok itt,
kik itt porladnak, mind mások azok;
kegyelet-égből rég lehulltatok,
letaszítottak.

Porrá, sziklává vált sejtjeitek
szétszórónak, s a hantot (mit nem ástak!).
Elhordanák a dombot, együtt veletek,
halottaink: elűzött halottak,
se élve, se halva „nem létezők”,
álmodjatok csak ...

RÓZSA-SZONETT

Nagyanyám emlékére

Ház mögötti, lepusztult kertben
rózsa nyitott egy csonka tőn.
Színe alig van, mintha beteg szív
mélázna elmúló időn.

Magára maradt — az utolsó —,
körötte dús gaz s kerti gyep.
Magasba döf még amott egy kóró,
belseje kong, héja zizeg.
Égire váltva e földi kertet,
az öregasszony rég eltipeggett.

Odafenn fényes csillagok nyílnak
kertjében — mint rózsák idelent —
valamikor. — Mesének tűnne ma,
ha egy, ha egy rózsa nem nyílana...

ŐSZ VÉGI KONCERT

Halkan-szerényen dúdolgat a barna,
harsányra váltja a Nap a sárga színt,
s mélyebb szólamát toldja odakint
gyérülő ághegyek megkopott lantja

ősz-szonátához elhalón. De arra
lággyvörös fényt az ég a földre hint,
majd lángra kap amott a rét megint,
s régi vonót hangol újabb akkordra.

Nagy, érzelmes ősz végi búcsúzás:
Ezer dal zsong-bong ezer hangszeren.
...Árny oson, szürke, a fák közt, nesztelen...

Űzi a szél. Halkuló suhanás:
Kánon zendül a rőt leveleken.
...Múlik, eloszlik mindjárt a félelem...

TÉLI VERS

Úgy hull a hó,
hol van most, hol a fény?
Csak hull a hó,
belefúl a remény.
Úgy hull a hó,
kint minden fehér már.
Csak hull a hó,
hiába sírnál.

Úgy hull a hó,
némán az éjbe.
Csak vársz te itt,
egyedül, félve.

Jó lenne most
egy mosoly, egy hang. Hiába.
Csak hull a hó,
s a világ árva.

AZ ÖREGASSZONY IMAKÖNYVE

A Hargita lábánál megbúvó, félreeső öreg ház és telek valahogy kiesett az időből. Az idő múlásából, amelyik úgy jó ötven éve megállt a karókkal, rúddal megtámogatott rozoga kapu előtt, mert annál bennebb jutni nem tudott.

Az öregasszony egyedül élt itt, néhány évtizede özvegyen, családja, rokonsága szétszóródva a nagyvilágban.

Az udvart egészen belepte a gyep, benőtte a fű, csikorgó szekérkerék, csordába ballagó állatok patája réges-rég nem tett kárt benne. A kerítés mellett s az omladozó disznóól körül csalan és kutyatej, a csűr oldalánál száradó kóróköteg, csendesség mindenfelől, csupán a tornác alatt kapirgáló néhány tyúk töri meg a nagy mozdulatlanságot.

A kékre meszelt, sárral gondosan megtapogatott kicsi háznak a technika nem „fertőzött”, villanynak, rádiónak, televíziónak se híre, se hamva.

Bent, a kopott asztal fölött drótra akasztott petróleumlámpa, s az asztal ablak felőli sarkán vaskos, régi imakönyv. Az öregasszony egyetlen társa, gondjában, bajában vigasztalója. Ha számtalan tenivalója engedi, mert ugye, olyan sok gonddal jár az élet, ide húzódik-menekül az imakönyve mellé, mert itt elfelejti minden nyomorúságát, és érzi, hogy megsegíti, megint megsegíti az Isten.

Ha nincs télire tüzelője, ha nem kerül, aki lekaszálná a sarjút a kertben, vagy pótolná a lehullott zsindelek helyét hó s eső ellen, az öregasszony kinyitja a nagy, kék betűs imakönyvet, és imádkozik. Összekulcsolja kibogosodott ujjú kezeit az asztal sarkán, és úgy beszél, fohászkodik ott, mint aki egészen biztos, hogy abban az egyben, a Mindenség Urában nem csalatkozik.

És az öregasszony nem csupán önmagáért és az övéiért imádkozik. Ha eljut hozzá a világ nagy bajainak, a bajok valamelyikének a híre, igen a szívére veszi azokat mind, s miattuk is fohászkodik. Minden áldott szent nap könyörög a bajba jutottakért, az úton levőkért, az üldözöttekért, árvákért, éhezőkért,

szomjazókért, betegekért, sorjában mindenkiért, akikért talán soha nem mondott imát még senki más. Két iszonyatos világháborút túlélte már, és naponta elmond egy imádságot azért is, hogy a harmadik, ha lehet, elkerülje ezt a világot.

Jól tudja, milyen az éhezés, a szárazság, a terméketlen, inséges esztendő. Ha szenvedésről hall, maga is szenved. Ha bajokról, nincstelenségről, érti, tudja, mi az. S mert más módon nem segíthet, hát imádkozik.

A mindennapi teendők, kapálgatás, takarítás, fahordás közben, ami nehezen és lassacskán megy már neki, és sok-sok idejét lefoglalja, szíve sóvárogva vágycsozik az asztal sarkához, az imakönyvhöz, hogy megpihenjen, felüdüljön és erőt szerezzen.

Az imakönyv mellett elsírhatja-panaszolhatja minden bosszúságát, bánatát, magányosságát, mert érzi, hogy meghallgattatik. Ott nincsen egyedül, ott úgy érzi, a végtelen világ-mindenség Ura az ő társa, támasza, barátja. És van egy kép a könyvben, melyet az öregasszony a leginkább szeret. Ez a kép a feltámadott, dicsőséges Jézust ábrázolja, s mikor erre a képre nyílik ki az imakönyv, ő boldog, nagyon boldog lesz, s a szíve csordultig telik hálával, alázattal és szeretettel Iránta, ki minden emberért, őerte is olyan sokat szenvedett.

Féli, óvja hát az imakönyvét az öregasszony szüntelen, s nagy-nagy gondja az, hogy a vékony lapok már régen foszladni kezdtek, s ő merev, kérges ujjaival nem bírja már eléggé gyengéden fogni, lapozgatni azokat, s mikor egy-egy lap elreped-hasad, napokig, hetekig bántódik miatta. Ragasztgatja, csirizeli buzgalommal, de mégiscsak szakadoznak, kopogatnak, fogyatkoznak egyre, s ő keserű sóhajtással fordít tovább a könyvben, ha egy-egy leragadt, elkopott sort már nem lehet kiolvasni valamelyik szépséges imádságból.

Ott, az asztal sarkánál, a zsalugáteres apró ablak előtt az öregasszonynak nem kell szégyenkeznie jelentéktelen mivoltáért, sem gyenge ruházataért. Akivel ott beszélget, az a végtelen irgalmú Úr nem bánja az ő toldott-foldott, megkopott szok-

nyáját, sokszorososan foltozott szürke harisnyáját, szakadt lábbelijét. Az a végtelen irgalmú Úr az ember szívét nézi, tudja jól az öregasszony, hogy ott legbelül mi van, csak azt...

Aztán van az öregasszonynak jó ruhája is egy rend, egyetlenegy. Gyapjúrokolya, ujjas, ép harisnya és fejrevaló, fekete. Hanem azt kíméli, óvja, tartogatja a nagy útra... Hiszen hát nem jelenhet meg az ember Örök Bírája előtt akárhogyan... Ezért vigyázza, szellőzteti, porolja azt az egy rend öltözetet olyan gonddal, óvja molytól, egértől. Hogy legyen... akkorra legyen.

Mert eljön az óra mindenkinek. S aki mindennap készül rá, azt nem éri váratlanul. Se nappal, se éjszaka...

És úgy fekszik le minden este az öregasszony, hogy utolsó pillantása az ágy fejénél levő képre essen. Ahol a tövisszoros Jézus függ a kereszten, az arca csupa fájdalom... Az öregasszony őhozzá beszél esténként, tőle búcsúzik. Neki köszöni meg az eltelt napot, tőle kér nyugalmat a beköszöntő éjszakára. S a reggeli pirkadásban is azt a képet látja meg legelőbb. Azután az imakönyvet az asztal sarkán. És nem virrad fel soha nap az ő buzgó imádsága nélkül.

Az öregasszony esténként számba veszi mindig az eltelt napot, reggelente pedig az elkövetkezőt. Amint néhány szál forgácsból, az öreg gyümölcsfákról lehullt száraz gallyból tüzet rak, elgondolja, milyen tennivalója akad arra a napra. Kiért és miért kell imádkoznia, és mije van, amiből juttathatna másoknak is. Mert olyan sok ezen a földön a nélkülöző, a segítséget szenvedő. Az öregasszonynak mindig a legnagyobb öröme volt, ha adhatott... Talán azért nem volt soha semmije, mert mindig csak adott... Ha hébe-hóba felkeresték, és vittek valamit neki, azért örvendett, hogy megint van amit adnia. Valakinek, aki nála jobban rászorul.

A néhány tyúk tojásait, a vén gyümölcsfák termését is gyűjtögette, tartogatta, el nem használta volna, hogy legyen, amit adjon, amivel mindent viszonzozzon, hiszen ő semmit ingyen el nem fogadhat. S ha már semmi mást nem adhatott, adott imádságot... Aki egy szemernyi jót tett vele, kapott cserébe sok napnyi, ké-

telkedés nélküli tiszta imádságot. Olyat, ahogyan igen kevesen tudnak imádkozni ezen a földön. Csupán az ilyen magányos, töpörödött, sokat megélt öregasszonyok azokból a régi, vaskos imakönyvekből, amíg élnek... amíg meg nem halnak. Azután pedig... vajon mi lesz a világból nélkülük?... Imádságtalanul.

KÉT KUPA MÁLÉ

Kegyetlen, aszályos nyár, sorjában a második. Július. A kálásztalan, gyér búzaszálak között arasznyi széles repedések nyíltak a földön, s a törpén maradt kukorica is elsárgult időnap előtt. Sehol egy üdebb folt az egész határban, még a bokrok tövében sem látni zöld füvet. A napégette kaszáló barnás-fekete, széna nincs, sarjú nem lesz, a ritkás fűszálak szakadozott gyökerei kivillannak a sok apró hasadékból.

Hónapok óta nem volt eső a környéken, mentség nincs, kiszárad minden. Oda a termés.

A valamikor csupa élet patak medre most hallgat, víz nincs benne, csupán száradt iszap, kavics és fényes fehér kövek. Még a vén fűzfa alatti gubbenő helye is, ahol jó nagy halak tanyáztak azelőtt, mostanra kopogósra száradt, a kókadozó sás kísértetiesen zizzen meg nagy ritkán a gyér fuvaltatban.

Az egyetlen élő forrásnál, a domb alatt, éjjel-nappal sorban áll a falu népe edényekkel, csebrekkel. Vízért. Reményvesztetten kémlelik a félelmetesen kék, tiszta eget, s nem látnak azon, fordulhatnak bármilyen irányba, bár egy arasznyi felhőfoslányt, egy csepp kis felleget. — Elhagyott minket a Fennvaló — dörmögte fehér bajuszába a vén tölgyfának támaszkodó aszott, kis öregember. — Elfelejtett minket egészen. Körülötte bólogattak az emberek, de senki nem válaszolt, hangot nem adott ki egy sem az ott állók közül. Minek. Úgysem lehet már segíteni a nagy nyomorúságon, ha a Fennvaló meg nem könyörül, vége a világnak.

Második esztendeje annak, hogy nem volt termés, nem lett gabona, hát nincsen kenyér. Kenyér. Éhség és ínség, nagy-nagy nincstelenség. Görbült háta és sovány végtagok. Beesett arcokban fénytelen szemek. Mosolytalan, hallgatólag gyermekek a sorban. Hancúrozás, vidám csivitelés be furán hatna most. Talán, ha elkezdené szakadni az eső, ha édes-bő, hólyagos zápor zuhogna az égből, visszatérne a vidámság, amit kiégetett az aszály. De nem esik, nem akar esni, és a reménység is már mind elfogyott az emberekből. Éhség és ínség, nagy nyomorúság. A kemencében sülő kenyér illata már alig-csak emlék.

Borsómálé. Ez a szegény ember kenyere manapság. Megőrölt szárazborsó lisztjéből készítnek kenyeret, puliszkát. Úgy hozzák azt valahonnét a Regátból. Nehéz étel, nehéz lesz az ember feje, gyomra tőle. Borsómálé. Megüli a gyomrát, megfájdítja a fejét mindenkinek, aki ezen él. De élelem, ennivaló. Nem ehet jobbat az, akinek nincs. Nehéz az élet manapság mindenkinek, de a nagycsaládoké a legnehezebb. Szerencsére, jó emberek vittek el a sokgyermekes családoktól kettőt-hármat Arad, Nagyvárad környékére, ahol volt termés, van még élelem. Könnyőrelettől. De maradt itt-hon mégis éhező éleg. Mert nincsen kenyér. Kenyér.

Az állatok java pusztulóban, legyöngülten, csont-bőrre aszva szédeleg az egykori legelőkön vagy a házak körül. Igyekszik is levágni, aki teheti, menteni, ami még menthető. Átalvetőkben, tarisznyában, zsákokban hurcolják a húst vonatok tetején, lépcsőin el Aradtól Bukarestig, mindenfelé. „Feketéznek.” A levágott állatok húsát eladják, és vesznek az árából gabonafélét, lisztet a családnak. Amit lehet s amennyit lehet. De elfogy a házakból a szövetvény, vászon, posztóféle, takaró. Eladódik mind. Kell az ára élelemre, hiszen enni csak kell valamit, ha él az ember. A férjhezmenendő leányok gondosan megkötött-horgolt csipkéit kibontják, mert kell a cérna gúnyát varrni, posztógúnyát az embereknek. Még cérnafélét sem lehet kapni, ilyen nagy az ínség.

És ahol már nincs amit eladni, az sincs amivel feketézni, ott a legnagyobb a baj. Ott éhezhet napokon át asszony, ember,

gyermek. Kérnének, ha lenne kitől. A legtöbb háznál nincsen amit adni, ahol pedig lenne, ott nem adnak.

Alacsony, hosszúkás-forma ház, egy Hargita alatti falu leg-szélén, lépcsőjén komor, sovány asszony. Néz reménytelenül kifelé az útra, mintha várna, mintha várna valamire. Vagy vala-kire, aki ennivalót hozna, akármit, különben éhesen fekszik le ma is a sok gyermek. Gyermek, felnőtt, öreg, mindenki. De hát ki jöhetne olyanféle, aki adna valamit. Esetleg olyan, aki kér. Szegénytől a még szegényebb.

Az asszony nézi üres tekintettel a rogyadozó léckerítésen át az utat, csak áll, áll, köténye előtt összefont kezekkel, jó ideig meg se moccan. Aztán, amikor előkerül az üres csűr mögül a nagyobbik leányka, a tizennégy éves Anna, megfordul, s a leányt nézi szótlánul. Soványka és sápadt kislány, korához képest igen fejletlen. De szép még így is, egy ócska, elnyűtt ruhában is van mit nézni rajta. Nagy, beszédes szeme, mint az ég, bevilágítja finom, hosszúkás arcát. Haja fényét nem koptatta meg az éhezés, két szőke varkocsa megvillan, ahogy megfordul, a délutáni napfényben. — Lépj átal, te Anna, sógorodni! — szól rá az asszony a lépcsőről. — Nincs égen-földön semmi, amit ennetek adjak. Mondd meg neki, hogy adjon bár két kupányi málét kölcsön, egy puliszkára valót. — Jól tudja, hogy nem ad! — válaszolta fojtottan a leány, és morcosan megrántotta a vállát. — Jóskának sem adott. — Pedig hát adhatna, mert van neki. Eleget feketézett — emelte egy fokkal fennebb a hangját az asszony. — Csak nem eszi meg egyedül éppen mind, hiszen magtalan. S a felesége es egyfolytában csak hord, hát nem most es odavan?

Anna lekuporodott az elferdült deszkalépcső alsó fokára, mutatva, hogy ő ugyan sehova nem megy, őt hiába küldik. — Nem hallod-e, te leány, menj, ahova mondtam — szólta ismét halkabban az anyja. — Valamit csak kell enni, muszáj. Mondd meg neki, hogy megadjuk, visszaadjuk, amihelyt lehet. Anna nem válaszolt, üldögélt tovább az alsó lépcsőfokon, és meg se mozdult. Az asszony még

várt egy darabig, azután bement a házba, és kihozott egy kisebbfajta vászonzacskót. — No, indulj! Siess! Vigyed ezt a zacskót, és szépen beszélj, hallod-e, mondd azt, hogy erősen szépen kéred. No! Mozdulj má! — Mért nem menyen maga, vagy mért nem küldi el megint Jóskát? Mint a tegnap! — felelt Anna, és csak ült tovább. — Engem hejába küld, én nem menyek, mert tudom, hogy úgy sem ad. Az asszony közelebb lépett, rántott egyet a kislány sovány karján, majd a kezébe nyomta a vászonzacskót. — Ne feleselj, hallod-e, mert megjárod! Csináld, amit mondtam, amíg végig nem verek rajtad egy sort! Apád mindjárt itthon van, s lesz amit hallgassunk, ha nem kerül vacsora! Újból rántott egyet a kislány karján, mire az kelletlenül felállt, és vissza-visszanézve a kapu felé indult. Sehogy sem akarózott neki oda menni. Kölcsönkérni a fukar sógorától.

Jó ideig ácsorgott a nehéz, vasazott kapu előtt. Többször is rátette kezét a kilincsre, majd lekapta. Félt a húsos képű sógorától, ha az a vérekes szemeivel ránézett, Annának mindig görcsbe rándult a gyomra. Valaki közeledett Felszeg irányából, s hogy meg ne kérdezze, minek ácsorog ott, Anna gyorsan elhatározta magát. Belépett a kapun, majd óvatosan betette azt maga mögött, magában fohászkodva, hogy senki ne legyen otthon. De a kapu mégis jól hallhatóan kattant, erre a hangra kilépett a gazda is a színből. Anna megállt a kapu mellett belül, s halkán elkezdte dadogni, hogy miért küldték. — Jól tudom én, jól, hogy mért jöttél — mordult rá a sógora. — Éhenkórász népség, azt várjátok tán, hogy én etesselek? — Csak két kupányi málélisztet... — Ma kettőt, holnap megint kettőt, és holnapután hármát, ugye? Szaporodtok, mint az egerek, felfalnátok a világ gabonáját. — De hiszen még egyszer sem... — próbált közbeszólni Anna, de a gazda letorkolta. — Mit még egyszer sem? Ismerem én a fajtátokat. Ha eccer es adok, vaj ha egynek es adok, idecsődültök mind, az egész korgó gyomrú rokonság, soha meg nem szabadulok tőletek... No, mit állsz ott, mint a sóbálvány? Anna gyorsan megfordult, hogy kimenjen a kapun, erre a gazda kicsit közelebb lépett, és ráförmedt: — Várjál, hé! Hát mondtam én, hogy nem adok? Sem azt nem mondtam, hogy adok, sem azt, hogy

nem adok. Gyere csak beljebb, bé a házba! Még addig meggondolom. Gyere csak, gyere! Hátha mégis adok most az eccer. No! Hát idebé van a szúszék, ne hozzam-e ki a hátamon?! Anna tétován közeledett, botladozva ment fel a magas, kőoszlopos tornácra, s csak éppen belesett az ajtón, amit az ember nyitva hagyott maga után. A küszöb mellett, kívül megállt. — Gyere má ide, te leány! Hányadikszor mondom? Csak tán nem attól félsz, hogy megeszlek? Anna kelletlenül bennebb lépett, közben visszapillantott a kapu felé, hát ha jönne valaki. Ahogy a kislány benn volt, a gazda gyorsan becsapta az ajtót, majd rákattintotta a zárat. Anna rémülten hátrált a kályha felé. — Engedjen ki, hallja-e, mit akar? Ki akarok menni! — No, hát ide figyelj, kishúgom! — közeledett vigyorogva a sógora. — Adok, ha te es adsz. Ilyen a vásár. He? De nehogy pisszenni merj, mert vége az életednek, hallod-e! — Nem kell semmi, engedjen ki! — dadogta Anna egyre inkább megrémülve. — Üres kézzel akarsz hazamenni, te senkiházi, mi? Hogy apád megint letörje a derekadot, mint a gidó miatt a múltkor? He? Azt csinálod, amit mondok, s akkor lesz málé! Én es adok, s te es adsz, he?

Anna a verésre gondolt, az áldott, jó verésre, amit az ostorból kapott, amikor elveszett a kecskegidó, a kisebbik. Az jó volt, az a verés, az ostorcsapások a hátán. Az másféle fájdalom volt, jó fájdalom, megtisztult a lelke tőle...

A gazda jó szűkön kimérte a két kupányi málélisztet a szúszékból. A szúszék majdhogynem tele volt. — No, idefigyelj, te leány! Máskor es te gyűj, s máskor es lesz málé! Hallod-e, amit mondok, he? No, mesze, zabálgatok! A leányka kezébe nyomta a vászonzacskót a lisztel, majd kituszkolta az ajtón. — De senkinek az égvilágon ne szólj semmiről! Hallottad, ugye? Megértetted, ugye? Ha egyetlenegy szót es elkottyantasz, hát vége az életednek. No, lódulj!... S ha málé kell, hát te gyere!

Anna nem az úton, hanem a kertek alatt indult haza. Lassan vonszolta magát, mindegyre megállt. Reszketett, sóvány kis tes-

tét rázta az undor. Hányingere volt, meg akart halni. Vagy elbújni a föld alá, akárhova. A fájdalmat megszokta, jó sok verést kapott. De ezidáig soha nem gondolta, hogy a verés jó. Csak most érezte ezt, miután megismert valami annál sokkal rosszabbat. Valami iszonyút... Félni a veréstől, az ostortól, mi csoda butaság. Butaság, butaság...

A patak felé akart kerülni, ahol a búvóhelye volt a vén fűzfa gyökerei között. Kisgyerek korától mindig oda bújt el, ha nagy bánat érte... De tudta, hogy az anyja várja a málét. És a patak is ki van száradva...

— Hol ültél ennyiég, te leány? Várnod kellett tán? — kérdezte fojtott hangon a tornáccon várakozó asszony. Anna nem szólt, csak a kezébe nyomta a liszteszacskót, s fordult is, hogy elmenjen. — Várjál, te! Hát mit mondott a sógorod? — szólt utána az anyja. — Semmit sem mondott — válaszolta alig hallhatóan Anna. — Már hogyan mondott volna. Valamit csak kellett hogy mondjon. — A rokonságot szidta... — Ahán, gondoltam én. A rongyosokat, a korgó gyomrúakat. Meg se tudná állani, hogy ne mocskolja folyton! Hát te hova indulsz megint? Valami bajod van tán? — nézett végig figyelmesebben a falfehér, egész testében remegő leánykán. — Valami bajod van? — kérdezte újra nyugtalanabban. — Nincs semmi — válaszolta Anna, majd gyorsan elfordult, és a csűr felé indult. Az asszonyon megint valamiféle nyugtalanság futott át, egyfajta rossz sejtelem, de elhessegette magától, kirázta a fejéből, még mielőtt az konkrét formát öltött volna az agyában. — Mondaná, ha lenne valami — nyugtatgatta magát, miközben a rozoga vaskályhában száraz ágakból tüzet rakott. — Biztosan megmondaná... de hát ez a leánka csak ilyen fehér, vértelen... a nélkülözéstől... a koplalástól... Be nagy úr es az éhség, Istenem!... A legeslegnagyobb úr a világon, úgy lehet...

Anna a patak mellé, a búvóhelyére osont, minél kisebbre próbálta magát összehúzni a gyökerek között, eltűnni, hogy senki meg ne lássa, senki ne tudjon róla. Vacogott, mint egy hidegrázós, pedig kánikulai hőség volt körül a parton, perzselő tompa meleg, ami valósággal kiszikkasztotta, megfojtotta a mezőt, a patakot. Anna nem

is sejtette, hogy miképpen tudna megnyugodni, egyetlenegy gondolatra volt képes az agya, azt ismételte folyton: Hogy senki meg ne tudja, senki meg ne tudja... nem volt világos számára, hogy mitől fél annyira, a veréstől biztosan nem, attól sem, hogy megöli a sógora, de valami olyasmit érzett, hogy elkerülnék az emberek, iszonyodnának tőle, ha megtudnák... Hát nem fogja megtudni senki, az anyja sem, sem az apja, Isten ments... de akkor megint csak elküldik őt málélisztért, és megint... és megint... mert nincs ennivaló a családnak, és nem is lesz, ha ő nem kér...

Nagyon későn, jól sötétedés után került haza, miután, úgy gondolta, a család már lefeküdt. Óvatosan lopózott be a házba, remélte, senki észre nem veszi, hisz az ajtó is nyitva volt a nagy hőség miatt. De az anyja nem aludt, várta őt, és rászólt a sötétben. — Hol kódorogtál ennyiég, te? Ügyelj, az apádot fel ne ebreszd... Eltettem neked egy darabot a puliszkából, ott van a kredenc sarkán, a szervétben... egyél. Anna, bár jóformán egész nap nem evett, semmi éhséget nem érzett, s a szalmazsákra kuporodott, amelyen a húgával aludtak. Az anyja figyelte a hold gyenge fényénél, látta, hogy eszében sincs enni, hozzá sem nyúl a többiektől nagy nehezen megmentett ételhez, és ismét belegörcsölt a délutáni nyugtalanság a gyomrába, a szívébe. — Beteg vagy-e, vaj mi? Mét nem eszel, hisz mindjárt kifogysz ebből a világból! Felkelt, s a leánya kezébe nyomta a darab puliszkát szervétestől, ahogy a kredencen tapogatózva megtalálta. — Egyél... mert holnap, meglehet, még ez sem lesz... nesze... Anna kicsomagolta az ennivalót, leharapott belőle egy falatot, de sokáig forgatta a szájában, úgy érezte, nem megy le a torkán. Aztán, hogy az anyja békén hagyja, és végre lefeküdjön, kényszerítette magát, hogy lenyelje azt a darabot, majd egy másikat és megint egyet... Egyszerre eszébe villant, hogy soha ilyen drága ennivaló még nem járt a szájában, ami olyan sokba került volna, mint ez a két kupányi máléliszt... összeszorította a fogát és az ökleit, s nagy erővel fojtotta vissza a magába a zokogást, hogy észre ne vegyenek valamit a többiek, és meg ne

tudják, hogy neki valami baja van... s nyelte hang nélkül az ételt, csak a könnyei hullottak a kezeire és a puliszkára, mitől az egészen sós ízű lett...

Csak nem lett eső júliusban sem. S augusztusban is az ég derült, kék maradt, ugyanolyan félelmetesen ragyogó, a vidék egyre szikkadtabb, és az emberek egyre csüggedtebbek. Anna gyakran húzódott meg a búvóhelyén, a kiszáradt patak partján. Kitalálta, hogy ha nagyon mélyre leás a kezeivel az iszapba, ott, ahol a fűzfa egyik gyökere a mederbe kapaszkodik, és ha vár, vár sokáig, az iszapba fúrt lyukba szivárogni kezd a víz, és öszszegyűl egy maroknyi, egy félmaroknyi, lassan. Kevéske víz, de víz, amivel mosdani lehet, és hűsíteni égő arcát, homlokát. Jólesett a hűvös, iszapos vízbe beledugni a lábait, a kezét, szinte megnyugodott tőle. Hogy meg is tisztuljon tőle, arra nem volt elég, hogy megint tisztának érezhesse magát kívül és belül, ahhoz egy egész tengernek a vizére lett volna szükség. Anna látott már tengert, képen, olyan gyönyörű-végtelen kék vizet, amiről alig bírta elhinni, hogy a valóságban is létezhet. Annyi sok víz egy helyen... bármerre is nézzél, csak víz és víz... Talán olyan lehet, mint az ég, csak nem áll mozdulatlan, hanem hullámoz, mozog, és halak ficáncolnak benne, ezüstös, színes halak... Annyira szeretett volna most eljutni a tengerhez, hogy beledobja magát a végtelen vízbe, a hullámok közé, hogy azok szépen elringassák, és sodorják, vigyék messze, messze, minél távolabb... Olyan messze, hogy soha senki meg ne találja őt ebből a faluból, és vissza ne hozhassa...

Lehajtott fejjel ült, ahol szokott, a pad külső szélén, egy félhomályos helyen. A szíve hangosan dobogott a rémülettől, annyira hangosan, hogy attól félt, mindenki meghallja, aki körülötte ül, és ettől a félelme még csak egyre nőtt. Ezen a nyáron nagyon nehezére esett eljönni ide, a templomba. Úgy gondolta, hogy ő már nem való arra, hogy ilyen szent helyen akár egy

percre is megjelenjen. Most is csak az anyja unszolására jött el a misére, főként azért, hogy az ő fura viselkedése okozta gyanakvást az asszonyban valahogy elaltassa. A leányka menekülését, magányos rejtőzködéseit az anyja hallgatagon figyelte, de nem szólt róla senkinek, az urának sem, hiszen a nyár folyamán javarészt abból élt a család, amit Anna a sógorától szerzett. Minthogy a felesége jórészt úton volt, a módos gazda felfogadta Annát egyfajta szolgálóleánynak, hogy mosson, takarítson a házban, amiért élelemmel fizetett. S még ha olyan szűkre is szabta a fizetséget, az Annáék családja számára ez nagy szerencsének bizonyult, megmentette őket, részben legalább, az éhezéstől. Csak Anna lett, ha lehet, még soványabb, sápadtabb és hallgatagabb ezekben a hetekben. Kerülte az embereket, fényes, szép tekintete tompa lett, mintha állandóan félelem ült volna a szemében. De nem panaszkodott soha, az náluk nem is volt szokás, nálukfelé az emberek káromkodtak, ha baj volt, ami majdnem mindig volt, az asszonyok meg legfennebb sírtak, de panaszkodni, hogyan? Kinek? Nem is kérdezte meg senki, hogy mi baja, egy ideje még az anyja sem. Csupán figyelő szemeit érezte magán, mint most az emberekét a templomban, miközben a kövér plébánost hallgatták, aki a szószéken prédikált.

Fenyegetőn magasra emelt ujjal, nagy hangon szidta a bűnösöket, az elvetemülteket, a kéjelgőket, a világ szemeteit, akik miatt az Ég nem könyörül az éhező népen. Anna nem mert felpillantani a szószékre, rettegett, hogy a pap húsos ujjával rá fog mutatni mindjárt, s akkor majd az emberek kidobják őt a templomból, mint oda méltatlant és okát az ő nagy bajuknak. Azután megverik, megtapossák és meg is ölik biztosan... Behunyta a szemeit, ájulás környékezte, miközben úgy szorította a pad szélét, hogy az ujjai belekékültek... De teltek a percek, és nem történt semmi, a pap már a kénköves esővel és a pokol lángoló tűzével fenyegetőzött... És Anna látta magát a lángok közt égni, és körülötte sokféle szörnyeteg nyüzsgött. És látta, amint azok vicsorgó fogakkal feléje közelednek, s ahogy közelebb-közelebb

érték, az egyik a sógora vörös, vigyorgó képét öltötte magára... Gyorsan kinyitotta a szemét, és ijedten nézett körül, nem tudta, hogy valóban sikoltott-e, vagy csak gondolatban. De az emberek a plébánost hallgatták, vele senki sem törődött, és ez egy kicsit megnyugtatta. Jólesett látni, hogy nem a félelmetes pokolban van, hanem a templomban, ahol még jó sok ember van rajta kívül, akik közül nem akarja őt bántani senki.

Anna óvatosan jártatta körbe-körbe a tekintetét, s a szeme egyszer csak megakadt az oltár melletti nagy fakereszten. Nézte, nézte sokáig a keresztre feszített elgyötört alakját, akit olyan nagyon megkínóztak az ellenségei. Egy gondolat futott át az agyán egészen öntudatlan, egy kérdés: „A keresztre feszítés vajon jobban fáj-e?” Elszégyellte magát ezért a gondolatért, azért, hogy a maga szenvedését az Övéhez merete hasonlítani. Mert a keresztre feszítés biztosan mindennél jobban fáj, mert Ő, a Megváltó, meghalt ott a kereszten. Ártatlanul. Anna érezte, amint nagy, fájdalmas szánalom ébred iránta a szívében... Szerette volna megsimogatni, vagy vigasztalni valahogy... de éppen ő, a világ szeméjte, ahogy a plébános mondta az imént...

Anna ismét a szószék irányába fordult, de most egy árnyalatnyi daccal nézett fel a plébánosra, aki még mindig prédikált, és dühösen másokat szidott. Pedig, gondolta váratlan haraggal a szívében Anna, ő, a plébános biztosan nem is tudja, hogy milyen az az éhezés, ő biztosan minden nap egyedül eszik meg egy egész, nagy kenyert, amilyen kövér. Ó, a kenyér... Anna gyorsan a feszületre pillantott megint, mert úgy érezte, mintha történné valami benne ezekben a percekben. Nem értette, mi, és hogyan, és mitől, csak egyszerre valamilyen bátorságféle kezdett nőni a szívében, mintha nem is félne már annyira a fenyegetőző plébánostól, mintha már lenne valaki, aki megvédheti őt. Váratlanul egészen biztos lett Anna abban, hogy aki olyan sokat szenvedett azon a kereszten mások miatt, megvédené őt a dühös plébánostól, s ha az le akarná taszítani a félelmetes pokolba, hát nem engedné, nem engedné... Mert őneki is olyan elgyötört a teste, és sovány, és vér folyik az

arcán... És mert olyan nagyon-nagyon szomorú. Nem dühös, nem haragos, csak szomorú és jó. Annát egyszerre nagy-nagy boldogság töltötte el, tudta már, hogy ezután nem lesz olyan nagyon egyedül, mert van egy Valaki, aki őt is meghallgatja, megérti, és nem vádolja semmiért...

A mélykék ég most is úgy ragyogott, mint az Anna szemei, amikor titokzatos Védelmezőjére gondolt, akiről senki nem tud rajta kívül, és aki mindenki másnál hatalmasabb és jobb. A fűzfa üregébe most nem azért bújt el, hogy régi kétségbeesését mások elől elrejtse, hanem hogy szabad legyen, gondolatban legalább, hogy túllépjen azon, ami most van, és valahová meszsze, előre szaladjon az időben. Itt erőt érzett magában, valamiféle elszánt hősiességet, hogy kibírjon és eltűnjön mindent, amit muszáj, mert tudta, hogy valamikor, egyszer, vége lesz ennek. Nem lázongott, nem siránkozott. Megtanulta, hogy ami az akaratán kívül történik vele, azt úgy vegye, mintha valaki másal történné, amit neki csak ki kell bírnia, és azután elfelejteni, gyorsan, gyorsan felejteni. Itt ezen a rejtekhelyen már képes volt nem gondolni csúfságokra, szörnyű dolgokra, s ha behuntya a szemeit, mint most is, egy csodálatos fényt látott valahol távol, egy pici, tiszta fényt. Mindig arra gondolt, hogy ő el fog jutni odáig, csak meg kell találnia az utat, amelyik arra vezet, és azután elindulni, mindenkit és mindent hátrahagyva...

Anna kinyitotta a szemét, és a fűzfa gyér ágai között felnézett az égre. Az ég már nem tűnt olyan mozdulatlanak, félelmetesnek. A fűzfa ágait meglengette egy fuvallat, és az ágak között az ég kékje mintha hullámszerűen kezdett volna, ringatózni, mint a tenger. Anna nézte, nézte ezt a csodát kábultan, mocsanatlan. „Jön a tenger, jön!” — motyogta aztán, és sápadt kis arcát gyémántos fény ragyogta be. Mosolygott.

Bencze Mihály

(1954 —)

KRISZTUS A BARCASÁGON

Elgyötört és árva, mint csonkig égett gyertyának lángja,
ki távoli csillagról hull alá, a hideg homályba.

Titokzatos Kárpát-medence, életünknek bölcsője,
dédelgetve ölet formál, hogy születhessünk belőle.

Fogvacogva körültekint, csak ő virraszt magányosan,
az apostolai alszanak e ködlepte világban.

Váróterem-templomban kopogva lépdél faltól falig,
kőrmével a jégvirágos ablaküvegre verset ír.

Egyetlen roham volt bennünk, ha ez kevés volt, elvesztünk.
A közöny a vesztünk, ez megbénít, és ez a keresztünk.
Népemben megfagytak az álmok, nincsenek délibábok.
Őseink visszafordultak, hittek, győzelmet arattak!

Se kő, se tojás, se paradicsom nem repül szabadon,
csak gumigolyó, csak a gyilkos szó, és csattan a pofon.
Trónusán Pilátus, idegen hatalom gyűlölt népe,
gyáva tömeg, halált üvölt Krisztus koronás fejére.

Hold-fűrész tép belém, és vad huzat a porom szitálja.
Zászló leng, kiszáradt a zápor, és én fogyok zihálva.
Árnyaim a föld könyvébe írtam, s hittem, amíg bírtam.
Atyám, hol vagy? A levelek szemét én vörösre sírtam.

Elfogyott a könny, szememnek sok darabja hull e tájra.
Emberi testben parázsló csont vagyok s min ég: a máglya.
Erdő vagyok, eltévedtek bennem kereső visszhangok.
Voltam s leszek, s mikor nem láttok a csendben, feltámadok.

SZÜLŐFÖLD

Pillám elválni készülő falevél,
élethosszat morzsolta a felhőket.
Homlokról a porba gördülő harmat,
csendesen úsztatott szögesdrót vonat,
rabmunkával siratom az őseket.
Pillám a postán felejtett zárt levél.

Ott fenn pacsirta kottázza álmaim,
varjakat terem az ősi szántóföld.
Nincs sors, csak az aknára terelt vágyak,
örök körforgásban recsegő ágyak,
omló templom falába izzadt szent föld.
Ott fenn kereszt. A pacsirta szárnyain

színek oszlanak, földre borul a csend,
hol sercegő csillaghullásban állok.
És átfolynak rajtam az évezredek,
csipkedő verebek, leprás verebek.
Nekem maradni kell, hát fénné mállok,
színek oszlanak, porlik a kő s a rend.

(Csernátfalu, 2010. május 30.)

KÁRPÁTOK KÖZÖTT

A kép hallgat, néma a keret, de az emlék él,
katonabakancs taposott rá, véres félelem.
Szilánk lelkem nyöszörgött, kavargott bennem a tél,
éhes szóra tekeredik a kígyó-kegyelem.

Mégis itt születik új testbe az árva lélek,
emberi hangon itt beszélnek. A fák s virágok
hegyen-völgyön menetelnek. Egyszer leköröznek,
mert értik a szívdobbanást, s ez békére nem ok.

Szemben állok önmagammal, s tükörképem rám néz.
Balon a jobb, jobbon a bal, ki vagy te, tükörszép?
Mint egy forgó ajtón átjárok önmagamba, s kész
pokol a mennyek birodalma. Forog a szószék.

Túlfeszített nyelvújítás, a tömeg még hallgat.
Belül, lelkünk katlanában már kavarog a múlt,
ott, hol villámok cikáznak, s egy közös akarat
előbb-utóbb lerázza a bilincset, s tör kaput.

Egyszer nagy levegőt veszünk és kimondjuk: elég!
Legyen meg a mi akaratunk, nem csak a másé.
Forgószínpad omlik, a sok hamis isten elég,
szunnyadó vulkán robban, Jézus nem a Tamásé.

(Csernátfalu, 2010. május 16.)

ŐRZÖM A GYERTYÁT

Dörögtek az évezredek, legendák ideje volt,
amikor egy csángó anya felmutatott a napnak.
Galíciában ősi csontok mocorogtak, s a hold
sárgán borzongó homokban karddal dobálta Istent.
A délibáb partján sárba ragadt az ágyú, s a test,
dárdák hegyén tízezer csillag, mely kötöz és elold.
Fröccsenő vér pirosán a hegyek zarándokoltak,
ébredt az ének, harang kondult, s a haza már nem volt.

Dörögtek az évszázadok, legendák ideje volt,
amikor csángó lányok szíve elkísért a frontra,
Etelközbe, hol szarvasok agancsán táncolt a hold.
Korlátaink, a dimenziók, összeroppantanak,
csapdában vergődtél, golyó ment át rajtad, s a falvak
ápoltak, meggyógyítottak. A Don ahogy kóborolt,
testedbe bújt a mindenség sarja, s nem néztél hátra,
kiszabadult a kockázat, s az angyal földre rogyott.

Dörögtek az évtizedek, legendák ideje volt,
várad, és a kétkezi munkád szent és sérthetetlen.
Kiszáradt az egység, a beteges kétség bandukolt.
Most már mindenkinek jár az áldás, a talpra állás,
de a nap, a szél, a dárdacsillagok, a kaszálás
havat szórtak elbotló szívedre, s a tél csak borzolt.
Remeg a lét, ragyog az igazság, mely verhetetlen.
Földet ért a menny, s a létrán egy hóember bóbiskolt.

Dörögtek az évszakok, már más mítosz ideje volt.
Állok a kék tónál, mint egykoron apám sírjánál,
úgy állok, mint álltak ők is egykor. Az égen vérfolt,
apám, hangod nem hallom, anyanyelvemben őrizlek.
Várom a csobbanást, az ígéretet — hisz szeretlek —,
a visszatérő őseim csörtetését. A sírbolt
visszazengi a mindenséget, s anyám szavainál
szavaid mélyebben dübörögnek. Az Isten rád szólt.

Trianon óta őrzöm a gyertyát, mikor születted,
nagyanyám tette a bölcsődre, s azóta bennem ég.
Az égi csendben saját képedre kit teremtetted?
Vesd le magadról a szerepeket, és a neveket,
mutasd meg nekem azt, ami visszamarad, a lelket.
Ne ragadj abba a szerepbe, amit itt szeretted,
a forma porlad, bölcsesség erő, erő bölcsesség.
Dübörög a lét, az égő gyertyámmal hová mentél?

Nagy Attila

(1954 —)

LOMHA NYÚL

Nyílik az oleánder
Vaníliaillat
Lengi be orcám
S ajakim szintén

Pattog a cinke
Szarka csereg fenn
Árokból béka
Mászik elé

Füstöl a szájam
Jó pipaillat
Űzi a szúnyog
Bősz seregét

Déli a nap már
Perzseli vállam
Tikkad a tarlón
Lomha a nyúl

ÁLOM

Álom suhan a réten át
Álmodom hogy téged lát
Hogy benned mégis béke van
S a mozdulatnak éke van
Hogy néha hálás az aki

A kézfogásból hallja ki
Hogy te voltál az és te maradsz
Ki el és le és fel nem adsz

EGYÜGYŰ BESZÉD EZ

Már nem zavarhat senki semmi
A bokrok és fák eltakarnak
Az égen fehér felhők haladnak
S minden igyekszik élni lenni

Reggel a nap kel este a hold
Együgyű beszéd ez s régóta igaz
Hol égen és földön lépdél a vigasz
Illat és fény és színek mit hord

A távol a közel a fent és a lent
Testem az alkony hevében ég
Kipergő élet és mégsem elég
Annak ki profán nagynéha szent

Bertha Zoltán

(1955 —)

**„CSAK LEGYEN ELÉG
MÉCSSESÜNK
A VÁRAKOZÁSHOZ”**

Az Advent a Hargitán — angolul

A sajátos magyar nemzeti irodalmi paradigmához szervesen tartozik hozzá az a jellegzetes drámai irodalmi formátípus, amely a történelmi és közösségi létproblémák élményanyagából táplálkozva teremti meg eredendő drámaiságban kiélesedő alakzatait. Az identitáserősítő megmaradás és a létromboló értékpusztulás dilemmáinak egzisztenciális alaprégeit felkavaró historikus tapasztalatok mintegy műontológiai és jelentés-meghatározó erőteljességgel bontakoztatják ki azokat a poétikai tendenciákat, amelyek a lélektani, morális, nemzetközösségi sorskérdések önreflexív távlatosságát juttatják esztétikai érvényességre. A létezés drámaisága a dráma mű mélyszerkezeti feszültségszintjeiben alakul újjá, a konfliktustartalmak mintázataiban modellálva megszenvedett élethelyzetek kínzó vívódásait, törvényszerűségeit. A nemzeti sorsdráma karakteres vonulatában a gondolati, eszmei, intellektuális átvetítések a példázatos önvizsgálat és sorsdemonstráció alkalmait telítik egyetemes kisugárzású morálbölcseleti, személyiség- és társadalomfilozófiai vonatkozásokkal. Németh László és Illyés Gyula modern nemzeti klasszicizmusa nemcsak létszemléleti, hanem művészetesztétikai, formanyelvi újdonságokkal is bővítette az analitikus paraboladráma vagy a figuraképző mimézis középpontos és konfliktusos struktúráira építő színműírás általános kereteit. De a folklorisztikus-mitologikus világkép mesei és mágikus vonásait átszínező Tamási Áron ugyancsak megújított és

felfrissített tradicionális nemzeti összefüggésrendszerbe állítja a lírai-szimbolikus színháték alapminőségeit, a népi és a magaskultúra bartóki szintézisjelleggel létrehívott színpadi ötvözetait kikísérletezve. Kétszintes misztériumai (vagy Ablonczy László szavával: „feltámadás-játékai”) a szakrális-liturgikus fantáziát mozgósítva igazolják, hogy — Németh Lászlót idézve — „a középkor megőrzött nedvei nyílnak itt ki az arisztophaneszi játék új, magyar változatává”.

A nemzeti irodalmi jelleg módozatainak további feltétlen összetevője a kisebbségiség, a kisebbségi gondtapasztalás, amely még sűrítettebb lényegiségben mutatja fel lét vagy nemlét, maradás vagy kényszerű menekülés (a Makkai Sándor-i „nem lehet” vagy a Reményik Sándor-i „ahogy lehet”), helytálalás vagy sorvadás örök és végső emberi kérdéseit, emésztő lét- és sorsparadoxonait. A külső-belső hontalanság, kiszolgáltatottság, szétszóratás alaptényét és érzületét; a jövőtlen meghasonlás, felmorzsolódás, irányvesztés gyötrelmeit. A kisebbségi, erdélyi magyar dráma újabb korszakának klasszikusa, Sütő András pedig éppen az azonosságvesztő sorsnyomorúság, a „nagy romlás” kataklizmáit — mint sajátos magyar élethalálharcot — stilizálja a metaforikus-esszéizáló dikció hagyományaiból éppúgy, mint az archaikus-rituális mesejáték ihletforrózó vívmányaiból bőségesen merítve. A „végtelen várakozás” (Görömbei András) összetett tragikumának atmoszférájával töltekező *Advent a Hargitán* című művében különösképpen ve gyítve a keresztény, népi vallásosság, a mesés-balladai cselekményszövé, a látomásos-átképzéleses üzenetközvetítés, a valóságosság és a csodaszerűség együtteséből kikerekedő erkölcsi katarziserő árnyalatos szépségeit. Ethosz és ethnosz, de a szép és az igaz ősi összetartozhatóságára — sőt az egyszerre etikai és esztétikai értékfogalom szerinti „kalokagathia” mai esélyeire — is eszméltetőn rávilágítva; mert emberi igazság és művészi szépség csak erősítheti egymást, hiszen ahogyan ő fogalmazza: „a szép és az elkötelezettség, a szép és az üzenet, a szép és valaminek a szolgálata egybefonódik”.

Az *Advent a Hargitán*, ez a különleges székely rege — Cs. Nagy Ibolya szavaival — „a modern, egyúttal folklór-kompatibilis szürrealizmus tájaira” vezet; úgy, hogy a történet „havasi-zetelaki jelenidejűsége, a színhelyként választott hargitai eszténa, az anyanyelve pusztulását félő, fogyatkozó, de morálisan is erodálódó, erkölcsi és közösségi erejében is gyengülő közösség, a Nagy Romlás tövében hallgatásra ítélt az elvándorolt, a *Tengerhez* utazott, asszimilálódott gyermekét sirató szülő, a szerelmét veszített leány, a darab minden szürreális-mesei-költői lebegése, időtlensége ellenére egyértelműen és figyelmeztetően a dühöngő diktatúrájú hetvenes-nyolcvanas évek romániai magyarságának akkor már élet-halál csatájáról beszél.” S a dráma mű színes „csoda-dramaturgiájában” — Ablonczy László szerint — a „népszokások, énekek, kántálás, betlehemezés, vallásos énekek, bibliai kifejezések, irodalmi utalások vagy épp parafrázisok, közmondások, tájszavak, az archaikus dramaturgia, színpadi életerőt is jelentenek a drámának” — miközben másfelől a tragikus-balladás végkifejlet azt nyomatékosítja, hogy „több csodára már nincsen reményünk”, „ha lenne is: a reá való alkalmatlanságunk immár teljességgel megmutatkozott”, nincs több varázs, a reménytelen realitás és a kérlelhetetlen mindennapiság uralkodik el, az édeni páros együttlét többé nem idézhető fel, az abszurditással rokon várakozás még kilátástalanabbul folytatódik, a törvény az „Omlás személyes, közösségi és történelmi méretekben”, „Omlás — tehát Romlás”, „Kis Romlás és Nagy Romlás természeti-színpadi és történelmi képekben”. A drámai-szcenikai történéseket a szerző — ahogy egyik levelében is leszögezi — „a csoda lehetőségének régiójában” képzelte el, s a darab misztérium vagy mirákulum jellege így valóban egyrészt a mítoszi báj és szépség, a népi derű és kedély dimenziójában bontakozik ki, másrészt viszont a gyászos siratóénekszerűség valóságos-empirikus élményhangulatában, evilági egzisztenciális tapasztalatiságának atmoszférájában, a „nekünk a legszebbik estét feketeszínre fes-

tették” (csángó kesergős, székely keserves) boldogtalanságának, elátkozottságának nyomasztó légkörében, az örök bujdosásra, otthontalanságra, szétszóródásra való nyomorítottság és kárhoztatottság érzelmi övezetében teljesedik be: az elvégezettség vagy elvégeztettség fájdalmasan megrendítő tudatában. Az etnografikus és remitológizációs hitelesség (amely a nagy erdélyi elődök közül csak Tamásihoz is sokszálszán kapcsolódik — az *Ősvigasztalás* mágikus ősiségét, hűségghirdető komor fenségét, az *Énekes madár* falakat-hegyeket mozditani képes, tündökletes szerelmi tisztaságát, a *Csalóka szivárvány* tudathasító, szerepcserés lelki konvulzióit egyaránt felelevenítve), a bűvös meseiség és fantasztikum autentikussága tehát az egyetemes létvesztést képletező sugallatos metafizikai univerzalitással telítődik — amint azt Sütő András maga definiálta: „Erdély nagy romlásának valóságos gyásza, az önfeladás, a világgá menekülés közösségi tragédiája” tárulkozik itt fel, „egy halálba hulló provinciával pedig óhatatlanul megsemmisül minden EGYETEMESNEK nevezett örök emberi princípium is”; mert a „hargitai Nagy Romlás tövében vergődő lelkek végzete nem csupán a magyar diaszpóra, hanem az objektív Idő is, amely sajnálkozás nélkül kacagja szembe az individuum szubjektív Idejének törekenységét. De az illúziótlanság poklaiban sem veszítve szem elől az állhatatos létigényt megalkuvás nélkül visszaperlő és fenntartó folytonos eszménylehetőséget: a „sajátosság méltóságának” feltétlen megőrzését, az „úgy cselekedjünk, hogy megmaradjunk” szállóige Bethlen Gábortól eredő demonstratív elvi programját, az önmagunk megerősítésébe vetett transzcendens vagy transz-rationális hit időtlen szubzisztenciáját. A darab két tükörijátékszerű felvonása, a motívumismétlések (a tréfás lánykérés, Réka „átváltozásai”, ő, az anyja és a lánya közötti hármas szerepcserék) nyomatékosította helyzetfolytatódás így itt egyáltalán nem egyszerű kettőzés, repetíció: mert a visszavonhatatlan időmúlásnak (a „lassan telik, gyorsan múlik az életünk” érzetidejének) mélységes egzisztenciális-mitikus mo-

rajlását szűri át. Az örök advent, az örök megváltásváradalom ideje ez, a „Betlehemből a Golgota hegyére” vezető kálváriás út nehéz, fojtogató folyamatossága, a hagyományos transzilvánista biblikus-krisztológiai létazonosítás képzetkörébe kapcsolódó sorsparancs és passióhangulat. A „többségbe került” félelmek, „vércsekarmú gondok” közötti időtlen sorsvirrasztás. A vészkiáltó hit, hogy legalább „amíg várni tudunk: élünk”. S mindez pedig a pusztulásfogalmakat a tél, a hó, a fagyba, jégbe dermedtség, a fátumos eltemetettség vízióival is allegorikusan megszemélyesítő metaforák, a villódzó szimbolikus asszociációk és metamorfózisok, a sokrétű jelképi képzettartalmak, a primordiális motívum-együttesek egész szféráját átható nyelvi összetettségben, káprázatos stiláris gazdagságában válik katartikusná. Csak a madárkép sugallatos jelentésrétegei önmagukban kiterjednek élet és halál, szerelem és feltámadás, bűn és vezeklés pszichikai végleteire és lélekfilozófiai vonatkozástartományaira; a szegénylány Réka „piros fejű kék jégmadár”, egyben „tűzmadár”, az ornitológiai karakterjegyeket bonyolult és komplex jelentésárnyalatokkal, ambivalenciákkal feldúsító — és több alakváltozatban megjelenő lény. Jelképes színek, mitikus számok, varázsmesei csodák ilyen bővülő-bájló közegéből fakadnak fel a fohászkodó imák, kétségbeesett jajkiáltások, szomorúságos vallomások — hogy zsoltáros panaszlitániák, jeremiádszerű konfessziók és könyörgések segítségével vessenek számot az elviselhetetlennel; hogy az önvizsgálat élességével követeljük vissza a kiáltás, a tiltakozás jogát. „Szelídítsd meg, Istenünk a hótornyaiddat, és add vissza nekünk a kiáltás, a segélykiáltás jogát”; mert az „élőket messzire viszed, halottainkat ismeretlenségben tartod, hogy ezzel is növelj a mi magányunkat”; ezért kell, hogy „keressük egymást az élők között, míg élünk, és majd kutatni fognak bennünket a halottaink, mert lassanként már csak ők beszélnek rólunk” — kesereg az egyik főszereplő, Bódi Vencel. „Ami pedig a Nagy Romlást illeti: ne keressétek a térképen. Mert az bennünk van”; „kegyes-kegyetlen szülőföldjét lélek-

csonkulás nélkül az ember el nem hagyhatja” — összegzi maga a szerző is, csatlakozva az önmagunk elvesztésén tépelődő Adyhoz, Németh Lászlóhoz, Illyéshez és mind a többi klasszikusunkhoz.

De hogy ez a nyugati, a világirodalom szemszögéből mind tematikai, mind poétikai-tipológiai karakterjegyeit tekintve feltétlenül különlegesnek értékelhető, a sajátosságának, a sajátos vonásoknak tehát nemcsak kultúrantropológiai, hanem művészetelméleti értelemben is vehető méltóságában — vagyis a nemzeti paradigmában — ennyire mélyen benne gyökerező műalkotás miképpen ültethető át idegen nyelvre, annak sokfajta vonatkozása tárulkozhat fel a dráma most megjelent angol fordítása kapcsán. Az a könyv, amely másik négy erdélyi magyar drámával (Székely János, Páskándi Géza, Lászlóffy Csaba, Szőcs Géza egy-egy művével) együtt adta közre Sütő András művét: Bertha Csilla és Donald E. Morse alaposan eligazító bevezető tanulmánnyal kísért válogatásában, szerkesztésében és fordítói munkája által *Silenced Voices (Hungarian Plays from Transylvania)* (Elhallgattatott hangok — Magyar drámák Erdélyből) címmel 2008-ban jelent meg az írországi, dublini Carysfort Press kiadónál (2008 októberében mutatták be az Ír Nemzeti Színházban — a világhírű Abbey Theatre-ben) — címlapján a budapesti Nemzeti Színházban több száz előadást megért *Advent* egyik jelenetének, benne a két legendás színész-szereplőnek, Kubik Annának és Sinkovits Imrének a fényképével (s belül is további érdekes fényképanyaggal). Mindig örömdetes, ha a magyar sorsirodalom javából ízelítőt tudunk nyújtani nyugati és tengerentúli érdeklődők számára, olyannyira kevésbé tájékozottak a külföldiek ezen a téren. A válogatás az erdélyi magyar dráma reneszánszából, a hetvenes-nyolcvanas évek drámaterméséből kiemelt reprezentáns műveken keresztül kísérel meg olyan képet adni a kortárs erdélyi magyar remekirodalomból, amely sokféleségében, műfaji változatosságában híven képviseli a jellegadó hagyományok sajátos értékformáit, ugyanakkor — ahogyan méltatásában

Abkarovits Endre (*Székegyföld*, 2010/6.) hangsúlyozza — „olyan valósággrétegekre irányítja a figyelmet, amelyek a politikai rémuralom különböző alakzatait, az azokkal való szembenézés, szembeszállás vagy rezignáció lehetőségeit villantják fel, s amelyek többnyire ismeretlenek, sőt elképzelhetetlenek egy nyugati demokráciában felnőtt ember számára. A mottóként választott süttöi méltóság-megfogalmazás — 'Ha porból lettünk is, emberként meg nem maradhatunk az alázat porában' — a sorskérdések és választások dramatizálásának egyszerre konkrét történelmi helyzetbe ágyazottságát, ugyanakkor általános emberi példázatszerűségét is jelzi.”

S a kötetet a borítóján ajánló jeles amerikai irodalomkritikus, Robert Tracy (a kaliforniai Berkeley Egyetem professzora) is azt nyomatékosítja, hogy ezek az elegáns műfordítások mintegy felszabadítják az egykor alig tűrt vagy tiltott műveket, hogy más nyelveken is hatásosan szólaljanak meg. „*Advent in the Hargita Mountains* shows us a world where speaking aloud can provoke a deadly avalanche” — utal a korabeli időkre, amikor a hangosan szólás szörnyű lavinát von magára, amikor az igazságbeszédet az etnocídium terrorjának halálos fenyegetése veszi körül. Amikor csak a magyar szellem hivatott képviselőinek hősiessége teszi lehetővé, hogy a szülőföldjén némaságra kárhoztatott író darabját Budapesten — bár késleltetve és akadályozva, a lényegében házi őrizetbe zárt szerzőt át sem engedve a színházi premierre, sőt bizonyos spontán nézői rokonszenv-megnyilvánulásokat rendőri, karhatalmi erővel visszaszorítva (a belépőjegyhez már nem jutó fiatalok, rendzavarónak bélyegzett diákok vegzálása közepe) — mégis bemutathassák a nyolcvanas évek derekán. Bevezetőjében Bertha Csilla és Donald E. Morse részletesen taglalja ezeket a körülményeket, amelyek megvilágítása a kelet-európai történeésekről akaratlanul is felszínes információkkal vagy akár egyszerűsítő tévképzetekkel rendelkező nyugati olvasók számára azért is izgalmas lehet, mert pontosan érzékelteti a kommunista rezsimek hétköznapi működését, egyszermind a romániai totális és a Magyarországon akkorra némileg

már felpuhuló diktatúra közötti egybevágóságok és eltérések mibenlétét; mindazt a szövevényes huzavonát, amely a tűrés és tiltás határán lavírozó szellemi-irodalmi szabadságharc elfojtására vagy legalább megzabolázására irányuló hatalmi manővereket, praktikákat jellemezte. A fordítók emellett természetesen kiemelik a mű poétikai-formanyelvi sokszínűségét, s a karácsonyi üdvösségre érkezés híját szenvedő állandó várakozás örökidejűségének a beckett-i (Godot-i) jelentésmezőkre bizonyos szempontból ráépülő közösségi sorstartalmait. Sütő András írói világképének azokat az elemeit, amelyekre a magyar származású amerikai fordító és producer Brogyányi Jenő is utal, amikor a szociális és nemzeti problémák, a kisebbségi elnyomatás jellegzetes allegorizálását említi („repressive minority policies have forced Hungarian writers of the region to treat social and national problems in allegorical terms”) — együtt a témakezelés egyetemesítő tágasságával („indirect expression of specific issues can, however, go very directly to the heart of universal themes”) —, sőt egyenesen a magyar irodalom egészére vetíthető egyfajta magáraulatóság-, magárahagyottság-érzésről, lételméleti magányosságról („ontological solitude”) beszél (megint csak együtt a nyitott, tágkeblű humanitás és szolidaritás erényeivel) — a magyar literatúra külföldi ismertségének általános hiányosságait is megállapítva („the modern Hungarian theatre is, for the most part, *terra incognita* to English-speaking readers and playgoers”). Annak a könyvnek a bevezetőjében tárgyalja Sütő dráma műveinek szemléleti összetevőit, amely az ő szerkesztésében öt kortárs magyar drámát tolmácsol angolul, köztük az *Egy lócsiszár virágvasárnapját* („The Palm Sunday of a Horse Dealer”), s amely *New Hungarian Drama* címmel jelent meg 1991-ben (Corvina Books, Budapest). Brogyányi Jenő egyébként Sütő egész drámatrilógiáját lefordította (tehát a *Csillag a mághyánt* / „Star at the Stake”/ és a *Káin és Ábel* / „Cain and Abel”/ is), s ezeket az ő színtársulata, a New York-i The Threshold Theater Company („Küszöb Színház”) a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján sorra elő is ad-

ta. A trilógiát tetralógiává bővítő *A szuzai menyegzőt* („The Wedding Feast at Suza”) — szintén Bertha Csilla és Donald E. Morse átültetésében — pedig a londoni egyetem adta közre 1993-ban (Royal Holloway, University of London, Sutherland House Text, No 17). Mindezekről a fejleményekről részletes tájékoztatással szolgál Kuszálík Péter frissen megjelent monumentális (más tekintetben problematikusan kísérleti) adattára (*Sütő András életműve — Annotált bibliográfia*, Országos Széchényi Könyvtár — Pro-Print Könyvkiadó, Budapest—Csíkszereda, 2009). (A most szóban forgó írországi kötet nem szerepel benne, mert az az adatgyűjtés lezárulta /2007. december 31./ után látott napvilágot.)

Az *Advent a Hargitán* fordítása azért is értékelhető sikeresnek, mert a balladás-biblikus nyelvezet, a székely népi beszéd- és énekformák stílusa valamiképpen átmentődik, s a képes beszéd asszociációi mellett még a gondolat- és hangulatritmus lüktetése is érzékletes marad. A játékos, évődő, incselkedő szócsatáktól a heves indulatkitörések, vádaskodások hanghordozásáig, a borongós, elégikus vagy jajongó szomorúság tónusaitól az örömteli felujjongások vagy imádságos leroskadások modulációjáig, az agyafűrt mókázásoktól a haragos intelmekig a szenvedélyhullámmzások hatalmas érzelmi amplitúdója feszíti a drámaszöveget, amelynek hiteles újjáalkotása nehéz feladatot jelentett, rendkívüli figyelmet kívánt. A lírai-emocionális hangnemek, sőt a kötött és szinte szabadverses költői alakzatok rap-szodikus váltakozása jelenetről jelenetre más és más stílári eszközöket mozgósít, az indító betlehemezéstől Bódi Vencel tűnődő-bölcselő, meditatív nagymonológjáig és a himnikus-lamentáló végkifejletig a sorsátérző lélekszférák számtalan árnyalata sűrűsödik és teljesedik. Mert ha a csodák elillantak is, a mesejáték varázslatán és a reménység védőfalán nem üthet rést a szivárgás; „let’s hope we’ll have enough lamps for the waiting”: „csak legyen elég mécsesünk a várakozáshoz”.

Ferenczi Enikő

(1955 —)

SZARVASÜNŐ NÉPE

(Regényrészlet)

Bod és Nyakas az idősebb fiaikkal a folyóhoz ereszkedtek, hogy megnézzék a reggeli fogást. Mindennapi feladataik közé tartozott, ha otthon voltak.

Méhek röpdöstek előttük a folyóparton. „Jó fogásunk lesz!”, örvendeztek a jelnek.

Kétféle halászszerszámot használtak Bágyban. Feljebb az Bégán¹, a folyókanyar mögött volt a *vejszéből* készült *vejsze*, amivel egy csendesebben folyó, de mélyebb partrészt, a Mély-alját kerítették el. Nagyon szerették a halak ezt a helyet. Hajnalban és szürkületkor mindegyre odasereglettek. Ezen a tanyán húzták és vetették ki a szerszámot reggelente. Négyes kötésben, különben nem bírtak volna véle.

Miután a *vejszéből* a nedves homokra öntötték a halakat — volt köztük paduc, csík, küllő, márna, kűsz, és nagyritkán, ívás-kor főképpen, tengerből felvándorolt *víza* is —, sietve válogatták ki a legkisebbeket, nehogy a szemük láttán forduljanak fel, és visszadobigálták a *vízbe*. Hadd nőjenek, szaporodjanak! A nagyobbaknak azonban íziben lemetszették a fejét és külön kosárba tették. Jó erős hallevet főznek majd belőle az asszonyok! Hús ugyan nincs rajta, de csonttól is ízes a lé! A fejetlen törzsek

---

¹Az ókori Hüpanisz, a jelenlegi ukrainai Bug (vagy Buh); a folyó ógörög elnevezése (*ippó*, *hippo*) „lóhoz” kötődik, Hérodotosz leírása erősíti ezt meg: „... folyik egy nagy tóból, mely körül vad fehér lovak legelnek...” (IV. 52.), ugyanakkor a forrásvidék táján lévő Kupil településnév bizonyítja, hiszen a „lovat” jelentő kelta kifejezésekkel cseng egybe: ír *capall*, spanyol, aragón *caballo*, asztúr *caballu* stb.

egy részét sorjában felhúzzák majd a halszáritó rudakra, melyeket az *akácfa* villásfarkú *ágain*, a *mart* közelében feszítettek ki. Ott, ahol a gereznákat száritó ágasok is vannak. Ahová egy-két kutyát is mindig kikötnek, hogy ugatásukkal elűzzék a dögevőket. Arrafelé mindig jár a szél, hamar szikkadnak. Akkor teszik be a tároló kosarakba, amikor csontkeménnyé aszalódnak. A másik részt besózzák és cserépedénybe rakják. Fehérváron² látták ezt a szokást. Vonakodtak eleinte az asszonyok az újítástól, de hamar rájöttek: ízletesebb a sózott nyers hal az aszaltnál. A megmaradt többit megfüstölik vagy nyárson és parázson sütve a fogás reggelén eszik meg.

Gyakorlott kézmozdulatokkal választották le a törzsről a fejét, de *fiak* kezéből, bizony, minduntalan ki-kicsúsztak a kínjukban-keservükben *ficánk*oló halak. Aztán a szivárványszínű pikkelyeiktől és az uszonyaiktól tisztogatták meg őket sorra. Kisebb halmot hagytak maguk mögött a parton, mely éjjel-nappal kifogyhatatlanul árasztotta a halszagot, többféle éhes égi és földi ragadozót csalogatva oda. Egy-egy áradás seperte tisztára a helyet. — Azt követően, egyetlen biztos mozdulattal *hasít*ották fel éles késükkel a halakat. Pontosan *hasuk* ívelt vonalánál, a faroktól a hiányzó fej felé. Végül egy szélesebb fémkaparral távolították el a belsőséget, s csak ezután dobták a magukkal hozott vesszőkosárba. A kikapart belső részt visszahajgálták a folyóba, hadd legyen bőséges eledele a halaknak! *Hadd lakjanak jól a kicsik is a nagyokkal! Ne mindig csak fordítva.* Kíváncsian figyelték, hányan és milyen gyorsan gyűlnek az ennivalóra.

Egy V alakú kőgátat is építettek Bégavékonya és Kövespad közé, amelynek nyílt csúcsában a vesszőből kötött bocskorvarsa állt. Olykor, amikor gyenge volt a fogás, botokkal álltak a nyílás mellé, hogy beterelgessék a halakat.

---

²Olbia Pontiké, milétosziak alapította gyarmat a Hüpanisz torkolatánál.

Dolog közben a Fehérváron kóstolt sült *halak*ról beszéltek a fiaiknak. „Puha húsú tokokkal van tele a Bor³ alsó szakasza. Alig várják, hogy horogra akadjanak vagy *háló*ba sikamlódjanak”, mesélték nekik azok a városi halászok, akik, egy kalandos vérű atyabátya révén, szegről-végről a rokonaik voltak, s akiket, ha vásárba mentek, minden alkalommal meglátogattak. Miért is ne, hisz mindig tanultak tőlük valamit — nem szükségképpen halászzal kapcsolatosat —, mert egészen másképpen halásztak azok a folyón és a tengerpart közelében. Csónakról vagy a part szélén összetákolt cölöpépületről, kenderhálóval...

Mindenkor összefutott a nyál a szájukban, amikor azokra a vásárban elmajszolt jó ízű sült halakra gondoltak. Be finom húsuák! Úgy látták, valamiféle gabonadarában és olvasztott zsírban is megforgatták előzőleg a városi halsütők! – Nem szálkásak, mint ezek a bégabeliek, amelyeket csak nagyon óvatosan forgathat a szájában az ember, nehogy torkán akadjanak az apró csontok. — Még a saját asszonyaik sem sütnék olyan ízleteset, pedig mily dolgosak, ügyesek! Egy percre sem állnak meg. De még a beszéddel sem! Szaporán *pereg* a nyelvük, de vélük aztán hiába *pörölnék*. Legfeljebb csak akkor, ha tréfásan mondanak nekik oda és nem haraggal. Különben minden kárpáló szavuk leperreg róluk, mint halpikkelyekről a víz, mint bezsírozott irháról az eső.

Mindketten Mórról hoztak asszonyt maguknak, akik ráadásul testvérek is voltak. Ekképpen a gyermekeik is meglehetősen hasonlítottak egymásra. Gyakran tréfálkoztak maguk között,

---

³A Fekete-tengerbe ömlő Dnyeper ógörög elnevezésének, a Borüszthenésznek egyszerűsített változata, nem oktanul, hiszen manapság is „borvízként” emlegetik Székelyföldön a jóízű, savanykás vizeket; Hérodotosz azt is megemlítette, hogy a szkítaföldi vizek közül a Borüszthenész volt „ivásra a legkellemesebb” (*IV. Könyv*, 53.); a „bor” a Kárpát-medence toponímiájában is gyakorta előforduló nevek gyöke vagy utótagja (Bélbor, Borsa, Borszék, Borzsa stb.).

hogy éppen ideje lenne már kipróbálni egymás asszonyát, ejsze senki sem venné észre a cserét. Lehet, hogy még az asszonyoknak is tetszene a megfiatalodott hév, hisz egyre ritkábban engedik már magukhoz őket. De a városban észlelt nyilvános bujálkodás emléke fokozatosan elvette a kedvüket a huncutságtól, próba nélkül temették el magukban az ötletet. Hadd ne lazuljon meg őmiattuk a nemzetség *erénye*! Még ha senki se sejdítené is meg. Bármilyen irányba változzék is a világ, maradjanak csak jótörvényűek, amilyenek az őseik voltak!

Idősebb fiaik túl vannak már a férfivá avatáson; lányaik között egyformán vannak nagyobbak és kisebbek; sürgő-forgó asszonyaik, a sok szüléstől, a többi falubeli nőhöz hasonlóan terebélyesedtek el. Férfias elszántságuk viszont ezzel *arányosan* növekedett: vérük árán, a végsőkéig védelmeznék gyermekeiket és nemzetségük mindenféle jószágát.

Ők maguk is megemberesedtek az esztendőök folyamán. Arcvonásaik ugyan megkeményedtek, hosszú hajukból és szakállukból is kiviláglik már itt-ott néhány ezüstös szál, jókedvük pajkos ráncai azonban végleg a szemük köré gyűltek és a szájuk szegeletébe vésődtek. Ha nem beszélnek is, látni rajtuk, hogy mindig derűs emberek. Vízükör nélkül is tudják, hisz egymás arcában a sajátjukat lelhetik fel. Így *költözhetett át* az a bizonyos forradás egyikük homlokáról a másikára. Az érzi közülük a régi heg nyilallását, amelyikük a másik fején látja; de az, amelyikük a homlokán viseli, még időváltozáskor sem tapasztalja, mert a testvérpárján sosem látja.

Egy dologban azonban nem változtak, továbbra is egymáson csüggenek. Ez több annál a híres-nevezetes szkíta testvébárátságnál, amiről regősénekeik zengenek, amit mestereik az ezüsttel ötvöztött aranyedényeken, rendelésnek megfelelően, oly gyakran megjelenítenek. A testvériség legszorosabbra fűzött, sírig tartó odaadása az övéké, minthogy mindketten egyformán érzik: születésük és életük rendje-módja szerint: egyszerre és vállvetve mennek majd el. Így, a másik világon is mindig együtt

lesznek. Van már példa erre a csillagos égen!... Világteremtő Égúr fog gondoskodni erről, akkor, amikor eljön az ideje. Eljön majd egyszer, anélkül, hogy várnák, óhajtánák. Munkával és tréfával ütik addig agyon a hátralevő esztendőket. Tesznek róla, hogy odaátra is bőven maradjon még a jókedvből! Szüntelenül apasztják, hogy gyorsabban pótlódjon. Mint kaszálás után a sarjú, mint merítés után a föld likán át felfakadó forrásvíz... Az árnyvilágban is jól fog ejsze a nevetés, a lélek *szellementése*. Mert igencsak komorakká és bosszúállókká válhatnak a *szellemek*, ha idelent a földön nem tisztelik eléggé vagy megbántják őket. Hátha tréfaik odafenti elhintésével kevesebb rossz zúdul majd a földiekre! Hisz mindig jóindulatú a vidám ember. Így kell ennek az árnyékvilágban is lennie! Jóllehet, nem kell erre gondolniuk, hisz erejük teljében vannak még mindketten.

Kisgyermekkoruktól valamilyen titkos, maguk kitalálta nyelven beszélgettek egymás között, úgy, hogy mások alig értették őket. Fertály- és félmondatokban szóltak. Elegendő volt a gondolat fejét pedzeni vagy a *végét* elbogozni vagy egyenest a közepébe *vágni*. Mindenkor egyformán, egyféleképpen gondolták hozzá a hiányzó részeket.

Mindannyiszor a szkiták szófukarságát meghazudtolóan társalogtak, hiszen ők sosem szűk~~aj~~kúskodtak a tréfás szavakkal. Azt tartották, olyan a becsukott *száj*, mint télvíz idején a bőrrökkel jó szorosan *eltakart ajtónyílás*. Még közletről sem vendég-hívogató, mert bentreked a meleg. De annál barátságosabb az, amelyiken ritkább a borító és *tág* a hasadék, amelyiken keresztül a ház lakói is láthatóvá válnak meghitt foglalatosságai közepett. Abban van csupán lélek.

Minél bőbeszédűbb valaki, annál könnyebben fogadják mások a szívükbe.

A tréfa meg éppenséggel mindenkit jókedvre hangol.

Egyre-másra *ékelődtek*, bárhol voltak is. Mindig volt *cél*-pontja a tréfaiknak, de csak néhanapján éle. A nyelvességet az asszonyokra hagyták. Hadd szapulják egymást! Férfiemberhez

legfeljebb vásárban illik az ócsárlás. De még ott sem igazán, mert semmilyen szorgalmas fáradozás gyümölcse nem megveendő. Legfeljebb az összekapkodotté, a hevenyészetté: a lélek nélkül végzetté. Amelyből a jó munka erényei: a becsületesség, a pontosság és a szeretetteljesség hiányoznak.

Senkit sem akartak bántani a mókázással, a maguk szórakozását és a mások szórakoztatását szolgálták vele pusztán. Mindenfelé, ahol csak megfordultak, csepegett-csupogott a tréfa. Még a legzordonabb szkíta is belátta: jobb vidámságban élni, mint komor szigorúságban, mert míg a jókedv csodákra képes, addig a kedvetlenség a tettvágy szárnyát szegi. Meg aztán nem az erények fellazulását jelenti a móka! Nem ám. A jó közérzetet csupán. A nevetés felmelegítő és embert emberrel összekötő láthatatlan hatalmát. Az apró ellentétek időben való kisimítását.

Ha Fehérvárra mentek, a falu apraja-nagyja hazavárta őket, különösképpen a gyermekek. Bod és Nyakas kópéságai nélkül nem volt sava-borsa a mindennapi életnek.

Erősen gondolkodóba esett évekkorábban az őszek tanácsa: mitévő legyen ezzel a szokatlan emberpárral? Hol láthatná leginkább a hasznát a falu? Körültekintően döntöttek a megbeszélés után:

— A fehérvári vásárba küldjük őket a kiöregedett szekérkísérő íjászok helyébe! Bizonyára könnyebb lesz más népek nyelvébe beletanulniuk, ha maguk között egy másikat is beszélnek. Kedvük szerint ügyeskedhetnek majd ott, hisz bárhol vannak is: folyton-folyvást csúrik-csavarják a szót. Annyit hímeznek-hámoznak a szavakkal, hogy még az egyenes lelkű és tisztaszívű ember is ügyefogyottnak érzi magát az árnyékukban. Kedvük szerint forgatják a beszédet, oly módon, hogy mindig őket igazolja, a másik szavát pedig kétségbe vonja. Még a legbecsületesebb embert is úton-útfélen kiforgathatják ekképpen igaza jussából! Hebeg-habog az ember, ha felkészületlenül éri a vád, még ha tréfás kedvű is.

Sikeresen kamatoztathatják majd a vásárban ezt a szokatlan képességet, mert a faluban nemigen vehetik hasznát. Egyenesség, tisztesség és becsületesség csörgedezik törzsük vérében. Ami a szívükön, az a szájukon is. Nem úgy beszélnek, ahogy a szél fúj: érdekhajlóan, kétféleképpen. Hetedhét országon innen és túl az a hír járja róluk, hogy szigorúak, de méltányosak; igazságosak, de erényeikben hajlíthatatlanok. A többi népeknél szokásban lévő fondorlat és ármánykodás nem kezdte még ki a jó szkíta törvényt. Égür segítse őket abban, hogy ezután se csorbítsa tisztességüket!

Igencsak különbözik azonban a vásár rendje a bajtársiasságon alapuló törzsi élettől. Hány emberüket is becsapták már ott korábban! Olyanokat, akik nem tudták, hogy állandóan szemfülesnek kell lenniük, különben világos nappal szedik rá őket, félig-meddig a saját beleegyezésükkel. Hisz az övékével szembenálló törvények uralkodnak ott. Minden okos ember tudja: „egymás megcsalására és nyereszkedésre”⁴ való hely az. Hadd ügyeskedjen ott bátran és kényére-kedvére, de mindig a törzse javára ez a huncut emberpár! Agyafúrtságukkal idegen emberek mesterkedésén is minden bizonnyal átlátnak majd.

Tizenöt éve járják immár a „só” útját.

Volt néhány csúnyább kalandjuk is, de mindannyiszor komolyabb baj nélkül kikecmeregtek belőle.

---

⁴ Diogenész Laertiosz: *I. I. 8.*

Fábián Lajos

(1956 —)

TÉLI LEVÉL

Tudod, mostanában nagyon fázom, belülről, és nem szabad elmondanom senkinek, neked sem. Különben tényleg imádom a telet, a hatalmas puha havazástól minden fehér lesz és tiszta, a hó elfödi ember okozta sebeit a földnek, a szennyet, amit itt hagyunk marandó nyomként az időben. Olyan gyönyörű vagy kipirult arccal, olyan szépek vagytok ebben a nagy télben ti nők, amint a szempillátokon fönnakad a hópohely, piros ajkatokról száll a forró pára, igyekeztek munkába, haza a munkából, a kedveshez, a zsémbeshez, a részegeshez, a gyermekekhez, valakihez, valakikhez. Még januárban vagyunk, neked márciusban lesz a névnapod, már most töröm a fejem, hogyan köszöntsünk. Elképzellek, amint meleg bundádban átsietsz a behavazott parkon, a tisztság remekművei, a hólepte fák között, a sűrű havazás egy villanásra leáll alakod körül, olyan forrón élő, olyan céltudatosan akaró vagy te, akire hiába várok. Láz és reszketés piros fenyőága a szívem, mert rád gondolok, állandóan téged képzelek magam elé, szépnek és igaznak tudlak, ebben a jéghideg zokogásban, az égbolt, a meghasadt bronztükrő hóviharos sírásában is elérhetetlennek. Istenem, milyen boldog lehet az, aki kihámoz a prémekből, belélegzi testednek hópohely illatát, belealszik ölelésedbe, amely magához ragadja, mint a csönd, mint a fagyhalál... Elszorul a lélegzetem, mert féltékeny vagyok a téged működtető egész világra, eláll bennem a szavak havazása is, mert mást jelentenek, nem téged, és így eltávolítanak tőled. Éjszaka arcomra fagy a hideg kék hold, amikor rólad álmodok és sírok, mert nem akarok fölébredni abból az álomból, nem akarok hajnalodni nélküled. Azt álmodom, hogy zene vagy, vértolulásos örömet okozó zene. Téged hallgatlak, míg behavaznak mindent a diadalmas hangok, és ott maradok a hófehér álomban.

Mészely József

(1956 —)

RÉGI LÉPTEK

útnyomaimban
halványul
a gyermekkorom
típegő lépteitől
még egy ideig
meg-megdobbantak
a kockakövek
a kavicsok zörgései
sem csimpaszkodnak belém
mint erőszakos koldusok
viháncoló nevetései
se hahóznak utánam
mintha
szeszélyes széljárások
csitították volna el
ámuló hangjait

néha kétségbeesetten
kiáltok utánuk
nem válaszolnak tisztító viharként
csak a levegő után
kapkodó hangom
térül vissza
de úgy tűnik
mintha már
nem is az enyém volna

FOHÁSZ

te légy remény a lámpás sejtelem
tapogatózni időm pulzusán
s lüktetését mérni iránytűm
a ködben kóválygó útjaim során
te légy a tétovázó derengés fénye
fagypontra is izzíts
termőn áldó kedvre
te légy az álmaim
süllyeszthetetlen mentőöve
kristálykemény fogódzó is légy nekem
vércseppjeid se legyenek mások
csak kővé szikkadt morzsa-jeladások
hogy érezhessem nyomukba fordulva
bárhonnan mindig hazatalálok

s ha már hullanom kell
engedj úgy hullani
akár az eső hull a szomszédos tájra
hadd cseperedjen tikkadt rögeim a fű
s zengjen nyomomban
a bádorgcsatorna

ÚGY SZOLGÁLT

Utassy József-re emlékezve

Féltárva is szabad volt,
mint kinek önköre hazányi otthona,
és úgy szolgált önzetlenül,
hogy nem lett senkinek se zsoldosa.
Nem futott hamis fény után,

árnyával cementezte a tornyát,
melynek ha harangja kondult,
a lélekben is kovácsolt kopját.

A félárvaság anya-szavát,
mely útra küldte, úgy vezette,
hogy meggyönyörítő gyógyír lett
az erőszak tépte sebekre.

EGY HEGYIPATAK FORRÁSÁNÁL

csak egy gyönyörű álomban
lehet ilyen átlátszóan
érintetlen tiszta
minden
a szikla kövei
a leomlás előtti önfeledtség
boldog egyensúlyában ragyognak
a napsugár
sem útját metsző
gallyak rácsain át
ömlik melengetően rád
arcod tükörképét
sem torzítják szét
az egymást túllármázni
tülekvő csobogások
s az egymást hajkurászón
kergető hullámkörök

VEDLENÉM MAGAM

vedleném magam
a pőrét
mint kígyó
a bőré
magamról magamat
mázolt álarcomat
hangtalan hangomat
nyakkendő-hurokban
rángó alázatot
temetetlen életem
elvetelő énekem
nyugalmam romjait
magányom tornyait
lennék kovásza
magam reneszánsza

ÁLMOM VENDÉGE

álmom vendége vagyok
míg tenyerem
álomba merülő
arcomnak párna
érezem kiürített
kézfogások fészkrét
leheletének forró
hullámaival átjárja
álmom elránt
tétova árnyékom mellől
parázs szívem
lobbantja lánggra
pillák mögött

ásító éjszakáim
hajnali fényekkel
beragyogja

ÚTBAN

most nincs idő sápítozni
— kiáltotta apám
és odarántott
maga mellé
a fával megrakott szekér
oldalába kapaszkodni

ellensúlyként
billenteni vissza
egyensúlyba
a dőléssel fenyegető
szekeret

TÖPRENGÉS A TÜKÖR ELŐTT

arcom valósága
a tükörben
szinte véglegesnek
minősített vonásaival
de én már észrevétlen
mint éjnek idején
egy megkésett madáréneket
valahol máshol
keresem magam visszhangját
mert már régóta

nem vigasztal
egy homokórában
hulló porszemként
mérni az időt
és különben is
ugye milyen
szánalmasan nevetséges
ha az egysejtűektől a csillagokig
bepölyt út
arányában mérem

HA PERCNYI NYUGALMAM VOLNA

ujjaim
mentalevelet
sodornának
morzsolnának

illatától
a lelkem felocsúdna
s az áradó fuvallat üdve
velem evezne
a csendbe

törpülnének bennem
óriás félszek
kínok
s az acsarkodás
és körülölelne újra
a fénynél fényesebb
ragyogás

NE ENGEDD

Bodosi Dániel képei előtti töprengés

ne engedd
fakulni a hamvas színeket
izzál fagyponton is
dacolj az elmúlással
mint a dérverten is
őrláangként pislákoló
ősz kikerics

ne engedd
szétterülni
az ólálkodó homályt

ne engedd
hogy hamuvá hűljön
a világító láng

ne engedd
hogy a kezed ne simogasson
a szíved melege ne ölelhessen

ne engedd
a semmi étkévé alázni
az éltető gondolatokat

ESŐTLEN NAPOKON

csodálom a gyümölcsfákat
a perzselő verőfényben
hiába szomjaznak

tehetetlen epekedve
szinte haldokolnak
a levegő is reszket körülöttük
de ők gömbölyítik alázattal
szomjat oltó gyümölcsseiket
mintha a hit tartaná
az életet bennük
s a remény
hogy egy-egy forró nap után
jön az este
harmatgyöngyös
enyhülete

HASZTALAN VOLNA

amíg nem sejtem
hogy közöm van hozzá
addig mint bárminek
semmitmondó a jelenléte
önmagában él
mintha csak
önmagáért égne
hasztalan volna
az éber figyelem
a megismerni vágyó igyekezet
ha csak megnézném
elporzó emléknék
ha nem tudhatnék róla
mint sajgó sebbe ragadt kötésről

vagy mint egy álomról
melynek megnevezése pillanatában
el kellene

hogy kezdődjön a jövője
amelyben elidőznék
amelynek útját járni
kívánom egyre

NÉGYSOROS A REMÉNYRŐL

mint a tenyerünkkel óvott
szélben repeső gyertyafény
csak hitünk melegétől
tápáskodhat táncba a remény

ÖSSZETARTOZÁS

a vadrózsák is vacognak
a hidegben

óvatos gyöngédséggel
bújnak össze melegedni
nehogy a tüskéikkel
megsebezzék egymást

Kinde Annamária

(1956 — 2014)

KÖNYVBEMUTATÓ. A LÁTHATÓT SEM

Ma arról beszélek neked,
ahogy a novemberi égen
nyújtózik, lebeg
gyöngyszürke csepp.
Transzparenciája
álságos díszlet:
kifordítjuk,
befordítjuk
mégis.

*Bújik-bújik Rózsavére vérvörösbe, feketébe,
műruhába, bajszőborba, Patyomkin faluba.*

*Fogad fehérijét ne mutogassad,
Szemed fehérijét ne villogtassad,
ülj szépen a nézőtéren, költő nénit nézünk éppen,
elfolyik a vérünk, semmit se nem értünk.*

*Viselkedj szépen a nézőtéren.
Csapd össze a kezedet, az ajtót ne nézzed.
Add kölcsön a fejedet, verset mondok teneked,*

még ha nem is érted.

Rejtőzik a könyvben,
mondhatatlan.

Ha felmutatnák,
tudjad,
más van ott.
A láthatót sem.

SZANDRA MAY VANILLENDEN

Milyen különös álom.
Valami katonákat
ápolok, este, reggel.
Milyen különös álom.
Milyen fáradt vagyok,
amikor ébredek.

Szél fúj a kert fölött,
havas eső zuhog,
vizes pelyhek.
Placcs, placcs — hallanám,
de hát ez néma álom.

Milyen különös álom
kerít újra, meg újra.
Dézsávű.
De hát erről még
nem is olvashattam
a könyvben.

Milyen különös álom.
Ki álmodja ezt bennem?
Hol vagyok, hol voltam,
hol lehetnék ébren,
éberen?

RUZSENOÁR

Ildikónak

Nem kell a vér színe,
és nem kell a halálé.
Szivárgó életé —
rettentő éjszakáé.
Zöld kell és rózsaszín
és egyiptomi kék,
gyöngyszürke és galamb,
okker és terrakotta,
ezüst, arany.

Fekete nap vonaglik
vörös égen.
Torz figurák szorítanának
mind kisebb ketrecekbe.

Erdő kell, rét, tó,
mély, zöld vizű medence,
szikrázó levegőég,
zord hegycsúcs hava,
tölgy barnás rózsaszínje,
réz-rozsda zöldje,
kökörcsin-lila.

De felfal a vörös,
a fekete eléget —
és semmi sem kínál már menedéket.

HOMÁZS

Lacinak, mert nincs már Tamás

Ha versben sincs már alkohol,
feloldódsz puha őszben.
Gerinceden végiglohol,
csurran a langyos főzet.
Valami régi, nincs neve,
tán szüzesség ígérete,
valahonnan megérkezett,
itt van a városban veled,
puha gőzben.

Valami régi, nincs neve,
de visszajött és itt van.
Óvatosságra intene
kimódolt gondjaidban.
Barátaid a verseket
elfeledik, mert nem lehet.
Felrobbannak a vérerek.
Visszajött, újra itt van,
álmaidban.

Túlélni ezt az életet,
te búcsúzol maholnap.
Arany- s ezüstoffényt hintenek
tollai egy bagolynak.
Lepattannak a délkörök,
valami mégis visszajött,
összeforrva, bár eltörött.
Parancsot hozott onnan,
a vagonban.

Valamit, ami hajnalít,
zöldsürkét ken az égre,
valós és képzelt bajaid
mind meggyógyítja végre:
kimondja, nem te vagy hibás,
ámítás a kiállítás,
nem fog rajtad a rothadás,
ha lelked útra válna,
mint a bálna.

VERSELÉPŐ

Palló, patakpart, agyagos homok.
Kas kukoricamorzsoláshoz.
Üdvözlég, beretvált vasárnap.
Malaszttal vagy teljes.

Az Úr van teveled.
Gondolkodógerendák,
elalvás előtt, szalmazsákon.
Most, és halálunk óráján.
Foltokban hámló tornác,
hátsó udvarban kapirgáló élet,
megomló pajta,
könyörögj érettünk.

És áldott a te durva vászoninged.
És méhednek gyümölcse.
Énekeskönyv a pad tetején.

Cérnával szelt remegő puliszka,
gőzölgő fuszulykaleves.
Városi unokának búzakenyér.

NOVEMBER. PÉNTEK

Alkonyodik hamar.
Estére leereszt
a görcsös akarás.
Vasárnapig most
beteg is lehetsz.
Pihenhetsz
sűrű ködben.
Nem látható a zászló.

Szégyenkezésüket
mosdótálban hagyják,
a tükörben,
hétvégi fellépésre készül
pap és politikus.

Kell, aki megmondja,
mi legyen.

Húzd az igát,
légy hű.
Légy lojális.
Légy hazafi.
Ha egészséges,
boldog és szabad
nem lehetsz,
legalább.
A vacsora kihűl.
A ködben
véres maszat az utcalámpa fénye.

NYELVTELEN

Ebből mi lesz? A nyelv, ha nem segít,
hiába íránk hosszú verseket.
A költő is hiába posztmodern,
a nyelv, ha nem segít,
csak elvesző, haszontalan.

Ebből mi lesz? A nyelv, ha nem segít,
nem épül nagyregény,
se kisregény, novella, karcolat.

A nyelv, ha nem segít,
s a nyelvet nem segíti écesz*,
úgy író nem lehetsz.

Csak motyogó civil.
Modern barlang falára
ábrákat karcoló.

HAJÁBAN MADÁRRAL

Hibiszkuszvirág szirma
mivel volt teleírva?

Annak, ki tud magányul,
az égfelszín bezárul.

Szédít, ha belenézne,
a föld rettentő mélye.

---

*jiddisül: tanács, ötlet

Bordái közt a késsel
hová repül a szélel?

Mit olvasott a jámbor
a hibiszkuszvirágról?

Merre úszik az árral
a hajában madárral?

HIÁBA MONDJA SZÉPEN

Sehova sem visz.
Hiába autósztroda.

Csak magányból magányba.

Pontos, hiánytalan és szabatos
megfogalmazásba.

Tévút ez itt a földön,
ahol a tudás bezár.

A költőt gyötri csak
a lelkifurdalás.

Mert nem jól mondja,
hiába mondja szépen.

Rettenti, nem maradhat észrevétlen.

Hipermarket épül
Szandra May kertjének helyén.

Végkiárusítás zajlik benne máris.

A MÁSIK

Valaki jön még, valaki.
Ő megbocsát tenéked.
Érti, mit gondolsz. Nem is kell
mélyen a szemébe nézned.

Nem is kell végigmondanod.
A hangsúlyból, ha szólalsz,
mindent tud már, a mondatot,
amit már ki sem mondasz.

Életedet, halálodat,
életét és halálát
egy bordában szőtték gonosz
hivatalban a párkák.

És nem is kell mit kezdeni,
vagy mondani, ha mégse.
Őt sem azért küldték ide,
hogy mindezt elbeszélje.

ISMERŐS

Mert az ilyen: gyengének látszik.
Tanáctalannak.
Mint aki nem tudja, mit akar.

Mert az ilyen biztos depressziós.
Megbízhatatlan.

Mert az ilyen nem mutatja magát.
Féloldalt fordul inkább,
mintha ott sem volna.

Pedig nagyon is ott van.
És figyel.
Éppen ettől féltek.

Mert az ilyen dohányzik.
Szenvedélybeteg.
Titkosan, betegesen
szenvedélyes.

NE ENGEDD A RÓZSÁT

A rózsát, a rózsát fogad közt szorítsad,
ne engedd a rózsát, távol van a part még,
vihár jön, mélyről morajlik a víz,
felhőket csodálni nem jó alkalom,
kivehetetlen, a szél mit beszél,
talán csak úgy sejtet, a bőrdön érzed,
nem örömhírt hoz, hanem fenyegetést,
gazdálkodj erőddel, míg úszol az árral,
a rózsát ne engedd, a rózsát ne hagyd,
míg táncra kér majd egy hatalmas hullám,
hátára emel majd és száguld veled,
partra tesz lágyan a rend otthonában,
ott vár rád egy békés örök sziget,
fogad közt szorítsad a rózsát, ne engedd,
őrizd meg a rózsát az örvény felett.

TANULNI A RÓZSÁT

Tanuld a bársonyt, harmat csillogását,
ismételj naponta bűvös színeket,
törékeny tövises karcsúságot,

tanuld illatának dús áradását,
hajnali szélben ismételd naponta,
napfényes délben csöndes ragyogását,
alkonyba olvadó ringását tanuld,
gyakorold éjféli remegését.

OTT VÁR A RÓZSA

Télben hó alatt, a föld mélyébe rejtve,
sötét barlang falára karcolva,
ott vár a rózsza.

Messzi óceán mélyén a homokban,
lusta halrajok, szelíd rákok között,
ahova nem hat el hullámok
dühödt robogása,
ott vár a rózsza.

A város éjszakai fényei mögött,
gengszterek rettegésében,
hajléktalanok nyugtalan álmaiban
ott vár a rózsza.

Elhagyott palotákban,
beomlott kapubejáratok mögött
titkosan illatozik.

Baricz Lajos

(1958 —)

„FAJEGYEK”

Szántani voltunk apámmal
borzonti sovány földeken,
ott, a hazafelé úton
mesélte egyszer el nekem:

Mindaz, mit apámtól kaptam,
magán hordja e „fajegyét”,
így van ez a székelyeknél:
nem írunk rá mi más nevet.

Mit később magam szereztem,
én róttam rá a „fajegyét”,
erről rögtön ráismerek,
ha mégis eltűnt, elveszett.

Mindenki a családukban,
tudja a maga „fajelét”,
s amire tudja, ráírja
e jelekkel saját nevét.

Szerre vettünk a szekéren
boronát, taligát, ekét,
mindeniken ott találtuk
az édesapám „védjegyét”.

Otthon átkutattam mindent,
kerestem rajta „fajegyét”,
rájöttem, ez titkos írás:
meg kell tudnom, mi mit jelent.

Később jöttem rá arra,
mik voltak a titkos jelek,
rovásírásból származtak
a fára vésett „fajegyek”.

2008. március 20.

VALAMI TÖRTÉNT

Valami történt, nem tudom, mi az;
egyfajta bódulat vagy kábulat,
mely lelkesít és átjár, mint vigasz,
érzem, a lelkem bennem mint mulat,
mintha kezdődne most egy új násza
azzal, ki titkon régóta szeret,
aki lelkemnek szent, ősi mása —
reggel és este fényt látok, delet.

Az ősz számomra tavasznak tűnik:
kivirágzott, ím, a kopár határ,
ágak közt a gerlék egymást űzik,
hím a párjára könnyen rátalál.
Édes a munka, bármit is teszek,
szívem-lelkemet áthatja a fény,
csak rád gondolok és boldog leszek,
a legboldogabb, kis parányi lény.

Valami érzés most nagyon hevít,
mindenben látlak, felfedezlek én,
örök jelened mozgat, lelkesít,
millió szépet sugároz felém.
Valami történt, nem tudom, mi az,
lelkem mélyén szent, tiszta csókja ég,

ez több, mint ábránd, — való és igaz:
azt gondolom most, földre jött az ég.

2009. november 15.

ŐSZI LEVÉL

Valaki kint
vadul zenél.
Rájöttem már —
az őszi szél.

Rázza, tépi
az ágakat,
elűzi mind
a vágyakat.

Megzörgeti
az ablakom,
szívembe tép,
félek nagyon:

egyszer a met-
sző őszi szél
sírom felett
is így zenél.

2007. november 2.

Beke Sándor

(1961 —)

MEGKÉSETT FELTÁMADÁS

Tamási Áronra emlékezve

Fenyősrényű rengeteg,
görnyedt hátadon
keresztet hordozó
ország,
maroknyi néped
szertesét —
Hallgatlak Ábel,
hallgatom a havasokban
székely legénykék
szomorú pásztorénekét...

Fejed fölött
hamis szólamok,
szégyenteljes
krizantémkoszorú-
glóriák —

A világmindenség
hazug szigetén
egyedül állsz
az ünneplő Európa
utcaszögletén —
Versházában
édes-keserű vagy,
bölcsőd felett
— titokban —
bagoly őrökdi,

de valahol,
nagyon messze,
a kigyulladt égből
feléd néz
és kezét
homlokodra teszi Valaki...
Idegeidet őrlik
az ünneprontók,
dolgozik az idő-köszörű,
szívedben
székely temetők,
düledező kopjafák,
és várod,
mint a legszebb árva,
mint a legárvább szenvedő,
mint a legkoldusabb koldus
csudanagy türelemben
a megkésett jövőt...

IMA A HARGITÁN

Az őszi ablakából nézem
a lelkemben
égve muzsikáló Hargitát,
a diadalmas hegytetőt,
a délceg óriást.
Fáradt hit-szárnyak vergődnek
a hegy s a völgy között,
mint ősi szent álom
a kék fenyők fölött.
Itt az aljban elhagyja a fákat
a napsárga lomb,

s miközben érted imádkozom,
hegyem,
hullnak, egyre hullnak a levelek,
egymásra avarulnak,
s pördülnek-vonaglanak a szélben:
árva kiáltások a kétségbeesésben.
Vad neszek járják zugaidat
a sötét éjszakában,
falánk farkasok barangolják testedet,
érdes kezével cibálja üstöködet
az ősz-kapitány,
a letaroló elmúlás katonája.
De ne félj, hegyem,
nem vagy egyedül
a pusztulás és újjáéledés
örök mítoszában.
Az álmodó bérceken
megsimogatom arany koronádat,
Hargita,
Te, az erdélyi havasok királya —
ünneplő vén őzbak a Kárpátok felett.

EMBER A HAVASON

Ilyés Márton emlékére

A havason élt.
A hegyet őrizte,
a fenyvest, s az üres házakat.
Amikor pihenni mentem
hétvégi nyaralónkba,
félénken közeledett a kerítéshez.

Koccintani hívtam,
de ő inkább kíséromül szegődött
s a csapásokban megmutatta
a vadnyulak, az őzek
s a medvék nyomát.
A halk zörrenésekre figyelmeztetett,
s a madárdalokra,
a havas lélegzetvételére.
Amikor hallgatott,
szíve azt dobogta,
hogy a Hargita szent,
magasztos épület:
falai a hű székekelyek,
ablakai a meggyötört lelkek,
cserepei a szakállas fenyvesek.
Halk szóval vallotta,
hogy ez a hegy lelkiismeret:
havasi virágcsokor a lélek asztalán.

Este, amikor kiültem a teraszra,
észrevettem, hogy a kerten túl,
az öreg házában petróleumlámpa ég —
de most sötét az ablak.
Mióta elment,
éji neszek táncolják körül kis tanyáját,
s kertjében teli tüdővel lélegzik a havas.
Kezében petróleumlámpát lóbál,
s azzal világítja nekünk
holdtalan éjeken az ösvényt,
a másik kezében havasi virágcsokrot tart,
s ő az, aki a Szent Hegy fölött, az égen,
hargitai nótát dúdol a csillagoknak.

MÁRTON BÁCSI FORRÁSA

A havas könnye szivárog le a dombon,
fenyőgyökerek között
kanyarog az útja,
s az avar fedte földi alagútban
a kövek sokasága tisztára mossa.
Az út mellett, ahol felszínre tör,
erdei madarak énekelnek,
s az ezüst vizű hűs forráshoz
leszáll a játékos mókus a fáról,
s ha idetévedt,
a havas lelkét issza belőle a vándor.
Az éji sötétben sudár fák
strázsálják nyugalmát,
fenyők őrzik békés csobogását.
S ha csöndes éjeken
az öreg gazda hazalátogat az égből,
leül a forrás mellé —
a havast ünnepli szívében.
Szeméből zenélő vízcseppek születnek
a havasi emlékekben.

A CSIKÓKÁLYHA

Fekete csikó, meleg a háta,
testében lobog tüzelő lángja,
kürtő csöve prüszköl,
s helyben galoppol négy kicsi lába.
A nyári konyhából
indulni szeretne,
ki, a gyerekek közé,
a fehér, havas utcára.

Este, telente öregek gubbasztanak
a szobában, s míg fáradtan
duruzsolnak az ágyon,
hallgatják a csikókályhát:
ő lábával egyre csak kapál,
s öntvénytetején,
a gőzölgő lábos fedele
— akár a réztányér —
szaggatottan muzsikál.

El-elszunyókál,
prüszköl egyet-kettőt,
jelzi, hogy megjött az étvágy,
jól tudja: nagytata,
ha alszik is, éber,
leszáll a recsegő pamlagról,
s a faládából bükkfát vesz elő,
kínálgatja az éhes paripát.

Kezét a kürtő felé tartja,
s míg eltűnődik,
gyöngéden meglapogatja
a kicsiny paripát,
de mindhiába kíván
szép álmokat,
a csikókályha nem akar elaludni
a zimankós téli éjszakán.

Ilyen éjjeleken még jobban
lángra lobban a lelke:
az öntvénytető repedésein
kiszökken a fénye,
s hullámszani kezd
a tapasztos falon, de reggelre
az öregek álmával együtt
eltűnik örökre.

KIRÁLY ÉS KIRÁLYNŐ AZ ŐSI HÁZBAN

Nagymamának és nagytatának
tornácos parasztháza volt,
a bejáratnál
virágos kapuzábéval,
az udvar végén
ereszes csűr köszöntötte azt,
aki a portára jött,
a sarjútartó alól a fehér istállón
cifra járom nézett le a falról
a virágzó portára.

Nagymamának
parasztbútorai voltak,
s a magasra vetett ágyon
hímzett rózsák nyíltak
kendervászon takaróján.
Télen, a szoba közepén
fonókerék kattogott este,
a nyári konyhában nagymama
zománcozott pléhtányérba
tálalta a vacsorát.

Esténként,
ha fáradtan leültek,
a ládás fapadon
egymás vállára hajtották a fejüket,
s míg dorombolt a tűz
a mosakodni való víznek
az érckályhán,
sohasem álmodtak beszéd közben
se szebbet, se többet
a természetes megvalósításnál.

Nagymamának
nem volt velencei tükre,
ő maga ritkán nézett tükörbe,
de olyan szép volt az ősi házban,
mint egy királynő
a kastély udvarában.

Nagy tata
soha nem ült rokokó karosszékekben,
és nem füstölt
török cseréppipából sem,
de király volt a szőlőlugasban is,
vagy ha a mezőt szemlélte
a ház tornácán.

A TISZTASZOBA ILLATA

A „tisztaszobában” takarítottam,
felmostam
sárga tojásfestékkal a padlót,
gondosan megpucoltam
az apró szemű ablakokat,
az ablakok közé rekedt
legyeket szemétlapára separtam,
letörültem a port a képkeretekről,
kimostam a színesre szőtt
keskeny parasztszőnyeget,
egyedül a nagytata
és nagymama szekrényét
nem bolygattam.
Mindent úgy hagytam,
ahogy ők hagyták,
s szerették.

Az ünnepi bőrcsizmákat legalul,
a vállfákon
a fekete posztókabátokat,
a kabátok fölött a polcon
nagytata fehér ingét és a kalapját,
báránybőr sapkáját és kesztyűjét,
nagymama virágmintás fejkendőjét,
csipkés kombinéját,
minden alsóneműjét,
úgy, ahogy ő hagyta,
szépen kivasalva.

Nagyon vigyáztam,
hogy fölöslegesen
ne nyitogassam a szekrényajtót,
végül csukva hagytam,
hogy a régi illat
maradjon a szekrényben,
s a ruhák
mindig elém idézzék őket,
ha a tornáról
a „tisztaszobába” belépek.

A TORNÁCRÓL

A fatornácon ülök
egy régi asztalnál.
Hátam mögött nyitva van
a hűvös tisztaszoba ajtaja,
ahová nagytata
néha-néha feljárt
kancsó borért,
nagymama meg kívágott

egy nagy szalonnacsíkot
a gerendára felakasztott
tábla szalonnából.
A falon függ
fekete díszláncon az a járom,
mellyel az ökrök
szénával megrakott szekérrel
indultak a mezőről
az ég felé
a júliusi láthatárról.
Mintha élő múzeum
lenne itt minden:
a favillák a petróleumlámpa
mellett pihennek,
a krémszínű falhoz
szegzetten állnak.
A szellő arcomba fújja
a szőlőfa recés leveleit.
A ház sarkánál megrepedezett,
füstös kemence.
A fehérre meszelt pajtárol
hull a vakolat:
mészszegek alól
üzennek az évek,
mintha történelemkönyvet
lapozna itt a szél,
álmukat alusszák
az idő fejpárnáján
a tovatűnt századok.

Az egymásra csúszott
mohás kövek fölött
a kerek kút is megdőlt,
s a szín
lyukas deszkái között

nagy tata utolsó felvágott
tüzelőfái lélegeznek.
Tücskök ciripelnek
a magas fűszálak között
az udvaron.
A kertben nem bégetnek
a korai bárányok,
de ismét
virágoznak a szilvafák,
s édes illatot árasztanak
a csűr mögött
a cseresznyevirágok.

Nagymamát keresem.
Mintha most jönne
az udvar felé,
képzeletben megnyitom
előtte a kertkaput.
Surcában frissen tépett
zöld fűvet hoz a kiscsibéknek,
és rancos kezében
szorongat egy kis csokor
múlt századi kerti virágot.

SZÉP PIHENÉS

November elsején
kint jártam a temetőben,
a sír mögött
a vetkőző bokron
csipkebogyó ragyogott még
az őszi napfényben.

...Szeretném,
ha most is élnének...
Mit nem adnék azért,
ha akkor,
amikor megérkezem,
nagy tata és nagymama
a kapuban vagy az ősi házban
köszöntene!

...A temető szélén
— mintha aranyból lett volna —
egy-két gyümölcs
ragyogott még az almafán.
Messze a fenyők
— mint óriáskatonák —
egyesen és némán őrködtek
a hideg havason.

A temető mindig megnyugtat,
mert arra gondolok,
ilyen szép pihenése
nem lehet másnak,
csak annak,
aki szeretettel szerette a népét,
a földet, a fát és a házat.

POR

(Részlet egy kezdet nélküli költeményből)

...véget ért minden,
a háború,
s aki férfiember hazajött,
az hazajött,

itthon volt,
s aki nem, az ottmaradt,
s eltemették —
nagyapám mesélte,
aztán béke lett,
a falu fölött
aranynap csüngött
a reggeli égen,
nannyáddal
elindultunk újból,
s apáddal,
Évi nénéddel
meg Aranka nénéddel együtt —
szekerünk felverte
a port a faluvégen...

* * *

Nagytatát és nagymamát
lajtorjás ökrös szekéren
vitték ki a temetőbe —
ugyanazzal a szekérrel,
ugyanazon a porverte úton.

* * *

Nincs nagytata,
s nagymama sincsen,
de az ökrök még sokáig
vártak a kapu előtt —
majd elunva a semmittevést,
a lajtorjás szekérrel együtt
visszaandalogtak a történelembe.

* * *

Amíg ezt a verset írtam,
leaszfaltozták a poros utat —
eltűnt
a lajtorjás szekér nyoma,
az ökrök patáinak a nyoma,
gyermekkori teniszcipőimnek
a nyoma,
nagytata gumicsizmájának
a nyoma...
Csak az utolsó simításokat
végző úthenger
nyoma maradt meg,
ahol az aszfalt
az útszéli kavicsal találkozik...

* * *

Ha nagytata
hazaköltözne az égből,
nem hinné el,
hogy a ráfos kerekű szekérre
gumikereket kell szerelnie.

* * *

Este van.
Egy más világban.
Új században,
új évezredben.
Úgy tűnik,
mintha
könnyebb lenne minden...
De mintha
a lélek is
leheletkönnyű volna...

* * *

Fénylik,
ragyog a mindenség.
Isten is olyan szorgalmas,
mint régen.

Ebben az egyszerű
falusi temetőben
ma éjszaka is
csillagporral szórta tele
sírokat fölött
az eget.

(Gyepes, 2008—2009)

ADVENTI KOSZORÚ avagy ISTEN MEGÁLD A HARGITÁN

Fejedre hull
a penészes lom,
át- meg átjár
a nyilalló fájdalom,
szülőföldem...

Ámítások altatnak
kényre-kénytelen,
szemedben
tündérálmokat ébresztenek,
szülőföldem...

A hit, néped
szívében gyönyörű,

a hit is marcangol,
s lesújt a keselyű,
szülőföldem...

Isten csak az,
ki téged áld,
égeti homályos
múltad fátyolát,
szülőföldem...

Lelkedben ég,
ég az adventi koszorú,
ne könnyezz,
s ne légy te szomorú,
szülőföldem!...

FEHÉR SÉTA A HARGITÁN

Fenyőcsemete
dugja ki fejét a hóból.
Isteni fényt
bocsájt rá a téli nap.
Árnyékában, a mélyben,
csontvázak dideregnek.
Hókristályok becézgetik
téli álmukat.

SZÉKELYFÖLDI KÉP

Vadkanok, őzek s farkasok
ügetése visszhangzik
a fehér havason —

Csontra vetkőzött fák testén
zúzmara-balzsam csillog.
Hol van a búzavirág-kéklő,
mákvirág-pirosuló határ,
a kacérkodó nyári napsugár?
A fenyők között
— hol megfagyott a visszhang —,
fehér kucsmával a fején,
mint fázós gyermek,
alszik a székely tanya.
Az erdő alatt,
a fehér temetőben,
a szomorú fakeresztek
s a kopjafák
a fehér hótakaró fölött
a téli széllel ölekeznek.
Hideg van...
Felettünk
vélt üstökösök cikáznak
az erdélyi égen.

A TÉLI HARGITA

Gyolcsszínű lett az óriás,
a hegy,
mély hangú évszak
költözött ide,
a tél, az ismerős,
az izmos évszakovándor,
a nagy hidegben
nem tétozott sokat:
havasi gyopár-
jégvirágokat karcolt
kis kunyhóm ablakára.

A fenyők
fehér cserepei alatt
csillogó tűlevelű
tincsek között
kézen fogva
muzsikálnak,
s körtáncot járnak
a sűrűn hulldogáló
hópehely-virágok.

A fenyveseket
— a Hargita lantját —
nem ember,
s nem földöntúli lény,
hanem a mítosz pengeti.
Ha legény vagy,
légy legény te is,
vándor,
s gyere, pengesd,
csalogasd ki a Szent Hegy
lelkének indítékait.

Fent,
a magasba szökkenő
gránitsziklán
a csikorgó hidegtől
megrepedt a jégvakolat,
de néha
a ritkán előbukkanó
Nap simogatja a Hargitát,
s mint láthatatlan szobrász,
süvítő, konok szél
faragja tovább.

Elek apó lett,
mesekönyvet ír
a tél a Hargitán,
s miközben
dermedt kezében
hegyes jégcsappal
rója a mesét,
a hegy vállára
tovább hull a hó,
s én
gyermeki lélekkel,
megszólítom a hegyóriást:

„Csodálkozva nézlek,
hegyem:
mintha ez a havazás
az idők végezetéig
egyre csak faggatna,
meséltetne téged —
látom,
minél vastagabban
takarja be testedet
a hólepel,
annál jobban
melegíti a szívedet.”

Alkonyattájt
fehér fenyők
tincsei között
tétovázik egy ideig
a sötét virágpor színét
öltő Nap,
de hiába tolakodik
fejed fölé, hegyem,

a boszorkány-sötét,
az egyre szaporodó
éji fényben
az idekötődés mágiája
annál jobban marasztal.

Kis kunyhóm ablaka alatt
a kiszivárgó fényben
a hópihék
tündértáncot lejtnek,
én meg
az álom küszöbén
lelkem hajójából
horgonyt vetek
képzeletben,
s leengedem
az óriáshegy gyökereihez.

Ivó, 2010. január 21.

DECEMBERI FENYŐ

Ki az,
ki mindig hűen
ottmarad,
ahol „lábra állt”
s nem megy tovább?

Ki az,
ki soha nem lépi át
a kerítést,
a szülőföldet,
s a távoli határt?

Ki az,
ki sose borul le,
nem alázkodik meg,
s nem hajtja
meg magát?

Ki az,
kinek a fejére tett
ékes koronáját
nem díszíti
aranyba foglalt
drágakő
s ragyogó gyémánt?

Ki az,
kit messziről is felismernek,
mert örökzöld dísze
messziről elárulja
a királyt?

...Előtted állok,
veled beszélgetek,
fenyőm...
Te csak bólogatsz,
s mintha gyermek volnék,
meghallgatsz,
mint egy szülő,
vagy mint egy tanár,
értőn, tisztán látón.

December van,
belepett a hó.
Tekintetemmel megfésüllek,
s hogy ne fázzál
— új évszakot sürgetve —,

képzeletben lerázom
rólad a fehér ruhát,
hátha így
hamarabb tavasz lesz...
Pedig tudom,
hogy ez
csak egy álom,
téli ábrándozás...

Ivó, 2010. január 23.

ELÉGIA A HARGITÁHOZ

Hömpölyög, tart lefelé
a völgyben a Küküllő,
mint lassú, áttetsző láva,
szembejön velem
Zete vára alatt,
de a „sügóban” már repül,
s hívogató hangjával köszönt,
mint a havas hírnöke,
mint a szent hegy
örökké daloló tündérleánya.

Mintha itt születtem volna
a fenyves jászlában,
mintha nem is ismernék
más tájat s más világot,
mintha szikár ormodnak
testvére lennék,
gyermeki ámulattal
látogatóban
úgy megyek föl
hozzád vasárnap.

Piros a rét az orbáncfűtől,
„Jézus vére”
mintha folya,
a szélben libeg, hullámszik
keresztül a dombon.
Olyan a rét, mint egy
hímzett takaró,
amit a természet
sok színes virággal
telerajzolt.

Lám, kiszáradtak
az út menti kerítések.
Porosak,
már lélekbe markolóak
— új színárnyalat ez
a hegyalji palettán.
Testvér, nincs olyan művész
az öreg féltekén,
aki ezt a színt
valaha is kikavarja.

A havasi kaszáló közepén,
a frissen levágott rendek közt,
a mezőn árva szomorúfűzfá
árnyéka andalog.
Mintha megállt
volna az élet:
a fa zöld bőré ágán
két kasza pihen,
s amint megcsillan,
a Nap fényével incselkedik,
huncutkodik, s pisolyog.

Rozsdabarna boglya tövében
pálinkát szürcsölgetnek
a székely legények,
s közben halkan,
halkan dudorásznak,
mintha kerülnék a munkát,
pedig nem,
a nagy melegben
pihennek szegények,
s szundikálnak.

Fennebb
a tavacska fején
oxigén-gyöngyökből
font koszorú;
ezt lásd meg, vendég,
ki erre jársz,
s elcsodálkozol:
piros pettyes
pizstrángok hasán
ezüstfehéren locsogó.

A vegyeserdők lombjai
egy régi, sötét
kunyhót rejtenek,
zsindelyes a fedele,
mint kis,
mézeskalács-háznak.
De hallom, szívszaggatva
hegedülnek ott —
pitvarában
szomorú tücsök
muzsikál bánatában.

Ahogy haladok
fölfelé az úton,
megszorul a szívem,
s az erdő alá nézek:
úgy tűnik,
mintha még
regélnének ott,
mintha a fenyők alatt
egy konyhaszéken ülve
ezelőtt száz évvel
elaludt volna a század —

Az Ivó-patakhoz közel
játékba merült
gyermek futkorásznak.
Az új filegória mellett,
a kirakott tűzhelyen
füst táncol felfelé,
mozgást látok:
szalonnát sütnék
a serény édesanyák
meg a sürgő-forgó leányok.

Menta- s vadcsombor-legelőn
fürge, hosszú lábú szöcskék
pattannak játékosan
a fénysugárban.
Az éktelen melegben
egy őzike fel-felemeli a fejét,
mikor meglát,
de mintha itt se lennék,
a tücskök dalán
álmélkodik tovább —
ez az ő országa.

A híd alatti
alacsony vízesésben,
a korhadó fagyökér körül
virgonc hableányok
születnek a vízsugárban,
s ahogy világra jönnek,
fátyolt öltenek magukra
s a hullámozó felszínen,
gyorsabban, mint az ár,
fehér ruhában
útra kelnek.

Hátranézek:
fehér lovacska üget felém,
patkója kopog a köves úton,
rajta kieresztett ingben
rövid gyeplőszárat fog
kezében egy apró legényke,
látom, büszkén fogja,
s úgy kaptat felfelé,
mintha ezen a vasárnapi napon
a havas alján
a világ kormányát
tartaná a kezében.

A szőrfű között
zavartalan nyugalommal
piros tehenek legelésznek,
közeledtemre mélán
bámulnak az út felé;
míg a tarka borjú
hirtelen megugorja magát,
talán azért, mert szabad,
vagy talán azért,

mert a színes dongóval
kergetőzik élénken.

Fent az égi ringben
a két hegycsúcs között
összeszólalkoztak,
vitába szállnak,
majd egymásnak esnek
a szürke fellegek.
Isten tudja, mi leszen most
a nagy duhajkodásból —
rövid zápor zúdul
a havas fejére.

Mindenki tudja,
a felhők haragja
nem tart sokáig,
a felduzzadt csermely
és patak délutánra lefut
a sűrű bokron s a mély árkokon,
s a remény színeiből
nagy hirtelen
szivárvány-hidat épít az ég
a Hargita fölé —
olyan lesz, mint egy álom.

Az út mellett
fejkendő öregasszony
áll görnyedten, hangtalan,
az ember azt hinné,
bánat sújtotta s görbíti hátát,
holott a buzogó
víz szavát hallgatva
fehér zománcos vedrébe

ivóvizet csorgat
a forráscső alatt.

Három kocsi halad
az úton felfelé,
messziről jöttek,
mert a kocsi ablakából
kíváncsian nézdelődnek.
Vajon mit csodálnak?
A havas tündéri arcát?
Vagy megérintette
őket is a hegy szelleme,
az elbűvölő idegen
vagy a szülőföld varázsa?

Dél van. A faluban
megszólal a harang,
s hangja a tölcsér-völgyből
a hegy felé száll,
de messze jutva
a sűrű fenyvesnek ütközik,
míg a fából épült
kicsi templomban
a miatyánkot mondják
kórusban az egymáshoz
tartozó emberek.

Közel a házhoz a vörös,
göndör szőrű kutya
somfordál felém.
Megismert,
hogyne ismerne meg!
Amikor ide jövök,
mindig hozzám szegődik,
hűséges barátom ő,

akinek esténként
a Nagy Göncöl alatt
a kis tornácon ülve
oly sokszor mesélek.

Végre itthon vagyok.
Előttem áll moccanatlan
szent hegyünk,
mint egy égis éő óriás,
a Hargita.
Borzos fenyves-
fejével köszönt,
ahányszor hazajövök.
A szívem elszorul:
mintha mindent
tudna rólam,
s mint tékozló fiút
mindig visszafogad.

A MULANDÓSÁG KÁTÉJA

A világ mulandó.
Ezért fontos,
hogy szellemünk ragyogjon,
mint a csillagok,
és álljunk egyenesen,
mint a fenyvesek.

Józsa Attila

(1962 —)

KÉT PART KÖZÖTT

Ott szeretnék lenni a házban, ahol élsz,
Az udvaron, a farakás mögött,
A nappalidban szeretnék elbújni,
Ha port törölsz a könyveid között,

Ott szeretnék lenni a virágágyásokban,
Ha kerti fényben hintaszékben ülsz,
Ott szeretnék lenni, ha taposómalmodból
Gondolatcsírákba menekülsz,

Ott szeretnék lenni a ki nem mondott szóban,
Néma sejtelmekben, amelyektől félsz,
A nappalidban szeretnék elbújni
— Ott szeretnék lenni a házban, ahol élsz...

Sepsiszentgyörgy, 2008. IV. 1-9.

PILLANATFELVÉTEL

Magamutogató, száraz katángkóró
Egy elhagyott kaszánya udvarán,
Töméntelen kincsét lazán széjjelszóró,
Ilyen lelkünk e század hajnalán —

Naponta látunk rajta rozsdafoltot,
Páncélzatunk rég nem golyóálló,
Ránk süttetnek iróniát, coltot,
Bűnbánatok között nincs megálló —

Köszönni sincs időnk eltűnőben,
Sárban járunk hétfőtől péntekig,
adósok vagyunk a jóság börtönében
a legeslegutolsó lélegzetig.

A VÁLASZTÁS JOGÁN

Amikor majd kilépek a színpalak közül,
Örülnék, ha a világra jégeső szakadna,
Bűnöket elsöprő, friss tavaszi zápor
— bent szeretném, ha a vastaps elmaradna —
Menjenek a nézők csendesen haza,
A hiány fájdalmát nincs mit ünnepelni
— ha a fények kialusznak, maradjon még idő
A szeretetet hét lakattal jól elrekeszelni...

LÁZÁLOM

Valahol a tenger homokjában járok,
Szinte feldöntenek óvatlan sirályok,
Kagylók szúrják lábam, mintha szegen járnék,
Kínos melegem van, mégis mintha fáznék,

Elmosódik arcod a mocskos habokban,
Hiányod dörömböl bent a mellkasomban,
Kiálló sziklákhoz medúzák csapódnak,
Vízbe fúlt szerelmünk habjában sodródnak...

Éles kagyló karcot s kibuggyan a véred,
Fiatal éveim sorban számon kéred,
— s a hajnal alattomosan, szinte kéjjel
az éjt mint plüssbohócot tépi széjjel...

Brassó, 2007. X. 7.

P. Buzogány Árpád
(1965 —)

ANNA, NAGYANYÁNK

Arcára már alig emlékszem,
apró asszony volt, feketében.
Senki sincs már, aki őt látta
fiatalon, amikor ében

haját mosolygó nap sütötte —
de rég is lehetett, istenkém!
Kacagni soha nem hallottam,
nem láttuk megtörve, se gyengén,

pedig rendszerek és háborúk
könnyezték össze vidám szemét,
négy nagy fiának erős hangja
jelentette neki a zenét...

Két világháború két férjet
lopott el tőle és ölte meg —
erős volt, mint annyi más asszony,
aki csak akkor sírt, ha temet...

Anna — szépen zengő név, mégis
tele borúval. Fájó élet,
fekete kendővel takartad
tincseit, a szürkésfehéret.

Fakó arca régi fényképek
papírján sárgul évről évre,
nem emlékszem meleg hangjára,
nem emlékszem már a szemére...

Másnak tudnám őt magamban,
régi képét ha összetépem?
Anna nagymamánk így él bennem:
apró asszony volt, feketében.

AUGUSZTUS VÉGE

Benőtte a fű az udvart, mire hazaértem.
Sötét almafák néznek az égbe,
hűvös csillagok pislognak le rám,
a dombok tetejét sötét prémként
ülik meg az erdők, szőlőlevelek fürdenek
gazdag holdfényben. Alszik a falu,
az enyém meg a tied is már, sápadt
szemüket lehunyták a házak, a híd alatt
szellő motoz, régi nyomunkat már
elsimogatta a parton, hajad még vízszagú,
illata érzik a párnán, és tenyeremben kihűlt
a simogatás.

VÍGSÁGSZERZŐ

Az árok szélén, a nyáj mellett koszos kabátú,
borostás öreg fújta a tárogatót. Visszhangzott
a völgy, képzeletemben nyalka legények járták
szilaj táncukat. Az öreg tovakáromkodta kutyáit,
cigarettát kért és eldicsekedte: az unokája
tegnaptól dobos lett a városi könnyűzenekarban.

ŐSZ LETT

Utcahosszat lengett a bánat
utánad, ahogy elmentél.
Holnap még látlak, holnapután
majd elbúcsúzunk, és hamiskás
fruskák szemében nézem meg magam.
Festett hajad színébe öltöznek
az ágak, együtt hallgatott
dallamok halkulnak el
a hidak alatt, mert ősz lett,
szeptemberi szél játszik hajamban
ujjaid helyett — csak néhány képet
hagysz magad után, halk szavú
kedvesek pótlója, őszi szerelmem.

A TÓ ESTI KÉPE

Kukoricalevelek fényesedtek a csöndben,
homályba takarózott a falu. Odafent
már csillagok szúrták át az éj leplét,
a domb fölé hold emelkedett, hűvös
nyugalommal pislogott le a tóra.
Fűzfákat ringatott a szél, talpunk
alatt csikorgott a nedves kavics,
nesztelen szél simult a hátamhoz,
lúdbőrös karral integettem a semmibe.
Odaképzeltetek a partra, világos bőrdre
gyöngyöt fűzött a tó, nedves hajadat
félresimogattam, és kezedet melengettem
a tenyeremben. Kacagva táncoltál körül,
talpad nyomát megőrzi majd a homok,
elűzzük ezt a sápadt csöndet, ujjaim

nyomán borzongás költözik izmaidba,
és langyos a szájad, érzem áradó melegét
nyakamon, vállaimon. A holdfényben
tovatűnik a varázslat, beleborzongok,
szilaj borok melegítik a testem, parazsak
szítják a kedvem, hűvös a tó vize immár,
lompos fűzek ringnak a parton, dús árnyat
rajzol a holdfény, apró kavicsok villognak
szemed helyett, és hideg harmatot könnyez
az éjszaka. Keresem karod melegét,
az ujjaid érintését képzelem arcomon, és
egyedül nézem holdfényes tavon a csillagainkat.

MINT A KARMESTEREK

egy Strauss-keringő dallamát
dúdolom folyton
otthon egyedül még vezénylem is
mint a karmesterek
az ágy szélén begömbölyített
háttal ülök mintha
mozdulni se szabadna hirtelen
pedig csak eszembe jutottál
szeretném ha emlékké lennél
mint gyermekkori kiskutyám
meleg kellemes emlék
de te forró vagy és zabolátlan

bolondos betűkkel
valaki nevedet az égre írta

HAJNALVÁRÁS, MELLETTED

Vártam a hajnalt és vártam a fényt,
arcodat látni újra,
hogy ne a semmibe figyelgessek,
vagy a holnapon túlra,

meglesem, álmodsz-e valami szép
hajnali mesét nekem,
amikor majd később ébredesz,
tőled ezt kérdezgetem,

mert amit én veled álmodtam, sok
apró darabra törött —
most csak a tenyered langymelegét
érezem a szívem fölött.

NAGYANYÁM, TÉLEN

Nem tudom, ma milyen lenne.
Távírányítóval a kezében
kisipircelné a macskát a házból,
hangosan beszélne a telefonba,
számítógépről játszanám le
kedvenc dallamait?
Már azt sem kezdem tudni,
milyen volt. A mosolyok elkerülték
arcát, kacagni ritkán láttam,
mert ráncokat gyúrtak rá
a rendszerváltozások, a betegségek,
és szikárrá tette a szakadatlan munka.
Feltűrt inggel, örökös kötényben
tenne-venne a kályha és konyhaasztal között,

beparancsolna a hóból a házba,
mint kisgyerekként, lapótyát sütni vasárnap,
este pedig pléhtepsiben sült almát
tenne elé, fekete minden ruhája,
a kedve is sokszor, mint a süllőgő
alma kifolyt levének odasült,
csillogó fekete gyöngye.

A NAP KÉPMÁSA

A járdaszélen ül, kartonpapír
alatta és oldalt az ócska mankó.
Kerülni nem lehet — szemünkbe néz,
előtte kis kalapba gyűl a bankó,

mellette aprót oszlopokba rak
nagyság, érték szerint rendezve szépen
piacra vitt portékaként. A nap
lenézett rá, ott csillogott tenyerében.

REGGEL

Csak nézd, csak nézd a fényözönt
a főtér sarki bronzlovon,
amint a reggel rádköszönt,
lefolyt a fákon, oszlopon,

a járdaszél is fényesebb,
a víz is szikrákat hajít...
A nyári, szép szerelmemnek
szemedben látom lángjait.

ÁLOMTEMETŐ

1.

duzzadni kezdenek a szerelem rügyei
álmaim virágokat nyílnak rólad
magam se tudom gyökér vagyok-e még
vagy büszke koronájú hárs
hajnalban virító törzsű nyír
zizzenő levelekkel síró
s téged kiáltó
kolompszó pihen az ágaim csúcsán
elringatnálak szerelemestéken
rád pazarolnám sarjúk illatát
tóparti locska hullámok ízét
csak te hiányzol ebből a temetőből
hogy teljes legyen ez a dermesztő ország
harmat kínozza a pillangók álmát
s az első esőcseppeket felszívják a (sír)kövek
miért is létezel
gyönyörű kinnal pecsétezed a lellem
álomországban siratlak téged
ha nem csak az enyém lesz
lassan ébredést vágnak a fények
keresztek sarjadnak vágyaim nyomán
visszhangként széttűnnek a reményeim
álomba ringató neveddel védem
sírokon sarjadzó virágaim

2.

álomtemető ez az ország
bugyogó jajoktól szétesem
nem vigasztalhat madárröppenés
vagy a csókjaid léte sem

lehullnak a levelek oktalanul
bánatot földnek a földön
szárnyaló szerelem az énekem is
magam ácsolta börtön

VAKOK TÁNCA

repül a kéz madárként száll
pillangóként libeg suhan
körbebecézi az arcokat
simogatások nyílnak a tárt tenyéren
körbeforog a világ
kerengő dervisek lassú egyhangú
mozdulatai lendület nélkül
hömpölygő mozgás magas süveggel
hunyt szemmel hogy csak a levegőt
érezzük csak a minket figyelőket
soha nem látjuk csak az izmok
játékát puhítjuk fáradtsággá
csak a szemeinket téveszthetjük meg
hogy összefolyt minden vagy
már nem létezik látvány
csak a tánc csak a tánc ó de
zene nélkül
sarokkoppanás talpcsosszanás lépés
csak a ruha suhogása hajak lebegése
rózsahajnalok arcpirulás
villanó fogak nyakak combok nélkül
hideg meleg énekek dallamok trillák
szemünkre zárva világnyi mélység
halódó sötétség mindenütt körben
minden fekete
csak én lennék fehér

van-e ki látja van-e ki nézi
a vakok táncát
igazi tánc ez senki se
visel álcát
ki az ki nézi ki az ki táncol
milyen zenére
mozdulat rángás ritmusát szítja
lassuló vére
mögötted messze suhog a szélben
idomárpálca
torz ének szélcsend letapos mindent
a vakok tánca

A KOMMUNIKÁCIÓRÓL RÖVIDEN

a szomszédom ha kávé akar inni
akkor kávé iszik
a feleségének ha nincs kedve
akkor fáj a feje vagy épp sürgősen
ki kell vasalni egy asztalterítőt
ó mennyit beszélnek mostanában
a kommunikációról
mintha eddig csak süketek
és vakok és némák éltek volna
nálunk a szomszéd faluban
és az egész kontinensen
a nyelvészek a médiások szájából
elkapták és bűvös szóvá tették
a menedzserek a toll nélküli indiánok

NAP SÜT SZEMEDBŐL

Rossz nap süttött reám, még mindig éget,
perzselte arcomat kemény, hideg
fényével s nem kerestem én menedéket,
nem mondtam el, hogy fáj, ugyan kinek?
Virágokat kerestem én, kezvedbe
adnám a legszebb illatos csokor
virágot, válogatva, néked szedve,
sziromlevélre válaszod csókold,
hűvös szemeddel lesd, a mondat végén
miért remegnek úgy a szép szavak?
Egy kis mosoly s ismét meghozza békém
a játszi fény, villannak friss halak...
Nap süt szemedből; ismét láttalak,
magamba zárlak, mint álmát a vak.

VÁRAKOZÁS

Téged keres az ének,
ha száll a házak felett,
hangosabb a csobogás,
visszhangja itt tekereg,
hogy téged megtaláljon
és én is csak azt várom,
hogy érkezz, könnyű lepke,
halkan, mint éji álom,
hangod hűvös, mint hajnal,
hajad szélben lobogjon,
tenyered melegében
mosolyunk szaporodjon.

HŰVÖSE NÉLKÜL

Melléd csúszott a nap,
hogy őt nézzem, ne rád figyeljek.
Kristály víz derűjét láttam szemedben,
hűvöse nélkül, hangod betöltötte
körülöttem a világot.
Kezemben egy szál rózsa tartja
az ég terhét, hogy le ne nyomjon.
Ha majd átszakítja a boltozatot,
a csillagok csak a virágot látják,
amit neked vihettem volna,
körülötte felhőket táncoltatnak a szelek,
szemed szürkéjét sokszorozva.
Amikor eszedbe jutok,
madár száll magas ágra,
lelkem is remeg szerelem szelétől,
s a világnak ezt is majd szétkiabálja.

KÉRELEM, ŐSZEL

A járdán megállt a víz. Tócsákba
gyűlt, telehullt levéllel.
Salomé, szebb vagy, mint az ősz.
Őszemű szomorúság ült
a napba. Hízik az árnyék,
hosszú ujjaid tenyerembe költöznek.
Port kavar a szél, színes
papírokat lenget és érzem
a melegedet. Október van.
Szeress úgy, mint másokat nyáron.

ELMÚLIK EZ MAJD

Holdfény volt, mint giccses éjszakákon
és azt üzented, hiányzom neked.
Elmúlik ez majd nálad, gondoltam,
nem erről írnak szép szonetteket,

messze vagy, és mért gondolnál rám,
az éjszakában elegen vannak,
akiket hamar meg is kívánhatsz,
míg a hold az égről félreballag,

szóval ezt már nem tudom komolyan
venni, még ha látnám szemed
villanását, talán — most ne próbáld
magadhoz láncolni a lelkemet,

hisz csak most lett könnyű, mint szitában
rázogatott liszt felszálló pora,
és a szívem se szorul úgy össze,
most már mint a telehold, akkora,

még ha rád gondolok is. És másra
gondolok inkább, néha még fájón,
hogyminden régi szavad, mosolyod
egyszer hajnali párává váljon.

ELLOBBANÁS

Elszunnyadt bennem szeretet,
kialudt minden izzás,
bolondos medret énbennem
zavaros, hűvös víz ás,

nem csillog benne napsugár,
zúgása tompa, hangos,
mert aki belenézhetne,
szívemet halkítja most.

FONTOS EGYSZERŰ VERS HELYETT

valami fontosat valami egyszerűt
szerettem volna versbe írni
hogy sokáig megmaradjon
előttem a fehér papír
vajon mivel is kezdem
magamban rendezgettem a szavakat
vajon hová talál szemvillanásod
mihez hasonlítsam kezéd melegét
csend volt és elmúlt már éjfél
megállt az idő bennem
aztán szétfolyt minden
és nem tudtam eldönteni
mit kellene még kihagynom

fontosabb a vers
mint másokra gondolásom?

ennyi maradt a vers helyett
olyan mint repülő hattyú
árnyékfoltja a vízen

TE VAGY A LEGSZEBB ÉKSZER

Elfogytak belőlem a szavak,
csak ülök a papír előtt,
az, hogy gondolok rád,
a szóláshoz nem ad erőt,
mély kutak fölött a szél
visszhangod kergeti még,
szemedbe temetett álmaim
parazsa bennem ég,
mindegyre gondolok rád,
olyan szép még ez a kényszer,
elmúlt heteknek nyarában
te vagy a legszebb ékszer,
fáj, ha magamban látlak,
nem tudlak temetni végleg,
hajnali álmok végén
mindegyre megidézlek,
egy hang és egy szó is téged
már újabb holnapokba ment át,
csak ülök a papír előtt
és szívom a cigarettát.

GALAMBHULLÁM

a tetőre visszahullt
galambokat lesed?
egy lassú éneked
ma újra megkeresett

cipőd már elkopogott
visszhangosan bután
elalszik a szél veled
kihűl a délután

AKÁR A SZELLŐ

a vers legyen erős
mint a fejsze nyele
a csók legyen forró
hogy előntsön tetőtől talpig
és az ember legyen szabad
hogy gyötörhesse magát
vállaljon-e téged minden rigolyáddal
vagy felelőtlenül itt hagyjon
és vidáman menjen tovább
akár a szellő

HA MAJD

mennyi marad majd belőled
mi lesz mi a lelkembe éghet
hogy pár napig te adtál legszebb
szavaimnak menedéket?

kútmélybarna szemeid játékát
most még magam előtt látom
gyöngykoccanás szavaid
visszhanggá már nem kiáltom

hiányod lehet legtöbb
mi maradhat utánad —
legyen mit verssé tenni ha majd
orvul a múzsa hátba támad

SZERELEM, MELYNEK HALÁLÁT HASONLÍTJA

Kihűltek már a nappalok.
Melegedet sem érzem.
Gyöngyvirágok halk halálát
vigyázza majd a két szem.

TULIPÁN SZÍNŰ

felhőkön ülsz ma kislány
alattad szelek járnak
tulipán színű ködben
százan is muzsikálnak

tavasza rajzol majd rólad
önhitt mosolygós képet
alig bomló virágok
szíromlevelét téped

lebegj a holdas éjben
álmaim foglya leszel
amikor földre szállnál
idegenként érkezel

HELYETTEM CSILLAGOK

Köd ült a fák közé, a lámpafények
gyufalángokként pislogtak az égre fel,
utcánkat barna, aszott levél foltozza,
novemberi szél a füsttel elkever

egy messzi dallamot, tetők felett száll,
csendben, hosszú életű, merész —
teádnak illatát juttatja eszembe,
mikor szobádba sok csillag benéz,

a hajnal küldi őket mindig hozzád,
megnézük: alszol? álmodsz? ébredsz?
Helyettem vásott csillagok integetnek
nagy messziről feléd s nem egy: ezer.

JOBBAN NEM LEHET

Várlak, mint fényt az
álmos reggelek,
mint pillangót a
májusi meleg,
rád gondolok — másra
nem érdemes,
minden gondolat
csak téged keres.

Úgy várlak, hogy már
jobban nem lehet,
magamban százszor
mondom a neved,
nézem a széket, ahol
szoktál ülni,
nem vagy itt, nem lehet
hozzád menekülni.

HETVENEN FELÜL

Mózsai már a hátsó udvart septe, mire Anikó és a gyermekek megremegtek. Az új nyírágseprűvel széles pásmákat kanyarított, aztán amikor végzett, egy vesszőkosárba rakta a szemetet és bevitte a csűrbe. A seprűt a kiskapu mellé állította, rágyújtott. Odaszólt a nagyobbik gyermeknek, aki az ajtófélfát támasztotta:

— Gyere, fiam, szedjük fel a vackort.

A gyerek szemét dörzsölte keze fejével. Nem kellett volna még felköltöni, aludhattak volna — gondolta Mózsai, de nem szólt. Már egy hete folyt a készülődés, amióta megérkezett a távirat, hogy tényleg jönnek az amerikai vendégek. Az anyja azóta lázban van. István bátyja a hetvenes évek közepén járt haza utoljára, azóta évente két-három levél jelentette a kapcsolatot, karácsonykor, húsvétkor a szokásos jókívánságokkal. Az utóbbi években minden nyáron hívták, aztán mindig közbejött valami. Tegnapelőtt megérkeztek Pestre, onnan telefonáltak, hogy mára ideérkeznek. Azonnal levágatták a nagyobbik süldőt, hogy legyen friss hús a háznál, bár ilyenkor, a júliusi melegben a disznókötséget sem lehet felfűstölteni.

— Állj csak meg, kössük meg a fűződet.

Úgy állt a gyerek, mintha mindjárt sírva fakadna. Cipőfűzője hosszan lógott utána. Mózsai lehajolt, hogy megkösse. A szája sarkában tartott cigaretta szemébe füstölt, hunyorgatott. Kézen fogta a fiát és a kapu felé tartottak. Elöl, a szomszéd ház sarkánál állt a magas vackorfa, az érett, kásásodó vackor bőségesen hullt még a szélrezdülésre is. Attila a zsebeibe dugdosta, Mózsai meg szalmakalapjába szedte a javát. Néhány szippantás után eltaposta a cigarettát és felkönyökölt a léckerítésre.

A szomszéd a kapu előtt sepregetett, ő már rég túl volt ezen. Váltottak néhány szót, mert a fél falu tudta, hogy vendéget várnak.

Téblábolással telt a délelőtt. Az ünnepi ebéd hajnalban elkészült: zöldségleves és töltött káposzta. Az asszonyoknak jóformán semmi dolguk nem volt, nagytakarítást, mosást, mindent lejárattak az elmúlt napokban.

— Béla, fiam, még meg se borotválkoztál — hallotta az anyja hangját bentről. Béla, vagyis a Mózsi apja kigombolt ingben állt az ajtó előtt.

— Olyan az udvar, mintha háztűznézőbe jönnének — mondta.

— Jól van, jól, neked van időd ilyesmiket beszélni — dohogott a felesége.

— Nem neked mondom, Mózsival beszélgetek! Az öreg leült a küszöb elé, a lépcsőre.

— Hozd ki, fiam, a szerelékét — szólt a gyerekeknek. Az tüstént mozdult is. A szerelék a borotválkozó felszerelést rejtő faragott dobozt, a talpas tükröt és a kis műanyag tálat jelentette.

Mózsai is leült, nézte az apja lassú, kimért mozdulatait. Mint ha vasárnap lenne. Olyankor szokott borotválkozni, templomba indulás előtt. Amióta fáj a lába, keveset jár el otthonról, pedig úgy kívánczik, mint a kisgyerek.

Ültek az eresz árnyékában, nagyokat hallgattak. A kisebbik gyerek a nagyapja mellé kuporodott.

— Jó idő van — bökte ki Mózsi. — Jól száradna a széna.

— Igen — hagyta rá az apja. — De tudod, ez most fontosabb.

Déli harangszóra az asszonyok is ünneplőbe öltöztek, a két fiú fehér ingben és új nadrágban pompázott. Mózsi az ajtó és a kapu között ingázott, leste a vendégeket.

— Két óra elmúlt — szólt be az öreg a konyhába. — Ehetnénk immár.

— Várjunk még egy csöppet, hátha megjönnek — intette le a felesége. Az asztal rég terítve, Anikó hozománya, a gyönyörű porcelánkészlet került fel, az asztal közepén bor és pálinka.

Az öreg intett a fiának: — Gyere errébb.

Töltött egy-egy pohár pálinkát: — Egészségünkre, fiam!

— Ti nem isztok? — szólt be a kamrába a feleségének.

— Már nem tudsz várni egy kicsit még... — jött a csípős válasz. Koccintottak és egy hajtásra kiültak a pálinkát.

— Olyan vagy, mint egy leány — simította végig Mózsi a felesége hátát. Anikó rövid, tarka ruhája rásimult formás testére.

— Jó a tanítóknak, mert ilyenkor vakáción vannak — intett szemével a öreg. Felesége erre kibújt a kamrából:

— Megint mondasz, egyfolytában mondasz. Mi bajod van a tanítókkal?!

— Nekem semmi. Csak már dél óta korog a gyomrom.

— Ebédeljünk, anyám — szólalt meg Anikó.

— Együnk, fiam, szegény gyermekek is eddig úgy megéheztek...

Csendben, szótlánul ettek a nagyobbik szobában, Anikó elmosogatott és visszarakta a terítékeket. A két férfi egyre csak az órát leste.

— Eddig itt kellene legyenek — dohogott az öreg.

— Itt biza — hagyta rá Mózsi, aki nehezen viselte a szótlán tétlenséget.

Szürkülődött, amikor a hatalmas terepjáró befordult az utcába.

— Jönnek, mama! — futott be a házba a nagyobbik gyerek.

— Jaj, Istenem! — igazgatta haját a nagymama.

Mózsi kinyitotta a nagykaput, hogy az autó bejöhessen. Egy szürke hajú, szikár férfi szállt ki és két nő. Az, aki a kormányon ült, fehér rövidnadrágot és világoskék blúzt viselt, a másik szőke földig érő, könnyű sárga ruhában volt.

— Hello — mondta, és mosolygott.

— Isten áldjon — rázott kezét a férfiakkal István bácsi. — Ej, te Béla, milyen ügyes legény vagy! — ölelte meg sógorát.

— És ez a két betyár?

— Az unokák — húzta ki magát az öreg. A fiúk belecsaptak a nagybácsi tenyerébe, és illedelmesen bemutatkoztak. Anikó következett, hiszen őt sem ismerték.

Ekkor jött ki a házból a nagymama.

— István, drága István — ölelte meg a bátyját és ráborulva elpityeredett. — Azt hittem, sohase látlak...

Mócsi megilletődve nézte az anyját, aki mindig vigyázott arra, hogy érzelmei ne uralkodjanak el rajta. Most meg egyik pilanatban sír, a másikban pedig nevet. Behívta a vendégeket.

— Ne ide, a nagyszobába — irányította őket.

— Egyetek, fiam, biztosan megéheztetek, olyan messziről jöttetek — törülgette a szeme sarkát.

A vendégek szabadkoztak, hogy nemrég ebédeltek egy vendéglőben.

— Minek költitek a pénzt, amikor itt a finom étel, van elég, hál' istennek — mondta az öreg.

Mócsi a két nőt nézte, az unokatestvéreit. Csupán fényképről ismerte őket, nagybátyja nem hozta magával lányait, amikor utoljára itthon járt. Itthon — így mondja most is, pedig rég elkerült a tengeren túlra. Felesége odavaló, a kisebbik lánya mukkot nem tud magyarul. A nagyobbik igen, az magyar iskolába is járt.

István bácsi angolul mondta el a lányainak, hogy mit fognak enni.

— Nem ettek ezek töltött káposztát soha életükben — kacagott hamiskásan.

— Béla, te töltsd a pálinkát — serénykedett a nagymama.

— Tisztát vagy köményeset? — kérdezte sógorát az öreg.

— Egy pohárka tisztát. Egyeneset — nevetett nagyot, mintha most jutna eszébe a szó. Megnyalintotta, megszagoltatta a lánnyal is. Azok nem kértek pálinkát. De a töltött káposzta ízlett nekik, bár először csak kóstolóba vettek tányérjukra.

Anikó leszedte a tányérokat.

— A tortát, a hűtőből — súgta az anyósa.

Hatalmas tortát sütöttek, színes gyertyák voltak rajta. Amikor behozta Anikó, az anyósa felállt, maga mellé intette az unokákat. Azok a gyertyákat bámulták.

— Szent István, hát még alszol-e? — kezdte fakó hangon a régi István-napi köszöntő éneket.

A szikár öregembernek remegett a szája széle, felállt ő is. Újrakezdték az éneket, Anikó erős hangja vezette a méltóság-teljes dallamot, fiai is dúdolták utána.

Szent István, hát még alszol-e?
Szent István, hát még nyugszol-e?
Serkenj fel álmodból,
kelj fel az ágyadból,
mert hozzád jöttünk.

A két nő nem tudta, mi történik, ijedten nézték síró apjukat. Felkeltek helyükről és apjuk mellé álltak. Az csak intett, hogy hagyják őt, minden rendben. Odament a testvéréhez, megölelte, csókolta, aztán sorra csókolt mindenkit, a gyerekeket a levegőbe emelte.

Közben tovább énekelték:

Mondjad, hogy beeresztesz-e?
Mondjad, hogy jó szívvel látsz-e?
Mert hanem elmegyünk,
más szállást keresünk,
ahonnan jöttünk.
Az Isten téged éltesen,
mindenben szerencséltesen,
hogy neved napjára,
fényes hajnalára
örömmel virradj.

Amikor befejezték, a két nő tapsolni kezdett. A nagymama, két unokáját magához ölelve, fejével intett nekik. Egyszerre mondták: — Zörgetik a kulcsot, pénzt akarnak adni, ha nem adnak húsz lejt, el se fogjuk venni!

A könnyes szemek kacagóra váltak azonnal.

— Igaz, hogy nem névnapod van, de születésnapod volt, ha egy héttel korábban jöttetek volna...

István bácsi odaszólt a lányainak, a szőke kiment, és egy táskát hozott be. Zsebéből pénztárcát nyújtott oda az apjának. Az még a szemét törülgette.

— Ha nem lejt, hát dollárt a legényeknek! — kacagott, és egy-egy húszdollárost nyomott a fiúk markába. A kék blúzos nő kis kamerát vett elő, és körbejárta az asztalt, mindent lefilmezett. A köszöntőt is újra el kellett énekelni, most már István bácsi is fújta. Aztán elmondta a lányainak, miről is van szó. Azok bólogattak, és újból tapsoltak.

— Tudod, te Irén... ne haragudjatok, hogy úgy meghatódtam... mióta nem hallottam ezt az éneket? Nem is tudom kiszámítani. És ilyen torta... hát nekem itthon soha nem sütöttek tortát! Ez az első, te Irén!

Újból odament, és megcsókolta a testvérét, aki hangos zokogásban tört ki.

— Ne sírj, no — törülgette a szemét a nagybácsi. — Olyan kedvesek vagytok, olyan drágák!

Anikó kést hozott be és tányérokat. A kést István bácsinak nyújtotta.

— Né még írás is van rajta. Azt írja, hogy István 72 éves! Az én vagyok! Újból angolul szólt a lányaihoz. Filmezték a gyertyák kilobbanását, a torta felvágását, a maszatos Zolit, egészen addig, amíg a szeletből az utolsó falat is elfogyott.

Mózsai közben beengedte, megittatta a teheneket, ellátta a disznókat, berekesztette a tyúkokat. Visszaérve kedélyes beszélgetésbe csöppent, István bácsi még egy pohár pálinkát kért, a nőknek sört hoztak fel a pincéből. Mózsai bort töltött az apjának, aztán az anyjának is, hogy koccinthasson. Egymás szavába vágva beszéltek, István bácsiból ömlött a szó, a fiúkat közben lefektette Anikó.

Éjfél jóval elmúlt, mire asztalt bontottak. Mózsinak az jutott eszébe, kisebb korában úgy bámulta a fényképeken a nagy darab embert, mint egy hőst, most meg azon csodálkozott, hogy egy-egy szó nehezen jutott eszébe.

Aztán megbeszélték a következő napok programját. Másnap bejárják az egész falut, azért vettük a filmezőgépet, kacagott István bácsi, aztán látni akarják a kincses várost, ahol inaskodott, az egy egész nap, Szováára is el kellene menni, közel van,

a negyedik faluban felkeresik egyik barátját, nemrég műtötték meg, gyógyszert hoztak neki. Egy hétig tudnak csak maradni, a munka nem áll meg, kedélyeskedett István bácsi. Ő ugyan nyugdíjas, de még dolgozik, a régi munkahelyén, az irodában, naponta négy órát. — Nem bírom én már, lejárt az én időm — fűzte hozzá kacagva. A nagyobbik lánya ugyanannál a cégnél dolgozik, én szerezttem be, büszkélkedett az apja, több fizetést kap, mint én. A kisebbik egy üzletben eladó, jól van, szereti ott is, ha nem tetszik, van más, nem kell sokáig egy helyben ülni. Ott nálunk mindenkinek van munka, aki dolgozni akar — kacagott nagyot —, oda kell menni, ahol többet ígérnek.

A vendégek külön-külön szobát kaptak, Mózsíék a szomszédot kérték meg, hogy náluk alhassanak. Elbúcsúztak és elmentek.

A nagymama már két napja előkészítette az ágyneműket, most meg a lányoknak is külön szobát ajánlott, aludjanak kényelmesen, biztosan nagyon fáradtak.

— És ti hol alusztok, Béla? — kérdezte István bácsi.

— Ó, mi elleszünk a konyhában, ne zavartassátok magatokat — vágta rá a húga. Jó éjszakát kívántak és levonultak a konyhába. A lányok még kiszedték az autóból a csomagokat.

Ott lent minden hegyén-hátán volt, mert a szobákban szekrényeket kellett megüresíteni, asztalt levinni. Arra nem is gondoltak, hogy az összecsukott kanapénak nem marad elég hely. Végül az öreg otthagya a feleségét, egyedül elfér a kanapén, ő pedig kiment a csűrbe és lefeküdt a rossz lábú ágyra, amit az első szobából tettek ki.

Korán reggel talpon volt mindenki, pedig semmi sürgős dolguk nem volt. Mózsi ellátta az állatokat, tüzet gyújtott a fűdőszobában, legyen meleg víz fürödni, Anikó asztalt terített. A vendégek sem aludtak sokáig.

— Pálinkás jó reggelt! — köszöntötte sógorát az öreg. István bácsi behúzta a pohár pálinkát, aztán mosdótálat kért, a kútról friss vizet merített, derékig levetkőzve mosakodott. Lányai ezt is lefilmezték, meg a májast, vérest, abált szalonnát az asztalon. Reg-

geli után előszedték az ajándékokat, mindenkinek bőven jutott, a gyerekek nagy izgalommal bontogatták mindenkiét.

Bejárták az egész falut, István bácsi minden háznál elkérdezte, kik laknak benne. Néhol behívták, étellel és itallal kínálták őket. A lányok mindent filmeztek és fényképeztek. Furcsa volt számukra, hogy idegen emberek milyen szívesen fogadják, és még meg is ajándékozzák őket.

Este a kocsmába mentek, István bácsi asztalához hívta ismerőseit, Mózsai egy láda sört kért, a következőt már nagybátyja fizette. Később zenész is került, nótázni kezdtek. A máskor szótlan férfiak most kipirulva, tele torokkal fújták a katonanótákat, István bácsi keményen megropogtatta egyik-másik régi cimborája vállát, néha meg szeme sarkát törülgette, mintha por szállott volna bele. Nótát rendelt, és a söröspohárral az asztal sarkán kopogtatta a ritmust.

Már sötét volt, amikor a Mózsai szülei megérkeztek.

— Irén! — kiáltott István bácsi. Felállt és megcsókolta hűgát, maga mellé ültette őket.

A pult melletti sarokban fiatal legények ültek, jóformán meg se szólaltak, úgy nézték, hogyan mulatnak az öregek.

— Olyan kedvem van, sógor, mint tizenennyolc esztendőös korban! — kiáltotta István bácsi. — Mindenki az én vendégem. Sört ide az asztalra!

A legényeknek egy láda sört rendelt. Odament, bemutatkozott mindegyiknek, Mózsai pedig az asztal mellé tette a sörösládát.

— Mit csinálsz, te István, minden tekerőnek fizetsz, hát megérdemlik azok? — korholta a húga. — Ezeknek a...

— Ne sajnáld, Irén... Ne sajnáld! Mulasson mindenki, amikor mi mulatunk! Igaz-e, sógor?

A sógor bólogatott, bár ő sem értette, mire föl ez a nagylelkűség. A lányok pedig nem szóltak bele, mit tesz az apjuk.

Éjfél elmúlt, mire felszedelőzködtek. István bácsi búcsúzóul még egy láda sört kért azoknak, akik maradtak. Megölelte a két lányát, és énekszóval indult ki az ajtón.

— Ezt szerettem volna mindig, egész életemben — mondta Mózsinak. — Lássák a gyermekeim, milyen itt az élet. Jó lányok, nem panaszkodhatom rájuk. De nekik ez idegen ország...

Teltek a napok, egyszer Mózsi és Anikó, másik nap az öregek kísérték el a vendégeket. Reggel útra keltek és estére érkeztek haza. Mózsi az őszi betakarodásra tartogatott szabadságát sajnálta, anyja pedig azt, hogy a sok finomság mellett vendéglőben ebédelnek a bátyjaék. Friss ordát és sajtot hozatott, zöldpaszulyt főzött, kalácsot és kenyeret süített. Legjobban a tejfőles lepény ízlett a lányoknak.

Negyedik este, a vacsoránál derült ki, hogy a nagyobbik lány rég férjnél van, és a fia már iskolába jár.

— Te István, hát ezt nem is tudtuk... — nézett István bácsira a húga.

— Nem írtam meg? — jött zavarba a nagybácsi. Kínos csend lett, csak a kések és villák koccantak a tányérokra.

Utolsó nap nem mentek sehova, Irén mindenfélét csomagolt az útra, sült húst, friss kenyeret, süteményt, mézet, még teának való fodormentát is. Egyre szaporodtak a csomagok a nagyszoba asztalán. A friss bárányhúst aztán határozottan visszautasította a nagybácsi. Ebéd után bepakoltak az autóba, és elbúcsúztak.

Az egész család a kapuban állt, integettek, amíg a hatalmas autó el nem tűnt a kanyarban. Mózsi becsukta a kaput, közben sírdogáló anyját leste.

— Soha se látom többet... — törülgette a szemét. — Ezek a lányok sem jönnek ide, ha mi meghalunk...

Másnapról visszaállt az élet a régi kerékvágásba. Pár nap múlva képeslapot kaptak Pestről: Szerencsésen megérkeztünk és indulunk tovább — ennyi állt rajta.

Hetek teltek el, minden nap kétszer-háromszor is megnézték a postaládát. Egyik nap egy cetlit találtak benne. Be kell menni a városba, csomagért — fejtette meg Mózsi. Anyja ünneplőbe öltözött, a korai busszal elutazott. Délután érkezett meg, táskájából vastag borítékot tett az asztalra. Tele volt fény-

képpel. Rajta volt a torta, a kocsmai mulatás, az utcájuk, a templom, a tarka kis macska, a tehén, a szomszédok is. Egy rövid levélben István bácsi megköszönte a vendéglátást, jól van-nak, most is jár munkába, írta. Mindegyik fénykép hátára írt valamit, sorra olvasgatták, kézről kézre jártak a képek. Zöld hasú bankók kerültek elő közülük. Egy-egy húszdolláros a le-gényeknek — írta a tortás kép hátán. Meg azt, hogy milyen jó volt újból hallani azt az éneket. Mert hetvenen felül olyan gyorsan telik. Az ember ahogy vénül, mind többet gondol haza, főleg most, hogy már 73 esztendő vagyok. Sokszor otthon vagyok álmomban, és gyöngyvirágot szedek a ház sarkánál.

A ház sarkánál tényleg nyílik gyöngyvirág minden tavasszal, bólogatott Irén. De hogy már 73 éves lenne...

— Nem hetvenkettőt számítottunk, amikor a tortára írtuk? — nézett a férjére. Számolgatni kezdtek mindketten.

— Tényleg hetvenhárom, te Irén — mondta ki az eredményt Béla.

— Hetvenhármat töltötte már? — nézett fel nagy szemekkel Irén. — Istenem, milyen gyorsan telik az élet...

AZ AZ EGY MALAC

Karácsony harmadnapján került haza Karcsi. Késő délelőttre járt. A kutya kettőt vakkantott, amúgy szokásból. A férfi néhányat dobbintott a lépcsőn, hogy leverje csizmájáról a havat, és már bent is volt. Az asszony szó nélkül állt föl a székről. Gyapjúzoknit kötött, mert sosem volt a férfiaknak elég téli zoknijuk. Karcsi hóna alól a vetett ágyra tette a klarinét kopott dobozát, melléje az ünneplő fekete kalapját.

— No megjöttél?

— Meg.

Kabátostól ült le. Lehúzta a csizmáját, aztán közelebb húzódott a kályhához. Orra, füle kikékült a friss hidegben.

— Eszel?

— Jó lenne.

Az asszony asztalt terített, ételt melegített.

— Itt jártak komámék az ünnepekkor — mondta közben. A férfi hallgatott, levetette kabátját és az ajtóra akasztotta.

— Sütöttem pánkót — és már hozta is az elsőházból a tányért. Átrakott belőle egy pléhtányérra és odatette melegedni.

— Vettem pálinkát is, még van belőle. Töltsék?

Karcsi bólintott. Az asszony a konyhaszekrényből vette elő az üveget, poharat. Az asztalra tette és töltött.

— Töltsd tele, ne sajnáld.

— Töltöm, töltöm. Hát sajnálom én? — nézett fel sértődötten.

— A legények merre járnak?

Az asszony félrehúzta a fazakat, megfordult.

— Fát hordnak a Mihályék fogatával. Hoznak nekünk is egy szekérrel holnap. Bólintott a férfi, aztán egyből behúzta az italt.

— Ez jólesett. Még töltsél.

— Ki van töltve — hozta az asszony a tányér levest.

— Pálinkát is.

Újból megtöltötte a poharat, csordultig.

— A többiek is jöttek?

— Jöttek. Bár ne jöttek volna — kanalizott bele Karcsi a forró ételbe.

— Mi... mi történt megint?

— Hogyhogy megint? Ez történt — markolt bele a férfi a zsebébe és gyűrött papírpénzeket csapott az asztalra. Az asszony nem nyúlt hozzá, csak nézte.

— Ennyi?

— Mennyi lenne? — vont a vállán a férfi. Evett, közben megeredt a szava. Két éjjel húzták a németnek. Volt étel, ital is. Aztán az a kajla Misi nekibolondult, reggel összekiabált valami

legényekkel. Az lett a vége, hogy egy székkal összetörték a vendéglő nagy tükrét. Még ki se voltak fizetve, a főnök lehúzta az árát. Pedig jó multság volt, egy-egy bankót a vendégek se sajnáltak a nótáért. A végén a banda kevesellte a pénzt, de a Misi része nem ütötte a tükröt... Haza se hozatták őket, gyalog jöttek a harmadik faluból. Se tarisznyalás, se pálinka, pedig ha ez nem történik, bizony nem sajnálta volna a német. Szórta a pénzt, fizetett mindenkinek, a pincér folyton hordta az italt.

Az asszony összeszedte a pénzt. Karcsi oda se nézett. Arra a százásra gondolt, amit apróra összehajtogatva a klarinét tokjába tett, a bélés alá. Legalább annyi maradjon, ha kell neki.

— Megmondtam neked...

— Mit mondtál meg? — emelte fel hangját a férfi.

— Semmit. Neked nem lehet beszélni.

— Mit nem lehet beszélni? Annyit kaptam volna, mint két lakodalomban... ha ennek a bolondos Misinek nem lobog a vére... Vehettünk volna egy malacot. Csak ebből, érted?

— Azt már hiába mondom.

— Hiába? Hát ki volt ott két éjjel? Tán a püspök fújta helyettem, mi?!

— Csendesedj, Karcsi.

— Mit? Hogy én? Na nézz oda! Nekem ne dirigálj, te!

Karcsi kipirosodott a füle hegyéig, kitört belőle a méreg. Oda-csapta a kanalat, elkezdett ordítani. Az asszony még visszaszólt egyszer-kétszer, de csak tűzre tüzet tett. A férfi felugrott az asztaltól, fejébe nyomta a kalapot, magára kapta kabátját és a konyhaasztal sarkáról zsebre vágta a pénzt. Akkor jutott eszébe, hogy még zoknijában van. Csizmát húzott, aztán becsapta maga mögött az ajtót, a kapunál csendesedett el. Sietős léptekkel indult ki az utcán, meg sem állt a kocsmáig. Az ajtó előtt rágyújtott, aztán belépett.

Két-három ember ült a sarokban, a kályha mellett. Levette kalapját, odament, lekezelt velük:

— Békés karácsony harmadnapját adjon az Isten!

Megállt a pult előtt.

— Egy üveg pálinkát! — szólt oda. Ő is érezte, kissé magas hangon kezdte. Fizetett, beült a másik sarokba és teletöltötte poharát.

Cigarettázott és illogatott egyedül. Lassan szállingóztak az emberek, megtelt a terem. Karcsinak is megjött a hangja, amire a második üveggel hozta, egészen körbeülték már az asztalt barátai, jó ismerősei. Nagy hangon mesélte a karácsonyi mulatságot, már nem haragudott arra a kajla Misire sem. Újabb társaság jött, azoknak is el kellett mesélni az egészet.

Nyílt az ajtó, Misi állított be. Karcsi megállt a mondat közepén, felállt.

— Ide gyere, komám! — harsogta. Egy üres poharat megtöltött, odanyújtotta.

— Vigyétek ki a tükröt innen! — röhécseltek a szomszéd asztalnál.

— Már azt is elmondtad? — veresedett bele Misi. Zavarában bajuszát simogatta.

— Én el. Haragszol? — nézett a szemébe. — Én elmondtam, ha már az a malac megugrott. Mert annak az ára most már hibádzik!

Amikor az asszony benyitott, észre sem vette. Akkor fordult meg, amikor a vállára tette a kezét.

— Karcsi, fiam — szólalt meg halkán —, hazajöttek a fiúk. Csend lett körülöttük.

— Eddig vártunk az étellel. Enned kellene már.

A férfi megtöltötte a poharát.

— Az más. Ha megjöttek, az más.

Szénézett. A kíváncsi arcokról azt látta, mindjárt kinevetik. Felállt, felemelte a poharát.

— Igyál, fiam! Szinte kiáltott, hangja rekedt volt. Az asszony szabadkozott.

— Igyál, azt mondtam! Igyál, mert én már jó bőven megittam ma a részem!

A harsogó kacagásban megölelte a feleségét, cuppanós csókot nyomott az arcára. Diadalmasan nézett körbe.

— Ez az asszony! Nem olyan, mint másé, hogy húzza az orrát nekem!

Vette a kalapiját, fejébe nyomta.

— Menjünk, fiam, mert várnak a fiúk. A pohár pálinka ott maradt az asztal szélén.

Kint már sötét volt, az asszonyba karolva aprókat lépett, nehogy elcsússzon. Sokáig hallgattak.

— Csak az a malac... az az egy malac bántja a lelkem — suttogta, szabad kezével maga előtt integetett.

— Mégis Misivel iszol...

— Most már... úgyis mindegy. Az ember mindig a jót akarja, aztán... ki a hibás, hogy nem jó a vége?

— Jól van, jól, ne ezt osszuk megint.

— Mert én úgy akartam, hogy ha jó pénzt fog meg az ember, hát legyen látszatja. Mert nem semmi dolog a németnek muzsikálni. Volt ott pénz bőven...

— Csak éppen nektek nem jutott, mi?

— Ne búsulj, hallod-e, sohase búsulj! Akinek volt, még lesz! Olyan malacot veszek, hogy...

Elengedte az asszonyt, zsebében kotorászott. Előhúzta a megmaradt pénzt.

— Ezért voltam oda... ennyiért...

Néhányat lépett, aztán összecsuklott és elterült a földön, kalapja elgurult.

— Az ember mindig a jót akarja... de ki a hibás, hogy nem sikerül?

Az asszony leguggolt.

— A kalapod, Karcsi! Hol a kalapod?

A férfi hasra fordult a hóban, feleségét nézte. Az hangosan kacagott, letérdelve, combjait csapkodta, és hangja betöltötte az egész utcát.

Főcze Kornélia

(1966 —)

VÁNDOR

az út vitt el
a szív hozott
a szerelem
az átkozott

mozdul az ág
a rézkilincs
az út visz el
a célbilincs

nézlek ha látsz
hallom hogy szólsz
csak képzelem
hogyan vándorolsz

EGYÜTT

Oly gazdagnak hisszük magunkat, kedvesem,
pedig csak egy régi mérleg minden vagyonunk.
Tányérjain, míg gyümölcsöt mérek,
érnek az évek, éveink;
levük elfolyik lassan, mézesen.
Együtt leszünk mi mindig, édesem
— mondom,
s egyszerre minden oly súlytalan,
mintha csak álom lagná e házat
s mi, a mérhetetlen időben fekvé,

álmodván életünk s azt is, hogy
álmodunk.....
Az álom mögötti álom elsüllyed:
csak álmodom, hogy álom lakja e házat
s tudom, hogy itt vagy;
arcodon gyermeket játszik a szélcsend;
megszólítasz,
s már nincsen más, csak az életünk;
riadt szemem hártavitrinébe
a tört valóság újra visszavágyik:
együtt leszünk mi mindig, kedvesem,
a mérlegzúzózó, társtalan halálig.

EMIGRÁNS

A Göncöl-téren várok, torkomban ördög,
zsebemben pénz és hamu. Kén folyik a
pályákon, a Tejút összemert, bűdös.
Arcom ne érintse egyetlen csillag-
sziporka, hadd aludjon a fekete tükör,
míg kereket oldok; nyomom sem marad.
Mint a vakondoknak, csak föld a hazám.

FENNSÍK

és megérkeztünk a határtalan délutánba
ahonnan tovább indulni bármely irányba
merő ostobaság idővesztés mert lehetetlen
a napfényszögesdrótos Idő telhetetlen
délutánjából úgy kijutni hogy valamiképp
ne mosódna ne kenődne el a kép
egykori arcunkról fenyőág-reményeinkről

indulás előtti emlékeinkről —
s mintha az értelem is megbabonázva
Minden Idők délutánjában ázna:
látja Istent amint fűvet fát felhőt rendez
egy régvolt délutánból holnapi végtelenhez

FÉLTÉKENYSÉG

viseld el hogy szeretem
a Herceget
ki mint a világa
csak akkora
oly sokszor láttalak már
felé mozdulni kígyó-arccal
oly sokszor láttad már
szelíden kidőlni
akár a fa

APÁMNAK

törődött tenyered
tartsd az ég alá
tartsd a nap alá
lássák az istenek
kérges érdemed
apám

csorduljon szívükből kegyelem
tenyered sáncában meggyűljön
duzzadjon öröm özönévé
szájadban a szó zöldüljön
olajfalevélle
mire a nap leáldozik

A KÖLTŐ ÉJSZAKÁJA

a költő beesteledik.
felkattintja villanyát, a szavakat;
megveti ágyát a sorok mögé
s a millió olvasat közül
kiválaszt magának egyet,
amellyel álmodik.

ÁLOM

Állt a ház előtt borostásan, összehúzott szemmel. Összeszorított ökle közt lelkét lehelte a hideg, a csatornában aranylépcsősdit játszott a jég. A szemérmes csillagok, súlyos felhők között, csillogó ablakukat nyitogatták, pillantásnyi ideje, hogy beeresztésre várt az éjfél, a sötétben hűséges szerető. Mintha lepedőjéről rázta volna le álmát valamennyi csillag, úgy hullámozott a férfi körül a tél.

Teste megrándult, amikor beszólt a résnyire nyitott ajtón:

— Akkor indulhatunk. Messze az erdő, nehéz az út, nem hajthatjuk ostorral, csak szóval a lovat.

Talpa alatt csikorgott a hó, ahogy végigment az udvaron. Amire előállt a szánnal, a gyerek ott állt a ház előtt kopott, de meleg bundában. Ronggyal bélelt csizmáján már barátkoztak a hópelyhek. Megvárta, míg apja kinyitja a nagykaput, azt is, hogy becsukja, csak azután indult ki a kiskapun. Felugrott a szánra, s az apja mellé ült. Már rándult a gyeplő, amikor kesztyűtlen kezét apja kezére tette:

— Inkább ne menjünk, édesapám, megvár az a fa.

Tündérek ruháján csúszhat ilyen nesztelenül a szán – gondolta a gyermek. Arra ébredt, hogy apja ostorral csapja a lovat a

hágón. Szólt volna, hogy fázik a lába, de nem, inkább ütögette egymáshoz két átfagyott lábfejét. Nézte az utat, a mezőt, s a fehérség álomba fárasztotta ismét. Álmában meleg volt a hó, apja azzal dörzsölte a ló hasát. Ezen mosolyognia kellett, de megriadt, mert mosoly közben megfeszült a szája. Piros kezével odakapott s már tudta, hogy amíg aludt, apja jégcsapot dugott álomtól zománcos szájába. Álmában azt is tudta, hogy miért kell az erdőn túli városba menniük. Azt a nagy épületet is látta, ahova belépnek majd az apjával. Ujjával megfenyegette az álmot, amiért megmutatta neki az édesanyját, aki ott állt a végtelen folyosón és épp rájuk várt, de inkább őrá, mert ni, alighogy megérkeztek, máris feléje lép és ölbe kapja, odaszorítja cigarettaszagú, cifra prémes kabátjához az ő vörös orrát s becézi, becézi, mígnem elindulnak szája felé könnyei, s mire leérnek, egészen pirosak. Biztosan ág csapott a szemébe — gondolja, s már sajnálná, de szeme megakad anyja csizmáján, amely nem testvére, még csak nem is rokona az ő csizmájának, még az apjáénak sem, de édestestvér ezekkel a puhán koppanó, úri csizmákkal, amelyek itt tipegnek el mellettük, egészen közel. Fordulna, hogy megnézzze, hol felejtette az apját, de anyja ismét magához húzza. Fejéről leesik a kucsma, ugrana, hogy fölvegye, de szép az anyja hangja, amint ígér valamit, valami egészen furcsát: házban tengert s tüzet a csövekben...

Amire újra felébredt, már hajnalodott. Szólította apját, majd leugrott a szánról s odatérdelt a vékony ágakból rakott tűz mellé.

— Álmodtam, édesapám. Mondom én, s ez így igaz: városi asszony lett édesanyámból ott fenn az égben.

Czirják Edit

(1968 —)

AZ ŐSZ SZERELMESE

Magam vagyok, az ősz szerelmese lettem,
a szívem halk harmóniák tűzhelye.

Az úton, melyen századok óta jöttem,
ősszel virult ki a termő venyige.

Sokat siratott magam rátalált végre
élete új céljára s értelmére
kába álmából hosszasan eszmélve — de
tudva, nem mindig felhőtlen az ég sem.

A lelkem csordultig telve e látvánnyal,
oly tisztán látom az őszet magam mellett.
Változni kell. A változás örök —
magunkat adni üres szavak helyett.

NÉZD A FÁKAT...

Nézd a fákat —
a teremtés élő szobrai.

Nézd a fákat —
egyenesek velem, veled,
az éggel szemben.

Nézd a fákat —
nem dacolnak az elmúlással,
csak állnak, csak várnak,
míg évszakok körhintáján
megérinti őket az elmúlás szele.

Csak merengnek, csak teremnek,
csak szépet hoznak az életbe
és tudják — minden télre
tavasz következik
és minden, minden változik.
Nézd a fákat —
sohasem harcolnak,
sohasem dacolnak
és létük végtelen...

SZABADSÁG

A kis pillangó pipacsra szállt
és megpihent a kehely-ágyon,
Illatos-friss-dús nektáron
táplálkozott s felszállt újra,
újra felszállt, megpróbálta,
meddig viszi fáradt szárnya
és bizony csöppet sem bánta,
hogy otthagya a lakosztályt,
kényét aprópénzre váltva
csak repült-repült tovább.

HA MAJD...

Ha majd elhangzanak
a ki nem mondott szavak
a ki nem sírt könnyek nyelvén
könnyebbül a lélek
súlya alatt
terheket cipelő magad —
ilyenkor csoda születik

csillagvirágképen s csak
csodálkozol a csodavilág
csodálatos csillogásán
felvillanó csendülésen —
a lélekharang szólal meg
világcsoda-lélekhang
szelíd harang csak hallgasd
mit mondani akar...

SZÍVHANG

Csillagos éjszakán kiáltok
nem felel a holdvilág most
tenger mélyéről kiáltok
nem felel a víz árja most
báméskodó csend dereng
megkérem a vad szélvihart
fenyves zúgást megállítson
víg madárdalt lehalkítson
vizek árját szabályozza
tüzek lángját elaltassa
szívem szavát tisztán halljam.

A MINDENTUDÓ

Tudta kezdetét és végét a létnek
Alkotó elemét csillagrendszereknek
a sok tudomány között csak egyet
feledett — nevét a nevének

Szente B. Levente

(1972 —)

A RÉGI KERTBEN

Móricz Zsigmond és Böződi György emlékére

Úgy hittem, Bözödön
csak a szalmakalapja maradt —
Amit később ismeretlenek elloptak.

Emléke, hogy Jolánt, Mózsit, Bágyi bát,
s még sorolhatnám —
esténként a körtefa alatt
még egy nótára marasztalta,
hadd tudja meg a falu,
köszvény ide vagy oda, áll itt a bál.

Sokáig nézte, vajon a növekvő holdat
azon a szép estén hány kutya ugatja?
S hogy a nóta,
a vers
és egy-egy történet
a régi kertből kihajt-e majd valaha újra?

Hányszor elmondta:
— Gyurka, te:
„Tietek a világ legszebb gyalogútja!”

Újfalu és Bözöd között,
a régi ösvény fölött,
ha megálltak egy szusszanásra,
ők látták azt, amit mi nem:
talpuk alatt, ott van a világ minden csodája.

A SZENT HEGY FELETT...

A szent hegy felett
úgy hisszük, ma is ott laknak a régi istenek.

.....
Hó-kalitka izzik messze, bent a ködben
benn a szálka s az erdő egyszerre didereg.

.....
Emberarcú állatóriás a táj,
nem rejtőzik itt már semmi más,
csak szép születés és vak halál.

AZ IDŐ ELLEN

csak múlik az idő
szinte csörtet —
meggörbülök én is mögötte
mint rozsdás szög az ajtófélfában
akaratlanul meggyötörve

mert

beletörődtem halandóságomba rég
hadd vesződjek e világrend
bűzös mocsarában úgy mint mások
vagy akik soha még

mert

negyedszázad jutott nekem veszendőbe
hát azért sem engedek senkinek
áldjon isten vagy átkozzon ember
ha a hitemből egyszer is kimozdulnék

AZ IGAZAK KARDJA

Legyen csak súlyos teher
az igazak kardja,
ölelje tűz, kinek karja
markolatát az égig tartja.

EGY TÁJKÉP MARGÓJÁRA

(Demény Ferencz, bözödjújfalvi festőművész emlékére)

A hegy tetején alszik a büszke vár.
Nem lakja senki: vadgalamb fészkel az oldalán.
Udvarában most is porlanak halkan a kövek,
mint mesébe illő kincs. De ez már történelem!

MARADÉK

bérelt kocsikon a
szárnyas istenek végképp elutaztak —
itt hagyták maguk után
a kardot és az ábécét.

Botár Emőke

(1975 —)

TIPPEK, TRÜKKÖK

1.

ha

már nagyon
utálod ülj le és
bámuld egy óra muta-
tóját ahogy lassan körbe
kattog és be fogod látni
semmi okod a lázadozásra
olyan könnyen és egysze-
rűen elte-
lik tak-
tik..

.

2.

ha

már nagyon
hiányzik gondolj
csak arra hogy hátat
fordítva előbb nyugodtan
vacsorázik kérdő szemmel
majd rád néz és már magad
sem tudod hogy mért vagy
épp akkor
épp ott
ittot
t

3.

ha
már nagyon
elég lett a sok
okoskodásból és ful
laszt rég gyűlő düh dac
s elfojtott csakazértis
mielőtt ordítanál s tép
-nél húsíg véríg ülj le
és számolj
el tízig
zigzi
g

NEM ÉRÜNK RÁ

életek elvek	„Szeretsz-e,
filozófiák vesz	mondd!” „Ó, igen
szenek mind nem érünk	szeretlek, és te?”
rá mi éppen görcsös buta	de a szó mind elszáll
vak tapogatással fedezünk fel	csak a tett hiánya szúr
egymásban minden kis hibát	mint valami tüske ami még
rossz nézést sötét gon	tegnapról bennmaradt
dolatot kételyt	csak hosszan vissz
és kérdést	hangzik még az
	„és te?” csak
	lassan kial
	szik a
	vil
	ág

HOLD-TESTVÉR...

hold-testvér
felmegyek
ma este
hozzád be
szélgessünk
a szerelemről
harc az tudod
ha megharcoltad
már gúzsba köt
örök rettegés
hogyan elillan
egyszer s ha
már elillant
örök közöny

SZERELMEM ÍGY...

beteges módon szeretlek
önzön követelőn egészen

végül is megharcoltam érted
s legyőztem minden egyes
rosszindulatú napot...

most a harc döntetlen újra
szellemekkel csatázom
hát lennebb húzom a lángot
vörösbort iszom és várok...

megszoktam a harcot
anélkül is majd megszokom

szerelmem így szép lassan
csak betegesebb és önzőbb
mindennaposan megszokott lesz

Nagyálmos Ildikó

(1978 —)

KISHÁZ

A kisház sötét, álmos, fénytelen,
por telepszik meg a fészeren,
lakója régen új utakra lelt,
magával vitte, mi érdekelt.
Engem meg bezárt, szorít a szűk verem,
szétfeszíteném, de magam sem lelem,
kezemben él nélküli kés,
ölelni kéne, ölni túl kevés.

Azok a nyárvégi találkozások,
borsmenta- és zsályaszagú estek,
amikor fogtál fogaddal a szádban,
amikor lüktettek, fájtak a testek.
Azt akarom, hogy soha ne féljek,
ne kötődjek és ne legyek szabad,
baracklekvárszagú legyen a holnap,
ne menjen el, és ne mondja: marad.

KÖR

Egy bútorozatlan nagy meleg szobában
Csak te lennél, és én, s a végtelen,
Szavaidból vetném meg az ágyam,
S hagynám, takarózz velem.

Beszélnél hozzám az elmúlt nyarokról,
S az ősziről a Kanonok-soron,

Amit még soha, de sohase láttam,
De minden éjjel arról álmodom.

Teámba mézet, kávémba barna cukrot,
Egy nem létező, üres csésze vár,
Valaki már megfejlthetné a titkot,
Mert a kör szűkül és bezár.

KIÚTTALAN

Azt hittem, végre megismertelek,
Benned ébredtem, most hontalan vagyok,
Felettem kiégett csillag ragyog,
Kezemben kialudt gyertyacsonk remeg.
Légből várat nem építhetek,
Nem kopogsz, én nem merészelem,
Nincs már szív és nincs már értelem,
Magamon, s rajtad nem segíthetek.
Kutyaól a lelkem, édesem,
Rongyok, ócska cafatok tere,
Szennyben pácolt szívem közepe,
Holdudvara olcsó bálterem.

Szabad egy táncra, kedvesem?

MONDANÁM

Most mondanám, de nem lehet,
már nem hiszed, nem hallgatod,
de fehérre mosnám alattad
a besározott harmatot,
és vinnélek messze, messze el,

fogam közt, égő mellemen
altatnálak minden este el,
és ringatnálak. Kedvesem.
Én évek óta nem láttalak,
úgy érzem, elrejtve a fény,
hallgatok, elfojtom magamban
az igazat, hogy nincs remény,
hogy nem lehetek, s te nem lehetsz,
soha, de soha, jól tudom,
semmikor nem voltam tiéd,
és mégis hozzád tartozom.

MŰVÉSZ-SZERELEM

Ahogy épült fölfelé a falam,
Úgy nőtt bennem a szerelem.
Most itt ülök, kész munkám előtt,
S csak magamat szeretem.

EMLÉKEK NÉLKÜL

Emlékek nélkül, alig-veled,
talán sohasem láttalak,
de legbelül a vérerek
továbbítják a vágyakat,
s amikor reád gondolok,
kivirágzik a meggyfaág,
a pázsit nászágyára hull
a bíbor, mélyvörös brokát.

Emlékek nélkül, alig-veled,
csak egyetlenegyszer láttalak,

és vadul, mint a véredek,
szétharaptad az ajkamat,
csupa hús volt, csupa vér,
szerettelek érte, nagyon,
elrejténélek magamban,
meggyfaillatú ágyamon.

Emlékek nélkül, alig-veled,
álom és ábrándok között,
helyedet bennem megleled,
renyhe álarcom mögött,
alig ismerem mosolyod,
alig tudom a neved,
gyümölcské érett a meggyvirág,
és én nem felejtetek.

HASZTALAN

Kerestelek. A szürke árnyak
befedik lassan nappalom.
Az éjszaka is magány meg pára,
fekete, lágy rongyhalom.

Lelkemben latyakká válik
szemed, az egész alakod,
kifolytál halkán a szívkamrából,
hiába nem akarod.

Kerestelek. Érted fordult
nappalba át az éjszaka.
Megöltél. Ugrásra készen
zuhanok vissza magamba.

A PAPÍRMADÁR HALÁLA

Papírmadaraid ha szárnyra kapnak,
ott maradsz magadban magnak,
ha félelmeid beléd harapnak,
akkor érzed magad szabadnak.

Ne gondozd magadban a szörnyet,
akard, hogy vagyok és légy enyém,
mert úgysem maradok örökké.

(Meszesedik a véredény.)

Ha elindulsz, fordulj csak vissza,
add nekem, mit markod takar,
örülhessek én is a kevésnek,
legyél a csend, a zűrzavar.

Hogy megvédjelek, nincs sok időm,
nem szoktam maradni, csak keveset.

Ha elmész, megmaradok benned,
ha én megyek el, elveszek.

AMIKOR...

Amikor a déli fényben
átmentél a széles utcán,
két nap sütött le az égről,
piros rózsa lett az orcám.
Nem mertem szemedbe nézni,
vakított a nap, s a fényed,
úgy ragyogtál, mint a gyémánt,
ha a kövek közé téved.
Hogy később miről is beszéltünk,
nem emlékszem, csak a kékre,
ami szemedből kicsordult,
s ráfolyt felettünk az égre.

AZ UTOLSÓ

Megnyúlt a lelkem,
Mint délutáni árnyék,
Kiléptél belőlem,
Véget ért a játék.

Több voltál, ó, nekem,
Nem csak másik énem,
Alteregóm lettél.
Markolat a késen.
Szándék voltál olykor,
Akarat is bennem,
Nyom a sziklafalban,
Kín a feszületben.
Amit te kívántál,
Én is azt kívántam,
Veszttem volna oda,
Mikor erre vágytam.
Sodort volna messze
Valami nagy szélvész,
Lettem volna Kharón
ladikjában révész.
Kő a kiscsuporban,
Szeg a fapárnában,
Rothadozó falat
madarad gyomrában.

AMÍG TE...

Amíg te bort iszol s finom pálinkát,
Vágyaiddal töltöd üres szívkamrádat,
Nem járt ember, s asszony, ahol most én járok,

Mélyül a szakadék, meredély az árok.
Azt mondtad, helyem van, mikor megtalállak,
Végigjártam szerre minden szívkamrádat,
Sajkával eveztem nyálkás vérerekben,
Most itt vagyok, látod, lelked hol keressem?

Lányok nyoszolyáján, bitófán, kereszten?

A TŰZLÓ

Fehér az út a völgybe le,
nyoma nincs pornak, sárnak,
szállingózik a hópihe,
a hóban őzek állnak.
Befoghatatlan vadlovak
érnek a dombtetőre,
patájuk alatt megreped
a föld kényes bőre.
Az egyik irtó különös,
fejét büszkén tartja,
aki ránéz, felismeri,
hogy rendkívüli fajta.
Mellkasában több szív dobog,
nincs rajta fék, se kantár,
zabolázni őt nem lehet,
mert ő maga a hajcsár.
Körülötte, ha felnyerít,
olvad a jég a nyomban,
kisüt a nap, lábainál
virágok nyílnak a hóban.

TÉL

Tél. Kert. Csend. Hó.
Jég. Szél. Rend. Jó.
Ág ring. Hó hull.
Vágy mind. Elmúl.
Itt vagy. Vagyok.
Jégcsap ragyog.
Térdig hóban.
Vállig jóban.
Madár vacog.
Nálad lakok.
Fehér ablak.
Meleg abrak.
Jó itt. Nincs más.
Csak a kisház.

A BÁNAT SZÍNE

Nem vagy könnyű bánat,
halántékon szárad,
nyálad, nedved, könnyed,
neked immár könnyebb.
Úgy hittem, ha egyszer
elindulok véled,
apró folyók mentén,
föl a nagy hegyekbe,
hol a csönd eltéved.
Kivirul a lélek.
Hogy ott fenn a csúcscról
leugrunk a mélybe,
zuhansz te is bennem
a folyók vizébe.

Honnan tudtam volna,
fekete a bánat,
nem kell hegyre menni,
síkságon is bánthat,
mélybe húz, pokolba,
könnyelműn dalolva,
nyárban, forróságban,
télidőben, hóban.

Menj, ha elindultál
karod földre hullva
folyók forrásánál
hangod elnémulva
kövekbe botolva
ágakba akadva
folyónak zúgását
magadban hordozva.

DIMENZIÓK

Egy nem létező résen át
figyellek rezdületlenül,
tested nehéz fakabát,
könnyű lennék odaát,
válladon bánatmadár ül.
Ajkad összeszáradt rés,
nyelved aszalódott hús,
tágítanám a rést, kevés,
mit belőled látok. Bús.

Egy nem létező résen át
hallgatlak, ahogy énekelsz,
átdúdolod az éjszakát,

hangtalanul, nem neszelsz,
szótlanul szólsz, értelek,
csorgatnám ki véretem,
mélyíteném a repedést,
a nyílást és a szakadást,
hogy innen én is odaát
költözhessem. Itt oly kevés.
(Hallgathatnám a szívverést!)

SKIZOFRÉNIA

Belém költöztél. Fogva tartalak.
Bőrdbe ásom puha ujjamat,
Azt hitted, eljátszol velem,
Szorít a fal, mélyül a verem.
Zokogsz a feszülő bőr alatt,
Szabadítanád ki magadat,
Mennél, keresve új utat,
Szemed vakító fényt kutat.

Sietnél belőlem, nincs kiút,
Ordításod is elcsitult,
Ha kifordítanám magamat,
Földre hullnál, te, vérdarab.

Tóth Mónika

(1980 —)

SZERETNÉK

mesét mondani gondtalan,
üveget törni,
s zúgni, mint a tenger,
ha rohan.
Lombként hullani, mint a fa
s tomboló viharként hangot adva
tűzből olyan füstté válni,
mit az elsuhanó fájdalom kavár,
porszemként sodródni a széllel,
s könnyként lefolyni
arcodon az örök emléken.

NÉGYSOROS

Dante poklából fúj a szél,
minden irányból minket ér.
Belülről vérző tájakon
szeplőként ragyog a fájdalom.

LEÁLDOZÓBAN

a mindenség vakító fényében ficáncodom
szívem holdudvarán az ördög cipőjét tisztítja
a semmi partján görnyedten kipirultan
mintha túl sokat éltem volna én

ÉRKEZIK A JÖVŐ

Ünnep jön, havazás, földrengés, szökőár.
Valaki elbújik az épület mögé,
valaki megcsúszik a banánhéjon,
gázolajszag és hullaszag kering a levegőben,
fohászok, köhögések, ricsajok —
érkezik a jövő.

Egy fáraó posztere alatt
csak ti maradtok hátra,
harmadosztályú utasok,
egy szivarfüsttől szürke fülkében.

NINCS

fejére piros kendőt köt az idő,
arca ráncos, sminktelen,
gőzölgő borsólevesnél ásítózik
nincs kedve, öröme, reménye

GYERMEKKORI EMLÉK

vásároltunk ibolyát, lekváros kiflit
színes mesekönyvet a vonatállomáson
és addig nyafogtam
míg tésztát és málnaszörpöt
is kaptam
negyvennyolc fok volt a megállóban
és láttam napszúrásban meghalni két csecsemőt
ez már túl sok

sokk
sokk
sokk

AZ ANTOLÓGIÁBAN SZEREPLŐ ÍRÁSOK JEGYZÉKE

- Balázs Sándor: XIV. Lajos, a nyúl — 2010. II. évf., 4. szám
Baricz Lajos: „Fajegyek” — 2010. II. évf., 3. szám
Baricz Lajos: Valami történt — 2010. II. évf., 4. szám
Baricz Lajos: Őszi levél — 2010. II. évf., 4. szám
Beke Sándor: Megkésett feltámadás — 2009. I. évf., 1. szám
Beke Sándor: Ima a Hargitán — 2009. I. évf., 1. szám
Beke Sándor: Ember a havason — 2009. I. évf., 1. szám
Beke Sándor: Márton bácsi forrása — 2009. I. évf., 1. szám
Beke Sándor: A csikókályha — 2009. I. évf., 1. szám
Beke Sándor: Király és királynő az ősi házban — 2009. I. évf.,
1. szám
Beke Sándor: A tisztaszoba illata — 2009. I. évf., 1. szám
Beke Sándor: A tornácról — 2009. I. évf., 1. szám
Beke Sándor: Szép pihenés — 2009. I. évf., 1. szám
Beke Sándor: Por — 2010. II. évf., 3. szám
Beke Sándor: Adventi koszorú avagy Isten megáld a Hargitán
— 2009. I. évf., 2. szám
Beke Sándor: Fehér séta a Hargitán — 2009. I. évf., 2. szám
Beke Sándor: Székelyföldi kép — 2009. I. évf., 2. szám
Beke Sándor: A téli Hargita — 2010. II. évf., 4. szám
Beke Sándor: Decemberi fenyő — 2010. II. évf., 4. szám
Beke Sándor: Elégia a Hargitához — 2010. II. évf., 3. szám
Beke Sándor: A mulandóság kátéja — 2009. I. évf., 2. szám
Bencze Mihály: Krisztus a Barcaságon — 2010. II. évf., 1. szám
Bencze Mihály: Szülőföld — 2010. II. évf., 4. szám
Bencze Mihály: Kárpátok között — 2010. II. évf., 4. szám
Bencze Mihály: Őrzöm a gyertyát — 2010. II. évf., 4. szám
Bertha Zoltán: „Csak legyen elég mécsesünk a várakozás-
hoz” — 2010. II. évf., 4. szám
Botár Emőke: Tippek, trükkök — 2010. II. évf., 4. szám
Botár Emőke: Nem érünk rá — 2010. II. évf., 4. szám

- Botár Emőke: Hold-testvér... — 2010. II. évf., 3. szám
- Botár Emőke: Szerelmem így... — 2010. II. évf., 3. szám
- Bölöni Domokos: Bográcsverseny — 2010. II. évf., 4. szám
- Bölöni Domokos: Mézvirágillat — 2010. II. évf., 4. szám
- Bölöni Domokos: Dzsudzsi — 2010. II. évf., 4. szám
- Bölöni Domokos: Tehénbúcsú — 2010. II. évf., 4. szám
- Böszörményi Zoltán: Majorana békéje — 2010. II. évf., 4. szám
- Böszörményi Zoltán: Majorana madarai — 2010. II. évf., 4. szám
- Böszörményi Zoltán: Majorana fenomenológiája — 2010. II. évf., 4. szám
- Böszörményi Zoltán: Majorana képzeleg — 2010. II. évf., 4. szám
- Böszörményi Zoltán: Majorana töpreng — 2010. II. évf., 4. szám
- Böszörményi Zoltán: Majorana vallomása — 2010. II. évf., 4. szám
- Böszörményi Zoltán: Majorana lépeget — 2010. II. évf., 4. szám
- Böszörményi Zoltán: A nyomozás — 2010. II. évf., 4. szám
- Bözödi György: Őrült Ördög — 2010. II. évf., 1. szám
- Czirják Edit: Az ős szerelmese — 2010. II. évf., 4. szám
- Czirják Edit: Nézd a fákat... — 2010. II. évf., 4. szám
- Czirják Edit: Szabadság — 2010. II. évf., 4. szám
- Czirják Edit: Ha majd... — 2010. II. évf., 4. szám
- Czirják Edit: Szívhang — 2010. II. évf., 4. szám
- Czirják Edit: A mindentudó — 2010. II. évf., 4. szám
- Csávossy György: Ave Tokaj! — 2010. II. évf., 1. szám
- Csávossy György: Böjtmás havi remény — 2010. II. évf., 1. szám
- Csávossy György: Olvadás — 2010. II. évf., 1. szám
- Csávossy György: Felemás tavasz — 2010. II. évf., 1. szám
- Csávossy György: Csak képzelet — 2010. II. évf., 1. szám
- Csávossy György: Vallomás — 2010. II. évf., 2. szám
- Csávossy György: Lehet — 2010. II. évf., 2. szám
- Csávossy György: Fekete tó — 2010. II. évf., 2. szám
- Csávossy György: Megbántott kedves — 2010. II. évf., 3. szám
- Csávossy György: Boszorkány vagy — 2010. II. évf., 3. szám

Csávossy György: Az ítélet — 2010. II. évf., 3. szám
 Csávossy György: Katáng dalok — 2010. II. évf., 4. szám
 Csire Gabriella: A szárnyas kapu — 2009. I. évf., 2. szám
 Csire Gabriella: A Maros menti csata — 2010. II. évf., 3. szám
 Csire Gabriella: A várvédő váradiak — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Versmondó — 2009. I. évf., 2. szám
 Eszteró István: Tabula rasa — 2009. I. évf., 2. szám
 Eszteró István: Ihlettől ihletig — 2009. I. évf., 2. szám
 Eszteró István: Mez — 2009. I. évf., 2. szám
 Eszteró István: Hajnali éberség — 2009. I. évf., 2. szám
 Eszteró István: Priamosz után — 2010. II. évf., 1. szám
 Eszteró István: Archaizmus — 2010. II. évf., 1. szám
 Eszteró István: István király bővített intelme — 2010. II. évf.,

1. szám

Eszteró István: Civitas fidelissima — 2010. II. évf., 1. szám
 Eszteró István: Aradi 13 — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Gábor Áron ágyúi — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Koronaőrzők a strázsán — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Temesvár, '89. — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Végvári állomás — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Füstbe ment terv — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: A kór falára — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Végkifejlet felé — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Csendélet — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Ellenzék — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Mimesek a gáton — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Hivatus — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Ördögi kör — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Sörivőknek való — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: A béke barátja — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Szeptember — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Vitorlázó — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Tibeti echó — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Ráadás — 2010. II. évf., 3. szám

Eszteró István: Méregmérleg — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Tudsz-e folyóul? — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: A nagy tűz — 2010. II. évf., 3. szám
 Eszteró István: Távolodóban — 2010. II. évf., 4. szám
 Eszteró István: Őskorok óta — 2010. II. évf., 4. szám
 Eszteró István: Mátyás és Medici — 2010. II. évf., 4. szám
 Eszteró István: Panaszá — 2010. II. évf., 4. szám
 Eszteró István: Húsvéti fohász — 2010. II. évf., 4. szám
 Eszteró István: Esti Kornél ars poétikája — 2010. II. évf., 3. szám
 Fábián Lajos: Téli levél — 2010. II. évf., 4. szám
 Ferenczi Enikő: Szarvasünnő népe — 2010. II. évf., 4. szám
 Fodor Sándor: Álom — 2010. II. évf., 4. szám
 Főcze Kornélia: Vándor — 2010. II. évf., 3. szám
 Főcze Kornélia: Együtt — 2010. II. évf., 3. szám
 Főcze Kornélia: Emigráns — 2010. II. évf., 4. szám
 Főcze Kornélia: Fennsík — 2010. II. évf., 3. szám
 Főcze Kornélia: Féltékenység — 2010. II. évf., 4. szám
 Főcze Kornélia: Apámnak — 2010. II. évf., 3. szám
 Főcze Kornélia: A költő éjszakája — 2010. II. évf., 4. szám
 Főcze Kornélia: Álom — 2010. II. évf., 4. szám
 Jancsik Pál: Nagy tél múltával — 2010. II. évf., 1. szám
 Jancsik Pál: Tavaszaim közt botladozva — 2010. II. évf., 1. szám
 Jancsik Pál: Feltámadás — 2010. II. évf., 1. szám
 Jancsik Pál: Hová lettél, szépség? — 2010. II. évf., 1. szám
 Jancsik Pál: Hűség — 2010. II. évf., 1. szám
 Jancsik Pál: Fikusz — 2010. II. évf., 1. szám
 Jancsik Pál: November — 2010. II. évf., 1. szám
 Jancsik Pál: Klasszikusok — 2010. II. évf., 3. szám
 Jancsik Pál: Részeg tenger — 2010. II. évf., 3. szám
 Jancsik Pál: Fekete-fehér vőlegény — 2010. II. évf., 3. szám
 Jancsik Pál: Inda — 2010. II. évf., 3. szám
 Jancsik Pál: Jégtánc — 2010. II. évf., 3. szám
 Jancsik Pál: Gótikus rajz — 2010. II. évf., 3. szám
 Jancsik Pál: Hársfavrág, Farkas utca — 2010. II. évf., 4. szám

- Jancsik Pál: Hej, Kolozsvár... — 2010. II. évf., 4. szám
- Jancsik Pál: II. Rákóczi Ferenc panasza — 2010. II. évf., 4. szám
- Józsa Attila: Két part között — 2010. II. évf., 2. szám
- Józsa Attila: Pillanatfelvétel — 2010. II. évf., 2. szám
- Józsa Attila: Eljön az idő... — 2010. II. évf., 2. szám
- Józsa Attila: A választás jogán — 2010. II. évf., 3. szám
- Józsa Attila: Tájékep — 2010. II. évf., 3. szám
- Józsa Attila: Lázálom — 2010. II. évf., 2. szám
- Józsa Attila: Lelkiállapot — 2010. II. évf., 4. szám
- Kinde Annamária: Könyvbemutató. A láthatót sem — 2010. II. évf., 1. szám
- Kinde Annamária: Szandra May Vanillendben — 2010. II. évf., 1. szám
- Kinde Annamária: Ruzsenoár — 2010. II. évf., 1. szám
- Kinde Annamária: Homázs — 2010. II. évf., 1. szám
- Kinde Annamária: Versbelépő — 2010. II. évf., 1. szám
- Kinde Annamária: November. Péntek — 2010. II. évf., 1. szám
- Kinde Annamária: Nyelvtelen — 2010. II. évf., 1. szám
- Kinde Annamária: Hajában madárral — 2010. II. évf., 1. szám
- Kinde Annamária: Hiába mondja szépen — 2010. II. évf., 1. szám
1. szám
- Kinde Annamária: A másik — 2010. II. évf., 3. szám
- Kinde Annamária: Ismerős — 2010. II. évf., 3. szám
- Kinde Annamária: Ne engedd a rózsát — 2010. II. évf., 3. szám
- Kinde Annamária: Tanulni a rózsát — 2010. II. évf., 3. szám
- Kinde Annamária: Ott vár a rózsa — 2010. II. évf., 3. szám
- Kinde Annamária: Álarcosbál után a rózsa — 2010. II. évf., 3. szám
3. szám
- Lőrincz György: Álomhatár — 2010. II. évf., 4. szám
- Mészely József: Régi léptek — 2010. II. évf., 2. szám
- Mészely József: Fohász — 2010. II. évf., 2. szám
- Mészely József: Úgy szolgált — 2010. II. évf., 4. szám
- Mészely József: Egy hegyipatak forrásánál — 2010. II. évf., 4. szám

- Mészely József: Vedleném magam — 2010. II. évf., 4. szám
Mészely József: Álmom vendége — 2010. II. évf., 4. szám
Mészely József: Útban — 2010. II. évf., 4. szám
Mészely József: Töprengés a tükör előtt — 2010. II. évf., 4. szám
Mészely József: Ha percnyi nyugalmam volna — 2010. II. évf.,
4. szám
Mészely József: Ne engedd — 2010. II. évf., 4. szám
Mészely József: Esőtlen napokon — 2010. II. évf., 4. szám
Mészely József: Hasztalan volna — 2010. II. évf., 4. szám
Mészely József: Négysoros a reményről — 2010. II. évf., 4. szám
Mészely József: Összetartozás — 2010. II. évf., 4. szám
Nagy Attila: Lomha nyúl — 2010. II. évf., 4. szám
Nagy Attila: Álom — 2010. II. évf., 4. szám
Nagy Attila: Együgyű beszéd ez — 2010. II. évf., 4. szám
Nagy Irén: Aranyeső — 2010. II. évf., 1. szám
Nagy Irén: Egy lépéssel közelebb — 2010. II. évf., 1. szám
Nagy Irén: Felajánló dal — 2010. II. évf., 1. szám
Nagy Irén: Vízíó — 2010. II. évf., 1. szám
Nagy Irén: Falak között — 2010. II. évf., 1. szám
Nagy Irén: A Vörös-tengeren — 2010. II. évf., 2. szám
Nagy Irén: Halottak napján — 2010. II. évf., 3. szám
Nagy Irén: Rózsa-szonett — 2010. II. évf., 3. szám
Nagy Irén: Ősz végi koncert — 2010. II. évf., 3. szám
Nagy Irén: Téli vers — 2010. II. évf., 4. szám
Nagy Irén: Az öregasszony imakönyve — 2009. I. évf., 1. szám
Nagy Irén: Két kupa málé — 2009. I. évf., 2. szám
Nagy Olga: Pályám göröngyös útja — 2009. I. évf., 1. szám
Nagy Olga: Önkorrekcióm története — 2010. II. évf., 3. szám
Nagy Pál: Valóság és költészet harmóniája — 2009. I. évf.,
1. szám
Nagy Pál: Aki őrző volt a strázsán — 2009. I. évf., 2. szám
Nagy Pál: Bözödire emlékezve — 2010. II. évf., 1. szám
Nagyálmos Ildikó: Kisház — 2009. I. évf., 1. szám
Nagyálmos Ildikó: Kör — 2009. I. évf., 1. szám

Nagyálmos Ildikó: Kiúttalan — 2009. I. évf., 1. szám
 Nagyálmos Ildikó: Mondanám — 2009. I. évf., 1. szám
 Nagyálmos Ildikó: Művész-szerelem — 2009. I. évf., 1. szám
 Nagyálmos Ildikó: Emlékek nélkül — 2009. I. évf., 1. szám
 Nagyálmos Ildikó: Hasztalan — 2009. I. évf., 1. szám
 Nagyálmos Ildikó: A papírmadár halála — 2009. I. évf., 1. szám
 Nagyálmos Ildikó: Amikor... — 2009. I. évf., 1. szám
 Nagyálmos Ildikó: Az utolsó — 2009. I. évf., 1. szám
 Nagyálmos Ildikó: Amíg te... — 2009. I. évf., 1. szám
 Nagyálmos Ildikó: A tűzló — 2009. I. évf., 2. szám
 Nagyálmos Ildikó: Tél — 2009. I. évf., 2. szám
 Nagyálmos Ildikó: A bánat színe — 2009. I. évf., 2. szám
 Nagyálmos Ildikó: Dimenziók — 2009. I. évf., 2. szám
 Nagyálmos Ildikó: Skizofrénia — 2009. I. évf., 2. szám
 P. Buzogány Árpád: Anna, nagyanyánk — 2009. I. évf., 1. szám
 P. Buzogány Árpád: Augusztus vége — 2009. I. évf., 1. szám
 P. Buzogány Árpád: Vígágszerző — 2010. II. évf., 1. szám
 P. Buzogány Árpád: Ősz lett — 2009. I. évf., 2. szám
 P. Buzogány Árpád: A tó esti képe — 2009. I. évf., 1. szám
 P. Buzogány Árpád: Mint a karmesterek — 2009. I. évf., 2. szám
 P. Buzogány Árpád: Hajnalvárás, melletted — 2009. I. évf.,

2. szám

P. Buzogány Árpád: Nagyanyám, télen — 2009. I. évf., 2. szám
 P. Buzogány Árpád: A Nap képmása — 2010. II. évf., 1. szám
 P. Buzogány Árpád: Reggel — 2010. II. évf., 1. szám
 P. Buzogány Árpád: Álomtemető — 2010. II. évf., 1. szám
 P. Buzogány Árpád: Vakok tánca — 2010. II. évf., 1. szám
 P. Buzogány Árpád: A kommunikációról röviden — 2010.

II. évf., 1. szám

P. Buzogány Árpád: Nap süt szemedből — 2010. II. évf., 2. szám
 P. Buzogány Árpád: Várakozás — 2010. II. évf., 2. szám
 P. Buzogány Árpád: Hűvöse nélkül — 2010. II. évf., 2. szám
 P. Buzogány Árpád: Kérelem, ősszel — 2010. II. évf., 3. szám
 P. Buzogány Árpád: Elmúlik ez majd — 2010. II. évf., 2. szám

- P. Buzogány Árpád: Ellobbanás — 2010. II. évf., 3. szám
- P. Buzogány Árpád: Fontos egyszerű vers helyett — 2010. II. évf., 3. szám
- P. Buzogány Árpád: Te vagy a legszebb ékszer — 2010. II. évf., 3. szám
- P. Buzogány Árpád: Galambhullám — 2010. II. évf., 4. szám
- P. Buzogány Árpád: Akár a szellő — 2010. II. évf., 3. szám
- P. Buzogány Árpád: Ha majd — 2010. II. évf., 3. szám
- P. Buzogány Árpád: Szerelem, melynek halálát hasonlítja — 2010. II. évf., 3. szám
- P. Buzogány Árpád: Tulipán színű — 2010. II. évf., 3. szám
- P. Buzogány Árpád: Helyettem csillagok — 2010. II. évf., 4. szám
- P. Buzogány Árpád: Jobban nem lehet — 2010. II. évf., 4. szám
- P. Buzogány Árpád: Hetvenen felül — 2009. II. évf., 1. szám
- P. Buzogány Árpád: Az az egy malac — 2010. II. évf., 4. szám
- Panigay Róbert: Marci — 2010. II. évf., 4. szám
- Pomogáts Béla: Az önismeret műhelyei I. Erdélyi magyar szociográfia. Beke György — 2010. II. évf., 3. szám
- Pongrácz P. Mária: Kocsmáur — 2010. II. évf., 3. szám
- Ráduly János: Érkezem — 2010. II. évf., 2. szám
- Ráduly János: Fénybokréta — 2010. II. évf., 2. szám
- Ráduly János: Vad — 2010. II. évf., 2. szám
- Ráduly János: Álmos vezér — 2010. II. évf., 2. szám
- Ráduly János: Aranyfurulya — 2010. II. évf., 2. szám
- Ráduly János: Menekül — 2010. II. évf., 2. szám
- Ráduly János: Rügyet — 2010. II. évf., 2. szám
- Ráduly János: Illene — 2010. II. évf., 2. szám
- Ráduly János: Hajó — 2010. II. évf., 2. szám
- Ráduly János: Bolyai János — 2010. II. évf., 3. szám
- Ráduly János: A költőhöz — 2010. II. évf., 3. szám
- Ráduly János: Koppan — 2010. II. évf., 3. szám
- Ráduly János: Megtűrt — 2010. II. évf., 3. szám
- Ráduly János: Párnám — 2010. II. évf., 3. szám
- Ráduly János: Ha ölébe — 2010. II. évf., 3. szám

Ráduly János: Elvesztette — 2010. II. évf., 3. szám

Ráduly János: Maradj — 2010. II. évf., 3. szám

Ráduly János: Utam — 2010. II. évf., 3. szám

Ráduly János: Ülj — 2010. II. évf., 4. szám

Sütő András: Földi asztal, égi szék — 2009. I. évf., 2. szám

Szente B. Levente: A régi kertben — 2009. I. évf., 2. szám

Szente B. Levente: A Szent Hegy felett... — 2010. II. évf.,

1. szám

Szente B. Levente: Az idő ellen — 2010. II. évf., 1. szám

Szente B. Levente: Az igazak kardja — 2010. II. évf., 1. szám

Szente B. Levente: Egy tájkép margójára — 2010. II. évf., 1. szám

Szente B. Levente: Maradék — 2010. II. évf., 1. szám

Tóth Mónika: Szeretnék — 2010. II. évf., 2. szám

Tóth Mónika: Négysoros — 2010. II. évf., 4. szám

Tóth Mónika: Leáldozóban — 2010. II. évf., 4. szám

Tóth Mónika: Érkezik a jövő — 2010. II. évf., 2. szám

Tóth Mónika: Nincs — 2010. II. évf., 4. szám

Tóth Mónika: Gyermekkori emlék — 2010. II. évf., 4. szám

TARTALOM

Maradandó erdélyi irodalom (Dr. Brauch Magda) 5

Bözödi György
ŐRÜLT ÖRDÖG 9

Nagy Olga
PÁLYÁM GÖRÖNGYÖS ÚTJA 15
ÖNKKORREKCIÓM TÖRTÉNETE 27

Nagy Pál
VALÓSÁG ÉS KÖLTÉSZET HARMÓNIAJA 34
AKI ŐRZŐ VOLT A STRÁZSÁN 38
BÖZÖDIRE EMLÉKEZVE 50

Csávossy György
AVE TOKAJ! 51
BÖJTMÁS HAVI REMÉNY 53
OLVADÁS 55
FELEMÁS TAVASZ 55
CSAK KÉPZELET 56
VALLOMÁS 57
LEHET 57
FEKETE TÓ 58
MEGBÁNTOTT KEDVES 59
BOSZORKÁNY VAGY 60
AZ ÍTÉLET 60

Fodor Sándor
ÁLOM 61

Sütő András
FÖLDI ASZTAL, ÉGI SZÉK 66

Balázs Sándor
XIV. LAJOS, A NYÚL 72

Pomogáts Béla
AZ ÖNISMERET MŰHELYEI I. 79
Erdélyi magyar szociográfia 79
Beke György 96

Jancsik Pál
NAGY TÉL MÚLTÁVAL 110
TAVASZAIM KÖZT BOTLADOZVA 111
FELTÁMADÁS 112
HOVÁ LETTÉL, SZÉPSÉG? 112
HŰSÉG 113
FIKUSZ 114
NOVEMBER 114
KLASSZIKUSOK 115
RÉSZEG TENGER 116
FEKETE-FEHÉR VŐLEGÉNY 117
INDA 118
JÉGTÁNC 119
GÓTIKUS RAJZ 120
HÁRSFAVIRÁG, FARKAS UTCA 120
HEJ, KOLOZSVÁR... 121
II. RÁKÓCZI FERENC PANASZA 122

Panigay Róbert
MARCI 124

Ráduly János
ÉRKEZEM 134
FÉNYBOKRÉTA 134
VAD 134
ÁLMOSS VÉZÉR 134
ARANYFURULYA 135
MENEKÜL 135

RÜGYET 135
ILLENE 135
HAJÓ 135
BOLYAI JÁNOS 136
A KÖLTŐHÖZ 136
KOPPAN 136
MEGTÚRT 136
PÁRNÁM 136
HA ÖLÉBE 137
ELVESZTETTE 137
MARADJ 137
UTAM 137
ÜLJ 137

Csire Gabriella

A SZÁRNYAS KAPU 138
A MAROS MENTI CSATA 142
A VÁRVÉDŐ VÁRADIÁK 148

Eszteró István

VERSMONDÓ 155
TABULA RASA 156
IHLETTŐL IHLETIG 157
MEZ 158
HAJNALI ÉBERSÉG 158
Epigrammák 159
PRIAMOSZ UTÁN 159
ARCHAIZMUS 160
ISTVÁN KIRÁLY BŐVÍTETT INTELME 160
CIVITAS FIDELISSIMA 160
ARADI 13 160
GÁBOR ÁRON ÁGYÚI 161
KORONAŐRZŐK A STRÁZSÁN 161
TEMESVÁR, '89. 161
VÉGVÁRI ÁLLOMÁS 161

FÜSTBE MENT TERV	162
A KÓR FALÁRA	162
VÉGKIFEJLET FELÉ	162
CSENDÉLET	162
ELLENZÉK	163
MÍMESEK A GÁTON	163
HIVATÁS	163
ÖRDÖGI KÖR	163
SÖRIVÓKNAK VALÓ	164
A BÉKE BARÁTJA	164
SZEPTEMBER	164
VITORLÁZÓ	164
TIBETI ECHÓ	165
RÁADÁS	165
MÉREGMÉRLEG	165
TUDSZ-E FOLYÓUL?	165
A NAGY TŰZ	166
TÁVOLODÓBAN	166
ŐSKOROK ÓTA	166
MÁTYÁS ÉS MEDICI	166
PANASZÁR	167
HÚSVÉTI FOHÁSZ	167
ESTI KORNÉL ARS POÉTIKÁJA	167

Pongrácz P. Mária

KOCSMAÚR 168

Bölöni Domokos

BOGRÁCSVERSENY 175

MÉZVIRÁGILLAT 178

DZSUDZSI 182

TEHÉNBÚCSÚ 185

Lőrincz György

ÁLOMHATÁR 188

Böszörményi Zoltán	
MAJORANA BÉKÉJE	192
MAJORANA MADARAI	193
MAJORANA FENOMENOLÓGIÁJA	193
MAJORANA KÉPZELEG	194
MAJORANA TÖPRENG	194
MAJORANA VALLOMÁSA	195
MAJORANA LÉPEGET	195
A NYOMOZÁS	196

Nagy Irén	
ARANYESŐ	199
EGY LÉPÉSEL KÖZELEBB	199
FELAJÁNLÓ DAL	200
VÍZIÓ	201
FALAK KÖZÖTT	203
A VÖRÖS-TENGEREN	204
HALOTTAK NAPJÁN	206
RÓZSA-SZONEÍT	207
ŐSZ VÉGI KONCERT	207
TÉLI VERS	208
AZ ÖREGASSZONY IMAKÖNYVE	209
KÉT KUPA MÁLÉ	212

Bencze Mihály	
KRISZTUS A BARCASÁGON	223
SZÜLŐFÖLD	224
KÁRPÁTOK KÖZÖTT	224
ŐRZÖM A GYERTYÁT	225

Nagy Attila	
LOMHA NYÚL	227
ÁLOM	227
EGYÜGYŰ BESZÉD EZ	228

Bertha Zoltán

„CSAK LEGYEN ELÉG MÉCSESÜNK
A VÁRAKOZÁSHOZ” 229

Ferenczi Enikő

SZARVASÜNŐ NÉPE 238

Fábián Lajos

TÉLI LEVÉL 245

Mészely József

RÉGI LÉPTEK 246

FOHÁSZ 247

ÚGY SZOLGÁLT 247

EGY HEGYIPATAK FORRÁSÁNÁL 248

VEDLENÉM MAGAM 249

ÁLMOM VENDÉGE 249

ÚTBAN 250

TÖPRENGÉS A TÜKÖR ELŐTT 250

HA PERCNYI NYUGALMAM VOLNA 251

NE ENGEDD 252

ESŐTLEN NAPOKON 252

HASZTALAN VOLNA 253

NÉGYSOROS A REMÉNYRŐL 254

ÖSSZETARTOZÁS 254

Kinde Annamária

KÖNYVBEMUTATÓ. A LÁTHATÓT SEM 255

SZANDRA MAY VANILLEND BEN 256

RUZSENOÁR 257

HOMÁZS 258

VERSELÉPŐ 259

NOVEMBER. PÉNTEK 260

NYELVTELEN 261

HAJÁBAN MADÁRRAL 261

HIÁBA MONDJA SZÉPEN 262
A MÁSIK 263
ISMERŐS 263
NE ENGEDD A RÓZSÁT 264
TANULNI A RÓZSÁT 264
OTT VÁR A RÓZSA 265

Baricz Lajos
„FAJEGYEK” 266
VALAMI TÖRTÉNT 267
ŐSZI LEVÉL 268

Beke Sándor
MEGKÉSETT FELTÁMADÁS 269
IMA A HARGITÁN 270
EMBER A HAVASON 271
MÁRTON BÁCSI FORRÁSA 273
A CSIKÓKÁLYHA 273
KIRÁLY ÉS KIRÁLYNŐ AZ ŐSI HÁZBAN 275
A TISZTASZOBA ILLATA 276
A TORNÁCRAÓL 277
SZÉP PIHENÉS 279
POR 280
ADVENTI KOSZORÚ
avagy ISTEN MEGÁLD A HARGITÁN 283
FEHÉR SÉTA A HARGITÁN 284
SZÉKELYFÖLDI KÉP 284
A TÉLI HARGITA 285
DECEMBERI FENYŐ 288
ELÉGIA A HARGITÁHOZ 290
A MULANDÓSÁG KÁTÉJA 297

Józsa Attila
KÉT PART KÖZÖTT 298
PILLANATFELVÉTEL 298

A VÁLASZTÁS JOGÁN	299
LÁZÁLOM	299
P. Buzogány Árpád	
ANNA, NAGYANYÁNK	300
AUGUSZTUS VÉGE	301
VÍGSÁGSZERZŐ	301
ŐSZ LETT	302
A TÓ ESTI KÉPE	302
MINT A KARMESTEREK	303
HAJNALVÁRÁS, MELLETTED	304
NAGYANYÁM, TÉLEN	304
A NAP KÉPMÁSA	305
REGGEL	305
ÁLOMTEMETŐ	306
VAKOK TÁNCA	307
A KOMMUNIKÁCIÓRÓL RÖVIDEN	308
NAP SÜT SZEMEDBŐL	309
VÁRAKOZÁS	309
HÚVÖSE NÉLKÜL	310
KÉRELEM, ŐSSZEL	310
ELMÚLIK EZ MAJD	311
ELLOBBANÁS	311
FONTOS EGYSZERŰ VERS HELYETT	312
TE VAGY A LEGSZEBB ÉKESZER	313
GALAMBHULLÁM	313
AKÁR A SZELLŐ	314
HA MAJD	314
SZERELEM, MELYNEK HALÁLÁT	
HASONLÍTJA	315
TULIPÁN SZÍNŰ	315
HELYETTEM CSILLAGOK	315
JOBBAN NEM LEHET	316
HETVENEN FELÜL	317
AZ AZ EGY MALAC	326

Főcze Kornélia
VÁNDOR 331
EGYÜTT 331
EMIGRÁNS 332
FENNSÍK 332
FÉLTÉKENYSÉG 333
APÁMNAK 333
A KÖLTŐ ÉJSZAKÁJA 334
ÁLOM 334

Czirják Edit
AZ ŐSZ SZERELMESE 336
NÉZD A FÁKAT... 336
SZABADSÁG 337
HA MAJD... 337
SZÍVHANG 338
A MINDENTUDÓ 338

Szente B. Levente
A RÉGI KERTBEN 339
A SZENT HEGY FELETT... 340
AZ IDŐ ELLEN 340
AZ IGAZAK KARDJA 341
EGY TÁJKÉP MARGÓJÁRA 341
MARADÉK 341

Botár Emőke
TIPPEK, TRÜKKÖK 342
NEM ÉRÜNK RÁ 343
HOLD-TESTVÉR... 344
SZERELMEM ÍGY... 344

Nagyálmos Ildikó
KISHÁZ 345
KÖR 345
KIÚTTALAN 346

MONDANÁM	346
MŰVÉSZ-SZERELEM	347
EMLÉKEK NÉLKÜL	347
HASZTALAN	348
A PAPÍRMADÁR HALÁLA	349
AMIKOR...	349
AZ UTOLSÓ	350
AMÍG TE...	350
A TŰZLÓ	351
TÉL	352
A BÁNAT SZÍNE	352
DIMENZIÓK	353
SKIZOFRÉNIA	354

Tóth Mónika	
SZERETNÉK	355
NÉGYSOROS	355
LEÁLDOZÓBAN	355
ÉRKEZIK A JÖVŐ	356
NINCS	356
GYERMEKKORI EMLÉK	356

<i>Az antológiában szereplő írások jegyzéke</i>	357
---	-----

ERDÉLYI TOLL
ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ

A könyv szerkesztője: BRAUCH MAGDA

Nyomdai előkészítés:

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

A szerkesztőség postacíme:

535600 Székelyudvarhely, Tamási Áron u. 87

Telefon/fax: 00-40-266-212703

E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu

ISSN 2066 — 8929

ISBN 978–606–534–087–9

www.erdelyigondolat.ro

Készült az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Nyomdájában,

Székelyudvarhelyen

Felelős vezető Beke Sándor igazgató

**Balázs Sándor • Baricz Lajos
Beke Sándor • Bencze Mihály
Bertha Zoltán • Botár Emőke
Bölöni Domokos • Böszörményi Zoltán
Bözödi György • Czirják Edit
Csávossy György • Csire Gabriella
Eszteró István • Fábián Lajos
Ferenczi Enikő • Fodor Sándor
Főcze Kornélia • Jancsik Pál
Józsa Attila • Kinde Annamária
Lőrincz György • Mészely József
Nagy Attila • Nagy Irén
Nagy Olga • Nagy Pál
Nagyálmós Ildikó
P. Buzogány Árpád • Panigay Róbert
Pomogáts Béla • Pongrácz P. Mária
Ráduly János • Sütő András
Szente B. Levente • Tóth Mónika**

**ISSN 2066 — 8929
ISBN 978-606-534-087-9**